

**A Magyar Köztársaság kormányának jelentése a Gyermek
Jogairól Szóló Egyezményben elismert jogok érvényesítése
érdekében elfogadott intézkedésekről
2-3. időszakos jelentés**

Budapest, 2003. szeptember

Tartalomjegyzék

Bevezetés	4
Általános információk	6
Az Egyezmény irányelvei alapján adott válaszok	13
I. A végrehajtásra vonatkozó általános intézkedések (11-23. pont)	13
II. A gyermek fogalmának meghatározása (24. pont)	22
III. Általános alapelvek (25-47. pont)	24
A. A hátrányos megkülönböztetés tilalma (25-32. pont)	24
B. A gyermek mindenképp felett álló érdeke (33-39. pont)	29
C. Az élethez, életben maradáshoz és fejlődéshez való jog (40-41. pont)	33
D. A gyermek véleményének tiszteletben tartása (42-47. pont)	35
IV. Polgári jogok és szabadságjogok (48-61. pont)	40
A. Névhez és állampolgársághoz való jog (49-53. pont)	40
B. Személyazonosság megtartásához fűződő jog (54. pont)	44
C. A véleménynyilvánítás szabadsága (55. pont)	44
D. Gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság (56-57. pont)	45
E. Egyesülési és békés gyülekezési jog (58. pont)	46
F. Magánélethez való jog (59. pont)	47
G. Megfelelő tájékoztatáshoz való hozzájutás joga (60. pont)	48
H. A kínzás illetve a kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma (61. pont)	50
V. Családi környezet és helyettesítő védelem (62-91. pont)	52
A. Szülői iránymutatás (62-64. pont)	52
B. Szülői felelősség (65-67. pont)	53
C. Szülőktől való elválasztás (68-72. pont)	55
D. Családegyesítés (73-77. pont)	60
E. A gyermek törvényellenes külföldre utaztatása és ott tartása (78. pont)	62
F. A gyermektartásdíj behajtása (79. pont)	62
G. Családi környezetüktől megfosztott gyermekek (80-82. pont)	65
H. Örökbefogadás (83-85. pont)	68
I. Az elhelyezés időszakos felülvizsgálata (86-87. pont)	72
J. Erőszak és elhanyagolás; fizikai és lelki rehabilitáció és a társadalomba való visszailleszkedés (88-91. pont)	73
VI. Egészségügy és jólét (92-104. pont)	82
A. Fogyatékos gyermekek (92. pont)	82
B. Egészség és egészségügyi ellátás (93-98. pont)	87
C. Szociális biztonság és a gyermekekkel foglalkozó intézmények (99-102. pont)	93
D. Életszínvonal (103-104. pont)	99
VII. Oktatás, szabadidős és kulturális tevékenységek (105-118. pont)	99
A. Oktatás, szakképzés és pályaválasztási tanácsadás (105-111. pont)	99
B. Az oktatás céljai (112-116. pont)	111
C. Pihenés, szabadidő, kulturális tevékenységek (117-118. pont)	114

VIII. Különleges védelemre irányuló intézkedések (119-166. pont)	117
A. Sürgős intézkedést igénylő helyzetben lévő gyermekek (119-131. pont)	117
1. Menekült gyermekek (119-122. pont)	117
2. Fegyveres konfliktus által érintett gyermekek, testi és lelki rehabilitáció és a társadalomba való visszaillesztés (123-131. pont)	120
B. A joggal összeütközésbe került fiatalkorú gyermekek (132-150. pont)	121
1. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás (132-137. pont)	121
2. A szabadságuktól megfosztott gyermekek, az őrizetbe vétel, az őrizetben tartás és a bebörtönzés formái (138-146. pont)	126
3. Gyermekek elítélése, különös tekintettel a halálbüntetés és az életfogytiglan tartó szabadságvesztés tilalmára (147-148. pont)	131
4. A gyermek testi és lelki rehabilitációja, illetve a társadalomba való visszailleszkedés (149-150. pont)	132
C. A gyermekek kizsákmányolása, testi és lelki rehabilitáció, illetve a társadalomba való visszailleszkedés (151-164. pont)	135
1. Gazdasági kizsákmányolás, gyermekmunka (151-154. pont)	135
2. Kábítószerrel való visszaélés (155-157. pont)	137
3. Szexuális kizsákmányolás, nemi erőszak (158-159. pont)	139
4. Gyermekek eladása, gyermekkereskedelem, gyermekrablás (160-162. pont)	141
5. A kizsákmányolás egyéb formái (163-164. pont)	141
D. Kisebbséghez vagy bennszülött lakossághoz tartozó gyermekek (165-166. pont)	142
Mellékletek	144

Bevezetés

Magyarország a Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény végrehajtásáról szóló első jelentését 1996-ban juttatta el a Bizottsághoz, amelynek megtárgyalására 1998 júniusában került sor. A Magyar Kormány a 2-3. időszakos Jelentés elkészítésével a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztériumot bízta meg. A Bizottság 166 pontból álló irányelv gyűjteményt állított össze a Jelentés elkészítéséhez. A Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium úgy döntött, hogy a jelenleg hatályos teljes magyar jogrendszert be kívánja mutatni a Bizottságnak, a meghatározott pontok alapján. Így kívánjuk elérni, hogy a Bizottság átfogó képet kapjon a jogi szabályozásról.

Véleményünk szerint a magyar jogszabályok a legtöbb kérdésben megfelelnek a nemzetközi egyezményeknek és a demokrácia követelményeinek. Ugyanakkor a jogszabályok végrehajtása terén még jelenleg is nagy az elmaradásunk. Sajnos, nem csak arról van szó, hogy az érintettek nem ismerik a jogukat, hanem azok az intézmények és hatóságok sem ismerik megfelelően a jogszabályokat, amelyek feladata a gyermekek jogainak védelme és érvényesítése.

Az előző Jelentésünkkel kapcsolatosan a Bizottság megállapította, hogy Magyarországon hiányzik a gyermekjogok érvényesülését célzó átfogó nemzeti politika, valamint nem kielégítő az Egyezmény ismerete a különböző szakmai csoportok körében. Egyúttal kifejezte aggodalmát a roma gyermekek életkörülményei és a gyakorlatban őket ért hátrányos megkülönböztetéseket illetően. A Gyermekjogi Egyezmény jobb megismertetése érdekében jelezte annak szükségességét, hogy az Egyezmény szövegét ültessük át a kisebbségek anyanyelvére.

Sajnos, a Bizottság által javasolt átfogó nemzeti politika jelenleg még nem létezik Magyarországon, bár a jogi feltételek ehhez adottak. Fontos lépés volt az Ifjúsági és Sportminisztérium 1999-es megalakulása, amely az ifjúsággal kapcsolatos kérdésekkel való foglalkozást miniszteriális szintre emelte. Ennek a folyamatnak a következő jelentős állomása, hogy 2002-től a minisztérium gyermekekkel kapcsolatos ügyekben is eljár. Ekkor változott a minisztérium neve Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztériummá. Szerencsére, Magyarországon az egymást váltó kormányok hangsúlyosan kívánják kezelni a gyermekekkel kapcsolatos kérdéseket, ezért elmondható, hogy érezhető az a szándék, hogy további fórumok jöjjenek létre a gyermekek védelmének érdekében.

A Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium, a Külügyminisztérium Nemzetközi Főosztályával együttműködve az Egyezmény szövegét lefordíttatta a legtöbb Magyarországon élő kisebbség nyelvére, így lengyel, görög, szlovén, román, ukrán, roma, bolgár, horvát, német, szerb, szlovák nyelven olvasható az Egyezmény, a ruszin és az örmény nyelvre még nem került lefordításra.

A beszámolási időszak jogalkotását tekintve kiemelkedő jelentőségű a Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv., amely az Egyezmény teljes körű átültetése a magyar jogrendszerbe. Az elmúlt évek tapasztalatai azt igazolták, hogy a törvény eredményesen biztosítja a gyermeki jogok érvényesülését, egy átlátható és ellenőrizhető gyermekvédelmi rendszer kiépülését. A működés hatékonyságának növelése érdekében azonban szükségessé vált a törvény egyes rendelkezéseinek módosítása. A Gyermekvédelmi Törvényt módosító 2002. évi IX. törvény súlyponti kérdést jelent a gyermeki jogok pontosabb szabályozása, a prevenciót szolgáló ellátások megerősítése, a helyettes szülői és a nevelőszülői hálózat megerősítése, a várandós, valamint a bántalmazott anyák ellátási lehetőségeinek fejlesztése terén.

Magyarországon az irányadó bírói gyakorlat – amint Jelentésünkben is ki fog tűnni - rendszeresen figyelembe veszi az Egyezmény rendelkezéseit. E mellett Magyarországon a

hivatalban lévő ombudsmanok számos esetben vizsgáldtak a gyermekek jogainak érvényesülésével kapcsolatosan. Így a Jelentés kitér az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosa és általános helyettese, az Adatvédelmi Biztos és az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosának ajánlásaira. A nemzeti kisebbségek, s így a cigányság jogait külön törvény garantálja, a jogok érvényesülését pedig a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa kíséri figyelemmel. Mindezeket túl 2002-ben a Hátrányos Helyzetű és Roma Gyermekek Integrációjáért Felelős Miniszteri Biztos került kinevezésre, 2003 júliusától pedig Esélyegyenlőségért felelős tárca nélküli miniszter is tevékenykedik.

A társadalmi szervezetek és a Kormány közötti együttműködés legátfogóbb ernyőszervezete a szociális területen a Szociális Tanács. A Tanácsban és annak úgy nevezett rétegtanácsaiban az érintett kormányzati szervek képviselői mellett a legkülönbözőbb civil és egyházi szervezetek képviselői is részt vesznek. A fogyatékkal élők szervezeteivel folytatott párbeszéd legfőbb szerve a Fogyatékosügyi Tanács. 2003-tól a szociálpolitikai, gyermekvédelmi koncepciók, döntések, jogszabály-tervezetek véleményezése, a szolgáltatási típusok, formák, rendszerek értékelése, elemzése céljából x Szociálpolitikai Tanácsokat kell kialakítani. A Szociális Tanács keretein kívül is működnek konzultatív fórumok, például a Kábítószerügyi Egyeztető Fórumok, melyek konzultatív szerepükön túl részt vesznek a helyi drogstratégiák kialakításában is.

Várhatóan 2004 januárjától fog felállni a Gyermeki Jogok Miniszteri Biztosának Hivatala, amely a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium keretén belül fog működni. Célunk a gyermeki jogok érvényesítéséhez szükséges – ágazatokat átívelő – koordináló tevékenység végzése. Emellett a gyermekjogi biztos egyik legfontosabb feladatának tartjuk, hogy a gyermekek szócsöve legyen, hogy felhívja a figyelmet a gyermekek jogaira, és a visszaélésekre. A gyermekjogi biztos jelen Egyezmény alapján fogja feladatát ellátni, és közre fog működni az előkészítés alatt álló Gyermek- és Ifjúsági Törvény megalkotásában.

A Jelentés elkészítéséhez 2002 májusában adatszolgáltatásra kértük fel az összes minisztériumot, országos hatáskörű intézményt, három kutatóintézetet, valamint harminc társadalmi és civil szervezetet. Az általuk megküldött anyagokból készítettük el ezt az összeállítást. A civil szervezetek által megküldött anyagokat Jelentésünk mellett csatoltan továbbítjuk a Bizottság részére.

A Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium keretei között több egyeztetést is végeztünk, melyekre az összes adatszolgáltatót meghívtuk. Ezek keretén belül tájékoztatást kaptunk az előző Jelentés készítőitől, és a Bizottság által meghallgatott magyar küldöttség tagjaitól. Reményeink szerint a széles körű információgyűjtés segítségével egy olyan Jelentést sikerült összeállítanunk, amely híven tükrözi a gyermekek helyzetét Magyarországon. Kiemeli az eddig elért eredményeket, egyúttal számot vet a hiányosságokkal is.

Általános információk

Magyarország sikeresen túljutott a gazdasági átalakulás legnehezebb szakaszán, és napjainkra dinamikusan fejlődő, nyitott piacgazdasággá alakult át, amely megkezdte felzárkózását az Európai Unió tagállamaihoz. A gazdaságpolitikában 2001-ben változás következett be a külgazdasági feltételek romlása miatt. A korábbi évekre jellemző exportvezérelt növekedés helyébe a belső kereslet ösztönzése, az életszínvonal emelése, az infrastruktúra fejlesztése és az infláció elleni küzdelem lépett. A fiskális expanzió – a dinamikus bér- és nyugdíjkiáramlás, illetve a nagy volumenű államháztartási beruházások – némileg mérsékelte a gazdasági növekedés visszaesését, azonban mind a külső, mind pedig a belső egyensúly jelentős mértékben romlott. 2001 második félévétől kezdődően a külső kereslet lanygulása, a vállalati beruházások visszaesése és a forint erősödése egyaránt mérsékelte a magyar gazdaság fejlődését. A GDP növekedési üteme 2002 egészében 3,3%-ra mérséklődött, amely ugyan elmarad a korábbi évek dinamikus növekedésétől, de nemzetközi összehasonlításban még mindig magasnak mondható. A növekedés fő húzóereje a fogyasztás volt, mely tavaly rekordmértékben, 8,8%-kal növekedett a magas bérkiáramlás és a sikeres dezinflációs folyamat következtében. Ez utóbbi hatására a fogyasztói árindex a 2001. évi 9,2%-ról 2002-re 5,3%-ra mérséklődött. A bérek 2001-ben és 2002-ben egyaránt gyors ütemben emelkedtek. 2002-ben a reálbér-növekedés meghaladta a 13%-ot, míg a termelékenység csak közel 3,2%-kal nőtt. A jelentős keresetnövekedéshez az előző évek alacsony bérdinamikája is hozzájárult. A közalkalmazotti bérszínvonal felzárkóztatását szolgáló intézkedések hatására különösen a költségvetési szférában emelkedtek nagymértékben a bérek 2002-ben. A piacgazdaságba való átmenet alapvetően megváltoztatta a magyar munkaerőpiacot: A kilencvenes évek elején a foglalkoztatottak számának drasztikus csökkenése és a gazdaságilag inaktívak számának emelkedése, a munkanélküliség ugrásszerű növekedése, a munkaerő főbb szektorok és foglalkozások közötti átrendeződése jellemezte.

Az átmenet következményeként a foglalkoztatottak száma több mint egynegyedével, közel másfélmillióval csökkent. A foglalkoztatottság és a gazdasági aktivitás 1997-ben érte el mélypontját, amikor a 15-64 éves népesség foglalkoztatási rátája 52,7%-ra, aktivitása pedig 57,8%-ra, messze az EU közösségi átlaga alá süllyedt. 1997-től a foglalkoztatás és a gazdasági aktivitás több mint két évtizedes csökkenés után újra növekedni kezdett. 2002-ben a foglalkoztatottak átlagos létszáma 3 884 ezer fő volt, a 15-64 évesek foglalkoztatási rátája 56,3%. A foglalkoztatottak nemek szerinti megoszlása évek óta állandó: a foglalkoztatottak 45%-a nő. A férfiak foglalkoztatási rátája 2002-ben 63,1%, a nőké 49,8% volt, a férfiak foglalkoztatási aránya minden korcsoportban meghaladja a nőkéét. A munkanélküliségi ráta 1993 elején érte el 12,5%-os csúcspontját, és azóta 2002-ig folyamatosan csökkent, 2002-re a munkanélküliek száma kevesebb, mint a felére, 239 ezer főre, a munkanélküliségi ráta pedig 5,8%-ra mérséklődött.

A munkanélküliek 45%-át a tartósan munkanélküliek jelentik, akik részben munkahelyhiány, részben a szakképzettség hiánya és/vagy a munkavégző képesség csökkenése miatt nem tudnak elhelyezkedni. 2002-ben a munkavállalási korú gazdaságilag nem aktívak száma 2,3 millió fő volt. Az inaktív férfiak közül 171 ezren, a nők közül 260 ezren, összesen 431 ezren voltak olyanok, akik nem tanultak, nyugdíjban, munkanélküliségi vagy anyasági ellátásban sem részesültek.

A gazdaság átalakulásával jelentősen megváltozott a foglalkoztatás ágazati és területi struktúrája is, a mezőgazdaság súlyának csökkenése és a szolgáltatásokban dolgozók arányának növekedése volt a jellemző tendencia. 2002-ben a foglalkoztatottak 6,2%-a a mezőgazdaságban, 34,0%-a az iparban és 59,8%-a a szolgáltatásokban dolgozott. A foglalkoztatás ágazati struktúráját is meglehetősen nagy regionális különbségek jellemzik. A foglalkoztatottság és a munkanélküliség területi különbségei az elmúlt évben növekedtek. Az alacsony foglalkoztatás és a magas inaktivitás ellenére egyes régiókban a szakképzett munkaerő hiánya, a munkaerő képzettségének és készségeinek gyengesége tapasztalható. A hátrányos helyzetű régiókban nem csupán a munkanélküliek és az inaktívok száma magas, de összetételük is kedvezőtlen; az átlagosnál magasabb a legfeljebb 8 osztályt végzettek és a tartósan munkanélküliek aránya.

A fiatalok körében mind a foglalkoztatottság, mind a munkanélküliség alacsonyabb az EU közösségi átlagánál. A 15-24 éves népesség körében csökkent a foglalkoztatottak száma és aránya: a 15-19 évesek foglalkoztatási rátája egy év alatt 7,7%-ról 5,4%-ra csökkent, míg 20-24 éveseké 51,1%-ról 49,3%-ra. 2002-ben a 15-24 évesek csupán 29,1%-ának volt munkája. A munkanélküliség nagyobb mértékben sújtja a fiatalokat, mint a felnőtteket. 2001-ig az ifjúsági munkanélküliség az átlagosnál jobban csökkent. 2002-ben azonban a munkanélküliségi mutatók is a fiatalok helyzetének rosszabbodását mutatják: a 15-24 évesek munkanélküliségi rátája 10,9%-ról 12,3%-ra emelkedett.

Munkaerő-piaci szempontból a piacgazdasági átalakulás legnagyobb vesztese a roma népesség. A rendszerváltást követően a foglalkoztatáshoz szokott munkaképes korú romáknak több mint a fele veszítette el állását, foglalkoztatottsági szintjük durván a fele, munkanélküliségi rátájuk három-ötszöröse, az egy keresőre jutó eltartottak aránya háromszorosa a nem cigány lakosságénak. Az iskolázatlan és szakképzetlen romák számára az elsődleges munkaerőpiac alig kínál kereső foglalkozást, és még az alkalmi munkavállalás területén is hátrányban vannak.

A fogyatékossgal élő emberek esetében a legnagyobb problémát a munkaerő-piaci esélyegyenlőség megteremtése jelenti. A Központi Statisztikai Hivatal 2002-ben végzett vizsgálata alapján 656 ezer munkavállalási korúnak minősülő tartós egészségi problémát jelzők közül kevesebb, mint 95 ezren voltak jelen a munkaerőpiacon, ebből is közel 10 ezren munkanélküliként. A tartós egészségi problémával, fogyatékkal élők munkaerő-piaci lehetőségei erősen behatároltak, tíz érintettből mindössze egy dolgozik, a foglalkoztatottakon belül pedig az érintettek kevesebb, mint 1/5-ét alkalmazták speciális (ún. védett, támogatott) munkahelyen.

A jóléti kiadások GDP-n belüli aránya tízéves visszatekintésben csökkent (1993-as 30%, 2002-re 24%-ra), ugyanakkor a főbb kiadási tételek egymáshoz viszonyított aránya az utóbbi években nagyjából állandónak mondható. A magyar költségvetési politika törekvései - amelyekre a nemzetközi pénzügyi szervezetek elvárásai nagyban hatottak - az elmúlt időszakban arra irányultak, hogy folyamatosan csökkenjen a szociális célú újraelosztás. Az elkövetkező években ennek a tendenciának a megállítása várható. Főként azon kiadások növekedhetnek, amelyek kiemelt társadalompolitikai és szociálpolitikai célokhoz (pl. családtámogatások, lakáshoz jutási támogatások), vagy a jóléti infrastruktúra, intézményrendszer fejlesztéséhez kötődnek.

Társadalmi helyzet

A magyarországi népesség az utóbbi húsz év alatt 500 ezer fővel csökkent. A népesség fogyásának elsődleges okai az alacsony és csökkenő születési arány /2001-ben 9,5‰ (EU:10,6‰)/, valamint az európai átlagot (9,5‰) jóval meghaladó halálozási ráta (13,0‰). A népesség korösszetétele főbb vonalaiban hasonló az EU átlagához; a 15 év alattiak aránya 2001-ben 16,6% (EU: 17,2%), a 15-64 év közöttiek aránya 68,2% (EU: 66,4%), a 64 éven felüliek aránya pedig 15,2% (EU: 16,4%). Az 1960-as években megkezdődött romló tendencia az utóbbi években megfordulni látszik, valamelyest mérséklődött a népesség csökkenése, növekedett a születéskor várható élettartam, amely jelenleg a férfiaknál 68,1 év, a nőknél 76,5 év. A halandóság szintje azonban messze kedvezőtlenebb, majdnem kétszerese az EU átlagnak a standardizált halálozási aránnyal mérve; a születéskor várható élettartammal mérve pedig 6-8 év elmaradás van.

A KSH Háztartási Költségvetési felvételének adatai szerint a lakosság 12,5%-a rendelkezik az egy főre jutó nettó jövedelem medián értékének 60%-ánál alacsonyabb jövedelemmel. A szegények aránya mind a férfiaknál, mind a nőknél 10% körül van. A szegény nők és szegény férfiak társadalmi státusa azonban markánsan eltér egymástól: ez a különbség alapvetően a két nem eltérő munkaerő-piaci részvételével van kapcsolatban. A szegény nők körében a gyese/gyeden lévők, a háztartásbeliek, a nyugdíjasok, a segélyen élők, illetve az egyéb eltartottak aránya magas. A szegény férfiak körében viszont az alkalmi munkából élők, a tanulók, a munkanélküliek, a segélyen élők, illetve az egyéb eltartottaké.

A családi életciklust tekintve továbbra is magas a gyermekek szegénységkockázata. A 16 év alatti fiatalok 16%-a szegény, ami mintegy kétszerese az átlagnak. Ezen belül magas az egy-szülős családokban, valamint a három- és többgyermekes családokban nevelkedő gyerekek szegénységi kockázata. Ugyancsak fontos szegénységi kockázatot növelő tényező a háztartás nagysága, illetve a gyermekek száma. A háromfős (egy gyerekes) családokban a legalacsonyabb a szegénységi ráta értéke, innen fokozatosan növekszik, majd meredeken emelkedik: a hat- és többfős háztartások esetében a kockázat az átlag háromszorosa.

Minden szegénységi mérés azt mutatja, hogy az alacsony iskolai végzettség a legjelentősebb szegénységi kockázatot jelentő tényező. A még alacsony végzettséggel sem rendelkezők szegénységi aránya 25%, a 8 osztályt végzettké 20%. Gyakorlatilag kockázatminimalizálást jelent a felsőfokú diploma megszerzése, a szegények aránya ebben a csoportban mindössze 2%. Magyarországon az utóbbi évtizedekben jelentősen átalakult a lakosság képzettségi szerkezete.

Az etnikai hovatartozás meghatározó szerepe egyértelműen a romák körében tapasztalható kiterjedt és mély szegénységre vezethető vissza. Minél alacsonyabban húzzuk meg a szegénységi küszöböt, annál nagyobb a roma származásúak aránya. Azzal együtt, hogy a szegények túlnyomó többsége nem roma, és még a legszegényebbek körében is jelentős a nem romák aránya – a roma háztartásban élők esetében mintegy tízszerese a szegények aránya a nem romákhoz viszonyítva. A romák szegénységét fokozza még a diszkrimináció és előítéletesség. Ma a roma lakosság hozzávetőlegesen 20%-a elkülönülten él, gyakran szegregált, hiányosan közművesített, részben újratermelődött alacsony infrastruktúrájú telepszerű lakókörnyezetben, vagy rossz állapotban lévő városi kolóniában.

A regionális és területi különbségek két metszetben is megmutatkoznak: egyrészt az urbanizációs lejtő, másrészt a Kelet-Nyugati tengely viszonyában. A falvakban a szegénységi kockázat magas, s alig változott az utóbbi években. Az ország nyugati részében lényegesen jobbak az életesélyek, mint a keleti részében, ugyanakkor ki kell emelni, hogy a szegénység kockázatát a Kelet-Nyugat tengely kevésbé befolyásolja, mint a települési hierarchia: a falu-város, illetve településnagyság között megfigyelhető életesélyek különbsége meghatározó. A szegénységi ráta régiónkénti különbségeinek változásában nem mutatható ki egyértelmű növekedés, vagy csökkenés.

A roma lakosság esetében az általános iskola elvégzése terén javultak az arányok, azonban a középfokú, felsőfokú képesítések megszerzése tekintetében még mindig jelentős a lemaradás a nem roma lakossághoz képest. A 18-74 éves roma népesség 83,6%-a legfeljebb általános iskolai végzettségű, amely a teljes lakosság körében 27,9%. A felsőfokú

végzettségűek aránya a romák körében 1%-os, a teljes népességben 13,5%. Szociológiai felmérések alapján 700-ra tehető az olyan iskolák száma, melyben a roma gyermekek szegregáltan (külön osztályokban) vesznek részt az iskolai oktatásban. Becsült adatok alapján a speciális tantervű iskolákban (kiszegítő iskola) az összes roma gyermek kb. 7%-a tanul, míg ez az arány a többségi gyermekeknél 1-2% körül van. Nehézséget jelent a beiskolázás és az iskolai eredményesség szempontjából az óvodai nevelés alacsony arányú és késői elérhetősége és igénybevétele a hátrányos helyzetű roma családok gyermekeinél. A cigány családokban élő eltartott gyermekek fele olyan háztartásban lakik, ahol nincs egy aktív kereső sem. A családból kiemelt gyermekek körében felülreprezentáltak a roma családból származó gyermekek, az ország északi, keleti megyéiben arányuk eléri az elhelyezettek 80-90 százalékát. A társadalmi önszerveződési folyamatok erősödtek a roma közösségek körében is, a kisebbségi önkormányzatok és civil szervezetek száma folyamatosan nőtt az elmúlt 10 évben.

A foglalkoztatás bővítését a munkanélküliek és a munkaerőpiacról kiszorult, inaktív népesség munkaerőpiacra való visszatérésének lehetővé tételével és a munkanélküliség tartóssá válásának megelőzésével kell elősegíteni. A társadalom leghátrányosabb helyzetű csoportjainak – iskolázatlanok és szakképzetlenek, fogyatékkal élők, roma kisebbséghez tartozók, hajléktalanok, hátrányos helyzetű térségekben élők, szenvedélybetegek – munkaerőpiacra való belépésének vagy visszatérésének segítéséhez integrált megközelítés szükséges.

A humán erőforrás-fejlesztés területén kulcskihívás az alapfokú oktatás és a folyamatos szakképzés hozzáigazítása a munkaerő-piaci igényekhez, az iskolák és a vállalatok közötti kapcsolatok erősítése, az oktatás színvonalának emelése, a lemorzsolódási arány csökkentése (különösen a romák körében). A szegénység szélsőséges formáinak közvetlen oka a jövedelemszegénység. Ezért viszonylag rövid időn belül mindenki számára biztosítani kell a megélhetés társadalmilag elfogadott minimális szintjét a legalacsonyabb bérek, a társadalombiztosítási vagy univerzális ellátások, illetve a segélyezés megfelelően összehangolt korrekciójával.

Ezen a körön belül különös hangsúlyt kell fektetni a gyermekszegénység csökkentésére; a fogyatékkal élők, a tartós munkanélküliek, a gyermeküket egyedül nevelő szülők, illetve az idősek sebezhetőségének csökkentésére, a roma népesség helyzetének javítására.

Az állami támogatási rendszerek működtetésének jobb összehangolásával erősíthető a kirekesztés minden formája elleni küzdelem nagyobb hatékonysága; gyorsítható a legelmaradottabb térségek és települések fejlődése; a telepeken, kistelepüléseken, romák által magas arányban lakott településrészekben a komplex település-rehabilitáció; növelhető a különböző problémákkal foglalkozó hálózatok munkájának hatékonysága. Az állam és az önkormányzatok közötti együttműködés javítása a felelőségek és források jobb összehangolását igényli.

A Magyar Köztársaság Alkotmánya szerint az állam biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármilyen megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, etnikai vagy nemzeti származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül. Emellett az állam a jogegyenlőség megvalósítását, az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti. Az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölésének követelménye a jogérvényesítés területén így már alaptörvényi szinten megjelenik, továbbá a jogrendszer számos része egészíti ki azt részletszabályokkal, ún. ágazati szabályokkal. Így például antidiszkriminációs rendelkezéseket találunk a hatályos Polgári Törvénykönyvünkben, a Munka Törvénykönyvében, valamint az oktatásra, a fogyatékosokkal élőkre vonatkozó jogszabályokban, valamint egyéb, speciális jogterületeket rendező jogszabályokban. Mindezeket túl a magyar jogrend antidiszkriminációs rendelkezései fejlesztésre szorulnak. Hiányos ugyanis az anyagi jog végrehajtását szolgáló joganyag, nincs egységes fogalomrendszer, továbbá meg kell felelni az Európai Unióhoz történő csatlakozással felmerülő jogharmonizációs kötelezettségeknek is. Az Igazságügyi Minisztérium keretében létrejött az Antidiszkriminációs Ügyvédi Hálózat, mely a lakosság részére nyújt térítésmentes ügyvédi szolgáltatást. 2003 márciusában elkészült a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája, amely újszerű megközelítéseket alkalmaz a gyermek- és fiatalkori bűnözés csökkentése, a városok biztonságának fokozása, a családon belüli erőszak, a bűnismétlés, az áldozattá válás megelőzése, és az áldozatokat segítő eszközök kialakítása terén.

Az Európai Unió irányelveinek megfelelő szabályozás kidolgozásának előkészületei megkezdődtek. Az általános diszkrimináció-ellenes törvény koncepciója elkészült, aminek a széleskörű közigazgatási és társadalmi egyeztetése lezárult. A koncepció – az EU irányelveinek, valamint az irányadó nemzetközi szabályoknak is megfelelően – kiterjed egyebek mellett a közvetlen és közvetett diszkrimináció meghatározására, a szankciórendszer megállapítására, valamint az antidiszkriminációs testület felállítására. A kormány média-kampányokat támogat az előítéletesség és idegengyűlölet ellen, a legkirekesztettebb csoportokkal szembeni toleráns és befogadó hozzáállás általánossá válása érdekében.

A család integrációs szerepének megőrzésére szolgáló eszközök: a gazdasági stabilitás és jobb életkörülmények biztosítása a különféle támogatási és adórendszerek útján, a családok felbomlásának megelőzése érdekében és válás esetén különféle információs, tanácsadó és támogató szolgáltatások, a munka és családi élet összeegyeztetésének előmozdítása, a rászoruló hozzátartozók otthonápolásának ösztönzése, a kiszolgáltatott családok támogatása. Ebben közreműködnek a szociális és gyermekjóléti alapellátások, egészségügyi és mentálhigiénés szolgáltatások. A családtámogatási rendszert nemzetközi összehasonlításban is magas színvonalúnak, előremutatónak ismerik el. A gyermek születése után járó ellátások a legtöbb OECD országban rövidebb ideig járnak, és összegükben is alacsonyabbak. A nevelési támogatásoknál a széles körű jogosultság említhető pozitívumként.

A cigányság kulturális autonómiával, az EU-ban egyedülálló, kisebbségi önkormányzati rendszerrel, valamint a civil szerveződések és alapítványok kiterjedt hálózatával rendelkezik. A cigányság jogvédelmét elősegítő cigány jogvédő irodák hálózata az egész országot lefedi. 1996-ban a Kormány létrehozta a Magyarországi Cigányokért Közalapítványt, amely a cigány integrációs programokat hivatott támogatni. Először 1997-ben, majd 1999-ben egy középtávú intézkedéscsomag került elfogadásra, melynek célja egyfelől a társadalmi esélyegyenlőtlenség enyhítése, az előítéletesség és a hátrányos megkülönböztetés megelőzése és csökkentése. 2002-ben létrehozták a Miniszterelnöki Hivatalon belül a Romaügyi Hivatalt, melynek 2003-tól az Esélyegyenlőségi miniszter irányítja munkáját. A Miniszterelnök elnökletével Romaügyi Tanács került felállításra, mint a Kormány civil tanácsadó testülete.

A minisztériumokban romaügyi miniszteri biztosok, illetve referensek segítik a tárcánál folyó társadalmi integrációs és esélyegyenlőséget elősegítő folyamatokat. A tárcák helyettes államtitkári szinten képviseltetik magukat a Cigányügyi Tárcaközi Bizottságban, mely a kormányzati együttműködést elősegítő szervezet.

Mindezek mellett jelentős változásokat nem tapasztalhatunk a roma népesség életkörülményeit illetően. A szegénység és a munkanélküliség továbbra is igen magas a cigányságon belül. A romák esélyegyenlőségét elősegítő kormányzati program 2003-2006 közötti célkitűzései: a jogegyenlőség erősítése, az életminőség javítása, a testi-lelki egészség, a részképességek-, kommunikációs készség fejlesztése, az egész életen át tartó tanulás, tudás fejlesztésének ösztönzése, a jobb lakhatási körülmények biztosítása, a környezeti ártalmak kiküszöbölése, az átmeneti foglalkoztatási lehetőségek mellett tartós, piacképes munkavállalási lehetőségek fejlesztése, a kulturális értékek megismertetése, ápolása, kulturális tevékenységek folytatásának ösztönzése, az identitás fejlesztése, valamint a társadalmi párbeszéd előmozdítása az előítélet és erőszakmentes, elfogadó értékek mentén. Szintén fontos a végrehajtás hatékonyságának monitorozása, utókövetése.

Magyarországon a háztartások egyharmadában él kiskorú gyermek, 40%-ában pedig gondozásra szoruló eltartott. Az ezzel járó a családi kötelezettségek zömmel a nőkre hárulnak. A 90-es években eltűntek a munkahelyi gyermekintézmények, és az önkormányzati fenntartású gyermekintézmények férőhelyszáma is visszaesett, különösen a bölcsődék esetében. Jelenleg a 0-3 éves korú gyermekek kb. 8%-a számára biztosított az intézményes napközbeni ellátás (óvodáskorúaknál ez az arány 2000-ben 87,3% volt). Magyarországon mind a segélyre való jogosultság, mind a legtöbb segély összege az öregségi nyugdíj legkisebb összegéhez viszonyítva kerülnek meghatározásra. A minimálbér emelését az elmúlt években azonban a nyugdíjminimum emelése nem követte, emiatt a segélyezési összegek relatív pozíciója fokozatosan romlott. Magyarországon a szociális és gyermekvédelmi törvényben meghatározott alap- és szakellátások rendszere nagyrészt kiépült. A lakosság 90%-a olyan településen él, ahol az alapellátásokhoz való hozzáférés biztosított. Azonban, akár az ellátandók számát, akár a nyújtott szolgáltatások fajtáit vesszük, nem fedezik teljes egészében a szükségleteket. Az alapellátás terén problémát jelent, hogy a nagy arányban előforduló kistelepülések nem képesek fenntartani ezeket a szolgáltatásokat (2001-ben az önkormányzatok 30%-a működtette mindegyik szociális alapellátási formát), ezért különösen a kistelepülésen élők esetében sérül a hozzáférés elve. A gyermekek nappali és átmeneti ellátása fejlesztésre szorul. A szakellátás, a különféle tartós és átmeneti bentlakásos intézmények, lakóotthonok nem képesek megfelelni a növekvő és változó igényeknek. A bentlakásos intézmények esetén elsősorban a felszereltség terén tapasztalható hiányosságok, míg a szociális nappali és átmeneti intézmények esetén az ellátórendszer kiépületlensége okoz alapvető problémát. Fontos feladat a szociálpolitikai ellátások családi funkciók megőrzését szolgáló szerepének fejlesztése a családsegítő szolgáltatások erősítésével, a család és munkahely összeegyeztetését segítő szolgáltatások kialakításával, a gyermekek családban nevelkedésének fokozott támogatásával. A szociálpolitikai ellátások társadalmi integrációt szolgáló szerepének erősítése a fogyatékkal élőket segítő szolgáltatások fejlesztésével, a roma lakosság szociális szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek segítésével, a hajléktalan-ellátás rendszerszerű fejlesztésével, speciális segítő szolgáltatások biztosításával, valamint az intézményből kikerülők integrációs esélyeit növelő modelljellelű programok indításával.

Egészségügyi ellátás

A társadalomból kirekesztett lakossági csoportok hozzáférése az alapvető egészségügyi szolgáltatásokhoz alapvetően biztosított, azonban vannak nehézségek. Ennek lehetnek földrajzi, infrastrukturális illetve aluliskolázottságból, alacsony jövedelmi viszonyokból, fogyatékos állapotból, az ellátó rendszer részéről tapasztalható diszkriminatív beállítottságokból fakadó okai. Az Egészség Évtizedének Nemzeti Programja különleges figyelmet szentel az ifjúság kérdéseinek, az esélyegyenlőség megteremtésének és az élet különféle színterein az egészséget támogató környezet kialakításának.

Fontos célkitűzés az elsődleges megelőzés érvényesítése. Lépéseket kell tenni az elkerülhető halálozások, megbetegedések, fogyatékoságok megelőzése területén. Kiemelt cél a halmozottan hátrányos helyzetű lakossági csoportok – romák, fogyatékosok, hajléktalan emberek, államilag nevelt gyermekek - egészségi állapotának javítása, és hogy ezek az emberek az egészségügyi ellátáshoz ugyanolyan eséllyel jussanak hozzá, mint más társadalmi csoportok. Feladatunk a graduális és a posztgraduális egészségügyi szakképzés kiegészítése a másság, a fogyatékoság iránt való érzékenységet fokozó, tréning jellegű képzéssel.

Oktatás

A tankötelezettségi korú hátrányos helyzetű, illetve roma tanulók között magas a lemorzsolódás aránya. A képzési rendszerbe való visszavezetésük egyik módja a felzárkóztató oktatás intézménye. Ennek alapvető célja, hogy azok a hátrányos/halmozottan hátrányos helyzetű tanulók, akik a tankötelezettségi kor betöltéséig nem fejezték be eredményesen az általános iskolát, a felzárkóztató oktatás keretében olyan felkészítést kapjanak, amely segíti a szakképzésbe való átvezetést, és így lehetőséget nyújt a munkaerő-piacra való bejutásra. Az integrációs normatíva bevezetésének célja a roma gyerekek integrációjának elősegítése. A roma tanulók esetében speciális programok indultak az oktatási esélyegyenlőség előmozdítása érdekében.

Az utóbbi évek oktatásügyének fontos eredménye a roma fiatalok középfokú és felsőfokú továbbtanulását segítő, főleg állami támogatással létesült közalapítványi ösztöndíjak rendszere, melynek keretében a kollégiumi nevelés finanszírozására is sor kerül. A kormányzat a képzési költségterítés átvállalásával segítette a roma fiatalok továbbtanulását.

A fogyatékos fiatalok esetében a felsőoktatás során jogszabályban rögzített, pozitív diszkriminációs elemek segítik tanulmányaik eredményes befejezését. Ezek között egyrészt olyan elemek vannak, amelyek már a közoktatás során is segítik őket, mint például jelnyelvi tolmács igénybe vétele, írásbeli szóbeli felelettel való kiváltása.

Feladatunk, hogy segítsük a hátrányos helyzetű családok gyermekei számára a hozzáférést az óvodába, iskolába járás feltételei vonatkozásában. A jövőben tovább kell növelni és célzottabbá kell tenni az ösztöndíj lehetőségeket. A tankötelezettség teljesítése előtt az iskolarendszerekből kikerült fiatalokat vissza kell hozni az iskolába. A közoktatás, a felsőoktatás és a szakképzési rendszerek minőségét az átfogó és egységes mérési és értékelési rendszerek bevezetése révén javítani szükséges. A társadalmi integrációt, a foglalkoztatásba történő bekapcsolódás elősegítését szolgáló esélyteremtést a fogyatékos tanulók számára az integrált oktatásban, a szakképzésben történő részvétel útján kell megvalósítani.

Az Egyezmény irányelvei alapján adott válaszaink az egyes pontokra

11. pont

A Gyermekek jogi Egyezmény ratifikációja során az összes kormányzati szerv hivatalból vizsgálta, hogy van-e összeférhetetlenség a magyar jogszabályokkal. Jelenleg a magyar jogrendszerben nincs olyan jogi rendelkezés, amely ellentétes lenne az Egyezménnyel.

12. pont:

A beszámolási időszak jogalkotását tekintve kiemelkedő jelentőségű a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. Törvény (Gyvt.), amely az Egyezmény teljes körű átültetése a magyar jogrendszerbe. A törvény a gyermeki jogok, valamint a szülői jogok és kötelességek érvényre juttatását fogalmazza meg az Alkotmánnyal, az Egyezménnyel, valamint a családjogi törvényben foglalt előírásokkal összhangban. A Gyvt. meghatározza a gyermekek alapvető jogait és azok érvényesítésének garanciáit, a gyermekek védelmét biztosító, pénzben és természetben nyújtott, valamint személyes gondoskodást nyújtó alap- és szakellátások egyes formáit, a jogosultság feltételeit, az ellátások finanszírozásának elveit és intézményrendszerét, továbbá a gyermekvédelmi gondoskodás egyes formáit, fő szabályait és a gyámügyi igazgatás szervezetét. A Gyvt. alapelve, hogy a gyermek nevelésére elsősorban a családja jogosult és köteles, melyhez segítséget kell nyújtani az államnak és az önkormányzatnak; a család életébe történő hatósági beavatkozás kizárólag akkor engedhető meg, ha az a gyermek érdekében elkerülhetetlen; a családból kiemelt gyermeket elsősorban örökbefogadó szülőnél, nevelőszülőnél, és ha ez nem lehetséges, családias gyermekotthonban kell elhelyezni. A törvény egésze szempontjából kiemelkedő a gyermekek ellátása, a gyermekjólét, a gyermeki jogok, a veszélyeztetettség, valamint a gyermek hozzátartozóinak a meghatározása. A gyermekek ellátása egységes ellátórendszerben valósul meg, amely magában foglalja mind az önkéntesen, mind a hatósági intézkedésekkel elrendelt ellátásokat.

Az elmúlt évek tapasztalatai azt igazolják, hogy a Gyvt. eredményesen biztosítja a gyermeki jogok érvényesülését, egy átlátható és ellenőrizhető gyermekvédelmi rendszer kiépülését. A működés hatékonyságának növelése érdekében azonban szükségessé vált a törvény egyes rendelkezéseinek módosítása. A Gyvt.-t módosító 2002. évi IX. törvény súlyponti kérdést jelent a gyermeki jogok pontosabb szabályozása, a prevenciót szolgáló ellátások megerősítése, a helyettes szülői és a nevelőszülői hálózat megerősödése, a várandós, valamint a bántalmazott anyák ellátási lehetőségeinek fejlesztése terén. Az újonnan létrehozandó gyermekvédelmi szakértői bizottságok garanciát jelentenek arra, hogy az ellátási formák – nevelőszülő, gyermekotthon, speciális gyermekotthon – valóban a gyermek szükségleteinek megfelelően legyenek meghatározva. A törvénnyel az eddiginél nagyobb hangsúlyt kap az örökbefogadás, melynek feltételrendszere tovább finomodik az alkalmasság megalapozottabb megítélésében. A gyermekjóléti alapellátások körében nagy jelentőségű változást jelent, hogy a bölcsődék, a gyermekek és a családok átmeneti otthonainak, illetve a gyermekjóléti központok működése differenciáltan a települések lélekszámához kötötten fogalmazódik meg.

Mindezekon túlmenően már az elmúlt években megkezdődött a családtámogatási rendszereket érintő EU jogharmonizációs munka is. Mindezen tevékenységek és célok összefogására a 2000. évben elkészült a Nemzeti Családpolitikai Konceptió, amelynek sarkalatos pontja a családi élet biztosításának megerősítése, a gyermekvállalás feltételeinek javítása, az ország népességfogyásának megállítása.

Ez a program találkozik az Egyezmény, illetve a Gyvt. alapelvével, hogy a családot támogatni kell a gyermek felneveléséből adódó feladataiban, ezért elsősorban a házasságra épülő családot kívánja megerősíteni. Ennek a célnak a szolgálatába állítja a családpolitika különböző eszközeit: a szociálpolitikát, a foglalkoztatás-politikát, az egészségpolitikát, lakáspolitikát, a nőpolitikát és más eszközöket.

Az elmúlt időszak kiemelkedő törvénye a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltására és felszámolására irányuló azonnali lépésekről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1999. évi 87. ülészakán elfogadott 182. számú Egyezmény kihirdetéséről szóló 2001. évi XXVII. törvény. Az Egyezmény a Magyar Köztársaság vonatkozásában 2001. április 2-án lépett hatályba.

13. pont:

A Magyar Köztársaság független demokratikus jogállam, amelyben az egyezményben megfogalmazott elvek megvalósulásának jogi kereteit elsődlegesen az Alkotmány biztosítja. Az Alkotmány 15. §-a szerint a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét, illetve kimondja, hogy a szülőket illeti meg az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák. Az Alkotmány kimondja, hogy a Magyar Köztársaság különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit; a Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges. Az Alkotmány kimondja továbbá a bármely alapon történő megkülönböztetés tilalmát, vagyis az életkor szerinti diszkriminációt is.

Az Egyezmény hivatkozási alapot jelent a jogalkotás és a jogalkalmazás valamennyi szintjén a gyermekek jogait sértő, vagy azokat háttérbe szorító rendelkezésekkel szemben. A magyar bíróságok a gyermekeket érintő jogviták elbírálása során rendszeresen alkalmazzák az Egyezményt, szükség esetén közvetlenül alkalmazható jogforrásként, gyakrabban a jogértelmezéshez irányadó forrásként.

Az Egyezmény, amely az 1991. évi LXIV. törvénnyel került Magyarországon kihirdetésre, a magyar jogrendszer részévé vált. Ez azt jelenti, hogy a jogalkotó az Egyezménynek megfelelő jogszabályok megalkotására köteles, és felül kell vizsgálnia a hatályos jogszabályokat, hogy megfelelnek-e az Egyezményben foglalt rendelkezéseknek. A jogalkalmazóknak döntésük meghozatalakor figyelemmel kell lenniük az Egyezmény előírásaira és jogvita esetén hivatkozni lehet az Egyezmény szabályaira. Az Egyezmény által támasztott követelményeknek valamennyi jogágban és a társadalom valamennyi területén érvényesülniük kell.

Az Alkotmány 7. paragrafusában szerint a Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.

Az Alkotmánybíróságról szóló törvény szerint az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik a jogszabály, valamint az állami irányítás egyéb jogi eszköze nemzetközi szerződésbe ütközésének vizsgálata. Ha az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a nemzetközi szerződést kihirdető jogszabállyal azonos vagy annál alacsonyabb szintű jogszabály a nemzetközi szerződésbe ütközik, akkor a nemzetközi szerződéssel ellentétes jogszabályt teljesen vagy részben megsemmisíti. Ha az Alkotmánybíróság azt állapítja meg, hogy a jogalkotó szerv a nemzetközi szerződésből származó jogalkotói feladatát elmulasztotta, a mulasztást elkövető szervet - határidő megjelölésével - felhívja feladatának teljesítésére, amely a megjelölt határidőn belül köteles jogalkotói feladatának eleget tenni.

14. pont:

A családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény bevezette és rendszerbe foglalta a gyermekes családoknak járó nevelési ellátásokat (anyasági támogatás, gyermekápolási táppénz, gyermekgondozási segély, gyermekgondozási támogatás, gyermeknevelési támogatás családi pótlék.). Ezzel egy korábbtól eltérő elveken nyugvó támogatási rendszer kiépítése kezdődött meg, ahol már nem a családok jövedelme határozza meg az ellátásokra való jogosultságot, hanem a jogosultság alanyi jogúvá tétele, amely kifejezésre juttatja, hogy a társadalom számára minden gyermek egyformán fontos. A törvény a korábinál szélesebb körű, egységesen és hatékonyabban működő támogatási rendszer egyik pillérének a kialakítását eredményezte.

A gyermeket nevelő családok támogatásának másik pillérét a személyi jövedelemadó rendszerét érintő családi adókedvezmény jelenti, amelynek visszaállítására 1999-től került sor. A családok támogatásának harmadik pillérét többek között a Gyvt.-ben szabályozott rendszeres gyermekvédelmi támogatás jelenti.

15. pont:

Mint azt már fentebb is említettük, a magyar bíróságok rendszeresen alkalmazzák az Egyezményt, mind jogforrásként, mind a jogértelmezéshez irányadó forrásként. Ezt bizonyítják a Bírósági Határozatok című, a Legfelsőbb Bíróság által az ítélkezési gyakorlat egységesebbé tétele érdekében havonta kiadott döntvénytárban a beszámolási időszak alatt publikált az Egyezményre hivatkozó bírósági döntések. (Lásd többek között: BH 1997.12, BH 1997.231, BH 1998.154, BH 2000.451, BH 2001.230, BH 2002.401.)

16. pont:

A jogorvoslati jogosultságot általános alapelvként rögzíti a Magyar Köztársaság Alkotmánya: a Magyar Köztársaságban a törvényben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági, közigazgatási és más hatósági döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.

A Gyvt. alapján a gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő ügyekben az e törvényben meghatározott fórumoknál panasszal éljen, illetve ahhoz, hogy alapvető jogai megsértése esetén bíróságnál és törvényben meghatározott más szerveknél eljárást kezdeményezzen.

Az Egyezményben elismert jogok megsértése esetén az egyes törvényekben meghatározott széles körű garanciarendszer biztosítja a jogorvoslat lehetőségét (például: panasz, fellebbezés, kártérítés, fegyelmi vagy büntetőeljárás kezdeményezése, ügyészhez, bírósághoz, állampolgári jogok országgyűlési biztósához, nemzetközi emberi jogi fórumokhoz fordulás lehetősége).

A Gyvt. szerint a gyermeki jogok védelme minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával és ügyeinek intézésével foglalkozik.

A gyermek alkotmányos jogainak védelmét egyebek mellett az állampolgári jogok országgyűlési biztosa segíti. A biztos és általános helyettese a visszaéléseket vizsgálja, intézkedéseket kezdeményez és tevékenységének tapasztalatairól – ennek keretében az alkotmányos jogok hatósági eljárásokkal kapcsolatos biztosításának helyzetéről –, valamint az általa tett kezdeményezések, ajánlások fogadtatásáról és eredményéről az 1993. évi LIX. törvény alapján évente beszámol az Országgyűlésnek.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és általános helyettese több ajánlást fogalmazott meg a gyermekvédelmet és a gyámügyi igazgatást érintő területre, amely ajánlások túlnyomó többségben a Gyvt.-be, illetve annak módosításába beépültek.

Valamennyi gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmény létre kell hozza az ellátásban részesülők érdekvédelmét szolgáló érdekképviseleti fórumot. Az érdekképviseleti fórum véleményét nyilváníthat a gyermeket érintő ügyekben. A gyermek szülője, valamint a gyermekönkormányzat az érdekképviseleti szerveknél panasszal élhetnek az ellátást érintő kifogások orvoslása érdekében, illetve a gyermeki jogok sérelme esetén. Ha az érdekképviseleti fórum a megadott határidőn belül nem küld értesítést a panasz kivizsgálásának eredményéről, a gyermek szülője, valamint a gyermekönkormányzat a megyei gyámhivatalhoz fordulhat.

A Gyvt.-t módosító törvény új jogintézményeket vezetett be a gyermeki jogok védelmében, egyrészt a gyermekjogi (gyermekvédelmi) képviselő, másrészt a szociális igazgatásról szóló törvény értelmében a betegjogi és ellátottjogi képviselő intézményét. A gyermekjogi (gyermekvédelmi) képviselő ellátja a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekeknek a Gyvt.-ben meghatározott jogainak védelmét, segíti a gyermeket jogai megismerésében és érvényesítésében. A gyermekjóléti és a gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet végzőnek biztosítani kell, hogy a gyermek és hozzátartozói a gyermekjogi képviselő személyét és a vele való kapcsolat felvételének módját megismerhessék. A képviselők elsősorban a mediáció eszközeivel próbálja orvosolni a gyermeki jogokkal kapcsolatos problémákat és ennek sikertelensége esetén él az ajánlás eszközével.

A Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium keretein belül várhatóan 2004-ben kezdi meg működését a gyermeki jogok miniszteri biztosa és hivatala. A biztosi hivatalt regionális megbízottak segítik.

A gyermekvédelmi eljárásokra fő szabályként az államigazgatási eljárásról szóló törvényt kell alkalmazni, amely biztosítja a fellebbezés, illetve az államigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatának lehetőségét.

A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról a 149/1997. számú kormányrendelet az ügyek vitelében bizonyos okok miatt korlátozott gyermekek számára gondnok, eseti gondnok, ügygondnok, ideiglenes gondnok kirendelését biztosítja. A gyámhivatal eseti gondnokot rendel ki akkor is, ha a korlátozottan cselekvőképes vagy cselekvőképtelen személy és törvényes képviselője között érdekellentét áll fenn.

A Legfőbb Ügyész 11/1987. számú utasítása a gyermek- és ifjúságvédelmi ügyészi szakfeladatok ellátásáról rendelkezik. A fiatakorúak ügyésze törvényességi felügyeleti jogkörében vizsgálja a Magyar Köztársaság törvényeiben a gyermekek részére biztosított jogok érvényesülését a közigazgatási eljárásban és az oktatási, nevelési intézmények, valamint a gyermek- és ifjúságvédő intézetek működésében. Az ügyészi feladatok a törvény és a hozzá kapcsolódó jogszabályok végrehajtása során abban jelölhetők meg, hogy a veszélyeztetettség észlelése esetén ügyészi eszközökkel gondoskodnak a gyermekek érdekeit sértő állapotok megszüntetéséről. Ilyen feladat az államigazgatási (gyámügyi) szervek tevékenységének figyelemmel kísérése, a törvényt sértő határozatok elleni (óvás vagy felszólalás révén történő) fellépés, és esetenként az azonnali segítséget igénylő, alkalmakkor az állami nevelésbe vétel indítványozása. Feladatuk továbbá a pártfogó rendszer működésének törvényességi szempontból való figyelemmel kísérése is.

17., 18. pont:

Az Országgyűlés - többek között - a Gyermek Jogairól szóló Egyezményrel való maradéktalan összhang megteremtése érdekében a 2002. évi IX. törvénnyel fogadta el a Gyvt. módosítását. A módosítás 2003. január 1-én, bizonyos rendelkezései, pedig 2006. január 1-ig lépnek hatályba. E Jelentésben már az új jogintézmények is megjelennek.

A Kormány eleget téve a 106/1995. Országgyűlési (OGY) határozat első pontjában foglalt kötelezettségének, évente elkészíti a gyermekek és ifjúság helyzetéről, életkörülményeinek alakulásáról és az ezzel összefüggésben megtett kormányzati intézkedésről szóló jelentését. A jelentések elkészítésekor a Kormány minden esetben figyelembe vette az Egyezmény előírásait. A jelentés célja, hogy áttekintést adjon a gyermek és ifjúság helyzetéről, és számba vegye az őket érintő szerteágazó területeken hozott legfontosabb kormányzati intézkedéseket. Az egyes területek helyzetelemzését segítette a 2000. év végén végzett Ifjúság 2000. elnevezésű nagymintás kérdőíves vizsgálat is. A Jelentést a minisztériumok dokumentumai és adatai alapján, a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet közreműködésével, az Ifjúsági és Sportminisztérium állította össze.

A Gyvt. módosítása a gyermekjogi (gyermekvédelmi) képviselő létrehozásáról rendelkezik, amely ellátja a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermek e törvényben meghatározott jogainak védelmét és segíti a gyermeket jogai megismerésében és érvényesítésében. A képviselő a Gyvt.-ben meghatározott gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet végző intézményekben jogosult tájékoztatást kérni, információkat beszerezni, és a helyszínen tájékozódni, valamint figyelemmel kísérni az oktatási intézményekben folyó gyermekvédelmi tevékenységet és segíteni e területen is a gyermeki jogok érvényesülését.

Ennek érdekében indokolt esetben az intézmény fenntartójánál vagy a gyámhatóságnál eljárást kezdeményezhet.

A közoktatás területén esetlegesen előforduló diszkrimináció vagy hibás oktatásszervezési gyakorlat esetén az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosa bejelentés alapján az esetet kivizsgálja, és a jogorvoslatra javaslatot tesz. A 40/1999. Oktatási minisztériumi (OM) rendelet szerint az oktatási jogok biztosa eljárásának tárgya lehet olyan egyedi ügyben hozott határozat vagy intézkedés, valamint ezek elmulasztása, amely az Alkotmányban és a vonatkozó törvényekben a gyermek, a tanuló, a szülő, a pedagógus, a hallgató, a kutató, illetve az oktató számára biztosított jogokat sérti, vagy a sérelem közvetlen veszélyét idézi elő.

A gyámügyi igazgatás felügyeletét az egészségügyi, szociális és családjogi miniszter látja el. A Gyvt. a szakmai módszertani, képzési és továbbképzési feladatok ellátására a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézetet hozta létre. A Család- és Gyermekvédelmi Tanács a szociális és családjogi miniszter tanácsadó, véleményező és javaslattevő testülete.

A megyei gyámhivatal ellátja az illetékességi területéhez tartozó települési önkormányzat jegyzőjének, a városi gyámhivatalnak a szakmai irányítását, és felügyeletét, illetőleg másodfokú hatósági jogkört gyakorol a települési önkormányzat jegyzőjének, a városi gyámhivatalnak, a gyermekvédelmi és gyámügyi hatósági ügyekben.

A megyei gyámhivatal a Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézet, illetve a Névjegyzékbe felvett szakértők véleményének kikérésével kijelöli a gyermekjóléti alapellátást, illetve a gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézmények közül a szakmai módszertani feladatokat ellátó intézményeket. Ellenőrzi az állami és nem állami gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatás tevékenységét. Kijelöli a megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság tagjait.

A gyermekekkel és alapvető jogaikkal kapcsolatos rendszeres adatgyűjtési rendszer mind a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátás, mind a gyámügyi igazgatás területén kialakult. A megyei gyámhivatalok e mellett - államigazgatási feladat- és hatáskörük gyakorlásának

ellenőrzése körében - legalább 4 évenként ellenőrzik a területükhöz tartozó gyámhatóságok gyámügyi és gyermekvédelmi hatósági tevékenységének jogszerűségét a Gyvt., és így a gyermeki jogok hatályosulását is. A megyei gyámhivatal ellenőrzési tevékenységét éves ellenőrzési terv és program szerint gyakorolja, amelyben meghatározza a teljes körű, illetve célellenőrzés alá vont szerveket, valamint a célvizsgálati tárgyköröket.

A megyei gyámhivatalok feladatköre a Gyvt. módosításával bővült, hiszen valamennyi gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátó tevékenység működési engedélyhez kötötté válása miatt a gyermekvédelmi rendszer valamennyi tevékenységére kiterjed a szakmai ellenőrzése.

19. pont:

A gyermekvédelem területén számos civil szervezet működik. Így a volt gondozottakat támogató és gyermekjóléti alapellátásokat, szakellátásokat működtető egyesületek, alapítványok éppúgy, mint a gyermeki érdekeket képviselő szervezetek, vagy képzéssel foglalkozó, kiadványokat megjelentető szakmai szerveződések, és természetesen különböző egyházi szervezetek. Munkájukat, a gyermek érdekében végzett tevékenységüket a különböző minisztériumok anyagilag is támogatják, képzések, különböző szakmai és gyermekprogramok finanszírozásával, kiadványok megjelentetési költségeihez való hozzájárulással.

1997-ben jött létre a Család és Gyermekvédelmi Szakmai Kollégium, amely, mint tanácsadó testület a család- és gyermekvédelem területére vonatkozóan az azt érintő kérdésekben véleményt nyilvánít, javaslatot tesz. A Kollégium 17 főből áll, melyen belül képviselteti magát többek között a Magyar Védőnők Egyesülete, a Nagycsaládosok Országos Egyesülete, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Magyar Gyámügyi Társaság, az Ébredés Alapítvány.

A Gyvt.-t módosító törvénnyel a Szakmai Kollégium neve Család- és Gyermekvédelmi Tanácsra változott.

20. pont:

A Magyar Köztársaság 2001. és 2002. évi költségvetéséről szóló 2000. évi CXXXIII. törvény alapján a gyermekeket érintő támogatások a következőképpen alakultak:

Az önkormányzatok által felhasználható központosított előirányzatok

Sor- szám	Jogcím	2001. évi előirányzat (millió forint)	2002. évi előirányzat (millió forint)
1.	gyermek- és ifjúsági feladatok	160	5.170
2.	kiegészítő támogatás nemzetiségi óvodák és iskolák fenntartásához	320	340

Normatív kötött felhasználású támogatások

Sor-Szám	Jogcím	2001. évi előirányzat (millió forint)	2002. évi előirányzat (millió forint)
1.	Tanulók tankönyvvásárlása	3.324,8 (2.390.-Ft/fő)	3.344,6 (2.390.-Ft/fő)
2.	kiegészítő támogatás az Arany János Tehetséggondozó Program támogatására	348,8 (200.000.-Ft/fő)	780,8 (225.000.-Ft/fő)
3.	Diáksporttal kapcsolatos feladatok támogatása	1.639,4 (1.200.-Ft/fő)	1.667,2 (1.200.-Ft/fő)

A helyi önkormányzatok normatív állami hozzájárulásának és a normatív részesedésű átengedett személyi jövedelemadójának jogcímei 2002. évben:

Sor-szám	Jogcím	2001. évi előirányzat (millió forint)	2002. évi előirányzat (millió forint)
1.	szociális és gyermekjóléti alapszolgálati feladatok (alaphozzájárulás), kiegészítő hozzájárulások családsegítő és/vagy a gyermekjóléti szolgálat működtetése	15.419,5 (1.100.-Ft/fő) (380.-Ft/fő)	16.389,3 (1.160Ft/fő) (410 Ft/fő)
2.	gyermekvédelmi szakellátás otthont nyújtó ellátás speciális gyermekotthoni ellátás utógondozói ellátás d) területi gyermekvédelmi szakszolgálatok működtetése	13.164,7 (576.100.-Ft/fő) (664.800.-Ft/ellátott) (576.100.-Ft/ellátott) (49.700.-Ft/fő)	14.628,9 (640.590.-Ft/fő) (714.400Ft/ellátott) (640.590.-Ft/ellátott) (62.200.-Ft/fő)
3.	bölcsődei ellátás	3.059,9 (177.600.-Ft/ellátott)	3.602,0 (208.800.-Ft/ellátott)
4.	szociális intézményi módszertani feladatok családsegítő szolgálat módszertani feladatai bentlakásos intézményi módszertani feladatok gyermekjóléti szolgálat módszertani feladatai	264,2	285,7
5.	Óvodai nevelés	38.675,8	42.954,5
6.	iskolai oktatás alapfokú nevelés-oktatás szakmai elméleti oktatás, szakiskolai kifutó, felzárkóztató oktatás középfokú nevelés-oktatás iskolai szakképzés	105.605,0 (120.300.-Ft/fő) (120.300.-Ft/fő) 54.153,9 (143.700.-Ft/fő) 4.653,5 (66.000 Ft/fő)	119.066,6 (135.300.-Ft/fő) (135.300.-Ft/fő) 61.701,4 (161.200.-Ft/fő) 6.049,2 (74.000 Ft/fő)

7.	különleges gondozás keretében nyújtott ellátás gyógypedagógiai (konduktív pedagógiai) ellátás korai fejlesztés, gondozás fejlesztő felkészítés	13.111,5 (250.000.- Ft/fő) 278,9 (127.000.-Ft/fő) 521,7 (174.300.-Ft/fő)	15.983,5 (300.300.- Ft/fő) 372,3 (163.300.-Ft/fő) 678,0 (218.000.-Ft/fő)
8.	alapfokú művészetoktatás zeneművészeti ág képző-és iparművészeti, táncművészeti, szín- és bábművészeti ág	5.437,9 (65.000.-Ft/fő) 1.865,5 (48.500.-Ft/fő)	5.895,8 (69.000.-Ft/fő) 2.047,2 (50.000.-Ft/fő)
9.	bentlakásos közoktatási intézményi ellátás kollégiumi, externátusi nevelés, ellátás fogyatékos tanulók kollégiumi ellátása	13.263,4 (215.000.-Ft/fő) 2.851,3 (430.000.-Ft/fő)	14.932,8 (237.300.-Ft/fő) 3.220,2 (474.600.-Ft/fő)
10.	kiegészítő hozzájárulás egyéb közoktatási feladatokhoz fejlesztő és felzárkóztató oktatás általános iskolai napközis foglalkozás a hátrányos helyzetű tanulók felkészülését segítő foglalkozások nem magyar nyelven folyó nevelés és oktatás, valamint a cigány kisebbségi oktatás óvodában, kollégiumban, iskolában szervezett intézményi étkeztetés óvodába, általános iskolába bejáró gyermekek, tanulók ellátása intézményfenntartó társulás óvodájába, általános iskolájába járó gyermekek, tanulók támogatása kistelepülések támogatása	603,5 (27.500.-Ft/fő) 6.096,8 (15.000.-Ft/fő) 4.737,8 (29.000.-Ft/fő) 18.995,4 (21.800.-Ft/fő) 1.322,8 (14.000.-Ft/fő) 2.276,9 (20.000.-Ft/fő) 10.053,8 (12.000.-Ft/fő)	752,4 (32.000.-Ft/fő) 6.984,3 (17.000.-Ft/fő) 5.604,7 (33.000.-Ft/fő) 20.924,2 (24.000.-Ft/fő) 1.289,5 (14.000.-Ft/fő) 2.295,0 (20.000.-Ft/fő) 10.053,8 (12.000.-Ft/fő)
11.	települési sportfeladatokhoz	1.032,9 (100.-Ft/fő)	1.032,9 (100.-Ft/fő)
12.	pszichiátriai és szenvedélybetegek, valamint fogyatékosok bentlakásos intézményi ellátása (Megjegyzés: gyermek és felnőtt együtt, nincs elkülönített adat)	11.656,6 (537.900.-Ft/fő)	13.147,6 (606.380.-Ft/fő)

21. pont:

A Magyar Köztársaság folyamatosan ratifikálja azokat az egyezményeket, amelyek előmozdíthatják a gyermekek helyzetének javítását. A vonatkozó fő együttműködéseknek illetve programoknak részese Magyarország. Többek között a gyermekek jogainak szempontjából kiemelendő „A demokratikus állampolgár nevelése” című nemzetközi projekt, melynek célja a cselekvő állampolgárságra nevelés és a demokratikus értékek megvédését szolgáló nevelés támogatása.

A projekt első szakaszában (1997-2000) elsősorban elméleti kutatások folytak: megtörtént a demokratikus állampolgárság koncepciójának kidolgozása, a tapasztalatok, innovatív megközelítések elemzése, irányelvek kidolgozása a demokratikus állampolgárságra nevelésnek az oktatásba történő beépítésére.

A projekt 2. szakaszának célja az 1. szakasz eredményeinek megjelenítése a gyakorlatban és a tagországok oktatáspolitikájában. Az Európa Tanács (ET) tanár-továbbképzési programja keretében évente 30-40 hazai pedagógus vesz részt. A program keretében „Demokrácia az iskolában” témában 2000 őszén nemzetközi tanár-továbbképzési szeminárium került megrendezésre hazai pedagógusok, és 21 európai országból érkező tanár, szakfelügyelő, igazgató részvételével. A résztvevők kölcsönösen tájékozódtak az egyes országok iskolai életének jogi szabályozásáról és a gyakorlati megvalósításról.

Az ET Élő Nyelvek Európai Központjának munkájában Magyarország is részt vesz. A központ feladata az ET nyelvpolitikájának elterjesztése, a tanárképzés, továbbképzés korszerűsítése, nyelvoktatási kutatások menedzselése.

22. pont:

Civil szervezetek és állami intézmények is készítettek az elmúlt években a gyermekek számára tájékoztató anyagokat az Egyezményről, a gyermekek jogairól és azok gyakorlati érvényesítésének lehetőségeiről, eszközeiről. A 9/2000. SzCsM rendelet alapján 2000 óta működik a szociális és a gyermekvédelmi területen dolgozók kötelező továbbképzési rendszere. A továbbképzések akkreditálását pontértékének és a támogatás összegének meghatározását az Országos Szociális és Gyermekvédelmi Továbbképzési és Szakvizsga Bizottság végzi. Kiadásra került a szakvizsgák követelményrendszere, amely a gyermekvédelmi területen dolgozókat három témakörben érinti, így családvédelem, családsegítés, gyermekjóléti alapellátás, gyermekvédelmi szakellátás, amely témakörökben szakvizsgát tehetnek. A továbbképzés, továbbképzési időszakban történik. A továbbképzési időszak tartama 7 év.

Elkészült az országosan egységes nevelőszülői képzési terv, amely program az egyszeri felkészítésen túl a folyamatos továbbképzést is biztosítja. A hagyományos nevelőszülők számára 60 órás felkészítő tanfolyam „FIKSZ” program, a hivatásos nevelőszülők számára 300 órás, képesítést adó az Országos Képzési Jegyzékben szereplő program lett kialakítva.

A közoktatásról szóló törvény a tanuló jogai között megemlíti az alábbiakat: „A tanuló joga különösen, hogy hozzájusson a jogai gyakorlásához szükséges információkhoz, tájékoztassák a jogai gyakorlásához szükséges eljárásokról”. Az iskolák kerettanterveiben a történelem és állampolgári ismeretek című tantárgy kötelezően oktatandó elemei közé „a gyermekek jogai” témakör beépült.

Az oktatással összefüggő igazgatási (jogi) szabályozókba az egyezmény alapelvei és rendelkezései beépültek.

Általánosságban sajnos meg kell jegyezni, hogy az említett továbbképzések rendszerében nem eléggé hangsúlyosak a gyermeki jogokkal kapcsolatos kérdések.

Szükségesnek tartjuk, hogy kifejezetten a gyermeki jogok, illetve az Egyezmény megismerését szolgáló képzések és tréningek akkreditáltak legyenek. A megvalósulást akadályozó tényező, hogy a formális képzések mellett a valódi szemléletváltás még nem teljesen történt meg. Fontos feladat, hogy a gyermekek az ilyen témájú kiadványokhoz szélesebb körben hozzájussanak, megismerjék azokat.

23. pont:

Az Egyezmény szövege le lett fordítva az összes Magyarországon élő kisebbség nyelvére. A Jelentés előkészítésébe minden illetékes minisztérium felkérést kapott, emellett a civil szervezetek is eljuttatták hozzánk véleményüket, melyeket mellékelünk ezen Jelentéshez. A Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium szervezésében egyeztetéseket tartottunk a Jelentés elkészítésével kapcsolatosan. Ezeken meghallgattuk az előző Jelentés készítőit, és a korábbi delegátus képviselőit. A megbeszéléseken elhangzottokról tájékoztattuk a kormányzati és a civil szervezeteket. A Jelentést és a Bizottság észrevételeit meg fogjuk jelentetni könyv formájában, melyet a gyermekek oktatásával és nevelésével foglalkozó intézmények dolgozóinak fogunk megküldeni. Emellett terveink között szerepel egy országos kampány elindítása, amely a gyermekeket kívánja saját jogaikkal megismertetni.

24. pont:

A magyar jog szerint kiskorú az, aki 18. életévét még nem töltötte be, kivéve ha házasságot kötött. A 14. életévét még el nem ért gyermek cselekvőképtelen, a 14. életévét betöltött gyermek korlátozottan cselekvőképes.

A tankötelezettség abban az évben kezdődik, amelyben a gyermek a 6. életévét betöltötte, feltéve, hogy elérte az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget. A tankötelezettség abban az évben fejeződik be, amelyben a tanuló a 18. életévét betöltötte. A 18. életévig tartó tankötelezettség azokra a tanulókra áll fenn, akik tanulmányaikat 1998. szeptember 1-jétől kezdték meg az általános iskola első évfolyamán. Azoknak a tanulóknak a tankötelezettsége, akik tanulmányaikat az említett időponttól korábban kezdték meg, a 16. életükig tart. A testi-, érzékszervi-, értelmi- vagy beszéd fogyatékos gyermekek tankötelezettsége két évvel meghosszabbítható.

A Munka Törvénykönyve rendelkezése szerint munkaviszonyt munkavállalóként az létesíthet, aki tizenhatodik életévét betöltötte. Munkaviszonyt létesíthet a tizenötödik életévét betöltött, általános iskolában, szakiskolában, középiskolában nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató tanuló az iskolai szünet alatt.

A Családjogi törvény szerint házasságot nagykorú férfi és nő köthet. Kiskorú csak a gyámhatóság előzetes engedélyével köthet házasságot. A gyámhatóság a házasságkötésre indokolt esetben és csak akkor adhat engedélyt, ha a házasuló a tizenhatodik életévét betöltötte.

A Büntető Törvénykönyv (Btk.) rendelkezései alapján fő szabályként a 14. életévét betöltött személy önkéntességen alapuló szexuális kapcsolata nem büntetendő.

A szülő felügyeleti jogát szüneteltető, súlyos esetben – bírósági döntést követően – megszüntető hatósági rendelkezés a gyermek meghallgatásával, 14. életévének betöltése után hozzájárulásával történik.

A honvédelemről szóló törvény kimondja, hogy a hadkötelezettség a 17. életév betöltésekor kezdődik.

A Btk. rendelkezése szerint a gyermekkor a büntethetőséget kizárja, vagyis nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be.

A magyar jogrendszer nem alkalmazza a halálbüntetést; fiatalok esetében életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására nincs lehetőség.

A büntetőeljárásról szóló törvény szerint (Be.) gyermekkorú csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha vallomása olyan bizonyítékot tartalmazhat, amely előreláthatóan másként nem pótolható. A Be. értelmező rendelkezései szerint amennyiben egy büntetőügy sértettje, illetve az ügyben tanúként szereplő személy 14 éven aluli, úgy a tanács elnökének a feladata, hogy a gyermek csak addig tartózkodjon a tárgyalóteremben, amíg eljárási jogainak gyakorlása érdekében arra feltétlenül szükség van.

A fentiekben már kifejtettek alapján a gyermekeket megilleti a panaszjog, és az őt érintő kérdésekben az eljárás kezdeményezésének joga.

A gyámság alatt álló gyermek szabad véleménynyilvánításának törvényi garanciája a Csjt. 105. §-a, amely kimondja, hogy a gyámhatóság a kiskorú fontosabb ügyeiben határozathozatal előtt köteles a tizenkettedik életévét betöltött gyermeket meghallgatni.

Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárásban a gyámhatóság köteles a 14. életévét betöltött és a 14. életév alatti ítélőképessége birtokában lévő örökbefogadandó gyermeket meghallgatni. Azon gyermeki alapjog garantálásaként, hogy joga van származása, vér szerinti családja megismeréséhez és a kapcsolattartáshoz a Gyvt. kimondja, hogy a 14. életévét betöltött örökbefogadott gyermek a vér szerinti szülője adatainak megismerése iránti kérelmét személyesen törvényes képviselője hozzájárulása nélkül is előterjeszheti.

Az öröklés szabályait a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) tartalmazza. A törvényes öröklés rendje szerint törvényes örökösök elsősorban az örökgyógy gyermekei, több gyermek esetén a gyermekek egyenlő részben örökölnék. Ha a gyermeket örökösödési jogviszony alapján megillető jog vagy kötelezettség, illetve a gyermeket megillető örökség visszautasítására vonatkozóan a szülő törvényes képviselői joga keretében a gyermek nevében nyilatkozatot tesz, a jognyilatkozat érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.

A jogszabályok szerint az egyesülési jog Magyarországon mindenkit megillető alapjog, a törvény nem határoz meg életkori korlátozást e jog gyakorlása tekintetében. Ugyanakkor fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a jogszabály lehetővé teszi az egyesülési jog gyakorlását, de nincsenek pontos információink arról, hogy azokat mennyire veszik ténylegesen igénybe. Szükségesnek tartjuk a gyermekek számára biztosított panaszjog igénybeviteléről szóló felmérés elkészítését és az eredmények értékelését.

A nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. Törvény szerint közforgalmú intézményben, zárt térben megtartott rendezvényen, valamint tömegközlekedési eszközön 18. életévét be nem töltött személy még a dohányzás számára kijelölt helyen sem dohányozhat.

Az üzletek működéséről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről szóló 4/1997. Kormányrendelet szerint a 18. életévét be nem töltött személy részére szexuális árut értékesíteni, kölcsönözni tilos. A rendelet kimondja továbbá, hogy vendéglátó üzletben, valamint kiskereskedelmi értékesítés során a 18. életévét be nem töltött személy részére szeszes italt kiszolgálni, illetve értékesíteni tilos. Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. Kormányrendelet ehhez kapcsolódóan kimondja, hogy aki vendéglátó üzletben 18. életévét be nem töltött személy részére szeszes italt szolgál ki, ötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható. Az üzletek működéséről szóló rendelet szerint kártyajátékban és pénznyerő automata használatában 18. éven, játékautomata használatában 16. éven, egyéb szórakoztató játékban 14. éven felüli személy vehet részt.

25. pont:

Az Alkotmány kimondja, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi és az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül. A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.

A Gyvt. alapján a gyermekek védelme során - nemhez, nemzethez, nemzetiséghez, etnikai csoporthoz való tartozás, lelkiismereti, vallási vagy politikai meggyőződés, származás, vagyoni helyzet, cselekvőképesség hiánya vagy korlátozottsága miatt, valamint a gyermekvédelmi gondoskodásba kerülés alapján - tilos bármilyen hátrányos megkülönböztetés.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény szerint a közoktatásban tilos a hátrányos megkülönböztetés bármilyen okból, így különösen a gyermek vagy hozzátartozói színe, neme, vallása, nemzeti, etnikai hovatartozása, politikai vagy más véleménye, nemzetiségi etnikai vagy társadalmi származása, vagyoni és jövedelmi helyzete, kora, cselekvőképességének hiánya vagy korlátozottsága, születési vagy egyéb helyzete miatt, valamint a nevelési-oktatási intézmény fenntartója alapján. Aki e rendelkezéseket megszegi enyhébb esetben szabálysértés keretében felelősségre vonható, és százezer forint pénzbírsággal sújtható.

A törvény alapján az a nem magyar állampolgár, aki menedékjogot kérelmező, menekült, menedékes, bevándorolt, letelepedett, humanitárius tartózkodási engedéllyel rendelkező, kísérő nélküli kiskorú, továbbá aki szülőjével együtt tartózkodási engedéllyel rendelkezik, tanköteles, és a magyar állampolgárokkal azonos feltételekkel veheti igénybe a közoktatási törvényben meghatározott szolgáltatásokat. A közoktatási törvény a Kormány által hamarosan az Országgyűlés elé benyújtott módosításai további részletezést és szigorítást céloznak az oktatási hátrányos megkülönböztetéssel szemben.

A kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvénnyel összhangban, a közoktatásról szóló törvény biztosítja valamennyi hazai kisebbség számára a jogegyenlőséget az oktatás területén. E szerint a kisebbséghez tartozó tanulónak joga van anyanyelvének, történelmének, kultúrájának, hagyományainak megismeréséhez, ápolásához, gyarapításához, továbbadásához, részt venni az anyanyelvű oktatásban és művelődésben.

Aggodalomra ad okot, hogy a statisztikák szerint az elmúlt évtizedekben az oktatási rendszerben növekvő arányukat messze meghaladóan nőtt a roma gyermekek aránya a speciális iskolákban. Szintén aggodalomra ad okot, hogy a kisebbségi jogok országgyűlési biztosának jelentése alapján egy ezzel kapcsolatban végzett vizsgálat szerint voltak olyan iskolák, amelyek a vizsgálatkérő lapokon a vizsgálat és a veszélyeztetettség indokaként mindössze annyit tüntettek fel: „cigány származás”.

A kiegészítő oktatási rendszer nem tekinthető másnak, mint egyfajta zsákutcának, amelybe a roma fiatalok sajnálatos módon igen nagy számarányban kényszerülnek bele. Más szavakkal megfogalmazva, a kiegészítő oktatási rendszer nevezhető a cigány ifjúsággal szembeni diszkrimináció egy sajátos fajtájának is, amely alatt ebben az esetben egyértelműen szegregációt, mesterséges kirekesztést, elkülönítést értünk. „A kérelmek elemzéséből az is kitűnik, hogy a gyermekek veszélyeztettségére vonatkozó adatok között az előfordulási gyakoriság alapján felállított sorrendben a középmezőnyben helyezkedik el a gyermek cigány származására vonatkozó utalás.

Az természetesen, hogy a veszélyeztetett gyermekek között vannak cigány származásúak, azt azonban már nem tartjuk elfogadhatónak, hogy egyes pedagógusok szerint a cigány származás önmagában veszélyeztetettségi tényező!" (A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosának beszámolója 2000).

A roma gyermekek aránya valóban növekszik a fogyatékos ellátásban: az adatok szerint míg az 1974/75-ös tanévben durván minden negyedik speciális iskolába járó tanuló volt roma, addig ez az arány az elmúlt két évtizedben folyamatosan emelkedett, és az utolsó, 1992/93-as iskolastatisztika (ez volt az utolsó év, mielőtt a hatályba lép adatvédelmi törvény megtiltotta hasonló statisztikák készítését) már 42%-os arányról számolt be.

Valós aggodalomra ad okot, hogy a magyarországi speciális iskolákba járók aránya általában is igen magas más országokkal összehasonlítva, és arányuk folyamatosan növekszik. Míg a fogyatékosnak minősített alapfokú oktatási intézményekbe járó gyermekek aránya általában 2.5-3% körül mozog Európában, ez az arány a statisztika szerint 2002-ben Magyarországon 5.3% volt. 2000-ben összesen 31891 tanuló járt az enyhe értelmi fogyatékosokat oktató általános iskolába, 2002-ben 49931. A fogyatékosok nevelésére/oktatására elérhető magasabb normatíva és a fogyatékosnak minősített gyermekek számának növekedése hasonló tendenciát mutat Magyarországon. Ezt a szakértők többféleképpen magyarázzák: (pl. a diagnosztikai eszközök korszerűsödésével). Az oktatási tárca a közeljövőben ennek az összefüggésnek, illetve ezen normatíva célszerű felhasználásnak vizsgálatát, a mérések szigorítását fogja kezdeményezni.

Az egészségügyi törvény alapján minden betegnek joga van megkülönböztetés nélküli egészségügyi ellátáshoz. Megkülönböztetés nélküli az ellátás, ha az egészségügyi szolgáltatás nyújtása során nem történik hátrányos megkülönböztetés a betegek között társadalmi helyzetük, politikai nézeteik, származásuk, nemzetiségük, vallásuk, nemük, szexuális irányultságuk, koruk, családi állapotuk, testi vagy értelmi fogyatékoságuk, képzettségük és minden más egyéb, az egészségi állapotukkal össze nem függő ok alapján.

A Munka Törvénykönyve szintén tartalmazza a diszkrimináció tilalmát. A munkaviszonnyal kapcsolatosan tilos hátrányos megkülönböztetést alkalmazni a munkavállalók között nemük, koruk, családi vagy fogyatékos állapotuk, nemzetiségük, fajuk, származásuk, vallásuk, politikai meggyőződésük, munkavállalói érdekképviselőhez való tartozásuk, vagy ezzel összefüggő tevékenységük, továbbá minden egyéb, a munkaviszonnyal össze nem függő körülmény miatt. E törvény tartalmazza a közvetett hátrányos megkülönböztetés fogalmát is.

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló törvény rendelkezik a szociális szolgáltatások biztosításáról, melyek során tilos a hátrányos megkülönböztetés bármilyen okból, így különösen az ellátott neme, vallása, nemzeti, etnikai hovatartozása, politikai vagy más véleménye, kora, cselekvőképességének hiánya vagy korlátozottsága, fogyatékosága, születési vagy egyéb helyzete miatt.

26. pont:

Az Alkotmány általános antidiszkriminációs klauzúája tartalmazza, hogy az Alkotmány szigorúan bünteti az embernek bármilyen hátrányos megkülönböztetését.

Mind az Alkotmánybíróság gyakorlatában, mind a bírói gyakorlatban megjelenik a hátrányos megkülönböztetés tilalma. Ezt példázza az iránymutatásul szolgáló BH2002. 90. számú jogeset, mely elvi érveléssel mondja ki, hogy a személyhez fűződő jogok megsértését jelenti a tanuló származása miatti hátrányos megkülönböztetése. A tényállás szerint a felperesek - esetenkénti tetűvel való fertőzöttségük miatt - a tanulók számára fenntartott tornatermet nyolc éven keresztül nem látogathatták, illetve az iskola korábbi gyakorlatától is eltérően a felpereseket mint az ún. cigány osztály tagjait külön ballagtatták a végzős magyar diákoktól. Helyesen állapította meg a jogerős ítélet, hogy a felpereseknek az iskola tanulóitól ilyen

módon való elkülönítése a felperesek tekintetében hátrányos megkülönböztetés volt, amely nem függetleníthető a felperesek származásától, nemzetiségétől, és önmagában nem magyarázható az egyes roma gyermekek esetenkénti fertőzöttségével.

A diszkrimináció elleni hatékonyabb fellépést szolgálja az egyenlő bánásmódról szóló törvényjavaslat, melynek előkészítése a jelenlegi beszámolási időszak végén elkezdődött.

27. pont:

A Gyvt. a gyermekjóléti szolgáltatás biztosítását minden településen a helyi önkormányzatok kötelező feladatává teszi, hogy az ország területén bárhol segítséget és támogatást, szükség esetén védelmet kapjon bármely bajba jutott gyermek és családja. A gyermekjóléti szolgáltatás a szociális munka eszközeinek és módszereinek alkalmazásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését. A Gyvt-t módosító törvény a nagyobb lélekszámú (40000 feletti) településeken kötelezővé teszi az úgynevezett (ún.) „utca-gyerek” programok működtetését utcai-lakótelepi szociális munka biztosításával, és a kórházi szociális munka biztosítását a kórházak gyermekosztályain (elhanyagolt, bántalmazott gyermekek) és a szülészeti osztályokon (szociális krízishelyzetű anyák, fiatal anyák). Ezekben az ún. gyermekjóléti központokban a készenléti szolgálatot is meg kell szervezni, valamint hétvégi kapcsolattartási ügyeletet is működtetni kell az elvált szülők gyermekei különélő szülőjével, valamint a nevelőszülőknél élő gyermekek vérszerinti szüleikkel való kapcsolattartásának elősegítése érdekében.

A gyermekjóléti központok létrehozásának törvényi határideje 2004. január 1-je, de a speciális célcsoportokat támogató prevenciós célzatú szabadidős programokra évek óta pályázati lehetőséget biztosítanak az Egészségügyi, Szociális és Családügyi, valamint a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium is.

Sajnos a gyakorlatra vonatkozóan megállapítható, hogy az ország lefedettsége gyermekjóléti szolgáltatás terén korántsem teljes, illetve az ellátás minősége nem mindenhol a Gyvt. előírásainak megfelelő. Akadályozó tényező, hogy a gyermekjóléti szolgálatok nem a szükségleteknek megfelelően jöttek létre, ennek következtében sok esetben nem adekvát a munkatársak végzettsége és szakmai felkészültsége, a tárgyi feltételek hiánya különösen a kistélepüléseken riasztó. Nem készültek el azok a továbbképzési anyagok, szakmai szttenderdek, etikai kódex, amelyek segíthetnék a munkát. Fontos feladatunk a minőségbiztosítás, monitorozás, értékelési rendszer kiépítése és fejlesztése, a jelzőrendszer hatékonyabb működtetése, a prevenciós feladatkör hangsúlyosabbá tétele, hogy ne csak a “tűzoltás” valósuljon meg.

28. pont:

Magyarország 1982-ben csatlakozott a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló 1979. december 18-án New York-ban elfogadott Egyezményhez. Magyarország eddig négy kormányjelentést készített, 1982., 1986., 1991. és 2000-ben. 1995-ben jött létre a Nők Egyenlő Státuszát Biztosító Magyar Nemzeti Mechanizmus. A Nők IV. Világkonferenciáján elfogadott Pekingi Nyilatkozatban megfogalmazott feladatok magyarországi megvalósítását egy 1997-es kormányhatározat szolgálja, amely a cselekvési programot tartalmazza. A Kormány 1999-ben határozatban döntött a Nőképviselési Tanács létrehozásáról, amelynek feladata a nők esélyegyenlőségét biztosító jogszabályalkotás és cselekvési programok felgyorsítása. A magyar jogban a nemek közötti hátrányos megkülönböztetés általános tilalmát az Alkotmány rögzíti, kimondva, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és a nők egyenjogúságát, minden

polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében. A nőkre vonatkozó további rendelkezések az Alkotmánynak „alapvető jogok és kötelezettségek” című fejezetében található. Az alkotmányos szabályok vizsgálata alapján kijelenthető, hogy azok összhangban vannak a CEDAW Egyezmény szellemével és követelményeivel.

Az állami oktatási rendszer Magyarországon koedukált, nincsenek külön lányok számára indított osztályok. A kiskorúak – elsősorban a lányok védelme – érdekében a Btk. 1997. évi módosítása révén egy új „tiltott pornográf felvétel készítése” című tényállással egészült ki.

Intézkedések történtek a nők dohányzásának visszaszorítása érdekében, az Egészséges Nemzetért Népegészségügyi Program keretében is, ahol prioritást és fokozott hangsúlyt kap a 18 év alatti nők, valamint a várandós és szoptató anyák dohányzásról való leszoktatását segítő akció is.

29. pont:

A gyermekjóléti szolgálatok szakmai tevékenységéről, személyi-tárgyi feltételeiről, az ellátott gyermekekről évente egyszeri országos statisztikai felmérés készül, mely adatgyűjtés jelenleg nem terjed ki a hátrányos megkülönböztetés, mint önálló veszélyeztető tényező mérésére. A veszélyeztetettségi okokat a kezelt problémák számában tartják nyilván az intézmények. A gyermekjóléti szolgáltatást 2000. évben igénybe vevő gyermekek száma: 155.904 fő, mely gyermekek és családjaik ellátásában a kezelt problémák száma: 355.541, a problématípusok szerinti bontásban:

Sor szám	Gyermekjóléti szolgáltatások a kezelt probléma típusa szerint (2000. évben)	Kezelt problémák száma
1	Anyagi (megélhetési, lakhatással összefüggő stb.)	102 370
2	Gyermeknevelési	60 775
3	Gyermekintézménybe beilleszkedési nehézség	16 603
4	Magatartászavar, teljesítményzavar	32 764
5	Családi konfliktus (szülők egymás közti, szülő-gyermek közti)	40 895
6	Szülők vagy a család életvitele	51 093
7	Szülői elhanyagolás	21 954
8	Családon belüli bántalmazás (fizikai, szexuális)	4 857
9	Fogyatékoság, retardáció	8 972
10	Szenvedélybetegségek	15 258
11	Problémák száma összesen	355 541

30. pont:

A magyar államnak is, mint minden államnak, ahhoz fűződik érdeke, hogy minden fiatal a munkaerőpiacon jól hasznosítható szakképesítést szerezzon, és adófizető-, nem pedig szociális gondoskodásra szoruló állampolgárrá váljék. Ezért legfontosabb feladat a roma gyermekek iskolai előmenetelének segítése, az egyenlőtlenségek mérséklése. Az erre irányuló összehangolt intézkedések nyomán a kutatások többsége 90 %-nál magasabb arányra becsüli az általános iskolát végzett roma tanulók arányát, akik közül 85,1 % tanul tovább középfokú tanintézményben. Többségük (56,5 %-) szakmunkásképzőben tanul tovább, de növekszik az érettségit adó szakközépiskolában, illetve gimnáziumban (19 %) továbbtanulók aránya is.

Mindezek mellett folyamatos figyelem irányul arra, hogy a közoktatási rendszerből kiszoruljon mindennemű hátrányos megkülönböztetés a jogszabályok megfelelő alkalmazása útján. E gyakorlatot jól példázza, hogy a 2001. év során a roma kisebbségi oktatással, továbbá a felzárkóztató, tehetséggondozó programokkal kapcsolatban az Oktatási Minisztérium, hivatkozással a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 97.§. b) pontjára, levélben keresett meg 900 intézményfenntartót, amelyben kérte a települési önkormányzatokat, hogy ellenőrizzék a jogszabályi előírások érvényesülését és betartását.

Az intézkedésről tájékoztatót kaptak a törvényességi felügyeletet ellátó megyei közigazgatási hivatalok is. Az intézményfenntartók az összegzéseiket eljuttatták a területileg illetékes közigazgatási hivatalnak, valamint az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpontnak. A beérkezett anyagok feldolgozását követően képet fogunk kapni arról, hogy helytelen oktatásszervezési gyakorlat mely területeken fordul elő, és mód nyílik a konkrétan jelentkező problémák felszámolására.

A különböző fogyatékkal élő gyermekek lehetőségeinek bemutatása is nagyon fontos feladatunk kell, hogy legyen a jövőben. Sajnos, a rejtett diszkriminációs eszközök érvényesülése például roma gyermekek vagy az úgynevezett más fogyatékoságú (hiperaktív, tanulási vagy magatartászavaros) gyermekek magántanulóvá minősítése, magántanulói státuszának indokolatlan fenntartása jelenleg is tapasztalható.

31., 32. pont:

A hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozó rendelkezések tiltják a szülők, gyámok, családtagok helyzetéből, tevékenységéből adódó bármilyen megkülönböztetést is, továbbá a vallási, világnézeti elkötelezettség miatti megkülönböztetést.

A közoktatásról szóló törvény alapján az állam és a helyi önkormányzat a nevelés és az oktatás terén vállalt feladatainak gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülőknek, illetve gyámnak azt a jogát, hogy vallási és világnézeti meggyőződésének megfelelő oktatásban részesítse gyermekét. A szülő ezt a jogát gyermeke érdekeinek megfelelően gyakorolhatja oly módon, hogy tiszteletben kell tartania gyermeke gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jogát. A törvény alapján a gyermeknek, tanulóknak joga többek között az is, hogy hit- és vallásoktatásban vegyen részt.

A szülők világnézet alapján történő megkülönböztetését az irányadó bírói gyakorlat is következetesen tiltja. Ezt példázza a BH1998. 132. számú jogeset, amely kimondja, hogy a világnézet különbözősége a gyermek elhelyezésénél egyik szülő javára vagy terhére sem értékelhető. Ezt erősíti meg a BH2001. 479, amely szerint a szülők világnézete, az általuk gyakorolt vallás tanai, hitelvei nem tartoznak a gyermek-elhelyezési perre, azok a jogvita elbírálása során nem vonhatóak a bírói mérlegelés körébe.

Ezzel kapcsolatosan megemlíthető még az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának Általános Helyettesének 2471/2002. számú jelentése. Mely kimondja, hogy minden olyan lépés, amellyel az iskola valamely politikai nézet elfogadására ösztönzi a szülőket,

bizonyosan sérti a véleménynyilvánítás, a meggyőződés, a gondolat szabadságát. Az oktatási miniszter azzal, hogy a rendelkezésére álló jogi eszközöket nem alkalmazta akkor, amikor egyes iskolák az országgyűlési választási kampányba bekapcsolódva a szülőkre, a tanulókra gyakorolt hatással az alkotmányos jogokat és ezeknek a közoktatási törvénybe foglalt szabályait megszegtek, visszásságot okozott a jogbiztonság alkotmányos követelményének megsértésével, közvetve az ifjúság védelemhez való jogával, a véleménynyilvánítási, a lelkiismereti szabadsággal, valamint a hátrányos megkülönböztetés tilalmával összefüggésben.

A közoktatásról szóló törvény 41. §-ának (1) bekezdése szerint az óvodában, iskolában és kollégiumokban a gyermekek, a tanulók nevelését és oktatását a lelkiismereti szabadság és a különböző világnézetűek közötti türelmesség elve alapján kell szervezni. A nevelési-oktatási intézményekben tiszteletben kell tartani a gyermek, a tanuló, a szülő és az alkalmazott lelkiismereti és vallásszabadságát. A gyermek, a tanuló és a szülő, illetőleg az alkalmazott nem készíthető világnézeti meggyőződésének megvallására, megtagadására. A gyermeket, a tanulót, a szülőt és a pedagógust nem érheti hátrány lelkiismereti meggyőződése miatt.

33. pont:

Az Alkotmány, a magyar büntetőjog, a polgári perrendtartás és a Gyvt. rendelkezései külön kiemelik a gyermek mindenképp felett álló érdekét. A Gyvt. értelmében a gyermekek védelmét ellátó helyi önkormányzatok, gyámhivatalok, bíróságok, rendőrség, ügyészség, más szervezetek és személyek a törvény alkalmazása során a gyermek mindenképp felett álló érdekét figyelembe véve, törvényben elismert jogait biztosítva kötelesek eljárni. Ezen szervezetek és személyek tevékenységük során együttműködnek a családdal és elősegítik a gyermek családban történő nevelkedését.

A Családjogi törvényben több helyen is megjelenik a gyermekek mindenképp felett való érdeke. Több törvényi rendelkezésben is megjelenik a gyermek érdekére történő hivatkozás, így a házasság felbontásánál a közös kiskorú gyermek érdekét figyelembe kell venni; az örökbefogadást nem lehet engedélyezni, ha az a kiskorú érdekeivel ellentétben áll; az örökbefogadott tájékoztatást kérhet a gyámhivaltól vér szerinti szülőjének adatairól; a szülői felügyeletet a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni; testvérek részére közös gyámot kell rendelni, ettől a szabálytól azonban bármelyik kiskorú érdekében el lehet térni.

A gyámhatóságokról szóló Kormányrendelet szerint a gyámhivatal, illetőleg a bíróság a kapcsolattartást elsősorban egyezség létrehozásával - tárgyalás megtartásával - rendezi. Egyezség hiányában a gyámhivatal, illetőleg a bíróság - a kapcsolattartás céljának megfelelően a gyermek érdekében dönt. A 14. életévét betöltött örökbefogadott gyermek a vér szerinti szülője adatainak megismerése iránti kérelmét személyesen, törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül is előterjeszheti.

34. pont:

A Legfelsőbb Bíróságnak a bíróságok számára iránymutatásul szolgáló 17. számú Irányelve a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról rendelkezik. Az irányelv kiemeli, hogy a gyermek elhelyezésének alapvető szempontja: a gyermek érdeke. Ezért a bíróságnak a gyermek életét érintő minden körülmény feltárásával és együttes mérlegelésével kell határoznia. Egyes kiragadott körülmények túlértékelése, más szempontoknak pedig a figyelmen kívül hagyása akadályozza, hogy a gyermek elhelyezésénél a gyermek érdeke megfelelően érvényesüljön. A magyar családjogi törvénynek s ebből eredően az ítélkezési gyakorlatnak évtizedek óta következetes alapelve, hogy például a gyermek-elhelyezési perekben, a gyermekek családi jogállásával kapcsolatos eljárásokban, a házassági bontóperekben az ügyek megítélésének legfőbb szempontja az eljárással érintett kiskorú gyermek mindenképp felett álló érdekének a védelme.

35. pont:

A Gyvt. kimondja, hogy a gyermeknek segítséget kell kapnia ahhoz, hogy saját családjában nevelkedhessen, mindenféle bántalmazással, kizsákmányolással szemben védelemben részesülhessen, szüleitől csak saját érdekében legyen elválasztható, kizárólag anyagi okból a családjából ne legyen kiemelhető. A Gyvt. többféle pénzügyi ellátással segíti az anyagi problémákkal küzdő gyermekes családokat. A rendszeres gyermekvédelmi támogatást (a továbbiakban: rendszeres támogatás) mindazok a gyermekes családok megkapják, ahol az egy főre jutó jövedelem nem éri el a mindenkori öregségi nyugdíjminimumot. Ezt a rendszeres támogatást mindaddig folyósítják, amíg a jogosult a törvényben meghatározott feltételeknek megfelel. A rendszeres támogatás célja, hogy elősegítse a gyermek családi környezetben történő ellátását, nevelését, és megelőzze a gyermek kiemelését a családból. A települési önkormányzat képviselő-testülete a gyermeket rendszeres támogatásban részesíti, ha a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegét, és a családban történő nevelkedés nem áll a gyermek érdekével ellentétben, feltéve, hogy a települési önkormányzat rendelete alapján elrendelt vagyoni helyzet vizsgálata során az egy főre jutó vagyon értéke nem haladja meg külön-külön vagy együttesen a jogszabályban meghatározott értéket.

Az 1999. évben rendszeres támogatásban részesítettek havi átlagos száma 834.154 fő, a kifizetett támogatás összege 28.032.049.832 Ft. A kiskorúak 37,9%-a részesült rendszeres támogatásban. A 2000. évben rendszeres támogatásban részesítettek havi átlagos száma 808.135 fő, a kifizetett támogatás összege 33.699.310.944 Ft. A kiskorúak 37,4%-a részesült rendszeres gyermekvédelmi támogatásban. A 2001. évben rendszeres támogatásban részesítettek havi átlagos száma 794.955 fő, a kifizetett támogatás összege 39.645.673.827 Ft. A kiskorúak 37,1%-a részesült rendszeres támogatásban.

Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesíti az önkormányzat az átmenetileg létfenntartási gondokkal küzdő gyermekes családokat. A települési önkormányzat képviselő-testülete a gyermeket a rendeletében meghatározott mértékű rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesíti, ha a gyermeket gondozó család időszakosan létfenntartási gondokkal küzd, vagy létfenntartást veszélyeztető rendkívüli élethelyzetbe került.

1999. évben rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesítettek	
Pénzbeli támogatásban részesítettek száma 1999. évben	267 783 fő
Természetbeni támogatás részesítettek száma 1999. évben	129 132 fő
1 főre, 1 esetben kifizetett pénzbeli támogatás átlaga	3 370 Ft
1 főre, 1 esetben kifizetett természetbeni támogatás átlaga	2 006 Ft

A rendkívüli gyermekvédelmi támogatást az önkormányzatok teljes mértékben saját költségvetésükből fizetik.

A természetben nyújtott támogatás általában az iskolai étkezés térítési díj önkormányzat által történő átvállalását, valamint a tankönyvek, tanszerek megvásárlását jelentette. Szintén a Gyvt. rendelkezése alapján nyújtott támogatás az óvodás, iskolás, gyermekek étkezési térítési díjának csökkentése, illetve elengedése. Gyermekétkeztetés esetén három- és többgyermekes családoknál gyermekenként az intézményi térítési díj 50%-át, fogyatékos gyermek és fogyatékos tanuló után az intézményi térítési díj 30%-át, kedvezményként kell biztosítani. A gyermek lakóhelye szerint illetékes önkormányzat a gyermek egyéni rászorultsága alapján további - gyermekenkénti - kedvezményt állapíthat meg különösen akkor, ha a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó jövedelem összege nem haladja meg az öregségi nyugdíj legkisebb összegét. Ingyenes ellátásban kell részesíteni a jogosultat, ha a térítési díjfizetésre kötelezett jövedelemmel nem rendelkezik. A Gyvt.-t módosító törvény a gyermekétkeztetés normatív kedvezményét kiterjesztette a kiegészítő családi pótlékban részesülő gyermekekre is azzal, hogy mind a három célcsoport esetében normatív kedvezményként az intézményi térítési díj 50%-át kell biztosítani.

A gyámhivatal a gyermektartásdíj állam által történő megelőlegezéséről dönthet akkor, ha a tartásdíj fizetésére köteles szülő (az esetek többségében az apa) átmenetileg nem tudja fizetni a tartásdíjat, és ennek következtében a gyermeket gondozó szülő nem tudja a gyermek számára a megfelelő tartást nyújtani. A gyámhivatal a gyermektartásdíjat megelőlegezi, ha a tartásdíj behajtása átmenetileg lehetetlen és a gyermeket gondozó személy nem képes a gyermek részére a szükséges tartást nyújtani, feltéve, hogy a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó jövedelem összege nem éri el az öregségi nyugdíj legkisebb összegének háromszorosát. Gyermektartásdíj megelőlegezésben részesültek száma 1999. dec. 31-én 4241, 2000 dec. 31-én 4187 gyermek, 2001. dec. 31-én 4751 gyermek, a megelőlegezésre kifizetett összeg 1999. évben 149.625 ezer Ft, 2000. évben 229.591 ezer Ft, 2001. évben 304.016 ezer Ft.

36. pont:

A Gyvt. biztosítja a pénzbeni, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó ellátási formákat. A gyermekek szociális biztonságát számos törvényi rendelkezés segíti elő. A hiányzó családi tartás mellett az állam is helyt áll a kiskorúak érdekében, ilyen például a tartásdíj állam általi előlegezése, a szociális és gyermekvédelmi támogatások és segélyezések rendszere. Ha a gyermek tartása családjában mindezek igénybevételével sem biztosítható, az állam általi gondoskodás hatálya alá vont kiskorúak tartásáról teljes egészében az állam gondoskodik.

A közoktatás segítséget nyújt az intézményi költségek átvállalásához. Külön normatív hozzájárulással segíti az étkezési térítési díjak megfizetését, illetőleg a tankönyvvásárlással összefüggő költségek átvállalását.

37. pont:

Az egyes, Gyvt-ben szabályozott személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmények, ellátások, szolgáltatások, vagyis a gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység személyi, tárgyi és egyéb működési feltételeit külön miniszteri rendelet szabályozza. E rendelet szabályozza az egyes ellátásokban tevékenykedő és azokat irányító szakemberek képesítési előírásait és a szakmai létszám-minimum normákat is. A gyermekvédelmi szolgáltató tevékenység 1998-tól működési engedélyhez kötött, amelyet a gyermekjóléti és gyermekvédelmi személyes gondoskodást nyújtó intézmények működésének engedélyezéséről szóló kormányrendelet szabályoz.

A hivatkozott miniszteri rendeletben szabályozott feltételek meglétét, valamint a működés jogszerűségét a működési engedélyt kiadó szerv (a jegyző, illetve megyei gyámhivatal) évente ellenőrzi. Súlyos, az ellátottak érdekeit és jogait sértő hiányosságok esetén a működést engedélyező szerv az intézmény megszüntetését is kezdeményezheti.

A közoktatásról szóló törvény 3. számú melléklete határozza meg az óvodai csoportok, iskolai osztályok szervezésének a szabályait. Az óvodai csoportok, illetőleg iskolai osztályok létszáma a pedagógiai elvek figyelembevételével került meghatározásra. A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló törvény határozza meg a tanuló és gyermekbalesetek megelőzésével összefüggő intézményi feladatokat. A részletes szabályokat az intézményeknek maguknak kell kidolgozniuk.

38. pont:

A Csjt. általános érvénnyel rendelkezik arról, hogy a szülőnek, illetve a jogalkalmazónak döntései során mindig a gyermek érdekeit szem előtt tartva, jogait biztosítva kell eljárnia.

Ugyanakkor a magyar jogalkotás és jogalkalmazás eltérően ítéli meg a gyermek mindenek felett álló érdekének fogalmát. Egyes felfogások ezt csak a gyermekkel kapcsolatos jogi szabályozás és eljárás során tartják alkalmazhatónak, míg más koncepció képviselői az állam és a társadalom valamennyi, a gyermeket csak közvetve érintő megnyilvánulásában a gyermek érdekének mindenek felett állóságát kívánják érvényesíteni.

39. pont:

A tanári képesítési követelményekről szóló kormányrendelet értelmében a tanári képzés megszerzésére irányuló képzés céljai között nevesítetten szerepelnek a gyermekjogi ismeretek, a tanárok megismerése, megbecsülése, a pedagógusok családi, pályaválasztási, szociális és nevelési tanácsadási gyerek- és ifjúságvédelmi iskolai feladatokra való felkészítése.

Hasonló módon a tanító és óvópedagógus szakokat is önálló kormányrendelet szabályozza. A képzési cél szerint a tanítót a felkészítés eredményeként jellemzi az egyetemes emberi és nemzeti értékek és erkölcsi normák tisztelete, egyéni és közösségi felelősségérzet és feladatvállalás.

Önálló képzési terület a gyógypedagógus-képzés, képesítési követelményeiről szintén kormányrendelet rendelkezik, ez a képzés a speciális szükségletű gyermekek oktatására-nevelésére készít fel.

Pedagógus továbbképzés keretében pedagógus-szakvizsgára az alábbi felkészítő programok vannak: felkészítés a család- és gyermekvédelmi feladatokra; a lelki és fizikai egészség megőrzésének és fejlesztésének elméleti és gyakorlati kérdései az iskola világában; preventív és korrekatív pedagógiai pszichológiai ismeretek nyújtása; gyermek- és ifjúságvédelmi ismeretek nyújtása; közoktatásban tanuló diákok körében végzendő

tanácsadási ismeretek nyújtása; szociálisan veszélyeztetett fiatalok nevelése; cigány népismeret és pedagógia pedagógusok részére; roma etnikai kisebbségi feladatok ellátásához szükséges ismeretek óvodapedagógusok és tanítók részére; egyéni bánásmódot igénylő gyermekek fejlesztő pedagógiája; felkészítés a roma gyerekek nevelésének és oktatásának speciális feladataira.

40. pont:

Az Egyezmény elveinek szellemét tükrözik az Alkotmány azon rendelkezései, amelyek elismerik az ember elidegeníthetetlen és sérthetetlen jogait, az ember veleszületett jogát az élethez. A gyermek élethez való jogát erősíti a 66. § (2) bekezdése is, amely szerint a Magyar Köztársaságban az anyáknak a gyermek születése előtt és után külön rendelkezések szerint támogatást és védelmet kell nyújtani. Az Alkotmány 70/D szakasz (1) bekezdése szerint a Magyar köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez, a 70/E § pedig a szociális biztonsághoz való jogot rögzíti.

A rendszeres egészségügyi szűrővizsgálatok révén, amelyben a gyermekek 18 éves korukig részesülnek, időben kezdődik a krónikus elváltozások korrekciója, szükség esetén a rehabilitáció.

A speciális egészségügyi ellátáshoz szakrendelések, szakgondozók és fekvőbeteg gyógyintézetek állnak rendelkezésre.

Az Oktatási, illetve a Szociális- és Családügyi Minisztérium intézményei, óvodák, iskolák valamint a bölcsődék, egészségügyi gyermekotthonok, minden gyermek számára biztosítják a képességeiknek megfelelő gondozást és fejlődést. A bármely okból veszélyeztetettek fokozott gondozásban részesülnek.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény fő célkitűzései között szerepel a magzat egészséges fejlődésének ellenőrzése és a várandós anya egészségi állapotának védelme. A magzat egészséges fejlődésének ellenőrzése, a veszélyeztetettség és a szövődmények megelőzése, illetve megfelelő időben történő felismerése, továbbá a szülésre, szoptatásra és csecsemőgondozásra való felkészítés a család- és nővédelmi gondozás keretében valósul meg. A család- és nővédelmi gondozás keretében végzett terhes-gondozás során figyelemmel kell kísérni a gyermeket váró nő egészségi állapotát, családi, szociális és munkahelyi körülményeit, továbbá el kell végezni az anya és a magzat egészségi állapotát figyelemmel kísérő külön jogszabályban meghatározott vizsgálatokat.

A Gyvt.-t módosító 2002. évi IX. törvény értelmében a válsághelyzetben lévő bántalmazott vagy várandós anyát és a hasonló helyzetű szülészetről kikerült anyát be kell fogadnia a családok átmeneti otthonának.

A Gyvt. értelmében a gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetben történő nevelkedéséhez. Ezen kívül a gyermeki jogok között szerepel például a segítséghez való jog, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, önálló életvitel megteremtéséhez való jog. A fogyatékos gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakoztatását segítő különleges ellátáshoz.

Az 1992. évi LXXIX. számú, a magzat védelméről szóló törvény, amely végrehajtási rendeletei révén, elsősorban a terhesgondozásról szóló 33/1992 (XII.23.)NM számú rendeletben az élethez és életben maradáshoz szükséges legkorábbi egészségügyi szakellátást biztosítja, kor, nem, etnikai és szociális megkülönböztetés nélkül. Magyarországon a gyermekek többsége egészségügyi intézményben születik. Évente átlagosan 250-300 gyermek születik tervezetten intézményen kívül. A szülő nő szülés után 6 hétig gyermekágyasként gondozott.

Alapvető, hogy a védőnői szolgálat és a gyermekgyógyászati szak alapellátás (5000 védőnő és 3200 orvos - 50 %-a gyermekgyógyász szakorvos) minden gyermek számára folyamatosan biztosítja az egészséges fejlődéshez szükséges gondozást és ellenőrzést, amely egyik összetevője az egészséges fejlődéshez való jog biztosításának.

A Családvédelmi Szolgálat (CSVSZ) alapvető feladata az oktatási intézményen kívüli családtervezési ismeretek terjesztése és tanácsadás nyújtása. Magyarországon a válsághelyzetben lévő, művi terhesség megszakításon gondolkodó várandós nők számára kötelező a CSVSZ tanácsadás igénybevétele. Ez esetben a CSVSZ hivatott képviselni a magzat védelmét. A tanácsadás célja nyugodt körülmények biztosításával átgondolni a válságot előidéző helyzetet, tényezőket és azok megoldásának lehetőségeit. További célja biztosítani a szükséges információt, tájékoztatást, a támogatást nyújtó állami és civil szervezetekről, a rászorultságtól függő pénzügyi, természetbeni és gyermekek után járó ellátásokról, és az örökbeadás lehetőségeiről. Fontos szempont megnyitni a perspektívát a magzat megtartása érdekében. Továbbá személyre szóló tanácsadásban (fogamzásgátlás) segíti a nem kívánt terhesség megelőzését. Magyarországon az orvosi ellátás korra, nemre, etnikai és szociális háttérre tekintet nélkül mindenkinek jár.

Az életben maradáshoz való jog érvényesül abban is, hogy a védőoltásokat a gyermekek több mint 99 %-a megkapja Magyarországon.

A magas koraszülési gyakoriságból eredő halandóság csökkentésére hozták létre Magyarországon a Perinatális és Neonatális Intenzív Centrumok hálózatát.

Kormányzati segítséggel napjainkban vált teljessé az újszülött – koraszülött mentőszállítás országos hálózata.

41. pont:

A gyermekek egészségvédelme érdekében a magyar állam jelentős eredményeket mutathat fel. Így törvény biztosítja a szociális válsághelyzetben lévő várandós anya támogatását, a védőnői támogatást. A védőnő a gyermek születését követően folyamatosan végigkíséri a gyermek egészséges fejlődését, a kötelező védőoltások beadását. Szükség esetén tanácsokkal látja el az anyát vagy jelzéssel él az anyai kötelezettségek elmulasztása miatt. A gyermekek egészséges körülmények között történő nevelése, orvosi ellátása az állami egészségügyi szolgálat útján megoldható.

A serdülő korosztályok egészségét veszélyezteti az utóbbi időben egyre növekvő kábítószer-fogyasztás és az ennek következtében fellépő károsodások. A nemzeti drogmegelőző program keretében összehangolt tevékenység folyik állami és civil szervezetek, egyházak közreműködésével. A megelőző felvilágosítás, valamint a kábítószerrel érintett kiskorúak gyógyítása mellett a büntetőjog jelentős szigorodása valósult meg a droghelyzet javítása érdekében. A büntetőjog szigorodása mellett 2003. márciusától hatályba lép az elterelés lehetősége is. Ez differenciálja a droghasználói kör és problémáinak kezelését.

Közismert az ún. kékvonal, mely a problémával küzdő gyermekek számára jelent ingyenes telefonos segítségkérési lehetőséget.

Gyermekek halálozási adatai, annak okai:

Bűncselekmény miatt elhalálozott gyermek- és fiatalkorúak

	1997	1998	1999	2000	2001
Gyermekekörú	34 fő	44 fő	33 fő	20 fő	30 fő
Fiatalkorú	7 fő	8 fő	7 fő	9 fő	4 fő
Összesen	41 fő	52 fő	40 fő	29 fő	34 fő

Az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosa a beszámolási időszakban is kiemelt feladatának tekintette a gyermekek élethez való joga érvényesülésének vizsgálatát, a

gyermekhalállal végződő esetek hivatalból történő kivizsgálását. Többek között az alább idézett esetekben foglalkozott a fenti jog érvényesülésével:

OBH 400/1999. Feltehetően a csecsemőgyilkosságok számának csökkenését eredményezné az, ha az örökbefogadás jogi szabályozása lehetővé tenné, hogy az anya lakhelye szerint illetékes gyámhatóság ne szerezzon tudomást a gyermek születéséről. Erre megoldást jelentene az, ha lenne egy olyan központi vagy kijelölt hatóság, amely azokat a gyermekeket tartaná nyilván, akiket anyjuk nem képes, vagy nem kíván felnevelni, de számára fontos, hogy környezete ne tudjon terhességéről, gyermekéről. Azáltal, hogy a szülő anyának nincs lehetősége "anonimitását" megőrizni ha gyermekét korházban szüli meg az emberi méltósághoz, megfelelő támogatáshoz való joga, a gyermeknek pedig a védelemhez, végső soron az élethez való joga is sérül.

OBH 750/1999. Ellátatlanság miatt meghalt egy kétéves kisfiú. Az állam képviseletében eljáró szervek és személyek nem teljes mértékben álltak helyt a gyermekeiket nem megfelelően gondozó szülők helyett. Ez a mulasztás odavezetett, hogy az életben maradt gyermekek gyermeki jogai, az elhunyt kisfiúnak pedig az élethez való joga is sérült. A tragédia nagy valószínűséggel elkerülhető lett volna, ha az önkormányzat előbb érzékeli a családgondozó leterheltségét, és a veszélyeztetettséget jelző rendszerben szereplő szervek és személyek együttműködése hatékonyabb, valamint a családgondozó megfelelő szakmai segítséget kap.

42. pont:

A magyar jogban érvényesül az az elv, hogy a gyermekeket az őket érintő bírósági, vagy más hatósági eljárásban meg kell hallgatni. Az Alkotmány biztosítja a bíróság előtti egyenlőséget, s mindenki számára azt a jogot, hogy az ellene emelt vádat vagy valamely perben jogait és kötelességeit törvény által felállított és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.

A közoktatási törvény az egyéni, illetőleg a csoportos jogosítványok között sorolja föl a véleménynyilvánítás jogát, lehetőségét. A véleménynyilvánítás megnyilvánulhat egyéni jogként, továbbá oly módon, hogy azzal a tanulói érdekképviseleti szervek élhetnek. A véleménynyilvánítás két nagy csoportra osztható: A tanulónak, illetve közösségeinek általában joguk van véleményyt nyilvánítani minden kérdésben. Jogszabályban meghatározott esetben pedig nem hozható döntés anélkül, hogy a tanulói érdekképviselet véleményét beszerezték volna. A törvény szerint a tanuló joga, hogy az emberi méltóság tiszteletben tartásával szabadon véleményt nyilvánítson minden kérdésről, az őt nevelő és oktató pedagógus munkájáról, az iskola, kollégium működéséről, továbbá tájékoztatást kapjon a személyét és tanulmányait érintő kérdésekről.

Jogai közé tartozik az is, hogy javaslatot tegyen, minden előzőekben ismertetett kérdésben, valamint kérdést intézzen az iskola, a kollégium vezetőihez, pedagógusaihoz, az iskolaszékhez, a kollégiumi székhez, és arra legkésőbb a megkereséstől számított 30 napon belül érdemi választ kapjon. A közoktatási törvény alapján az iskolában, kollégiumban évente legalább egy alkalommal diákközgyűlést kell szervezni, amelyen áttekintik a diákönkormányzat működésének és a tanulói jogok érvényesülésének kérdéseit.

43. pont:

A Csjt. szerint a szülőknek biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilvánítson. Véleményét korára, érettségére figyelemmel tekintetbe kell venni. A Csjt. módosítása új szabályként határozza meg, hogy a bíróságnak és a gyámhatóságnak a szülői felügyelettel, illetve a

gyermek elhelyezésével kapcsolatos eljárás során indokolt esetben, így akkor is, ha azt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatnia a gyermeket. Ha a gyermek a 14. életévét betöltötte, elhelyezésére vonatkozó döntés csak egyetértésével hozható, kivéve, ha az általa választott elhelyezés fejlődését veszélyezteti.

A Polgári Perrendtartás szerint a gyermek bírósági meghallgatása esetén indokolt esetben a bíróság a gyermek részére ügygondnokot rendel, de úgy is határozhat, hogy a gyermeket a szülők távollétében hallgatja meg. A büntetőeljárás során a terhelt részletes kihallgatására, vallomásának összefüggő megtételére a kihallgatás előtt a vallomástétel megtagadásának jogára való figyelmeztetésére vonatkozó hatósági kötelezettség a fiatalokú terheltekre is kiterjed.

A közoktatási törvény szintén széles körű jogot biztosít a diákok számára, az iskola életével kapcsolatos véleményének kifejtésére és annak figyelembevétele terén.

A Gyvt. értelmében a gyermeknek joga van a szabad vélemény-nyilvánításhoz és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségéről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék. A gyermeknek joga van, hogy az őt érintő ügyekben az e törvényben meghatározott fórumoknál panasszal éljen, és hogy az alapvető jogai megsértése esetén bíróságnál és törvényben meghatározott más szerveknél – gyermekönkormányzat, érdekképviselői fórum, gyermekjogi képviselő, család- és gyermekjogi biztos – eljárást kezdeményezzen.

A gyámügyi eljárásban a tényállás tisztázásának fontos eszköze, hogy az ítélőképessége birtokában levő gyermeket meghallgassák. A gyermek közvetlen meghallgatása – feltéve, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek képes életkorának megfelelően megérteni az őt érintő döntéseket és tényeket – nem mellőzhető, ha azt a gyermek maga kérte vagy jogszabály elrendeli. A meghallgatást a gyermek érdekében törvényes képviselőjének jelenléte nélkül is megteheti a gyámhatóság, ez tehát mérlegelési lehetőséget biztosít a gyámhatóságnak az adott ügyben.

A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló rendelet alapján az iskola és a kollégium szervezeti és működési szabályzatában kell szabályozni a tanulók véleménynyilvánításának, a tanulók rendszeres tájékoztatásának rendjét és formáját. A miniszteri rendelet szerint az iskola, kollégium tanulóinak tájékoztató és tájékoztató fóruma a diákközgyűlés, amelyet évente legalább egy alkalommal össze kell hívni.

A diákközgyűlésen az iskola, kollégium vezetője beszámol az előző diákközgyűlés óta eltelt időszak munkájáról, különös tekintettel a gyermeki jogok, a tanulói jogok helyzetéről és érvényesüléséről, az iskolai kollégiumi házirendben meghatározottak végrehajtásának tapasztalatairól. A diákközgyűlésen a tanulók az iskola, kollégium életét érintő ügyekben kérdéseket intézhetnek a diákonkormányzathoz, illetve az intézmény vezetőjéhez. Az iskolában, illetve a kollégiumban fegyelmi eljárás indítható a tanulóval szemben, amennyiben a tanulói jogviszonyával, kollégiumi tagsági viszonyával kapcsolatos kötelezettségeit megszegi.

44. pont:

A gyermekvédelemben tett intézkedéseknél törvényi előírás szorgalmazza azt, hogy minden esetben kérjék ki a véleménynyilvánításra képes kiskorú nyilatkozatát. Hasonlóképpen ki kell kérni a gyermek elhelyezése kérdésében folyó perben az érintett kiskorú véleményét. A döntés előkészítő eljárásokról (például: védelembé vétel) jegyzőkönyvet kell készíteni, mely a kiskorú nyilatkozatát is tartalmazza.

A gyermek tartós - családszerű - környezetének biztosításához az átmeneti vagy tartós nevelésbe vétellel egyidejűleg, illetve legkésőbb az átmeneti vagy tartós nevelésbe vételtől számított 30 napon belül a területi gyermekvédelmi szakszolgálat egyéni - a gyermek véleményét figyelembe vevő - elhelyezési tervet készít, amelynek elfogadásáról a gyámhivatal dönt. A gyám a gyermekkel közösen választja meg a gyermek életpályáját, figyelembe véve az átmeneti nevelésbe vett gyermek szülőjének véleményét, a gyermek képességeit, egyéb körülményeit. Az életpálya kijelölésével kapcsolatos vitában a gyámhivatal dönt. A gyámügyi eljárásban meg kell hallgatni a korlátozottan cselekvőképes személyt és az ítélőképessége birtokában levő cselekvőképtelen gyermeket. A meghallgatást mellőzni lehet, ha a meghallgatás miatti késedelem elháríthatatlan kárral vagy veszéllyel járna.

A házasságról, a családról és a gyámságról szóló igazságügyi minisztériumi rendelet alapján a bíróságnak a gyermek közvetlen meghallgatásáról való döntése során a gyermek életkorára, illetve - amennyiben arra a per adataiból következtetni lehet - érettségére figyelemmel kell lennie.

A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló kormányrendelet kimondja, hogy az egyéni gondozási-nevelési tervet lehetőség szerint a szülővel és a gyermekkel együttműködve kell elkészíteni. A jegyző az elkészült gondozási-nevelési tervet minden esetben ismerteti a szülővel és a gyermekkel. Az ismertetés tényét jegyzőkönyvben kell rögzíteni. Az egyéni gondozási-nevelési tervben kell meghatározni a családgondozó, a szülő és a gyermek azon feladatait, melyek a gyermek veszélyeztetettségének megszüntetéséhez szükségesek. A gyámhivatal a gyermek átmeneti nevelésbe vételének elrendelése előtt szakvéleményt szerez be a gyermekvédelmi szakszolgálattól a gondozási hely meghatározására és lehetőség szerint az egyéni elhelyezési tervre. A gondozási hely meghatározása során a gyermek és a szülő kérheti, hogy a gyermeket nevelőszülőnél, hivatásos nevelőszülőnél, gyermekotthonban vagy más bentlakásos intézményben helyezték el. Az általuk kért elhelyezési módtól akkor lehet eltérni, ha az ellentétes a gyermek érdekével vagy a feltételei nem állnak fenn.

A Ptk. kimondja, hogy a törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során a korlátozott cselekvőképességű, illetve az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét figyelembe kell vennie.

A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló rendelet szerint az ellátást nyújtó megteremti annak a lehetőségét, hogy a gondozott gyermek véleményt nyilváníthasson a számára nyújtott ellátásról és nevelésről, illetve a személyét érintő ügyekről, továbbá gondoskodik arról, hogy a gyermek véleményét a gondozás, nevelés során - korára, fejlettségi szintjére tekintettel - figyelembe vegyék.

45. pont:

Az iskolákban, kollégiumokban iskolaszék jön létre, amennyiben azt pl. a tanulók kezdeményezik. Az iskolaszék létrejöttéhez elégséges, hogy az iskolai, kollégiumi diákönkormányzat képviselője vagy ennek hiányában az iskolába járó tanulók legalább 20%-a kezdeményezze annak megalakulását. Az iskolaszék és a kollégiumi szék munkájában a közoktatási törvény alapján részt vesznek a szülők, a nevelőtestület és az iskolai diákönkormányzat azonos számú képviselői. Az iskolaszék számos iskolai, kollégiumi ügyben véleményezési, illetőleg egyetértési joggal rendelkezik. Így pl. az iskolaszék egyetértési jogot gyakorol a szervezeti és működési szabályzat vagy a házirend elfogadásakor.

A törvény alapján az iskolai, illetőleg a kollégiumi tanulók közös tevékenységük megszervezésére a házirendben meghatározottak szerint diákköröket hozhatnak létre. A

tanulók saját elhatározásuk alapján diákönkormányzatot alakíthatnak. A diákönkormányzat dönt saját működéséről, a működéséhez biztosított anyagi eszközök felhasználásáról, az iskolai, kollégiumi diákönkormányzati tájékoztatási rendszer létrehozásáról és működtetéséről. A diákönkormányzat elfogadja szervezeti és működési szabályzatát, amely szerint működik. A diákönkormányzat véleményt nyilváníthat, javaslattal élhet az iskola, kollégium működésével és a tanulókkal kapcsolatosan valamennyi kérdésben. A diákönkormányzat feladatainak ellátásához térítésmentesen használhatja az iskola, kollégium helyiségét, berendezéseit.

Az iskolai, illetve a kollégiumi diákönkormányzat egyetértési jogot gyakorol a tanulókat érintő számos kérdésben, így pl. a szervezeti és működési szabályzat elfogadásakor, az iskolai, kollégiumi házirend elfogadásakor, a tanulói szociális juttatások elosztási elveinek meghatározásakor, az ifjúságpolitikai célokra biztosított pénzeszközök felhasználásakor.

46. pont:

Az óvodák, iskolák és kollégiumok működésében, így a szabad véleménynyilvánításban is, kiemelhető szerepe van azoknak a dokumentumoknak, amelyek meghatározzák az intézmény belső működését. Ezek közé tartozik az óvoda nevelési programja, az iskola és kollégium pedagógiai programja, a házirendek, valamint a szervezeti és működési szabályzatok. A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló rendelet írja elő, hogy ezeket a dokumentumokat hozzáférhetővé kell tenni a szülők és a tanulók részére. Előírja továbbá, hogy az iskola, kollégium vezetője vagy az általa kijelölt pedagógus köteles a szülők részére tájékoztatást adni a programokban foglaltakról.

A közoktatási törvény pedagógus-szakvizsgálathoz kötött munkaköröket határoz meg. A képzés kötelező tanulmányi területe tartalmazza az Alkotmányról szóló ismereteket. A gyermekek fejlődésével, annak speciális vonzataival a gyermekintézmények dolgozói folyamatos képzés keretében foglalkoznak.

Az egészségügyi dolgozók szakképzésében nem történtek olyan intézkedések, amelyek segítettek volna tudatosítani a gyermekek szabad véleménynyilvánítási jogának szükségességét az emberekben. Az egészségügyi dolgozók különböző óraszámú képzés keretében tanulnak a gyermekek fejlődéséről:

Csecsemő- és gyermekápoló szakképesítés (középszolai végzettségre épülő 3 éves képzés).

Összes óraszám:	4622 óra
ebből egészséges csecsemő- és kisgyermek fejlődése és gondozása	112 óra
általános lélektan	32 óra
fejlődéslélektan	96 óra
neveléstan	96 óra
személyiség lélektan	16 óra
mentálhigiéné	16 óra

Csecsemő- és kisgyermekgondozó szakképesítés (középszolai végzettségre épülő 3 éves képzés).

Összes óraszám:	4612 óra
ebből egészséges csecsemő- és kisgyermek fejlődése és gondozása	160 óra
általános lélektan	32 óra

fejlődéslélektan	96 óra
speciális gondozáslélektan	32 óra
neveléstan	192 óra
személyiséglélektan	16 óra
mentálhigiéné	16 óra

Bölcsődei szakgondozó képzés

Összes óraszám:	374 óra
ebből	
neveléstan	61 óra
fejlődéslélektan	65 óra

Családgondozó védőnők képzés (4 éves főiskolai képzés).

Összes óraszám: 3820 óra + 960 óra szakmai gyakorlat	
egészséges gyermek fejlődése	45 óra
fejlődéslélektan	60 óra
gondozástan	45 óra
(védőnői módszertan 8 féléven át)	

47. pont:

A közoktatási törvény 95. § (3) bekezdése szerint, az oktatási miniszter az Országos Diákjogi Tanács közreműködésével három évenként összehívja az iskolai, kollégiumi diákönkormányzatok - amelyek nevelési-oktatási intézményben diákönkormányzat nem működik, az iskolai, kollégiumi tanulóközösségek legalább húszszázalékos tanulói részvétellel megtartott tanulói közgyűlésen megválasztott - küldötteiből álló diákparlamentet. A diákparlament a diákok közoktatással kapcsolatos országos tájékoztató fóruma, amely az Országos Diákjogi Tanács előterjesztésében áttekinti a tanulói jogok érvényesülését, és ajánlást fogadhat el, melyben megfogalmazza véleményét, javaslatát.

48. pont:

Az Alkotmány, a Gyvt. és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya egyaránt biztosítja a gyermekek polgári jogainak érvényesülését. A közoktatásról szóló törvény garantálja a gyermekeket megillető polgári jogok és szabadságjogok érvényesülését a nevelési-oktatási intézményekben. Így a 10. § (3) bekezdésének e) pontja kimondja, miszerint a gyermeknek, tanulónak joga, hogy személyiségi jogait, így különösen személyiségének szabad kibontakoztatásához való jogát, önrendelkezési jogát, cselekvési szabadságát, családi élethez és magánélethez való jogát az óvoda, az iskola, illetve a kollégium tiszteletben tartsa.

49. pont:

A Csjt. értelmében a gyermek - szüleinek megállapodása szerint – apjának vagy anyjának családi nevét viseli. Ha nincs olyan személy, akit a gyermek apjának kell tekinteni, a gyermek az anyja családi nevét viseli, harmadik életévének betöltését követően azonban számára képzelt apát jegyeznek be az anyakönyvbe és ezt követően főszabályként a képzelt apa családi neve lesz a gyermek családi neve is. Ha a gyermeket örökbefogadják, a Csjt.

értelmében az örökbefogadott tájékoztatást kérhet a gyámhivaltól vér szerinti szülőjének adatairól.

Az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és névviselésről szóló törvényrendelet (At.) értelmében a Magyar Köztársaság területén született minden személy születését anyakönyvezni kell függetlenül attól, hogy a szülők milyen állampolgárok, illetve milyen jogcímen tartózkodnak az ország területén. A születést az az anyakönyvezető anyakönyvezi, akinek működési területén az történt. A születést az illetékes anyakönyvvezetőnél be kell jelenteni. A születés tényének anyakönyvezése céljából bejelentési kötelezettség terheli az intézetben történt szülés esetén az intézet vezetőjét, intézeten kívül történt születés esetén a szülőket, továbbá a születésnél közreműködő orvost. A bejelentési kötelezettséget legkésőbb az eseményt követő első munkanapon kell teljesíteni. Az intézeten kívüli szülést, ha annál orvos nem működik közre, a bejelentésre kötelezettnek nyolc napon belül kell bejelentenie. Hivatalból kell anyakönyvezni a születést, ha bejelentésre kötelezett nincs, vagy a kötelezett a bejelentést elmulasztotta.

A születés a bejelentését követően azonnal anyakönyvezésre kerül, ennek legfeljebb 30 napra történő elhalasztására meghatározott esetekben kerülhet csak sor a törvényrendelet alapján. Az egyes szabálysértésekről szóló kormányrendelet szerint az anyakönyvezéssel kapcsolatos kötelezettség megszegése miatt pénzbírsággal sújtható az, aki a születés bejelentésére előírt kötelezettségének nem tesz eleget.

Az 58/2001. számú AB határozat kimondja, hogy a névjog az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében foglalt emberi méltóságból levezethető alapvető jog. Minden embernek elidegeníthetetlen joga van az (ön)azonosságát kifejező saját névhez és annak viseléséhez. Ez a jog az állam által nem korlátozható. A névjog egyéb elemei - így különösen a névválasztás, a névváltoztatás, a névmódosítás - a jogalkotó által alkotmányosan korlátozhatók.

Az irányadó bírói gyakorlat – a beszámolási időszakban is - számos esetben foglalkozott a névviselés és az állampolgárság kérdésével. Az alábbiakban az e körbe tartozó jelentősebb Bírósági Határozatokat ismertetjük.

BH2002. 288: A magyar állampolgárság a születéssel szerzhető meg; az örökbefogadás nem eredményezi a magyar állampolgárság megszerzését, de megalapozza a kedvezményes honosítást.

BH1999. 411.: A gyermek feljogosítása családi nevének további viselésére az apaság vélelmének megdöntése után. A vélelmezett apa tiltakozása esetén a bíróságnak az érdekek egybevetése alapján kell eldöntenie, hogy mely esetben indokolt a gyermek feljogosítása a családi nevének további viselésére. Az elsőfokú bíróság helyes álláspontra helyezkedett, amikor döntőnek azt tekintette, hogy a 14 éves gyermek életében a környezete által ismert családi nevének elvesztése - az apai jogállás betöltetlensége mellett - a gyermek közösségi életében törést okozna, és ez a gyermeknek olyan súlyos hátrányt jelentene, mellyel szemben az alperesi érdek, hogy a családi összetartozással együtt járó valamennyi kötelezettség megszűnése mellett a gyermek formálisan se viselhesse a családi nevét, nem azonos súlyú, így az ellentétes szempontok egybevetése során a kiskorú gyermek érdekét kellett előnyben részesíteni.

BH2001. 529: A teljes hatályú, egyező elismerő nyilatkozatot tevő szülőnek a kiskorú gyermek családi neve megváltoztatására irányuló keresetének elbírálása. A bíróság helyesen mutatott rá, hogy a nyolcadik életévében lévő gyermek családi nevének megváltoztatása nem áll a gyermek érdekében, a gyermek családi hovatartozását az apai elismerő nyilatkozat egyértelművé tette, ezért a jogerős végzés nem sérti a Gyermek Jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény 8. §-ának (1)

bekezdését sem. Emellett az állampolgári jogok országgyűlési biztosa is folytatott vizsgálatokat a fenti témákban.

Az OBH 483/2000. számú jelentés szerint a panaszos sérelmezte, hogy az Amerikai Egyesült Államokban született gyermekét a magyar hatóságok nem anyakönyvezték. Nyilvánvalóan méltánytalan a panaszos gyermekét arra kényszeríteni, hogy többes állampolgársága, külföldi születési helye, esetleg szülei eltérő állampolgársága miatt több nevet viseljen. Nincs olyan alkotmányos jog, amelynek érvényesülése érdekében a panaszos gyermekét indokolt lenne arra kényszeríteni, hogy két különböző tartalmú, egyébként hiteles közokirat birtokában, két névvel éljen. Az említett vizsgálat során feltárt jogi helyzet az Alkotmány 8. § (1) bekezdésében biztosított alapvető jogok védelméhez való joggal összefüggésben okoz visszásságot. Az ombudsman ajánlást tett az igazságügy miniszternek arra, hogy kezdeményezze a nemzetközi magánjogról szóló 1973. évi 13. tvr. 71. § olyan tartalmú kiegészítését, ami lehetővé tenné a külföldi hatóságok névviselés tárgyán hozott határozatának elfogadását.

Az OBH 207/2000 számú jelentés: az 1999. március 19-én talált két csecsemő 2000. januárjában még nem volt anyakönyvezve, nem volt társadalombiztosítási azonosító jelük. Az eljáró gyámhivatal megsértette a Csjt. 41. § (1) bekezdésében foglaltakat, amikor az ismeretlen szülőktől származó gyermekek esetében nem intézkedett nyomban képzelt szülők anyakönyvi bejegyzéséről. A gyermekeknek közel egy évig nem volt neve, TAJ-száma.

Az intézkedés elmulasztásával a gyámhivatal megsértette a kiskorúaknak az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében biztosított emberi méltósághoz való, és a 70/D. § (1) bekezdésében biztosított lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogát.

Az OBH 2701/1999. számú jelentés: a panaszos azt sérelmezte, hogy Panamában született gyermeke hazai anyakönyvezése elhúzódik, valamint a kerületi polgármesteri hivatal nem adja meg a gyermeknek a személyazonosítóját. Ennek következtében nem kap TAJ számot, és a kötelező oltásokat is csak pénzért kaphatja meg. A XVIII. kerület igazgatási előadója arról tájékoztatót, hogy a személyazonosító kiadására azért nincs lehetőség, mert az eltérő állampolgárságú, a szülői felügyeletet közösen gyakorló szülőknek is meg kell állapodniuk a gyermek lakóhelyében. Mivel az anya ilyen írásbeli megállapodást nem tudott benyújtani, a személyazonosítót nem lehetett kiadni. A XVIII. kerületi igazgatási előadó azonban nem észlelte, hogy a gyermek születési anyakönyvi kivonatában az apa adatai nem szerepelnek. A születési anyakönyvi kivonat alapján a gyermek felett a szülői felügyeleti jogot kizárólag az anya gyakorolhatja, így egyedül dönthet arról, hogy a gyermekkel hol telepedik le. Ehhez nem kell a külföldön élő apának a hozzájárulása, hiszen jogilag nem tekinthető a gyermek apjának az apai elismerő nyilatkozat hiányossága miatt. Az előadó azzal, hogy megtagadta a gyermek személyazonosítójának kiadását visszásságot okozott a gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való jogával összefüggésben, hiszen a személyazonosító nélkül a társadalombiztosítási szám kiadása nem lehetséges. A gyermek egészségügyi és szociális ellátása ezáltal veszélybe került.

Az OBH 2795/1997. számú jelentés: a panaszos kisbabája tragikus elvesztéséről és azt követő számára megmagyarázhatatlan intézkedésekről számolt be. A magzat a terhesség 29. hetében meghalt, így már csak műtéti beavatkozással sikerült kiemelni édesanyja testéből. A szülők nevet nem adhattak halott gyermeküknek. Megállapítom, hogy az Alkotmányban deklarált jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonságot sérti, és a szülő emberi méltósághoz való jogával összefüggésben alkotmányos visszásságot okoz, hogy az elveszületett gyermeket nem anyakönyvezik. A vizsgálat során felmerült az a kérdés is, hogy a szülők döntése alapján történhessen intézkedés a névadásra abban az esetben, ha a gyermek halva születik, viszont a szülő ragaszkodik az eltemettetéséhez. Ilyen esetben az emberi méltósághoz való jog tekintetében az alkotmányos joggal kapcsolatos visszásság

veszélye áll fenn. A halvaszületetteknél az anyakönyvezésre nincs lehetőség, ez azonban nem kell, hogy megfossza a szülőt a névadás jogától.

50. pont:

Magyarországon az anyakönyvvezetés hiánya nem jelent problémát. Anyakönyvezetői tevékenységet csak az a köztisztviselő végezhet, aki Államigazgatási Főiskolán megfelelő képesítést szerzett, vagy anyakönyvi szakvizsgával rendelkezik.

51. pont:

Az At. 32. § szerint a születési anyakönyv nyilvántartja a születés helyét és idejét (év, hó, nap); a származási helyet; a gyermek családi és utónevét, nemét, személyi azonosítóját; a szülők családi és utónevét, születési helyét, személyi azonosítóját, lakóhelyét; a többes szülést; a gyermek, illetőleg a szülő külföldi állampolgárságát; a bejegyzés idejét (év, hó, nap). A születés bejelentésére szolgáló nyomtatványt a szülő, elsősorban az anya személyazonosító igazolványa, ennek hiányában más közokirat alapján kell kitölteni. Az anyakönyvezető a gyermek családi nevét, az apa adatait tartalmazó rovatokat üresen hagyja, ha a születés anyakönyvezésekor a gyermek apját nem lehet megállapítani. Ha a hiányzó adatokat a gyermek születésétől számított három éven belül – az anyától vagy a gyámhatóságtól – nem tudta beszerezni, az anyakönyvezető megkeresi a gyámhatóságot a képzelt apa adatainak hivatalból történő megállapítására.

A Csjt. értelmében, ha a gyermek mindkét szülője ismeretlen, születése után nyomban, ha pedig apjának kiléte nem állapítható meg, az anya kérelmére bármikor, egyébként pedig a gyermek harmadik életévének betöltése után hivatalból kell intézkedni aziránt, hogy a születési anyakönyvbe a gyermek szülőiként, illetőleg apjaként képzelt személyt jegyezzék be. Az intézkedésre a gyámhatóság feladata.

52. pont:

A Gyvt. kimondja, hogy a gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez. A gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeknek joga van származása, vér szerinti családjára megismeréséhez és a kapcsolattartáshoz.

A Csjt. kimondja, hogy az örökbefogadott tájékoztatást kérhet a gyámhivataltól vér szerinti szülőjének adatairól. Erről az örökbefogadási eljárás során a feleket tájékoztatni kell. A tájékoztatás megadásához a vér szerinti szülő meghallgatása, továbbá, ha az örökbefogadott még kiskorú, az örökbefogadó vagy más törvényes képviselő meghallgatása is szükséges.

A Gyvt. alapján a gyermekjóléti szolgáltatás feladata a családjából kiemelt gyermek visszahelyezése érdekében a családgondozás biztosítása - az otthont nyújtó ellátást, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást végző intézménnyel együttműködve - a család gyermeknevelési körülményeinek megteremtéséhez, javításához, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat helyreállításához; az utógondozás biztosítása - az otthont nyújtó ellátást, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást végző intézménnyel együttműködve - a gyermek családjába történő visszailleszkedéséhez.

Az irányadó bírói gyakorlat szerint (BH2000. 206): a szülői felügyelet megszüntetése nemcsak a saját gyermek feletti szülői felügyelet gyakorlásának megakadályozását célozza, hanem a szülői jogkör gyakorlására való alkalmatlanság negatív erkölcsi értékítéletét is kifejezésre juttatja. Mind a szülő, mind a gyermek érdekében garanciális jellegű szabály

tehát, hogy e súlyos jogkövetkezmény alkalmazására csak felróható magatartás esetén van mód.

Fontosnak tartjuk, azon döntéshozási mediációs, illetve facilitációs eljárások terjedését, melyek a gyermekek eredményes bevonását és ezzel véleménynyilvánítási jogának érvényesülését segítik elő, így nemcsak arra van lehetőség, hogy vitás kérdésekben a gyámhivatal döntsön, hanem a gyermekjóléti szolgálatok vagy családsegítő központok képzett munkatársai segítik az érintetteket egy demokratikus eljárásban (2002.évi LV. tv. A közvetítői eljárásról).

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettese vizsgálta az OBH 550/1998. számú jelentésében az otthont nyújtó gyermekintézményekben élő gondozottak alkotmányos jogainak érvényesülését, mellyel kapcsolatosan az alábbi megállapításokat tette: esetenként nem tapasztaltak érdemi törekvést annak biztosítására, hogy a gyermekek vér szerinti családjukkal, ide értve az esetleg szintén állami nevelésben álló testvéreikkel való kapcsolatba kerüljenek, illetve kapcsolatukat ápolni tudják. A gyermek és vér szerinti családja közti kapcsolat bizonyos határokon túl külső eszközökkel természetesen nem tartható fenn, illetve megszakadása esetén nem állítható helyre. A gyermeknek azonban az Alkotmány 15. és 67. §-ai alapján joga van ahhoz, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, kivéve, ha ez a gyermek mindenek felett álló érdekeivel ellentétes. Visszásságot okoz ezért, ha a hatóságok elmulasztják ennek biztosítását. Ugyanígy értékelhető, ha a gyermek nem kap megfelelő információt saját családi életéről, kapcsolatairól.

53., 54. pont:

A magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény szerint születésénél fogva magyar állampolgárrá válik a magyar állampolgár gyermeke. A nem magyar állampolgár szülő gyermekének magyar állampolgársága a születés napjára visszaható hatállyal keletkezik, ha másik szülője - teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat, utólagos házasságkötés, továbbá az apaság vagy az anyaság bírói megállapítása alapján - magyar állampolgár. Az ellenkező bizonyításáig magyar állampolgárnak kell tekinteni a Magyarországon lakóhellyel rendelkező hontalan Magyarországon született gyermekét, illetve az ismeretlen szülőktől származó, Magyarországon talált gyermeket.

A törvénynek - az Európai Állampolgársági Egyezményre tekintettel - 2001. július 1-jén hatályba lépett módosítása kedvezményes, nyilatkozattal történő állampolgárság-szerzési lehetőséget biztosít. A nyilatkozatot az érintett 19. életévének betöltéséig teheti meg; a gyermek kiskorúsága idején a nyilatkozat megtételére törvényes képviselője jogosult, melyhez a 14. életévéig betöltött gyermeknek is hozzá kell járulnia. A nyilatkozat elfogadását a belügyminiszter csak a törvényben rögzített feltételek hiánya esetén tagadhatja meg. Az elutasító határozat bíróság előtt megtámadható.

A hontalan személyek kedvezményes honosítást kérhetnek a 4. § (4) bekezdés c) pontja értelmében.

55. pont:

A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra, továbbá arra, hogy a közérdekű adatokat megismerje, illetőleg terjessze – rendelkezik az Alkotmány 61. § -a. A Gyvt. 8. § -a alapján a gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről.

A közoktatási törvénynek a tanulói jogokra vonatkozó rendelkezései biztosítják a véleménynyilvánítás szabadságát. A törvény szerint a tanuló joga, hogy hozzájusson a jogai

gyakorlásához szükséges információkhoz, tájékoztassák a jogai gyakorlásához szükséges eljárásokról. A törvény alapján a pedagógus kötelezettségei közé tartozik az is, hogy a tanulókat az őket érintő kérdésekről rendszeresen tájékoztassa. A véleménynyilvánítás korlátját a törvény az emberi méltóság tiszteletben tartásában határozza meg. A tanulói jogok korlátja a törvény szerint az, hogy a jogok gyakorlása nem veszélyezteti a saját és társai, a nevelési-oktatási intézmény alkalmazottai egészségét, testi épségét, illetve a művelődéshez való jog érvényesítését.

56. pont:

Az Alkotmány alapján a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa.

A Gyvt is rendelkezik e jogról, mely szerint a gyermek helyettesítő védelme során tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát. Az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermek joga különösen, hogy életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez, valamint egyéb szükségleteihez igazodóan nemzetiségi, etnikai és vallási hovatartozását figyelembe vevő - megfelelő nevelésben, oktatásban részesüljön.

A közoktatási törvény kimondja, hogy az állam és a helyi önkormányzat a nevelés és az oktatás terén vállalt feladatainak gyakorlása során köteles tiszteletben tartani a szülőknek, illetve a gyámnak azt a jogát, hogy vallási és világnézeti meggyőződésüknek megfelelő oktatásban és nevelésben részesülhessenek gyermekeik. A szülő ezt a jogát gyermeke érdekeinek megfelelően gyakorolja, oly módon, hogy tiszteletben tartja annak gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jogát, továbbá véleményét – korától és érettségétől függően – figyelembe veszi. A törvény alapján a szülőt illeti meg az intézmény szabad megválasztásának joga. E joga alapján gyermeke adottságainak, képességének, érdeklődésének saját vallási, illetve világnézeti meggyőződésének nemzeti vagy etnikai hovatartozásának megfelelően választhat óvodát, iskolát, kollégiumot.

A szülő jogai azonban nem korlátozhatják a gyermekek gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz való jogát, melynek gyakorlását - a gyermek érettségének megfelelően - a szülő irányíthatja. Attól az évtől kezdve azonban, amelyben a gyermek 14. életévét eléri, amennyiben egyébként nem cselekvőképtelen, a szülő az iskolaválasztás jogát gyermekével közösen gyakorolhatja.

Az irányadó bírói jogban is megjelenik a gyermekek lelkiismereti és vallásszabadságának kérdése. A BH1998. 398. számú jogeset megállapította, hogy a családsegítő intézmény alapvető célja a családok segítése. E célkitűzéssel ellentétes a családsegítő munkakörű alkalmazottnak az a magatartása, amellyel a vele kapcsolatba került kiskorút - a család álláspontjával ellentétben - a saját hitbeli nézeteinek elfogadására kívánja rábírní. E magatartás fegyelmi vétséget képez.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának az OBH 2461/1999. számú jelentésében egy gyermekotthonban élő gyermek esete kapcsán megállapította, hogy a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához való joga sérült a gyermeknek, amikor az iszlám hitre történő áttérését követően az intézmény vezetője és a gyermek nevelője nem segítette elő a vallásának megfelelő étkezés biztosítását és a vallási közösségével való kapcsolattartás lehetőségét.

57. pont:

A közoktatási intézmények kötelesek tiszteletben tartani a gyermek jogát a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadsághoz. A közoktatási törvény előírja, hogy az állami és a helyi önkormányzati nevelési-oktatási intézmény nem lehet elkötelezett egyetlen vallás vagy világnézet mellett sem. Biztosítani kell azonban az ismeretek, a vallási, illetőleg világnézeti információk tárgyilagos és többoldalú közvetítését. Az intézményeknek a pedagógiai programja, nevelési programja, működése, tevékenysége, irányítása, vallási és világnézeti tanítások igazságáról nem foglalhat állást, vallási és világnézeti kérdésekben semlegesnek kell maradnia. A közoktatásról szóló törvény garantálja az intézménylétesítés szabadságát. Így lehetőség van arra, hogy egyházi fenntartású óvodák, iskolák és kollégiumok működjenek, amelyek világnézeti elkötelezetten végezhetik tevékenységüket. A szülőt megilleti a szabad intézményválasztás joga, ily módon gyermekét egyházi, tehát világnézeti elkötelezett intézménybe is írathatja.

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény szerint a kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van a családra vonatkozó kisebbségi hagyományok tiszteletben tartására, családi kapcsolataik ápolására, családi ünnepeiknek anyanyelven történő megtartására és az ezekhez kapcsolódó egyházi szertartások anyanyelven való lebonyolításának igénylésére.

A 22/1997. számú határozatában az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az államot csak a semleges iskola létesítésének és fenntartásának kötelessége terheli. Nem állapítható meg az, hogy az államnak mindenki számára a választása szerinti iskolában kell ingyenes oktatást biztosítani. Korábbi határozatára utalva azonban megállapította, hogy ha nincs is joga a szülőnek arra, hogy az állam a szülő kívánsága szerinti világnézeti iskolát nyisson, az a védelmi joga megvan, hogy ne legyen köteles vallási vagy világnézeti meggyőződésével ellentétes iskolába járni a gyereket.

58. pont:

Mind az Alkotmány, mind a vonatkozó törvények mindenkit – így a gyermekeket is - megillető alapvető szabadságjogként ismerik el az egyesülési és gyülekezési jogot. Ezek alapján a Magyar Köztársaság elismeri a békés gyülekezés jogát és biztosítja annak szabad gyakorlását; mindenkinek joga van továbbá a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetőleg azokhoz csatlakozni. Az egyesülési és a gyülekezési jog gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt és bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak és szabadságának sérelmével.

A közoktatási törvény közvetlenül nem szabályozza a gyermekek egyesülési és gyülekezési jogát. A törvény szerint a tanuló joga az is, hogy részt vegyen a diákkör munkájában, kezdeményezze azok létrehozását, tagja legyen iskolai művelődési, művészeti, ismeretterjesztő, sport- és más köröknek az iskolán kívüli társadalmi szervezeteknek. Lehetőség van továbbá a törvény alapján az iskolai, kollégiumi tanulóközösségek létrehozására, diákönkormányzatok alapítására. Korlátozás tehát a közoktatás rendelkezései között e területen nem található.

A gyermekek egyesülési jogát a vonatkozó bírói gyakorlat is elismeri. Erre példa a BH1997. 95. számú jogeset, mely kimondja, hogy a társadalmi szervezet kiskorú tagja szavazati joga gyakorlását nem lehet életkorára figyelemmel korlátozni.

Emellett a BH2000. 471. számú jogeset úgy rendelkezik, hogy a kiskorú korlátozott cselekvőképessége kuratóriumi taggá történő kijelölését nem zárja ki. Az alapítvány jellegét mérlegelve kell eldönteni, hogy a kiskorú kuratóriumi tagsága életkorának megfelelő tisztség-e.

Aktív szervezeti életet élnek a kisebbségi szervezetek is. Többek között a Magyarországi Ifjú Németek Közössége alapító okiratában megfogalmazott célok között szerepel a fiatalok és gyerekek egészséges életre nevelése, szabadidősportjának szervezése. A szervezet közhasznú tevékenységet végez a gyermek- és ifjúságvédelem területén, vállalja a magyarországi német fiatalok és gyermekek érdekképviseletét, törekszik arra, hogy a gyermek- és ifjúsági korosztályt érintő döntésekben érvényesítse az általa képviselt érdekeit.

A Magyarországi Német Gyerekekért Egyesület szintén bejegyzett közhasznú egyesület, mely a nevében is megfogalmazott céloknak megfelelően tevékenykedik, programokat, táborozásokat szervez a gyerekkorosztály számára.

59. pont:

Az Alkotmány szerint életkorra való tekintet nélkül mindenkit megillet a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a személyes adatok védelméhez való jog. Speciális szabályozást igényel a gyermek magánélethez való jogának védelme, a gyermekjóléti és gyermekvédelmi ellátórendszerben.

Erre vonatkozóan a Gyvt. ad szabályozást, amikor a családból kiemelt gyermekek jogait tovább pontosítja. A gyermekvédelmi gondoskodásban élő – nevelésbe vett – gyermek joga, hogy gondozási helyének megváltoztatását, gyermekével vagy testvéreivel való együttes elhelyezését kezdeményezze; vallási vagy lelkiismereti meggyőződését szabadon megválassza; érdekei képviseletére gyermekönkormányzat létrehozását kezdeményezze; személyes kapcsolatait ápolhassa; a személyes tulajdon szokásos tárgyaihoz fűződő jogait gyakorolhassa; véleményt nyilvánítson a részére biztosított ellátásról, nevelésről, oktatásról, a személyét érintő kérdésekben meghallgassák, tájékoztassák.

A Gyvt. értelmében a gyermeket szüleitől, vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módokon lehet elválasztani. A Gyvt. határozza meg a gyermek és szülei, hozzátartozói kapcsolattartásának formáit. Bentlakásos intézmény esetében az intézmény vezetőjének biztosítani kell a kapcsolattartás kultúrált és zavartalan körülményeit. A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló rendelet kötelezi az ellátást nyújtót, hogy biztosítsa a levéltitok illetve a magántitok sérthetlenségét. A gyermek és szülei, családtagjai közötti kapcsolattartást a vér szerinti családon kívül nevelkedő gyermekek esetében csak a gyámhivatal szabályozhatja. A vér szerinti családból kiemelt, intézményben elhelyezett gyermekek magánélethez való jogát, életkörülményeit ugyancsak rendelet határozza meg.

A rendelet előírja az elhelyezés kötelező minimumstandardjait, meghatározza, hogy egy hálósobában legfeljebb 4 gyermek helyezhető el. Rendelkezik a gyermek személyes használati tárgyainak, ruházatának elhelyezési módjáról. Amennyiben ezek a szabályok nem teljesülnek, az intézmény számára működési engedély nem adható ki.

A közoktatási törvény biztosítja a tanulói jogok között a levelezéshez, továbbá kollégiumban a lakhatáshoz való jogot. Kimondja, hogy az iskola, illetve a kollégium e jogokat köteles tiszteletben tartani.

A személyhez fűződő jogok a büntetés-végrehajtási intézetekben élő fiatalkorúakat is megilletik. Az elítélt jogosult személyhez fűződő jogainak, így különösen a jó hírének, magánitkának, a személyes adatainak a védelmére, magánlakásának sérthetlenségére.

A 6/1996. IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szól. Kimondja, hogy a fogvatartás során a fogvatartott személyiségi jogainak a védelmét a büntetés-végrehajtási szervezetnek, továbbá a végrehajtásban közreműködő, illetve az azt segítő szerveknek és személyeknek is biztosítaniuk kell. A személyiségi jogok megsértésére alkalmas adat, tény vagy ismeret illetéktelen személy vagy szerv tudomására nem hozható.

A fentiekkel kapcsolatosan megállapításokat tett többek között a BH2001. 61. számú jogeset, amely szerint "személyhez fűződő jogot sért a magánéletbe való önkényes beavatkozás. A beavatkozást általában akkor kell önkényesnek tekinteni, ha az érintett akaratával, szándékával kifejezetten ellentétes, és a beavatkozást a gondosan mérlegelt körülmények sem indokolják." Az irányadó tényállás szerint a 13 éves II. r. felperes házasságon kívüli kapcsolatból terhes lett. A jogerős ítélet álláspontja szerint az I. r. alperes a kórházhoz és a gyámhatósághoz - a tényeket illetően hamis látszatot kelteve - indokolatlanul és szükségtelenül tett bejelentést, amellyel akadályozta a II. r. felperes véleményének az érvényesülését, és fellépése a II. r. felperes önrendelkezési jogát is megkérdőjelezte. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének az otthont nyújtó gyermekintézményekben élő gondozottak alkotmányos jogainak érvényesüléséről szóló OBH 550/1998. számú jelentése megállapította, hogy saját eszközök, saját íróasztal vagy legalább fiók hiánya a gyermek életében bizonytalanságot és identitás-zavart okozhat, ami az emberi méltóság sérthetetlen és elidegeníthetetlen alkotmányos alapjogának sérelméhez vezet. A tárgyi feltételek átmeneti otthonokban való biztosítása kiemelkedően alacsony szintű. A személyes holmik hiánya, valamint az esetleg mégis meglévő biztonságos elhelyezésének általános megoldatlansága visszasságot okoz a tulajdonhoz és a magántitokhoz való joggal összefüggésben.

60. pont:

A Gyvt. deklarálja a gyermek általános jogát arra, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről. A törvény megfogalmazza a gyermek azon jogát, hogy a közszolgálati médiában fejlettségének megfelelő, ismeretei bővítését segítő, erőszakmentes, a kultúra értékeit őrző műsorokhoz hozzáférjen. A Gyvt.-t módosító törvény ezt kiterjesztette az olyan káros hatásokkal szembeni védelemre, mint a gyűlöletkeltés, az erőszak és a pornográfia.

A sajtótörvény kimondja, hogy a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van arra, hogy tájékoztatást kapjon szűkebb környezetét, hazáját, a világot érintő kérdésekben. A sajtó feladata - a hírközlés más eszközeivel összhangban - a hiteles, pontos és gyors tájékoztatásról való gondoskodás. A sajtószabadság gyakorlása nem valósíthat meg bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, nem sértheti a közérkölcst, valamint nem járhat mások személyhez fűződő jogainak sérelmével.

A rádiózásról és a televíziózásról szóló törvény értelmében a közszolgálati műsorszolgáltató különös figyelmet fordít a kiskorúak testi, lelki és erkölcsi fejlődését, érdeklődését szolgáló ismereteit gazdagító műsorszámok bemutatására; az életkoruk, szellemi és lelki állapotuk, társadalmi körülményeik következtében súlyosan hátrányos helyzetű csoportok számára a fontos információk elérhetővé tételére, különös tekintettel a gyermeki jogokat ismertető, a gyermekek védelmét szolgáló, az igénybe vehető szolgáltatásokról tájékoztatást nyújtó műsorok fő műsoridőben történő bemutatására.

A médiatörvény külön részben foglalkozik a kiskorúak védelmét szolgáló szabályokkal, melyek értelmében a kiskorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására alkalmas műsorszámokat (különösen az erőszakot tartalmazó vagy szexualitásra utaló műsorszámokat) meghatározott kategóriákba kell besorolni, megfelelő figyelmeztető jelzéssel kell ellátni, illetőleg csak meghatározott időszakban szabad sugározni. A törvény a reklámkorlátok és tilalmak között is tartalmaz a kiskorúak védelmét

szolgáltató rendelkezéseket, melyek szerint nem szabad közzétenni dohányárut, fegyvert népszerűsítő, ismertető reklámot, az alkoholtartalmú italok reklámja nem szólhat kiskorúakhoz, és nem ábrázolhat alkoholt fogyasztó kiskorút. A reklám nem szólíthat fel közvetlen formában kiskorúakat, hogy szüleiket vagy más felnőtteket játékok, illetve más áru vagy szolgáltatás vásárlására vagy igénybevételére ösztönözzék. Az 1997. évi LVIII. Törvény a gazdasági reklámtevékenységről kimondja, hogy tilos közzétenni olyan reklámot, amely a gyermek- és fiatalkorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődését károsíthatja, így különösen, ha a gyermek- és fiatalkorúakat veszélyes, erőszakos, továbbá a szexualitást hangsúlyozó helyzetben mutatja be. Tilos alkoholtartalmú italt reklámozni gyermek- vagy fiatalkorúak számára készült műsorszámot közvetlenül megelőzően, annak teljes időtartama alatt és közvetlenül azt követően; játékon és annak csomagolásán; közoktatási és egészségügyi intézményben és annak bejáratától számított 200 méteres távolságon belül.

A nemzeti és etnikai kisebbségek központi forrásokból finanszírozott anyanyelvi sajtótermékei rendszeresen tartalmazzák az adott közösség gyermekei számára készített külön rovatokat. Önálló kisebbségi nyelvű gyermekújság Magyarországon nem készül. Vannak helyi kisebbségi gyermekújságok, évkönyvek, melyeket nemzetiségi iskolák gyermekközösségei adnak ki.

A kulturális tárca a gyermekek információforrásokhoz való hozzájutását a könyvkiadással segíti.

2001 júniusában indult és egy éven át tartott az Olvasás Éve nemzeti programja. Ebben a programban az Oktatási Minisztérium és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma közösen számtalan programot szervezett és bonyolítottunk a gyermekek számára.

2001-ben megrendezésre került az Országos Gyermekkönyvhét, amely nagyszabású, gyermekekhez szóló rendezvények megszervezését, könyvpavilonok állítását, gyermek és ifjúsági írók szerepeltetését jelenteti.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a Karácsonyi Könyvvásáron gyűjtő akciót szervezett „Hozz egy könyvet, hogy más is olvashasson” címmel, valamint az újjáalakított Szabó Ervin Könyvtárban támogatta az április 2-án világszerte megrendezett Nemzetközi Gyermekkönyvnap méltó megünneplését. A kulturális tárca könyvtámogató szervezetei kiemelt célként kezelik a gyermekkönyvkiadás támogatását.

Az Oktatási Minisztérium koordinálásával létrejött egy, a média különféle vonatkozásaival, különösen a gyermekekre gyakorolt hatásával foglalkozó szakértői csoport; megrendezésre került a témát átfogóan értékelő konferencia és kidolgozásra került egy akcióterv - a média hatásaira vonatkozóan mind a szociális kontextus, mind pedig az oktatás tekintetében szakmai szempontok alapján összeállított cselekvési program. A fő feladat a legfontosabb problémák megnevezése és a megoldásukkal kapcsolatos gyakorlati tennivalók kidolgozása annak érdekében, hogy az oktatás – képzés – nevelés és a média közötti interakciók tervezettebbé és tudatosabbá váljanak.

A szakértői csoport a médiaszövegek elemzésére, hatásvizsgálataira támaszkodva négy fő problématerületet jelölt meg, amelynek mentén a munka megkezdődött:

- 1, A médiabefogadás szociális-szocializációs kontextusa;
- 2, A médiatartalom hatása;
- 3, A médiaoktatás;
- 4, A média és a gyerekek jogban értelmezhető viszonya.

Ezek megvalósításához, megoldásához a gyakorlati tennivalók megvalósítási tervét is kidolgozta.

Az Alkotmánybíróság a 37/2000. számú határozatában a gazdasági reklámtevékenységről szóló törvénnyel kapcsolatban megállapította, hogy az állam teljesítette az Alkotmányon alapuló kötelezettségét a gyermekek megfelelő testi és szellemi fejlődésének védelmére.

A kiskorúak védelmét szolgálja a BH2002. 247. számú jogeset, amely kimondja, hogy tilos az olyan reklám közzététele, amely a gyermek- és fiatalkorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésére károsító hatással járhat. A jogeset szerint az elsőfokú fogyasztóvédelmi hatóság észlelte a közterületi reklámberendezésen elhelyezett, a H. Bárt népszerűsítő reklámot, amely "Halló Love chance, Striptease Bár" feliratot és két, alsóneműt viselő nőt ábrázol, oly módon, hogy az álló nő előtt guggoló nő az álló nő combjához hajolva, azt megérinti. Az álló nő keblét takarja az "entry free" felirat. A perbeli reklám a gyermek- és fiatalkorúak fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődését károsító hatással járhat, ugyanis felismerhető szexuális töltéssel bíró üzenetet hordoz, amely az azonos neműek ábrázolása folytán - amint arra az alperes határozatának indokolása is utal - szerepet játszhat a nemi identitás bizonytalanná tételében is. Az olyan szexualitásábrázolás, amely azt emberi összefüggéseiből kiragadja, károsan befolyásolhatja a fiatalok érzelmi életének alakulását.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, illetve helyettese két esetben is foglalkozott a beszámolási időszakban a közszemérmert sértő, illetve erőszakos hirdetések, továbbá a közterületeken megjelenő erotikus tartalmú reklámok, a gyermekek megfelelő fejlődését befolyásoló hatásával. Az ombudsman mindkét jelentésben utalt arra, hogy a szabályozásnál a gyermekek megfelelő védelmének kívánalma mellett a gazdasági verseny szabadságát is figyelembe kell venni.

61. pont:

Az Alkotmány szerint senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak vagy büntetésnek alávetni és különösen tilos emberen a hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.

Hazánk részese a Strasbourgban, 1987. november 26-án kelt, a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai Egyezménynek, azt az 1995. évi III. törvénnyel ki is hirdette. Az Egyezmény létrehozta az Európai Bizottságot (CPT), amely látogatásai révén megvizsgálja a részes államokban a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot abból a célból, hogy szükség esetén a védelmüket megerősítse a kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések, vagy bánásmódok ellen. A Bizottság 1994-ben és 1999-ben tett ellenőrző látogatást hazánkban.

A Magyar Köztársaság az 1988. évi 3. számú törvényerejű rendelettel kihirdetett, A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések, vagy bánásmód elleni nemzetközi egyezménynek is részes állama. Hazánk a Konvenció végrehajtásáról időszakos jelentésekben köteles beszámolni a nemzetközi fórumoknak.

A közoktatási törvény kimondja, hogy a gyermek és a tanuló nem vethető alá testi fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak.

A büntetőjog szankcionálja a hivatalos személy által hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazást, és a kényszervallatást is. Büntethető az az elkövető, aki a gyermeket kínozza, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíti.

A Büntetésekre és intézkedésekre vonatkozó 1979. évi 11. sz. törvényerejű rendelet előírja, hogy az elítélt emberi méltóságát tiszteletben kell tartani, nem lehet őt kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni. A rendelet kimondja, hogy az elítélttel szemben, csak az ítéletben és a törvényben meghatározott joghátrányok alkalmazhatók, és az elítéltet a büntetés és az intézkedés végrehajtása során jogorvoslati jog illeti meg; az elítélt jogosult a büntetés-végrehajtási intézetben és a javítóintézetben az intézetből független szervhez közérdekű bejelentés, panasz, kérelem előterjesztésére.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény is a nemzetközi elvárásokkal összhangban mondja ki a kínzás, kényszervallatás, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmát, törvényi szinten szabályozza a kényszerítőeszközök alkalmazására vonatkozó legfontosabb garanciális rendelkezéseket. A törvény értelmében a rendőr nem alkalmazhat

kínzást, kényszervallatást, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódot s felettesének erre vonatkozó utasítását köteles megtagadni. Ezen túlmenően köteles az ilyen magatartás tanúsítójával szemben a megakadályozás érdekében intézkedni, jogi eljárást és vizsgálatot indítani. A rendőrségi fogdák rendjéről szóló 19/1995. számú BM rendelet szerint a fogvatartás során a fogvatartottal az emberi méltóság tiszteletben tartásával kell bánni. Tilos a fogvatartottat kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni. Rajta orvosi kísérletet, vagy tudományos vizsgálatot vagy kísérletet még beleegyezésével sem lehet végezni.

A beszámolási időszakban az ombudsmanok több vizsgálatot is folytattak, és ajánlásokat tettek.

Az OBH 550/1998. számú jelentése az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének: Az otthont nyújtó gyermekintézményekben élő gondozottak alkotmányos jogainak érvényesülése (...) A vizsgálat több alkalommal észlelte, hogy alapvető emberi jogot sértő büntetések alkalmaztak, mint például a zsebpénz elvonását, a kimenő megvonását, az étkezésektől való eltiltást, sőt még szakkör, szabadidős foglalkozástól való eltiltást is. (...) Az étkezéstől való eltiltás pedig minden esetben a kínzás, illetve a megalázó embertelen bánásmód alkotmányos tilalmába ütköző büntetés, ezért alkalmazását súlyos visszaállásként értékeltem.

Az OBH 2461/1999. számú jelentése az állampolgári jogok országgyűlési biztosának: a panaszos és az öccse gyermekvédelmi gondoskodásban éltek a (...) Gyermekotthonban. Megállapította, hogy a panaszos által kifogásolt gyermekotthoni nevelési módszerek és fegyelmezési eszközök több Alkotmányos jogot is sértettek. A testi, lelki fenyegetés, a fegyelmezés, büntetés önkényesen alkalmazott eszközei sértik a gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez, az emberi méltósághoz, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való Alkotmányos jogokat. Veszélyeztetik továbbá a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez, valamint a művelődéshez való Alkotmányos jogok érvényesülését is. A testi bántalmazás bármilyen formája elfogadhatatlan fegyelmezési eszköz. A gyermek személyiségfejlődését veszélyeztető, az emberi méltóságot sértő fegyelmezési eszközök, amikor például a kisebb gyermekek nem adhatnak pusztán a nevelőiknek, illetve átmenetileg nem tegezhetik és nem szólíthatják őket a keresztnévükön.

62., 63., 64. pont:

A Gyvt. kimondja, hogy a gyermek szülője jogosult és köteles arra, hogy gyermekét családban gondozza, nevelje és a gyermeke testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges feltételeket - különösen a lakhatást, étkezést, ruházattal való ellátást -, valamint az oktatásához és az egészségügyi ellátásához való hozzájutást biztosítsa. A törvény szerint a gyermek szülője jogosult arra, hogy a gyermeke nevelkedését segítő ellátásokról tájékoztatást, neveléséhez segítséget kapjon.

A Csjt. szerint a szülő kötelessége, hogy gyermekét gondozza-nevelje, gyermeke testi és értelmi, erkölcsi fejlődését elősegítse. A szülőnek a szülői felügyeletet a kiskorú gyermekük érdekeinek megfelelően kell gyakorolniuk. A gyermek szülője jogosult és köteles gyermekét személyi és vagyoni ügyekben képviselni, amennyiben a szülői felügyeleti jog gyakorlására jogosult. A gyermek szülője ezért köteles gyermekével együttműködni, a gyermekét érintő kérdésekről tájékoztatni, jogai gyakorlásához iránymutatást, tanácsot és segítséget adni, a jogok érvényesítése érdekében a szükséges intézkedést megtenni, illetve a gyermekek ellátásában vagy ügyeinek intézésében közreműködő személyekkel, szervekkel és hatóságokkal együttműködni.

A Gyvt. értelmében a gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi, erkölcsi fejlődését, vagyis jólétét biztosító saját családi környezetben történő nevelkedéshez. Ezen gyermeki jog garanciáit jelentik, hogy a családot segíteni kell a gyermek nevelési feladatainak

teljesítésében és ehhez az állam, illetve az önkormányzat gyermekjóléti alapellátások formájában segítséget nyújt. Ezen pénzbeli és természetbeli ellátások, valamint személyes szolgáltatások biztosítása a települési önkormányzat kötelessége, amelyhez az állam meghatározott módon hozzájárul.

A szociális törvény rendelkezik a családsegítő szolgáltatás, illetve szolgálat intézményéről, melynek célja, hogy hozzájáruljon az egyének, a családok, valamint a különböző közösségi csoportok jólétéhez és fejlődéséhez, továbbá a szociális környezetükhöz való alkalmazkodáshoz.

A családsegítő szolgáltatás általános és speciális segítő szolgáltatása keretében a települési önkormányzat segítséget nyújt a működési területén élő szociális és mentálhigiénés problémái vagy krízishelyzete miatt segítséget igénylő személynek, családnak az ilyen helyzethez vezető okok megelőzése, a krízishelyzet megszüntetése, valamint az életvezetési képesség megőrzése céljából. A családsegítő szolgálat többek között segítséget nyújt az egyéneknek a szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi ügyek vitelében. A gyermekjóléti szolgáltatásokat a gyermekek önállóan is igénybe vehetik Magyarországon.

A jogszabályok előírják a szülők segítségét gyermekeik gondozásában, ugyanakkor nagyon kevés elérhető szolgáltatás áll rendelkezésre a valódi segítségnyújtáshoz. Szükséges lenne többfajta, minél szélesebb körű tanácsadás, családterápiás módszerek bevonása a gyermekvédelembe, meglévő civil szervezetek és szolgáltatások megerősítése, együttműködés biztosítása az állami családsegítés intézményeivel.

65. pont:

A Csjt. szerint a szülői felügyeletet a szülők együttesen gyakorolják akkor is, ha már nem élnek együtt. A szülők kötelesek arra, hogy e jogukat a gyermek érdekének megfelelően lássák el. Joguk gyakorlása során a szülőknek biztosítaniuk kell, hogy gyermekük véleményét nyilvánítsa. A külön élő szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben együttesen döntenek. Amennyiben a szülők külön élnek, és gyermekük valamelyiküknél van elhelyezve, a Csjt. értelmében a szülők vagy a bíróság dönthet a közös szülői felügyeletről. A szülői felügyelet elemei a gyermek gondozása-nevelése, vagyonának kezelése és törvényes képviselőjének joga és kötelezettsége, valamint a gyámnevezés és a gyámságból való kizárás joga. Mindezen jogok és kötelezettségek gyakorlása csak a kiskorú gyermekkel kapcsolatban illeti meg a szülőt. A szülői felügyelet általában a gyermek születésekor a törvény erejénél fogva jön létre az anya és az apa tekintetében. Megszűnik a szülői felügyelet a gyermek vagy a szülő halálával, holtan nyilvánításával.

A szülői felügyelet bíróság által történő megszüntetése az alábbi okokból lehetséges:
a szülő felróható magatartása miatt, ha azzal a gyermeke jólétét, értelmi és erkölcsi fejlődését súlyosan sérti vagy veszélyezteti,
a más személynél elhelyezett vagy átmeneti nevelésbe vett gyermek szülőjének magatartása miatt, ha a szülő nem működik együtt a nevelőszülővel, vagy gyermekotthonnal, gyermekével nem tart kapcsolatot, továbbá magatartásán és életvitelén nem változtat a nevelésbe vétel megszüntetése érdekében,
a szülőnek gyermeke sérelmére elkövetett bűncselekménye miatt, ha az szándékos bűncselekmény volt és ezért szabadságvesztésre ítélték a szülőt,
a szülői felügyelettől megfosztott másik szülővel való együttélés miatt, ha alaposan lehet attól tartani, hogy a szülői felügyeletet nem fogja a gyermek érdekének megfelelően ellátni.

A szülői felügyelet megszüntetésének jogkövetkezménye, hogy aki ilyen bírósági ítélet hatálya alatt áll, az nem fogadhat örökbe, nem viselhet gyámságot, gyermek nála nem helyezhető el, illetve gyermekével nem tarthat kapcsolatot. A szülői felügyelet megszüntetése esetében a bíróság állíthatja vissza a jövőre nézve a szülői felügyeleti jogot, ha az az ok, amely miatt megszüntették, már nem áll fenn. A gyámhivatalnak a gyermek

jogainak védelmét jelentő feladatai ellátásához jelentős jogosítványa a gyermek elhelyezése, az elhelyezés megváltoztatása, a szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti per megindítására való jogosultsága.

A 32/1997. AB határozat kimondja, hogy a gyermeknevelés szempontjából a férfiak és a nők egyenlő jogokat élveznek és kötelezettségeik is egyenlők.

Az LB 17. számú irányelve a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról leszögezi, hogy a házastársaknak az Alkotmányból és a Csjt.-ből folyó kötelessége a család, a házasság védelme, a családban élő gyermek egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek biztosítása. Mindkét szülőnek egyaránt joga és kötelessége e célok elérésének elősegítése. A szülők - eltérő megállapodásuk vagy a bíróság ellentétes döntése hiányában - a szülői felügyeletet is együttesen gyakorolják, tekintet nélkül arra, hogy a házastársi együttélésük fennáll-e. Sem a jogok, sem a kötelességek terén nem illeti meg előjog tehát egyik házastársat sem. Az egyenjogúság jegyében egyaránt felelősek a gyermek ellátásáért, a neveléssel kapcsolatos feladatok teljesítéséért, valamint a családon belüli munkák elvégzéséért. A családi közösség fenntartása, a gyermek nevelésének legmegfelelőbb léggör kialakítása és megőrzése mindkét házastárs feladata.

66. pont:

A Gyvt. egyebek mellett meghatározza a személyes gondoskodás keretébe tartozó gyermekjóléti alapellátásokat, ide tartozik a gyermekjóléti szolgáltatás, a gyermekek napközbeni ellátása és a gyermekek átmeneti gondozása. A gyermekjóléti szolgáltatás feladata a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében a gyermeki jogokról és a gyermek fejlődését biztosító támogatásokról való tájékoztatás, a támogatásokhoz való hozzájutás segítése; a családtervezési, a pszichológiai, a nevelési, az egészségügyi, a mentálhigiénés és a káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadás, vagy az ezekhez való hozzájutás megszervezése.

A települési önkormányzat a gyermekjóléti szolgáltatás szervezését, irányítását és összehangolását gyermekjóléti szolgálat működtetésével vagy családsegítő szolgálat keretében, illetve megfelelő személy foglalkoztatásával biztosítja. A gyermekjóléti szolgálat - összehangolva a védőnői szolgálattal - szervezési, szolgáltatási és gondozási feladatokat végez. A szülők és gyámok, valamint gyermekekkel foglalkozó intézmények segítése a gyermeknevelésben elsősorban a családgondozás útján valósul meg. A Gyvt.-ben meghatározott személyes gondoskodást nyújtó intézményekben, így például a gyermekjóléti szolgálatnál, a gyermekek átmeneti gondozását biztosító ellátásokban, a gyermekvédelmi szakellátásban (gyermekotthon, nevelőszülői hálózat) kötelező a családgondozó alkalmazása.

A családgondozó feladata a szülő segítése abban, hogy helyzetét rendezze és gyermeke nevelésében, illetve a vérszerinti családba történő visszahelyezésében segítséget kapjon. A családgondozók alkalmazásának szakmai feltételeit az egyes ellátásokban rendelet szabályozza. Az egyszülős, valamint hátrányos helyzetű családokban élő gyermekek fokozott segítése a szülői felelősségre építve elsősorban a pénzübeli támogatásokkal valósul meg. Az egyedülálló szülők magasabb összegű családi pótlékra, illetve iskoláztatási támogatásra jogosultak.

A hátrányos helyzetű családok segítésére külön központi támogatású programok futottak a Szociális és Családügyi Minisztérium családpolitikai pályázatai között 2001. és 2002. években. A pályázati programok megvalósítói elsősorban az önkormányzati vagy civil gyermekjóléti és családsegítő szolgálatok.

A közoktatási törvény 1999. évi módosításának eredményeként a gyermek – a szülő kérése, a nevelési tanácsadó vagy a szakértői és rehabilitációs bizottság javaslata alapján és az óvoda nevelőtestületének egyetértésével – további óvodai nevelésben vehet részt akkor is,

ha az adott évben a hetedik életévét betölti. A törvénymódosítás egy másik eleme ugyancsak a hátrányos helyzetű tanulók iskolai esélyeit és szakképesítéshez való jutását segíti azzal a rendelkezéssel, mely szerint, ha a tanuló a tankötelezettség végéig nem fejezte be az általános iskola 8. évfolyamát, a szakiskolában felzárkóztató oktatásban vehet részt, és annak eredményes befejezése után a szakiskola első szakképzési évfolyamára léphet.

2001-től a költségvetési törvény a normatíva dupláját biztosítja a szakiskolai felzárkóztatás támogatására. E szabályozás célja, hogy az általános iskolát el nem végzett tanulók a végzettség megszerzésének esélye nélkül ne essenek ki a közoktatási rendszerből. A módosított törvény lehetőséget ad arra, hogy az egészségi állapota, fejlettsége miatt hátrányos helyzetben lévő tanuló az első évfolyamot az általános iskolában előkészítő évfolyamként végezze, amelynek során játékos keretek között készül fel az iskolai tanulmányok megkezdésére.

Másik lehetőség, hogy ezek a tanulók az első-negyedik évfolyamon egyéni továbbhaladás szerint (egyéni adottságához, fejlettségéhez igazodó továbbhaladás) teljesítsék az iskolai követelményeket. Nem kell a tanulót évisméltásra kötelezni, ha bizonyos területeken kevesebbet tud, mint osztálytársai, mivel a törvény alapján lehetőség van arra, hogy csak a negyedik évfolyam végére teljesítse azokat a követelményeket, amelyeket az iskola tanterve előír.

A pedagógiai programban hangsúlyos szerepet kap a nevelési program, amelyben meg kell határozni az iskolában folyó nevelő-oktató munka pedagógiai alapelveit, célját, feladatait, a személyiség fejlesztésével kapcsolatos feladatokat, a gyermek- és ifjúságvédelemmel összefüggő pedagógiai tevékenységet, a tanulási kudarcnak kitett tanulók felzárkóztatását segítő programot.

A rugalmasabb rendszer kialakítását segíti az integrált tantárgyak létrehozásának lehetősége, ezzel összefüggően az óraszámok - legfeljebb az előírt óraszám 10%-át érintő - átcsoportosítási lehetőségével.

67. pont:

Az egész napos - iskolaotthonos - nevelés és oktatás elsősorban a hátrányos helyzetű, az iskolai nevelés, oktatás szempontjából rosszabb esélyekkel induló gyermekek számára adhat lehetőséget az esélyek kiegyenlítésre.

A 2001/2002. évi költségvetésről szóló törvény külön kiegészítő hozzájárulással támogatja az iskolaotthonos nevelés, oktatás megszervezését.

Azoknak az iskolaotthonos oktatásban részesülő tanulóknak, akik után szüleik rendkívüli gyermekvédelmi támogatásban részesülnek, ingyenesen kell biztosítani a tankönyveket és az iskolai étkezést. Mind az óvodák nevelési programjának, mind az iskolák pedagógiai programjának tartalmaznia kell a gyermek- és ifjúságvédelemmel összefüggő feladatokat.

Az Oktatási Minisztérium a jogszabályok módosításával és a finanszírozást biztosító döntéseivel határozottan képviselte a társadalom peremcsoportjainak érdekeit.

68.,69.,70,71,72 pont:

A Gyvt. szerint a gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad elválasztani családjától. A gyermeknek joga van a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodást helyettesítő védelemhez, elsősorban örökbefogadói családban, nevelőszülői családban, vagy kis létszámú gyermekotthonban. A gyermek ezen helyettesítő védelme során is tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát, továbbá nemzeti, etnikai és kulturális hovatartozását.

A Csjt. szerint, ha a szülőnél történő elhelyezés a gyermek érdekét veszélyezteti, a bíróság a gyermeket másnál is elhelyezheti, feltéve, hogy ez a személy a nála történő elhelyezést maga is kéri. A bírósági eljárás során valamennyi érdekeltet meg kell hallgatni.

A gyermeknek törvényadta joga, hogy a külön élő szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn. A gyermeknek joga van ahhoz is, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek. Kivételesen indokolt esetben a kiskorú érdekében azt a szülőt is fel lehet jogosítani a gyermekkel való kapcsolattartásra, akinek szülői felügyeleti jogát bíróság megszüntette. A gyermek helyettesítő védelmével kapcsolatos döntéseket a városi gyámhivatalok hozzák meg, amellyel kapcsolatos döntéseknek a gyermek mindenek felett álló érdekét kell szolgálnia, tiszteletben tartva a gyermek vélemény nyilvánításának jogát is. Ezen döntések megfellebbezhetők, illetve a bíróság előtt megtámadhatók.

Ha a szülő egészségügyi körülménye, indokolt távolléte vagy más akadályoztatása miatt nem tudja a gyermeket gondozni-nevelni, átmeneti gondozás keretében kap a gyermek teljes körű ellátást. A gyermekek átmeneti gondozását – a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését elősegítő életkorának egészségi állapotának megfelelő étkezést, ruházattal való ellátást, mentálhigiénés és egészségügyi ellátást, gondozást, nevelést, lakhatást – a szülői felügyeletet gyakorló szülő kérelmére vagy beleegyezésével kell biztosítani. Az átmeneti gondozást helyettes szülőnél vagy gyermekek átmeneti otthonában kell biztosítani.

Fontos rendelkezése a Gyvt.-nek, hogy a szülő és a gyermek együttes elhelyezésének a kötelezettségét írja elő, ha otthontalanná váltak, tehát nem engedi meg, illetve csak kivételesen indokolt esetben teszi lehetővé, hogy a gyermeket szülőjétől elválasszák, és problémájukat külön kezeljék. E célból az önkormányzatoknak családok átmeneti otthonát kell működtetnie, vagy ilyen intézmény fenntartójával ellátási szerződést kell kötnie.

A gyámhivatal elsőrendű kötelezettsége, hogy intézkedjen azon gyermekekről, akiknek szülei nem élnek, illetve akiknek szülei a szülői felügyeleti jogukat nem gyakorolhatják. Az ilyen gyermekek számára gyámot kell kirendelni, és elsősorban arra kell törekedni, hogy további gondozásuk családi környezetben legyen biztosítható. A családon belüli gondozást segíti a Gyvt.-vel bevezetett családba fogadás intézménye is, amikor a gyámhivatal ahhoz járul hozzá, hogy a szülő egészségi állapota, indokolt távolléte, vagy más családi ok miatt a gyermeket átmenetileg, a szülő által megnevezett család befogadja, gondozza és nevelje. A családba fogadó szülőt a gyámhivatal gyámul rendeli. A szülőt megilleti a kapcsolattartás, valamint a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben – gyermek nevének meghatározása, tartózkodási helyének kijelölése, iskolájának megválasztása – való együttes döntési jog.

Ha gyámnál, illetve örökbefogadó szülőnél a gyermek nem helyezhető el, az államnak kell gondoskodnia a helyettesítő védelmükről, elsősorban nevelőszülőnél vagy, ha ez nem lehetséges, gyermekotthonban. Mind a nevelőszülőnél, mind a gyermekotthonban elhelyezett gyermeket otthont nyújtó ellátásban kell részesíteni, amely magában foglalja a gyermek teljes körű ellátását, a családjá számára nyújtandó családgondozást, amelynek célja, hogy a gyermek mielőbb visszakerülhessen a vér szerinti családjába, illetve a gyermekvédelmi rendszerből való kikerülését követően utógondozást, melynek keretében a vér szerinti családjába történő beilleszkedését vagy nagykorúként önálló életének megkezdését segíti.

Ha a gyermek felügyelet nélkül marad, vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete súlyosan veszélyezteti, és emiatt a gyermek azonnali elhelyezése szükséges, a települési önkormányzat jegyzője, a gyámhivatal, valamint a bíróság, a rendőrség, az ügyészség, a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoksága a szakellátás keretében a gyermeket ideiglenesen a nevelésére alkalmas, azt vállaló különélő szülőnél, más hozzátartozónál, illetve személynél, vagy ha erre nincs lehetőség, a legközelebbi ideiglenes gondozási feladatokat is ellátó nevelőszülőnél, vagy ha erre sincs lehetőség,

gyermekotthonban, vagy más bentlakásos intézményben helyezi el, és erről haladéktalanul értesíti az illetékes gyámhivatalt.

A gyámhivatal a gyermeket átmeneti nevelésbe veszi, ha a gyermek fejlődését a családi környezete veszélyezteti, és veszélyeztetettségét az alapellátás keretében biztosított szolgáltatásokkal, valamint a védelembé vétellel nem lehetett megszüntetni, illetve attól eredmény nem várható, továbbá, ha a gyermek megfelelő gondozása a családján belül nem biztosítható. Az átmeneti nevelésbe vétellel egyidejűleg a gyámhivatal a gyermeket nevelőszülőnél vagy - ha ez nem lehetséges - gyermekotthonban, illetve más bentlakásos intézményben helyezi el és gyámot (hivatásos gyámot) rendel.

A gyámhivatal a gyermeket tartós nevelésbe veszi, ha a gyermeknek nincs felügyeletet gyakorló szülője és kirendelt gyám útján sem lehet gondoskodni neveléséről, vagy a szülő a gyermeke örökbefogadásához az örökbefogadó személyének és személyi adatainak ismerete nélkül tett hozzájáruló nyilatkozatot és a gyermek ideiglenesen nem volt elhelyezhető leendő alkalmas örökbefogadó szülőnél. A tartós nevelésbe vétellel egyidejűleg a gyámhivatal a gyermeket nevelőszülőnél vagy ha ez nem lehetséges, gyermekotthonban, illetve más bentlakásos intézményben helyezi el és gyámot (hivatásos gyámot) rendel el.

A gyámhivatal az ideiglenes hatályú elhelyezés, illetve az átmeneti vagy tartós nevelésbe vétel során a gyermek gondozási helyét a területi gyermekvédelmi szakszolgálat szakmai véleménye, illetve az elhelyezési értekezlet javaslata alapján határozza meg. Az elhelyezés során figyelemmel kell lennie a gyermek nemzetiségi, vallási és kulturális hovatartozására, a testvérek együttes elhelyezésére, egészségi állapotára, és korábbi lakóhelyétől és tanintézményétől való távolságra.

A családból kiemelt gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermek és szülője vagy más kapcsolattartásra jogosult közeli hozzátartozója közötti – gyámhivatali határozattal szabályozott – kapcsolattartás formái a folyamatos és időszakos kapcsolattartás, a gyermek elvitelének jogával és visszaadásának kötelezettségével, továbbá a gyermek tartózkodási helyén történő meglátogatás, levelezés, telefonkapcsolat, ajándékozás, csomagküldés.

A gyermekotthon feladata, hogy elősegítse a gyermek és családja kapcsolattartását, illetve a gyermek családjához történő visszatérését és ennek érdekében együtt kell működni a családdal, a családdal foglalkozó gyermekjóléti szolgálattal, a területi gyermekvédelmi szakszolgálattal, illetve a gyámhivatallal.

A nevelőszülőnek szintén a gyámhivatal határozata alapján kell biztosítani az általa nevelt gyermek kapcsolatát, a kapcsolattartásra feljogosított szülőjével és közeli hozzátartozóival, ami természetesen nem kizárólag a saját lakáson való kapcsolattartást jelenti.

A Gyvt., szerint a kapcsolattartás célja, hogy a gyermek és a szülő, valamint más kapcsolattartásra jogosult közeli hozzátartozó közötti kapcsolatot fenntartsa. A gyermekkel való kapcsolattartásra mind a szülő, mind a nagyszülő, továbbá, ha a szülő vagy nagyszülő nem él, vagy a kapcsolattartásban akadályozva van, a gyermek nagykorú testvére, szülőjének testvére, valamint szülőjének házastársa is jogosult. A szülővel való kapcsolattartásra irányuló kérelmet a 14. életévét betöltött gyermek önállóan is előterjesztheti.

A gyámhivatal indokolt esetben előmozdítja a szabadságvesztésben vagy előzetes letartóztatásban lévő szülő gyermekével való kapcsolattartását is, ha ez a gyermeket nem veszélyezteti. A gyámhivatal, illetve a bíróság a kapcsolattartást elsősorban egyezség létrehozásával rendezi, melynek során törekednie kell a szülők és a 14. életévét betöltött gyermek közötti megegyezésre is. A gyámhivatal, illetve a bíróság a már megállapított kapcsolattartási jogot a gyermek érdekében korlátozza, ha a jogosított a jogával a gyermek vagy a gyermeket nevelő személy sérelmére visszaél. Ha a jogosított jogával súlyosan visszaél, a kapcsolattartási jog szüneteltetését rendelhetik el. A kapcsolattartási jog megvonható, ha a jogosított a jogával súlyosan visszaél és e magatartásával, a gyermek nevelését és fejlődését súlyosan veszélyezteti.

Az LB 17. számú irányelve a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról kimondja, hogy a házasság felbontásával nem szűnik meg a szülők közös felelőssége a gyermek

sorsáért. A házasság felbontása nem járhat azzal a következménnyel, hogy szüleinek egyikét a gyermek elveszítse. Mind a szülőnek, mind a gyermeknek törekednie kell a szülő-gyermeki kapcsolat fenntartására, mert a gyermek érdekében az áll, ha továbbra is maga mellett tudja mindkét szülőjét, és különösen az élet sorsfordulójánál, tanulmányai megválasztásában, az életre való felkészülésében számíthat segítségükre.

Az irányadó bírói gyakorlat – a beszámolási időszakban is - számos esetben foglalkozott a gyermekelhelyezés és a kapcsolattartás kérdésével. Az alábbiakban az e körbe tartozó jelentősebb Bírósági Határozatokat ismertetjük.

BH1998. 283. A gyermeknek az egyik szülőnél történt elhelyezése nem érinti a másik szülőnek azt a jogát és kötelességét, hogy a gyermekét rendszeresen látogassa, szeretetét kinyilvánítsa, gyermekével a meghitt viszonyt fenntartsa. A gyermek érdekét súlyosan sértő módon jár el az a szülő, aki a gyermeket a másik szülővel való érintkezéstől indokolatlanul elzárja, és ellene hangolja.

BH1998. 26. A bíróság a gyermekelhelyezés legmegfelelőbb módjának kiválasztásánál a felek kérelmeitől eltérhet, a gyermek érdekeit szolgáló elhelyezés felől hivatalból is dönthet.

BH1999. 72.: A családi élet felelőtlen megbontása, a házastárs indokolatlan megszegyenítése és ennek rendszeres ismétlődése olyan magatartás, amelynek megállapítása esetén kétségteljes, hogy az adott szülő rendelkezik-e a gyermek neveléséhez szükséges személyi, erkölcsi tulajdonságokkal.

BH2000. 205: Önmagában az, hogy a különélő szülő helyzetében pozitív változások következtek be, nem indokolja a gyermek elhelyezésének megváltoztatását.

BH2001. 432: A gyermekek elhelyezésének megváltoztatása indokolt, ha a nagyszülőjüknél elhelyezett, 14. életévüket betöltött gyermekek érdeke és kívánsága, hogy a továbbiakban a nevelésükre alkalmas anyjuknál nevelkedjenek.

BH1997. 81.: A kapcsolattartás módjának és időtartamának meghatározásánál is elsődleges szempont a gyermek érdeke, másrészt a döntésnél meghatározó szerepet játszanak az eset egyedi jellegzetességei, nem jogszabálysértő tehát egymagában az, ha a bíróság mindezekre figyelemmel a kapcsolattartást nem az általában szokásos módon és mértékben biztosítja.

BH1997. 537.: I. A gyermekelhelyezésnél az állandóságra messzemenően törekedni kell, mert a környezetváltozás csak ritka esetben nem okoz válságot a gyermek érzelmi életében; a huzamosabb elhelyezését csak akkor indokolt megváltoztatni, ha a testi, szellemi és erkölcsi fejlődése az eddigi környezetében már nincs biztosítva. II. A körülményváltozás fennállása esetén az elhelyezés döntő szempontja az, hogy az elhelyezés megváltoztatása a gyermek érdekében álljon

BH1998. 180.: Az állandóság nem vehető figyelembe annak a szülőnek a javára, aki azt önkényes, erőszakos magatartással, a másik szülőnek a gyermek életéből való kirekesztése szándékával teremti meg.

BH1997. 231.: A kapcsolattartás meggátolásával kialakított "állandóság" a kifogásolható magatartást tanúsító javára előnyként nem értékelhető.

BH2001. 280: A gyermek elhelyezésére vonatkozó egyezség után az őt nevelő szülő elköltözése a volt házastársi közös lakásból és részéről élettársi kapcsolat létesítése önmagában nem ad alapot az elhelyezés megváltoztatására, ha az nem áll a gyermek érdekében.

BH1998. 132.: Mindkét szülőnél egyformán kedvező feltételek esetén csak indokolt esetben lehet a testvéreket egymástól különválasztva elhelyezni.

BH2000. 451: Nem jogszabálysértő a testvéreknek az egyik, illetve a másik szülőnél történő külön elhelyezése, ha ez a több éve kialakult helyzetnek és a gyermekek kívánságának megfelelően, a gyermekek érdekével megegyezően történik.

BH2001. 479: I. A bíróságnak a gyermek életét érintő minden körülmény feltárásával és együttes mérlegelésével kell határoznia, egyes kiragadott körülmények túlértékelése, más szempontoknak pedig a figyelmen kívül hagyása akadályozza, hogy a gyermek elhelyezésénél a gyermek érdeke megfelelően érvényesüljön.

BH1999. 413.: A gyermek érzelmi kötődése nem eredményezhet olyan döntést, amely a további nevelés során a gyermek egészséges fejlődésének gátját jelenti.

BH2001. 125: A gyermek érdekét veszélyeztető, felróható magatartás hiányában a különülő szülőktől az elvétel jogát is magában foglaló kapcsolattartás nem vonható meg.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa jelentéseiben a beszámolási időszakban a gyermekelhelyezési és kapcsolattartási ügyekben több esetben állapította meg, hogy az eljáró gyámhivatalok a végrehajtáshoz nem vettek igénybe minden jogszabályi lehetőséget, illetve a kapcsolattartás elősegítésére következetesen nem intézkedtek, az elhúzó eljárásokkal, az elintézési határidő túllépésével megsértették a vonatkozó eljárási szabályokat, s így sérült a gyermekek megfelelő védelemhez és családi kapcsolathoz való joga (Például: OBH 4163/2000, OBH 3472/2000, OBH 4387/1998, OBH 4657/1999, OBH 1059/2000, OBH 2723/2000, OBH 2950/2000)

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének OBH 4497/2001. számú jelentése szerint a Tököli Büntetés-végrehajtási Intézet. Kórházban ideiglenesen elhelyezett elítélt férje beadványában sérelmezte, hogy kislánya születéséről csak napokkal később tájékoztatták. Feleségével nem beszélhetett telefonon, újszülött fiát pedig nem láthatta a büntetés-végrehajtási intézet kórházban. Csupán a havi egyszeri beszélőt biztosították számukra, ekkor 19 napon, 5 percre láthatta a gyermekét egy üvegen keresztül. Az intézet nem adott semmilyen felvilágosítást a gyermek állapotáról, ellátásáról, ráadásul a kislány nem az anyjával együtt van elhelyezve. Az ombudsman vizsgálata során megállapította, hogy a vonatkozó jogi szabályozás hiánya sértette az apa és a büntetés-végrehajtási intézet kórházban született gyermeke alkotmányos jogait. A Csjt.-ben foglalt kapcsolattartás joga mind a gyermeket, mind a különülő szülőt megilleti, ez a szülőnek kötelessége is. A gyermeket nevelő személy pedig köteles biztosítani a zavartalan, személyes és közvetlen kapcsolattartást.

Az OBH 3018/1999. számú jelentés szerint a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló Kormányrendelet szerint a kapcsolattartás célja, hogy a gyermek és a szülő, valamint a más kapcsolattartásra jogosult közeli hozzátartozó közötti családi kapcsolatot fenntartsa, továbbá az arra jogosult szülő a gyermek nevelését, fejlődését folyamatosan figyelemmel kísérelje, tőle telhetően elősegítse. Mindez nem jelentheti azt, hogy a kapcsolattartásra jogosult szülő akkor is mereven ragaszkodjon a sok évvel ezelőtt meghatározott kapcsolattartási időpontokhoz, amikor a gyermekei már felnőttek, egyéb - saját korosztályuknak megfelelő - programjaik vannak, ők maguk is kérik azt, hogy édesapjuk vegye ezt figyelembe. Egyébként az időpontokhoz való merev ragaszkodás nem hogy erősítené, inkább gyengíti a gyermekek kötődését a különülő szülőhöz.

73., 74. pont:

A külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2001. évi XXXIX. törvény (Ldtv.) a családi együttélés biztosítása érdekében határozza meg a tartózkodásra jogosult személy családtagjának tartózkodási szabályait. A törvény szerint a családi együttélés biztosítása érdekében, kérelemre a jogszabályi feltételek teljesülése esetén tartózkodási engedélyre jogosult a magyar állampolgár és a tartózkodási, letelepedési vagy bevándorlási engedéllyel rendelkező, továbbá a menekültként elismert külföldi Magyarországon tartózkodó házastársa, kiskorú gyermeke és a házastárs kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott gyermeket is).

A tartózkodási engedéllyel rendelkező külföldiek Magyarországon született gyermeke részére az idegenrendészeti hatóság a jogszabályi feltételek vizsgálata nélkül adja ki a tartózkodási engedélyt. A Hivatal és a területi idegenrendészeti hatóság a törvényben foglalt tartózkodási feltételek hiányában is - humanitárius megfontolásból - tartózkodási engedéllyel látja el többek között, aki a Magyar Köztársaság területén született és azt követően a magyar jog szerint érte felelős személy felügyelete nélkül maradt, feltéve, hogy magyar állampolgárságot, illetőleg más jogcímen tartózkodási jogosultságot nem szerzett. Az ilyen kiskorú tartózkodási engedélye csak akkor vonható vissza, illetőleg az engedély meghosszabbítása csak akkor tagadható meg, ha a kiskorú származási államában vagy más befogadó államban a család egyesítése, illetőleg az állami vagy egyéb intézményi gondoskodás biztosított.

Az a külföldi, aki életvitelszerűen, határidő nélküli tartózkodási engedéllyel öt év óta Magyarországon tartózkodik, az Ldtv. értelmében csak abban az esetben utasítható ki az ország területéről, ha további tartózkodása a nemzetbiztonságot vagy a közbiztonságot súlyosan veszélyezteti. Ebben az esetben a külföldi fokozottabb jogi védelmét a huzamosabb időt felölő integrálódása indokolja. Az Ldtv. hasonlóan rendelkezik a Magyar Köztársaság területén született, vagy kísérő nélkül beutazott kiskorúra, valamint magyar állampolgárral házassági, illetőleg családi életközösségben élő külföldiekre is.

Letelepedés céljából engedélyt az a külföldi kaphat, aki beutazásától számítva legalább három éven át megszakítás nélkül jogszerűen és életvitelszerűen Magyarországon tartózkodott. Ezen kritériumok alól felmentést kaphat az a külföldi, aki tartózkodási vízummal vagy tartózkodási engedéllyel rendelkezik, és letelepedését családegyesítés céljából családtagként kérelmezi, feltéve, hogy beutazásától számítva legalább egy éve magyar állampolgárral, letelepedési vagy bevándorlási engedéllyel rendelkező, illetve Magyarországon menekültként elismert külföldivel családi életközösségben, jogszerűen Magyarországon tartózkodik.

Nem kaphat letelepedési engedélyt az a külföldi, aki közegészséget veszélyeztető betegségben szenved, kivéve, ha a letelepedési engedélyt Magyarországon élő, magyar állampolgár házastársával vagy magyar állampolgár kiskorú gyermekével történő együttélés céljából családtagként kérelmezi, feltéve, hogy kötelező és rendszeres egészségügyi ellátásban részesül.

A jogszerű tartózkodás feltételeivel nem rendelkező kísérő nélküli kiskorú csak akkor utasítható ki, ha a származási államában vagy más befogadó államban a család egyesítése vagy az állami vagy egyéb intézményi gondoskodás megfelelően biztosított. Az Ldtv. végrehajtási rendelete kimondja, hogy a kísérő nélküli kiskorú érdekeinek védelmében az idegenrendészeti hatóság köteles eseti gondnok kirendelése iránt az eljárás megindításakor haladéktalanul intézkedni.

Az Ldtv. végrehajtásáról szóló Kormányrendelet értelmében kísérő nélküli kiskorú számára kötelező tartózkodási helyként gyermekvédelmi intézményt, kísérő nélküli kiskorúak elkülönített elhelyezését szolgáló befogadó állomást, szerződés alapján fenntartott más szálláshelyet vagy magánszállást lehet kijelölni. A kísérő nélküli kiskorú magánszálláson közvetlen családtagjának nem minősülő hozzátartozójánál akkor helyezhető el, ha a

hozzátartozó a gyermek gondozását írásban vállalja, és az elhelyezés nyilvánvalóan a kiskorú érdekeit szolgálja.

A migrációs törvénycsomag egységesen az idegenrendészeti szabályozás körébe helyezi a befogadott jogintézményét, a hazájukba vissza nem küldhető külföldiek körét, akik humanitárius célból jogosultak hazánkban tartózkodni.

A 14. életévét betöltött - befogadott - a teljes körű alapellátáson túl a közösségi szálláson való térítésmentes tartózkodás harmadik hónapjától havonként, a belügyminiszter által meghatározott összegű költőpénzben részesül.

1999. szeptember 1-jétől a befogadott gyermekekre is kiterjed a tankötelezettség. A befogadott óvodai nevelésével, általános iskolai, kollégiumi és gyermekvédelmi intézményben történő elhelyezésével kapcsolatos étkezési költségeket a törvényes képviselő kérelmére az intézménynek közvetlenül megtérítik.

2002. január 1-jétől az általános iskolai tanulmányokat folytató befogadott törvényes képviselője a tanévkezdéskor szociális alapon egyszeri beiskolázási támogatásra jogosult.

75. pont:

A gyermek és a más államban élő szülője kapcsolattartásának szabályozására a Gyermek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló Hágában, 1980. évi október 25. napján kelt szerződés kihirdetéséről szóló 1986. évi 14. tvr., valamint a végrehajtására vonatkozó 7/1988. (VIII. 1.) IM rendelet rendelkezik.

A Csjt. szerint a gyermeknek joga van ahhoz, hogy mindkét szülőjével kapcsolatot tartson abban az esetben is, ha a szülők különböző államokban élnek.

Ezt erősíti meg az irányadó bírói gyakorlat is (BH2001.230), mely szerint a gyermek nemzetközi egyezményekben deklarált, alkotmányos joga, hogy különélő szülőjével kapcsolatot tarthasson akkor is, ha más országban él.

76., 77. pont:

Az Alkotmány kimondja, hogy mindenkit, aki törvényesen tartózkodik Magyarország területén - törvényben meghatározott esetek kivételével - megillet a szabad mozgás és a tartózkodási hely szabad megválasztásának joga, beleértve a lakóhely vagy az ország elhagyásához való jogot is. A Magyarország területén törvényesen tartózkodó külföldit csak a törvénynek megfelelően hozott határozat alapján lehet kiutasítani.

Az 1998. évi XII. törvény a külföldre utazásról kimondja, hogy a Magyar Köztársaság területének elhagyása - beleértve a külföldi letelepedés szándékával történő kiutazást is - alkotmányos alapjog, amely minden magyar állampolgárt és az országban jogszerűen tartózkodó külföldit megillet. A külföldre utazás joga törvényben meghatározottak szerint gyakorolható, illetőleg korlátozható. A magyar állampolgár külföldről bármikor hazatérhet. A hazatérés joga e törvényben foglalt feltételek hiányában sem tagadható meg, nem korlátozható, illetőleg feltételhez nem köthető. A törvény tartalmazza a külföldre utazást korlátozó rendelkezéseket is. Ide tartoznak többek között a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélekkel, előzetes letartóztatásban vagy őrizetben levőkkel, lakhelyelhagyási tilalom hatálya alatt állókkal, kényszergyógykezelésre ítélekkel; akinek jogerős határozattal megállapított - legalább 10 millió forint összegű - adó-, vám-, illetve járuléktartozása van.

Az ldtv. kimondja, hogy a beutazás és a tartózkodás akkor engedélyezhető, ha a külföldi rendelkezik érvényes úti okmánnyal vagy tartózkodásra jogosító engedéllyel; illetve érvényes vízummal; meghatározott mértékű anyagi fedezettel; illetve nem áll kiutasítás, beutazási és tartózkodási tilalom hatálya alatt. A meghatározott feltételek hiányában a beutazás csak humanitárius megfontolásból, nemzeti érdekből vagy nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettség teljesítése céljából engedélyezhető. A belügyminiszter fontos közérdekből, így

különösen: közegészségügyi okból, járványveszély megelőzése érdekében, vagy katasztrófa bekövetkezése esetén a beutazási feltételek teljesítése alól felmentést adhat.

78. pont:

A Magyar Köztársaság 1986 óta részese a Gyermek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában, 1980. október 25-én kelt szerződésnek. Az egyezmény magyar központi hatósága az Igazságügyi Minisztérium. Ezen egyezmény alapján a világ számos államával biztosított az együttműködés a Magyarországról jogellenesen külföldre vitt gyermekek visszahozatala, és fordítva, külföldről jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszaadása érdekében.

Vannak olyan kétoldalú nemzetközi jogsegélyszerződéseink, amelyek alapján lehetőség van a gyermekelhelyezésről szóló határozatok kölcsönös elismerésére és végrehajtására (pl. magyar-cseh-szlovák, magyar-lengyel, magyar-francia, magyar-görög jogsegélyszerződés).

Az Európa Tanács keretében kidolgozott, a fenti Hágai Egyezményhez hasonló tárgyú, a szülői felügyeleti jogról szóló határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve a szülői felügyelet visszaállításáról szóló, 1980. május 20-án, Luxemburgban kelt európai egyezményhez való csatlakozásunk előkészítése folyamatban van, az Egyezmény aláírására, illetve ratifikálására is hamarosan sor kerül.

A Hágai Egyezmény által támasztott követelményeket az irányadó bírói gyakorlat is tükrözi, így a BH2002. 401. számú jogeset megállapítja, hogy az Egyezmény alkalmazása során a gyermek érdeke elsődlegesen a megsértett szülői felügyeleti jog azonnali helyreállítása. Emellett a BH2001. 325 a jogellenesen Magyarországra hozott gyermek visszavitele iránti kérelem elutasításáról rendelkezik, ha a gyermeket a visszavétel olyan testi vagy lelki károsodásnak tenné ki, amely elviselhetetlen a számára.

Az ügyek ugrásszerű növekedése tapasztalható évről évre: 2000-ben 41 volt a külföldre irányuló gyermekelhelyezési és láthatási kérelmek száma, 2001-ben már 52. A Magyarországra érkező visszahozatali és láthatási kérelmek száma 2000-ben 21, 2001-ben 27 volt.

79. pont:

A Csjt. szerint a szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésre áll. A gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a külön élő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja. A szülők akkor is kötelesek a gyermek tartásáról gondoskodni, ha a gyermek a nagyszülő gondozásában nevelkedik. A kiskorút megillető tartásdíjat a szülői felügyeletét gyakorló szülő (gyám) vagy a gyermeket gondozó más személy részére kell fizetni. A tartási kötelezettség kiegyenlítése megfelelő vagyontárggyal vagy pénzösszeggel is lehetséges. A gyermektartásdíjról a szülők megegyezésének hiányában a bíróság dönt.

A tartásdíj összegét gyermekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének 15-25%-ban kell megállapítani, a tartásdíj meghatározásánál figyelemmel kell lenni a gyermek tényleges szükségleteire; mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira; a szülők háztartásában eltartott más – saját, illetőleg mostoha – gyermekekre és a gyermek saját jövedelmére is. Ha a gyermektartásdíj fizetésére kötelezett személy a fizetési kötelezettségének nem tesz eleget, a jogosultnak kérnie kell, hogy a bíróság rendelje el a végrehajtást, melynek szabályait törvény határozza meg. A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelme 50%-át nem haladhatja meg. A gyámhivatal a gyermektartásdíj állam általi megelőlegezéséről dönthet akkor, ha a tartásdíj fizetésére kötelezett szülő átmenetileg nem tudja fizetni a tartásdíjat, és ennek következtében a gyermeket gondozó szülő nem tudja a gyermek számára a megfelelő tartást nyújtani. Nincs helye a gyermektartásdíj megelőlegezésének, ha annak megtérülésére nincs remény, így pl.

ha a kötelezett lakóhelye olyan államban van, ahol a tartásdíj nemzetközi szerződés vagy viszonyosság alapján nem érvényesíthető vagy, ha a kötelezett külföldi tartózkodási helye ismeretlen, illetve ha a rendszeres jövedelmére illetve egyéb vagyonára vezetett végrehajtás három éven át nem járt eredménnyel.

Magyarország tagja a tartásdíj külföldön való behajtása tárgyában New Yorkban 1956. június 20-án kelt, valamint a gyermektartási kötelezettség tárgyában hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról Hágában 1958. április 15-én kelt egyezménynek. E mellett több kétoldalú jogsegély-szerződés is született a Magyar Köztársaság és más államok között, amelyek családjogi jogsegély-nyújtásra is kiterjednek és így az igények érvényesítése és a behajtása is egy csatornán folyik.

A tartásdíj behajtását befolyásoló legfontosabb tényező, ha a fizetésre kötelezett személy nem rendelkezik rendszeres jövedelemmel. A magyar büntetőjog értelmében a tartási kötelezettség önhibából történő elmulasztása bűncselekmény, de a büntetés mellőzhető, ha az elsőfokú ítélet meghozatala előtt történik az önkéntes teljesítés.

A büntetés mellőzésének lehetőségével kapcsolatban született a 1091/B/1999. számú AB határozat a Btk. 196. § (4) bekezdése alkotmányellenességének vizsgálatáról: Az indítványozó álláspontja szerint a Btk. ezen rendelkezése indokolatlanul teremt meg a büntetés alóli kibúvás lehetőségét azok számára, akik a büntetőeljárás folyamatban léte alatt tesznek eleget tartásdíj-fizetési kötelezettségüknek. Az AB rámutatott, hogy a vitatott szabályozásban pusztán az a jogalkotói szándék ölt testet, amely a tartásdíj jogosultjának érdekeit az állam büntető igényének érdekei elé helyezi: vagyis jelentősebb érdek fűződik a követelés teljesítéséhez, mint az elkövető megbüntetéséhez. A támadott rendelkezés nem áll ellentétben az Alkotmány 67. § (1) bekezdésében foglaltakkal, sőt az ebben a jogalkalmazó rendelkezésére bocsátott sajátos eszköz hathatósan szolgálhatja a hivatkozott alkotmányi rendelkezésben foglalt gyermeki jogok érvényesülését, mert arra ösztönzi a kötelezettet, hogy a tartásdíjat megfizesse.

Az irányadó bírói gyakorlat – a beszámolási időszakban is - számos esetben foglalkozott a gyermektartásdíj kérdésével. Az alábbiakban az e körbe tartozó jelentősebb Bírósági Határozatokat ismertetjük.

BH2001. 580: A tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál kedvezőtlenebb helyzetbe, különösen akkor, ha nem egy háztartásban nevelkednek.

BH2001. 123: A gyermektartásdíj felemelésére sor kerülhet, ha a gyermek szükségletei azt indokolják, a kötelezett jövedelmi viszonyai pedig lehetővé teszik.

BH2002. 314: A gyermektartásdíj felemelésénél annak figyelembevétele, hogy a súlyosan beteg, mozgáskorlátozott gyermek természetben történő ellátása az őt ténylegesen gondozó szülőre az átlagot messze meghaladó terhet ró. A megfelelő életvitel megteremtésére irányuló jogosult igény - a kiskorú gyermek adottságaitól, életkori sajátosságaitól és irányultságától függően - nem csupán az ún. alapszükségletek, tehát a lakás, ételmezés, ruházkodás és iskolai tanulmányok biztosításának, hanem - a szülők teherbíró képességétől függően - a luxusigények kivételével a kulturális, sportolási és egyéb szükségleteknek a költségeire is kiterjed. A súlyosan beteg és mozgáskorlátozott serdülőkorú gyermek természetben történő ellátása az őt ténylegesen gondozó szülőre nézve az átlagot köztudomásúan messze meghaladó fizikai terhet ró, és az átlagnál lényegesen nagyobb időbeli elfoglaltságot igényel.

BH2000. 159: Nagykorú gyermek vonatkozásában a gyermektartásdíj bírósági előlegezésének nincs helye. A bíróság csak a kiskorú gyermek tartásdíját előlegezheti meg, a kiskorú gyermek neveltetésének anyagi biztonsága érdekében.

BH1999. 412.: A tartási kötelezettség sorrendjében a kiskorú gyermek eltartása a nagykorú, munkaképes gyermekét, valamint az unokáét megelőzi.

BH 1993/9/554., BH 1994/2/82. sz. Az alperes három diplomával: közlekedésmérnöki, tematikusi és programozó szakképesítéssel rendelkezik. Egyértelműen elvárható tőle ezért az, hogy olyan rendszeres jövedelmet biztosító kereső tevékenységet folytasson, amely a perbeli kiskorú gyermeke indokolt szükségleteinek a fedezésére alkalmas összegű gyermektartásdíj megfizetését lehetővé teszi.

BH1997. 30.: I. A kötelezettől elvárható olyan jövedelemszerző tevékenység folytatása, amelyből a minimális mértékű gyermektartásdíjat fizetni tudja.

BH1997. 78.: A gyermektartásdíj megállapításánál az önadózás keretében bevallott adóköteles jövedelem mellett mérlegelési körbe kell vonni a vagyoni körülményeket is.

BH2002. 271.: A gyermektartásdíj felemelésére kerülhet sor akkor, ha a szülő életmódjából, költségeiből a kimutatottnál lényegesen magasabb jövedelemre vonható le a csökkentés.

BH1997. 29.: Az ítélezési gyakorlat következetes abban, hogy a rendkívüli kapcsolattartás ideje alatt folyósított tartásdíjat nem tekinti elkülönített juttatásnak, mivel a tartásdíj a gyermekek folyamatos tartását, ezen belül a napi étkeztetésen felül a lakhatás, utazás, ruházkodás, egészségügyi és kulturális ellátás stb. költségeit is magában foglalja. A kapcsolattartás alatt nyújtott ellátás tehát önmagában nem alkalmas a folyamatosan jelentkező egyéb kiadások kiegyenlítésére.

BH1999. 258.: Gyermektartásdíj mértékeinek meghatározása, ha mindkét szülő igen szűkös körülmények között él. Az ítélezési gyakorlat szerint a saját szükséges tartása terhére megállapítható kötelezettsége sem korlátlan és a tartási kötelezettség nem vezethet olyan eredményre, hogy a tartás teljesítésével a szülő megélhetése teljesen ellehetetlenüljön (BH 1996/591.), de a szűkös anyagi körülmények nem mentesítik a szülőt a kiskorú gyermekkel szembeni tartási kötelezettség alóli különösen abban az esetben, amikor a másik szülő sem képes a gyermek részére tartáskiegészítést nyújtani, azt pótolni. A peres adatok szerint kétségtelen tényként állapítható meg, hogy mindkét fél igen szűkös körülmények között él, és csekély jövedelemmel rendelkezik, a közös gyermekek tartásáért azonban együttesen tartoznak felelősséggel. A felperes a saját szükséges tartásának a rovására sem képes azt a természetbeni gondoskodást nyújtani, ami a serdülőkorú gyermekek alapvető létfenntartása érdekében nélkülözhetetlen, ezért az alperes köteles a minimális igényeit is megszorítani annak érdekében, hogy gyermeke létminimumához pénzben hozzájáruljon. Ezzel összefüggésben a másodfokú bíróság ítélete nem törvénytör.

BH1998. 235. A gyermek szükségletei körében a megfelelő életvitelt kell biztosítani a gyermek részére, ami magában foglalja a gondozásának és nevelésének tárgyi feltételeit, illetve azokat a kiadásokat, amelyek a gyermek korához képest indokolt igényeket elégítenek ki. Az ítélezési gyakorlat ma már eltávolodott annak ez elvnek a merev alkalmazásától, hogy a tartásdíj megállapításánál a gyermeket anyagilag ugyanolyan helyzetbe kell hozni, mintha a szülei együtt élnének.

BH1997. 79. A gyermeket gondozó szülő a természetbeni tartás keretei között köteles gondoskodni a gyermek élelmezésén túlmenően a gyermek lakhatásáról, ruházkodásáról, taníttatásáról, egészségügyi ellátásáról, esetleges utazási költségeiről stb., tehát minden olyan igényének megfelelő kielégítéséről, ami a gyermek életében folyamatosan vagy időszakonként felmerül, a különélő szülő pedig pénzügyi hozzájárulással (gyermektartásdíjjal) köteles biztosítani a felsorolt kiadások fedezetének rá eső részét. Ebből következik, hogy a havonta esedékes gyermektartásdíj, illetőleg annak felhasználása nem kizárólag egy kiragadott, néhány hetes időszak élelmezési költségeinek fedezetére szolgál, hanem az a gyermeknevelés és gondozás egységes folyamatára megállapított, havonként

fizetendő pénzösszeg, a gyermeket gondozó szülő tehát a gyermektartásdíjat nem kizárólag a tárgyhónapban, hanem az időszakonként felmerülő egyéb kiadásokra - megfelelő beosztással - folyamatosan jogosult felhasználni.

80., pont:

A Gyvt. rendelkezései értelmében a családjából bármilyen okból kikerült gyermeknek joga van ahhoz, hogy életkorához, egészségi állapotához, fejlettségéhez, valamint egyéb szükségleteihez igazodó ellátást kapjon, elsősorban örökbefogadó családban, vagy ha ez nem lehetséges, nevelőszülőnél vagy kis létszámú gyermekotthonban. A gyermek helyettesítő védelme során tiszteletben kell tartani lelkiismereti és vallásszabadságát, továbbá figyelemmel kell lenni nemzetiségi, etnikai és kulturális hovatartozására. A gyermek családjából történő kiemelése akkor indokolt és törvényes, ha az alapellátást jelentő pénzügyi támogatásokkal, gyermekjóléti szolgáltatással, gyermekek napközbeni, illetve átmeneti gondozásával, majd ezt követően a védelemben vétellel, mint hatósági intézkedéssel a veszélyeztetettség nem szüntethető meg, illetve azoktól eredmény nem várható.

A gyermek helyettesítő védelme során fontos kérdés, hogy miként lehet tiszteletben tartani a gyermek etnikai és kulturális hovatartozását, hiszen jelenleg Magyarországon nem működik roma nevelőszülői képzés, csekély számú a roma származású örökbe fogadni szándékozó szülő, és ebben az irányban semmilyen kezdeményezés nem történt eddig. Nincs speciális felkészítés a befogadó családok számára a gyermekek identitásának elfogadásához, tiszteletben tartásához.

81., 82. pont:

A Gyvt. hatályba lépése óta a gyermekotthoni hálózat átalakult, a nevelőszülői hálózat megerősödött. Így a mintegy 18 ezer, családból kiemelt gyermek megközelítően 45%-a nevelőszülőnél él.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa számos esetben foglalkozott a gyermekvédelmi gondoskodásban élők jogaival. A beszámolási időszakban az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének OBH 550/1998. számú jelentése az otthont nyújtó gyermekintézményekben élő gondozottak alkotmányos jogainak érvényesülését vizsgálta. A jelentés az otthonok elhelyezési körülményeivel, a tárgyi és személyi feltételekkel, illetve az életminőséggel kapcsolatban egyaránt állapított meg alkotmányos visszasságokat.

Az átfogó vizsgálatban tett ajánlások megvalósulásának utóvizsgálatáról szóló OBH 2376/2002. számú jelentés az alapvizsgálatban az öt legtöbb alkotmányos visszasságot okozó intézményt vizsgálta felül. A jelentés megállapította, hogy egyes intézményekben továbbra is sérül a gyermekek megfelelő testi, szellemi, erkölcsi fejlődéshez való joga, a tulajdonhoz, a művelődéshez, illetve az egészséges környezethez való joga.

Az OBH 400/1999. számú jelentésében az ombudsman megállapítja, hogy az otthont nyújtó gyermekvédelmi intézetekben évek óta nevelkednek rendezetlen jogállással külföldi állampolgárságú gyermekek. Feltűnt az is, hogy a külföldi gyermekek ügyében követendő eljárással kapcsolatban a magyar hatóságok részéről nagy a bizonytalanság, és azt senki nem tudja, hogy valójában mi az oka annak, hogy ezek a gyermekek nem kerülnek családba. A megyei és a fővárosi gyámhivatalok tájékoztatásai megerősítették azt a feltételezést, hogy a külföldi állampolgárságú gyermekek ügyében követendő eljárás szabályozása nem egyértelmű, ennek megfelelően rendkívül eltérő gyakorlatot folytatnak a különböző gyámhatóságok, gyermekvédelmi szakszolgálatok. Nincs egységes irányítás, felügyelet ezen a területen, az intézkedések összehangolatlanok. A jogi szabályozás egységes értelmezése,

az összehangolt joggyakorlat érdekében központi intézkedések nem történtek, megyénként, gyakran településenként változó módon próbálták megoldani az érintett gyermekek ügyét.

A vizsgálat megindítását követően a megyei gyámhivatalok, a fővárosi gyámhivatal és a Szociális és Családügyi Minisztérium Család és Gyermekevédelmi Főosztálya is foglalkozni kezdett ezzel a területtel, különböző szintű értekezletek összehívására került sor, és a gyámhatóságoknak ezen a területen folyó tevékenységének koordinálása megkezdődött. A "leglátványosabb" tevékenység az elmúlt fél évben az intézeti elhelyezett, intézeti-, állami nevelt, valamint az átmeneti és tartós gondozásba vett státuszban lévő külföldi kiskorúak ideiglenes hatályú beutalt státuszba való áttétele. A másodfokú gyámhatóságok közül több most szembesült azzal a problémával, hogy teljesen rendezetlenek ezek az ügyek. Sajnálatos módon a rendezésre indult kampány során az adminisztrálást tartották/tartják a legfontosabbnak, de az alkotmányos jogokkal összefüggő visszasságok orvoslása érdekében érdemi intézkedések alig történtek.

Több jelentésében rámutatott a biztos, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban élő kiskorúak alkotmányos jogainak sérelmét okozta a nem megfelelően előkészített nevelőszülőhöz való kihelyezés, a nevelőszülő tevékenységének hiányos felügyelete, a nevelőcsaládban előforduló problémák megoldásának elodázása. A biztos ugyanakkor rámutatott arra is, hogy az új gyermekvédelmi törvény a jövőre nézve megoldást jelent a fenti problémákra (Ld.: OBH: 3308/1998, OBH 8201/1997, OBH 9202/1997).

Az OBH 6191/1997. számú jelentésben megállapította, hogy a gyámhatóság alkotmányos visszasságot okozott azzal, hogy sorozatosan megsértette az eljárási és anyagi jogszabályokat. Ezzel összefüggésben további alkotmányos visszasság keletkezett, mivel súlyosan sérült a gyermek alkotmányos joga a legmagasabb szintű testi, értelmi és erkölcsi fejlődéshez azzal, hogy a gyámhatóság formális intézkedésekkel rendezte sorsát, nem törekedett arra, hogy családban való nevelkedését biztosítsa. Az ombudsman felkérte (...) Polgármesteri Hivatal Jegyzőjét és (...) Gyámhivatalának Vezetőjét: (...) Kiskorúak ügyeinek intézése során törekedjen a tényállás alaposabb feltárására és a kiskorú helyzetét ténylegesen megoldó intézkedések megtételére, továbbá arra, hogy a kiskorú lehetőségek szerint elsősorban családban nevelkedjen.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének OBH 3331/1998. számú jelentése: A Budapest Főváros Önkormányzatának Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetében 1994. évtől intézeti nevelésbe vett kiskorú leánygyermek veleszületett szívbetegségben szenved, mely a Kardiológiai Intézet orvosai előtt már évek óta ismert volt. 1993-ban a kezelőorvos megállapította, hogy a gyermek felgyógyulása érdekében műtéti beavatkozás szükséges. Az anya kifejezetten ellenezte a beavatkozást, a műtétet nem végezték el. Az ombudsman megállapította, hogy a gyámhatóság határozatában rendelt, a kiskorú érdekeinek védelmét szolgáló, a szülői felügyeleti jog megszüntetésére irányuló bírósági eljárás kezdeményezése a Gyermekvédelmi Intézet részéről nem történt meg, így az ügy alapjául szolgált események megelőzése, illetve az ismert következmények enyhítése érdekében lehetővé tett intézkedés elmulasztása hátráltatta a kiskorú gyermek kezelésének folyamatát. Ebből következően a gyermek gondozása, nevelése érdekében az állam által vállalt alkotmányos kötelezettség végrehajtására létrehozott intézmény mulasztása okán sérült a gyermek legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való alkotmányos joga, így alkotmányos visszasság keletkezett. Megállapította továbbá, hogy az egészségügyi szolgáltató intézmény által az intézeti nevelt, kiskorú gyermekén végzendő szívűműtét megtagadása nem kellően megalapozott, tekintettel arra, hogy nem volt jogszabályban rögzített lehetőség arra, hogy a szülői felügyeleti jog szünetelése alatt a vérszerinti szülő magatartása okán az egészségügyi intézmény az ellátást/beavatkozást megtagadja. Ezért az egészségügyi szolgáltató intézmény eljárásával sértette a kiskorú, intézeti nevelt gyermek legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való alapjogát, mellyel alkotmányos visszasság keletkezett.

Az OBH 3923/1999. és az OBH 5667/1999. számú jelentések: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Gyermekvédelmi Szakszolgálati Intézete a Megyei Önkormányzat Közgyűlésének munkáltatói jogkörben hozott, létszámleépítő határozatát úgy hajtotta végre, hogy a 43 leépítendő személyből 33 hivatásos nevelőszülőt bocsátott el, lényegében megszüntetve ezzel a megyei hivatásos nevelőszülői állományt. Akkor, ha a hivatásos nevelőszülő a hagyományos nevelőszülőkénti gondozást (saját nyugdíjas éveire gondolva) nem vállalja a továbbiakban, az egy nevelőszülőnél 10-15 évet is eltöltő és felnövekvő gyermek új környezetbe, más nevelőszülőhöz esetleg intézeti nevelésbe kerül.

Figyelemmel a gyermek különösen kiszolgáltatott és védtelen helyzetére különös hangsúlyt kell fektetni jogai feltétlen érvényesülésének biztosítására. Nem szolgálja a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődését az, hogy a gondozását ellátó nevelőszülőtől elszakad és a két ellátási forma között bármilyen átmeneti idő vagy felkészítés nélkül gyermekotthonba, vagy bentlakásos intézménybe kerül. A gyermek elveszti a gyökereit, és az addig a nevelőszülői-családi környezetben kialakult biztonságérzetét is.

OBH 3684/2000. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése: (...) A gyermekvédelmi törvény szerint a gyermeket csak saját érdekében lehet elválasztani szüleitől. A gyámhatóságok számára komoly dilemmát jelent annak eldöntése, hogy meddig kell a családot segíteni annak érdekében, hogy ne kelljen elválasztani a gyereke(ke)t a szüleitől és mikor következik be az az esemény, amikor a gyerek(ek) érdekét inkább az szolgálja, ha kiemelik a családból.

83. pont:

A Csjt. szerint az örökbefogadás célja, hogy az örökbefogadó, valamint annak rokonai és az örökbefogadott között családi kapcsolatot létesítsen, és elsősorban az olyan kiskorúak családi nevelését biztosítsa, akinek szülei nem élnek, vagy akiket szüleiik megfelelően nevelni nem képesek. Az örökbefogadott mind az örökbefogadóval, mind annak rokonaival szemben az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép. A vér szerinti családi jogállásból származó szülői felügyeleti és tartási jogok, illetve kötelezettségek megszűnnek. Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó családi nevét viseli. A gyámhivatal engedélyezheti az örökbefogadott utónevének megváltoztatását is. Kivételesen az örökbefogadott megtarthatja korábbi családi nevét.

A Csjt. tiltja az örökbefogadás engedélyezését, ha az abban szereplő szervek vagy személyek részére anyagi ellenszolgáltatással jár. Nem lehet továbbá engedélyezni az örökbefogadást akkor sem, ha az a gyermek érdekeivel ellentétes. Az örökbefogadási eljárás két jól elkülöníthető szakaszból áll. Ezek az előkészítő eljárás, valamint a hatósági eljárás. Mindkét szakaszban a döntést a városi gyámhivatal hozza meg, amely döntés megfellebbezhető, illetve a bíróság előtt megtámadható.

Az örökbefogadásnak két típusát különböztetjük meg:

Nyílt örökbefogadásról akkor beszélünk, ha a vér szerinti szülő az örökbefogadó adatainak ismeretében járul hozzá gyermeke örökbefogadásához, vagyis a szülő és az örökbefogadni szándékozó ismeri egymást, és lényegében közösen kérik az örökbefogadás engedélyezését. Nyílt örökbefogadás esetén a szülő a hozzájáruló nyilatkozatát nem vonhatja vissza.

Titkos örökbefogadás esetében a vér szerinti szülő és az örökbefogadó között nincs személyes kapcsolat. A szülő az örökbefogadásról értesítést nem kap és a döntést sem államigazgatási, sem bírói úton nem támadhatja meg. Titkos örökbefogadás alanya a gyermek úgy lehet, ha a szülő általa ismeretlen személyek javára lemond a gyermekéről, vagy ha a bíróság megszünteti a szülői felügyeleti jogát, valamint ha a gyermekotthonban vagy nevelőszülőknél élő gyermeket nyilvánítja jogerős határozatával örökbe fogadhatóvá a gyámhivatal. Az ismeretlen személy javára történő lemondó nyilatkozat – melyet a gyermek

születése előtt is meg lehet tenni – a gyermek 2 hónapos koráig visszavonható. Külföldi állampolgárságú személyek csak titkos örökbefogadással fogadhatnak örökbe gyermeket. Örökbefogadó csak az a teljesen cselekvőképes nagykorú személy lehet, aki személyisége és körülményei alapján alkalmas a gyermek örökbefogadására. A pszichikai alkalmassági vizsgálat során fel kell tární, hogy az örökbefogadási szándék motivációja, a család (örökbefogadó személy) élethelyzete, életkora, személyisége, valamint a gyermek nevelésével kapcsolatos elképzelése előreláthatólag biztosítja-e a gyermek harmonikus fejlődését. Az egészségügyi alkalmassági vizsgálat célja annak kiderítése, hogy az örökbefogadni kívánó személy nem szenved-e a gyermek megfelelő ellátását korlátozó testi, érzékszervi, értelmi fogyatékosságban, súlyos pszichotikus zavarban, alkohol vagy kábítószer-függésben, illetve olyan betegségben, amely miatt akadályozott a gyermekről való gondoskodás, illetve amely veszélyezteti a gyermek fejlődését.

Az örökbefogadást a gyámhivatal engedélyezi. A gyámhivatal tehát a konkrét örökbefogadás iránti kérelem elbírálása előtt környezettanulmányt végez, és határozattal dönt a gyermeknek az örökbefogadni szándékozó gondozásába történő kihelyezésről; meggyőződik a gyermeknek a Csjt.-ben meghatározott kötelező gondozási idő alatti – legalább egy hónap – örökbefogadói családba történő beilleszkedéséről; beszerzi a gyermek személyiségére vonatkozó szakvéleményt; szükség esetén a területi gyermekvédelmi szakszolgálatot újabb személyiségvizsgálat elvégzésére kéri fel.

Az engedély megadásához a felek (örökbefogadó és örökbefogadott) egyetértő kérelmét tartalmazó nyilatkozata, továbbá a gyermek szüleinek, illetve a házasságban élő örökbefogadó házastársának hozzájárulása szükséges. A szülő úgy is megadhatja a hozzájárulását, hogy az örökbefogadó személyét és személyi adatait nem ismeri. Hozzájáruló nyilatkozatát a gyermek 6 hetes koráig vonhatja vissza. A szülő felügyeleti joga, amennyiben nyilatkozata 6 hetesnél idősebb gyermekre vonatkozik a nyilatkozattételkor, a 6 hetesnél fiatalabb gyermekre tett nyilatkozat esetén pedig a gyermek 6 hetes korában szűnik meg.

Ha a gyermek a hatodik életévét betöltötte vagy egészségileg károsodott, a szülő hozzájáruló nyilatkozatának érvényességéhez a gyámhivatal jóváhagyása szükséges.

Nincs szükség annak a szülőnek a hozzájárulására, akinek szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette; akinek gyermekét a gyámhivatal örökbefogadhatónak nyilvánította; aki ismeretlen helyen tartózkodik vagy cselekvőképtelen; a házastárs hozzájárulására, ha a házaspár között az életközösség megszűnt.

Az irányadó bírói gyakorlat – a beszámolási időszakban is - számos esetben foglalkozott a gyermekek örökbefogadásának kérdésével. Az alábbiakban az e körbe tartozó jelentősebb Bírósági Határozatokat ismertetjük.

BH2001. 323 : Az örökbefogadás felbontására csak akkor kerülhet sor, ha az célját és társadalmi rendeltetését már nyilvánvalóan nem képes betölteni. Az örökbefogadás a célját csak akkor nem tölti be, ha a felek egymástól sem érzelmi, sem egyéb gondoskodást nem várnak el, egymástól eltávolodtak, és a kapcsolatuk csak formális. A felek családi kapcsolatának a szülők közötti jogvitákra, valamint a felek lakóhelyei közötti fizikai távolságra visszavezethető meglazulása nem ad alapot olyan következtetés levonására, hogy közöttük a családi kapcsolat végleges jelleggel megszűnt volna.

BH2000. 158: Annak megítélésénél, hogy az örökbefogadás társadalmi céljának és rendeltetésének betöltésére alkalmatlanná vált-e, a felek kapcsolatát az örökbefogadás teljes időszakára nézve vizsgálni kell.

BH2000. 19.: Önmagában a konfliktusok ténye - különösen, ha azok előidézésében a felbontást kérő is közrehatott - nem vezethet az örökbefogadás felbontásához.

BH2000. 60.: Az örökbefogadás célja nemcsak az, hogy a gyermek megfelelő nevelésben és gondozásban részesüljön, hanem hogy a szülő-gyermeki kapcsolat alapján az idős örökbefogadó is kapjon támaszt, gondoskodást.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és általános helyettese szintén vizsgálódott a gyermekek örökbefogadásával kapcsolatosan.

OBH 3194/1997. jelentés: A panaszos sérelmezte a gyámhatóság eljárását gyermeke örökbefogadási ügyében. A gyámhatóságok eljárására elejétől jellemző volt a kapkodás, valamint a jogszabályok félreértelmezése és - ezek alapján - sorozatos jogszabálysértések, az ügyfélnek nyújtott megtévesztő tájékoztatások. A gyámhatóság intézkedéseivel olyan helyzetet teremtett, mely - még hatósági ügyekben eligazodni képes személy számára is - átláthatatlan. Jogbizonytalanságot okozott az, hogy panaszos a gyermekét érintő döntésekről nem értesült, többször hamis tájékoztatást adott számára, hosszú ideig nem ismerte gyermeke tartózkodási helyét sem.

OBH 3879/1999. számú jelentés szerint mind az örökbefogadható gyermek, mind a jövőbeni örökbefogadó szülő szempontjából fontos, hogy csak akkor kerüljön kapcsolatba a gyermek a jövőbeni örökbefogadóval, amikor egyrészt a gyermek jogilag már örökbeadható, másrészt a szülő örökbefogadásra való alkalmasságát is vizsgálták már a szakemberek. A függő jogi helyzetben fennáll annak a veszélye, hogy az örökbefogadás valamilyen okból meghiúsul. (Vagy a gyermek nem lesz örökbefogadható, vagy a jövőbeni örökbefogadó bizonyul alkalmatlannak.) Ebben a függő jogi helyzetben az érzelmi kapcsolat azonban már kialakulhat a gyermek és felnőtt között. Nem kívánatos, hogy a gyermekvédelmi gondoskodásban élő - érzelmileg sérülékenyebb - gyermek egy meghiúsult örökbefogadás miatt teljesen elveszítse bizalmát a felnőttekben. A megyei gyámhivatal vezetője a jövőbeni megsértések elkerülése érdekében az érintett szakemberek bevonásával szakmai megbeszélésen tisztázta a hatályos jogszabályi rendelkezéseknek megfelelő eljárást.

OBH 2260/1999. számú jelentés: A Nevelőotthonban 1999. május 7-én folytatott helyszíni vizsgálat idején a nevelőotthonban nevelkedett a 11 éves D. Zs., akiről a nevelők elmondták, hogy a közelmúltban szereztek tudomást örökbefogadásának felbontásáról. A gyermekkel az átlagosnál több probléma volt, ezért az örökbefogadók intézetbe utalását kérték. A Gyámhivatal az örökbefogadás felbontását engedélyezte, valamint döntött a névviselésről is, akként, hogy a gyermeket a 9 évig viselt név viselésétől megfosztotta, és a születése kori névvel való anyakönyvezését rendelte el. Ezzel a 11 éves kislány keresztnéve is megváltozott. Az örökbefogadás felbontása iránti eljárás másfél év alatt zárult le. A gyámhatóság a gyermek érdekét még formálisan sem vizsgálta, döntését az örökbefogadók által elmondottakra, és a gyermekről évekkorábban készült pedagógiai véleményekre alapozta. Az örökbefogadás megszűnésének a joghatályai közül a Csjt. a névviselést kiemeli. Az örökbefogadott az örökbefogadással felvett családi nevet az örökbefogadás felbontása után akkor viselheti, ha azt az örökbefogadás alapján kialakult körülmények és a hosszú időn át fennállt névviselés indokolhatja. A keresztnév megváltoztatására vonatkozó döntés meghozatala nélkül, hogy a gyermeket ismerő szakember, pedagógus, sőt az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket bárki is megkérdezte volna, az emberi méltósághoz való alkotmányos jog súlyos megsértését eredményezi. Egy gyermeket, akinek segítségre, szakellátásra lett volna szüksége 11 éves korában egy gyámhatósági döntés még a keresztnévétől is megfosztott.

84. pont:

A Csjt. szerint sem az örökbefogadó, sem az örökbefogadott személyénél nem feltétel a magyar állampolgárság, vagyis nem kizárt magyar állampolgárságú gyermek külföldi állampolgár által történő örökbefogadása sem. Korlátozást jelent viszont a Csjt. 1995. évi

módosítása, amely szerint a külföldi állampolgárok számára az örökbefogadás csak az állami gondoskodásban élő gyermekek közül történhet.

A külföldre történő örökbefogadás vonatkozásában a Csjt. kimondja, hogy az csak abban az esetben engedélyezhető, ha a gyermek örökbefogadására belföldön nem került sor, mivel azt nem kezdeményezték, illetve az örökbefogadása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre. Az örökbefogadásra ilyenkor sem kerülhet sor, ha az akár a felek, akár az eljárásban egyéb módon közreműködő személyek vagy szervezetek részére haszonszerzéssel jár.

Külföldi állampolgárságú örökbe fogadni szándékozó személy kérelmét a Nemzeti Család és Szociálpolitikai Intézetnél jelentheti be, kivéve a rokon vagy a szülő házastársa kérelmét. A kérelemhez csatolni kell az alkalmasságát igazoló szakvéleményt, a lakóhelyén készített helyszíni szemlét, jövedelemigazolást a külföldi állam előzetes elvi engedélyét, nyilatkozatot az örökbefogadási szándék indokairól, a gyermekre vonatkozó elképzelésekről, valamint a közvetítő szervezet jogosultságát igazoló okiratot is. Az Egyezmény szellemében módosított Csjt. eredményeképpen csökkent a külföldi örökbefogadások száma, hiszen amíg 1990-ben az engedélyezett 958 örökbefogadás közül 132 esetben, addig már 1998-ban az engedélyezett 850 örökbefogadás közül 80 esetben került külföldre az örökbefogadott gyermek, vagyis a külföldi örökbefogadások aránya 1990-ben 13,7%, addig 1998-ban 10,6% volt. Alkalmasságuk vizsgálata nem előzetes eljárásban, hanem a konkrét örökbefogadási eljárás során történik.

Az örökbefogadási feltételek jogszabályi szinten ugyan megjelennek, de jelentős hiányosság tapasztalható az alábbi területeken:

Az eljárás során nem egységes az alkalmassági vizsgálat a különböző megyék gyakorlatában, nem minden esetben érvényesül az a nagyon fontos – a gyermek jogait elsődlegesen figyelembe vevő elv, hogy a gyermeknek keresünk örökbefogadó szülőket és nem fordítva.

Egy 2000-ben végzett csecsemőotthoni kutatás megmutatta, hogy indokolatlanul vannak éveken át olyan gyermekek a gyermekvédelem rendszerében, akik évek óta örökbeadhatók lennének.

Nem megfelelő az örökbefogadó szülők felkészítése, nem segítik az örökbefogadni kívánó szülőket abban, hogy ténylegesen döntési helyzetben legyenek akkor, amikor egy gyermek befogadásáról kell dönteniük.

A krízishelyzetben lévő terhes anyák esetében nem a megszületendő gyermek örökbeadása a cél. Az elsődleges feladat, a krízishelyzetben lévő terhes anyát segíteni abban, hogy el tudja dönteni, hogy ő kívánja-e felnevelni gyermekét, vagy ha lemond róla, akkor ezt méltósággal tehesse meg.

85. pont:

A Gyvt. módosítása érinti a Csjt. örökbefogadásra vonatkozó rendelkezéseit, amikor bevezeti egyrészt a gyermek és az örökbefogadó közötti minimális és maximális – 16, illetve 45 év – korkülönbséget, másrészt kötelezően előírja – a házastársi, rokon örökbefogadás kivételével – a felkészítő tanfolyamon való részvételt, harmadrészt kimondja, hogy a gyermeknek elsősorban a házaspár által történő örökbefogadását kell biztosítani.

Jövőbeni célunk még egyrészt az örökbefogadás közvetítésével foglalkozó magánszervezetek tevékenységének és működési engedélyezésének szabályozása, valamint az 1993-ban aláírt Hágai Örökbefogadási Egyezményhez való csatlakozás feltételének megteremtése.

Örökbefogadás és felbontás (Városi gyámhivatal)

So r sz.	Megnevezés	1998	1999	2000
1.	Engedélyezett örökbefogadások száma összesen	850	928	949
2.	tartós nevelt volt	283	326	323
3.	Ebből örökbe-fogadhatónak nyilvánított átmeneti nevelt volt	110	144	177
4.	(1- a szülő hozzájáruló nyilatkozata alapján házasársi	286	236	268
5.	ből): engedélyezett (Csjt. 48. § [3] kivételével) egyéb	166	107	104
6.	(Csjt. 48. § [3] kivételével)		106	66
7.	Az 1. sorból külföldi állampolgár számára Titkos	55	116	108
8.	jóváhagyott örökbefogadások száma nyílt (házastársi, rokon)	25	31	20
9.	Külföldi állampolgárságú kiskorú örökbefogadását engedélyező határozatok száma	9	24	11
10.	Felbontott örökbefogadások száma	20	21	12
11.	tartós nevelt volt	6	6	3
12.	Ebből: örökbe-fogadhatónak nyilvánított átmeneti nevelt volt		2	2
13.	(10- a szülő hozzájáruló nyilatkozata alapján engedélyezett	11	10	5
	ből) örökbefogadás volt			
14.	A felbontott örökbefogadások kiskorúak	10	14	9
15.	közül nagykorúak	10	7	3
16.	Örökbe fogadhatónak nyilvánított kiskorúak száma	221	322	372
17.	Örökbefogadásra alkalmasnak nyilvánított szülők száma	1 856	1 672	1 631
18.	Örökbefogadásra alkalmasnak nyilvánítás iránti kérelmek elutasításának száma	27	29	18

86., pont:

A gyámhivatal az átmeneti vagy tartós nevelésbe vétel feltételeinek fennállását a gyám, hivatásos gyám, nevelőszülő vagy gyermekotthon, a gyermekjóléti szolgálat, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgálat tájékoztatása, illetve javaslata, valamint a gyermekvédelmi szakértői bizottság szakvéleménye alapján évente, a 3 éven aluli gyermekek esetében félévente felülvizsgálja. A felülvizsgálat eredményeképpen a gyámhivatal dönt az egyéni elhelyezési terv, illetve a gondozási hely fenntartásáról vagy módosításáról, esetleg a szülői felügyelet megszüntetése iránti per indításáról, hogy ha ez nem szükséges, a gyermek örökbefogadhatónak nyilvánításáról vagy az átmeneti nevelés megszüntetéséről. Az évenkénti felülvizsgálat célja annak megállapítása, hogy a gyermek egyéni szükségleteinek megfelelő-e az addig nyújtott ellátási forma, valamint az egyéni elhelyezési terv.

A gyámhivatal által elfogadott egyéni elhelyezési terv tartalmazza:

- annak a célnak a megjelölését, hogy a gyermek a nevelésbe vétel megszüntetése után kihez kerüljön,
- a nevelésbe vétel várható időtartamát,
- a gyermek és a szülő kapcsolattartására vonatkozó javaslatot,
- azokat a feltételeket, amelyekről a nevelésbe vétel megszüntetése érdekében a szülőnek és a gyermeknek gondoskodnia kell,
- a bírósági vagy hatósági intézkedések szükségességét,
- a rendszeres felülvizsgálat időpontját.

87. pont:

A Gyvt. módosítása a gyermekek helyzetének időszakos felülvizsgálatának szakértői véleményekkel való alátámasztása érdekében nevesíti a megyei, fővárosi, illetve országos gyermekvédelmi szakértői bizottságot, amelynek véleménye tartalmazza -különösen a gyermek állapotának - megfelelő ellátási formára és egyéni elhelyezési tervre vonatkozó javaslatot. A gyermekvédelmi szakértői bizottság legalább három tagból, illetve a speciális szükségletű gyermekek vizsgálata esetén legalább öt tagból áll. A szakértői bizottság állandó tagjai közé ki kell jelölni legalább 1-1 fő gyermekorvost, gyermek-szakpszichológust, szociális munkást, továbbá 1-1 fő pszichiátert, gyógypedagógust. A gyermekvédelmi szakértői bizottság munkájába bevonható a gyermek egészségi, mentális és általános személyiségállapota szerinti eseti szakértő is. A törvény módosítása bevezeti a nevelési felügyelet jogintézményét, amely elrendelésére akkor kerül sor, ha a speciális szükségletű gyermek egészségi vagy pszichés állapotának zavara következtében olyan magatartást tanúsít, amely saját vagy mások életére, testi épségére jelentős veszélyt jelenthet, illetve súlyos veszélyt jelent, feltéve, hogy mindez a zárt körülmények között biztosított ellátással, kivizsgálással és terápiával elhárítható. A gyámhivatal a nevelési felügyelet kérdésében a már említett gyermekvédelmi szakértői bizottság véleményétől csak kivételesen indokolt esetben térhet el. A nevelési felügyelet szükség szerint, de legalább havonta felülvizsgálendő a gyámhivatal, illetve a bíróság által.

A Gyvt. hatályba lépése előtt állami gondozásban élő gyermekek ügyét a városi gyámhivatal szoros együttműködésben a területi gyermekvédelmi szakszolgálattal (TEGYESZ) felülvizsgálta és ezt követően, 1999-től minden átmeneti és tartós nevelésbe vett gyermek ügyét évente felülvizsgálja. Az elhelyezett gyermekek helyzetét - különösen vonatkozik ez a gyermekotthonokban elhelyezettekre – folyamatosan figyelemmel kísérik, a Gyvt. értelmében kötelező, időszakos és folyamatos felülvizsgálatok vannak.

A gyámhivatalok illetve területi gyermekvédelmi szakszolgálatok közötti együttműködés esetleges, sok esetben a TEGYESZ tudomása nélkül történnek meg az intézkedések. Probléma, hogy a gyermekvédelmi szakellátásba bekerült gyermekekről nem minden esetben derül ki, hogy indokolt volt-e a szakellátásba kerülésük, és az alapellátásban valóban megtörtént-e minden szükséges intézkedés az érdekükben. Ugyan a Gyvt. nagyon fontos alapelve, hogy csupán anyagi veszélyeztetettség miatt nem lehet a gyermeket a családjából kiemelni, ez az elv a gyakorlatban nagyon sokszor sérül. Szükséges, hogy a "macis" nyilvántartási lapok jogszabályban előírt használatának szélesebb körű alkalmazása megvalósuljon.

88. pont:

A gyermekek és fiatalok védelmét szolgáló büntető anyagi jogi, és eljárási jogi rendelkezések kialakításakor a jogalkotó arra törekedett, hogy a hazai szabályozás megfeleljen a releváns nemzetközi dokumentumokban – így az Egyezményben – foglaltaknak is. A Btk. jelenleg ugyan nem tartalmaz „gyermekbántalmazás” elnevezésű tényállást, ám lehetővé teszi a gyermekbántalmazás eseteinek az Egyezményben rögzített megjelenési formáinak megfelelő szankcionálását, amennyiben a tanúsított cselekmény valamely Btk. tényállás keretei közé illik.

A Btk. meghatározza a népiirtás büntetést és kimondja, hogy aki valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport teljes vagy részleges kiirtása céljából a csoporthoz tartozó gyermekeket más csoportba elhurcolja, büntetést követ el, és tíz évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. szerint az emberölés bűncselekményének minősített esete a tizennegyedik életévét be nem töltött személy elleni elkövetés, mely tíz évtől tizenöt évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. alapján az újszülött megölése is büntetendő. Az a nő, aki születő gyermekét a szülés alatt, vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megöli, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A testi sértés tényállásának egyik minősített esete szerint, ha a testi sértést védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személlyel szemben követik el, a büntetés könnyű testi sértés esetén három évig, súlyos testi sértés esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés. A Btk. szerint a 12. életévét be nem töltött sértettet védekezésre képtelennek kell tekinteni.

Ifjúság elleni bűncselekmény a Btk. 195. §-ában meghatározott, és a kiskorúak széleskörű védelmét szolgáló kiskorú veszélyeztetésének büntette, amely szerint a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Büntetendő az a nagykorú személy is, aki kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására bír rá, vagy rábírní törekszik.

A Btk. a gyermekek elleni szexuális bűncselekményeket is büntetni rendeli, ezeket részletesen a 158. pontban mutatjuk be.

A fiatalok társadalomba való visszailleszkedésének és az elterelésnek új lehetőségét kínálja a magyar gyakorlatban "Szemtől szembe" néven ismerté vált módszer, illetve a 2003 júniusától életbe lépő új pártfogói-mediátori tevékenység.

A gyermekbántalmazás tilalma, mely szerint a gyermek, tanuló nem vethető alá testi fenyegetésnek az iskolában, nagyon részlegesen érvényesül a következők miatt:

Nagyon sok iskolában máig alkalmazott fegyelmezési eszköz a gyermekek bántalmazása, amit sajnos sok esetben a gyermekek vagy természetesnek vesznek, vagy nincs hova forduljanak a problémáikkal ez ügyben.

Az iskolákban működő gyermek és ifjúságvédelmi felelős, és sok esetben az iskolai szociális munkás sem alkalmas ezeknek a problémáknak a kezelésére.

A gyermekek ezekben az esetekben a legritkábban élnek a panaszjogukkal.

Nincsen az iskolák számára, az életkori sajátosságokat is figyelembevevő prevenciós program a gyermekbántalmazás témakörében.

A pedagógusok számára nincsen kötelező szupervíziós rendszer, mely segíthetne abban, hogy csökkenjen az iskolai gyermekbántalmazás előfordulása.

Egy adott gyermekbántalmazási ügy kapcsán nincs hatékony együttműködés a gyermekvédelem szereplői között (gyermekjóléti szolgálat, védőnő, háziorvos, rendőrség, iskola stb).

Nagyon nagy baj, hogy a gyermekbántalmazás megtörténte után, a bántalmazott gyermeket emelik ki a családból, aki ezzel a lépéssel egy újabb trauma elszenvedőjévé válik.

Jelenleg nincsen konkrét elképzelés, hogy az elkövetőkkel ezekben az esetekben mi történjen a büntetés mellett. Számos Európai Unió ország gyakorlata e téren bebizonyította, hogy az elkövető maga is segítségre szorul, így általános gyakorlat a legtöbb országban, hogy az elkövető a büntetés mellett vagy helyett terápiás segítséget kap, a tapasztalatok azt mutatják, hogy ezekben az esetekben sokkal kevesebb a visszaesés.

Feladatunk már az alapfokú nevelési, oktatási intézményekben a gyermekek testtudatosságának, önismeretének fejlesztése. Prevenciós programok megvalósítása a gyermekbántalmazás megelőzésére az iskolákban, az életkori sajátosságoknak megfelelően.

A szakemberképzés alapvető változtatást igényelne, a tanárképzés, jogász képzés stb. részévé kell tenni a megelőzési, kezelési lehetőségeket. Fontos, hogy a gyermekjóléti szolgálatok a szükségleteikhez mérten gondoskodjanak megfelelő, a témához értő szakemberek alkalmazásáról. A jogi eljárásban nagy hiányosság a korszerű, a gyermek érdekeit figyelembevevő áldozatvédelem, tanúvédelem, valamint az elkövető elkülönítésének, távol tartásának megoldása.

Várhatóan 2004-ben országos kampány indul a média bevonásával a gyermekbántalmazás megelőzésére.

A közoktatási törvény szerint a gyermek, tanuló nem vethető alá testi fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak. A pedagógus kötelezettségei között fogalmazódik meg, hogy köteles gondoskodni a gyermek, tanuló testi épségének megóvásáról, erkölcsi védelméről, személyiségének fejlődéséről. A törvény alapján az óvodának, iskolának, kollégiumnak gondoskodnia kell a rábízott gyermekek, tanulók felügyeletéről, a nevelés és oktatás egészséges és biztonságos feltételeinek megteremtéséről, a tanuló- és gyermekbaleseteket előidéző okok feltárásáról és megszüntetéséről, a gyermekek, tanulók rendszeres egészségügyi vizsgálatának megszervezéséről.

A törvény biztosítja a jogorvoslat rendjét és szabadságát. A nevelési-oktatási intézményeknek közölniük kell döntéseiket a tanulóval, illetve a kiskorú tanuló szülőjével. A tanuló, a szülő, az óvoda, az iskola, a kollégium döntése vagy intézkedése, illetve intézkedésének elmulasztása ellen eljárást indíthat. Az eljárás megindítása történhet egyéni érdeksérelemre vagy jogszabálysértésre hivatkozással. A jogszabálysértő intézkedések ellen bírósági eljárás indításának van lehetősége.

A Gyvt. alapján a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében, a törvényben szabályozott gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látnak el alaptervekenységük keretében az egészségügyi szolgáltatást nyújtók - így különösen a védőnői szolgálat, a házi orvos, a házi gyermekorvos -; a személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók - így különösen a családsegítő szolgálat, a családsegítő központ -; a közoktatási intézmények - így különösen a nevelési-oktatási intézmény, a nevelési tanácsadó -; a rendőrség; az ügyészség; a bíróság; a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása; illetve a társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok.

Ezen intézmények és személyek kötelesek jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál, illetve indokolt esetben kötelesek hatósági eljárást kezdeményezni. Ilyen jelzéssel és kezdeményezéssel bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet. E személyek, szolgáltatók, intézmények és hatóságok a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése érdekében kötelesek egymással együttműködni. A gyermekjóléti szolgálat feladata a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében a fent ismertetett, veszélyeztetettséget észlelő- és jelzőrendszer működtetése, a nem állami szervek, valamint magánszemélyek részvételének elősegítése a megelőző rendszerben; a veszélyeztetettséget előidéző okok feltárása és ezek megoldására javaslat készítése. A fenti személyekkel és intézményekkel való együttműködés megszervezése, tevékenységük összehangolása. Feladata továbbá a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében családgondozás: a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozása; a családi konfliktusok megoldásának elősegítése. Különösen a válás, a gyermekelhelyezés és a kapcsolattartás esetében; az egészségügyi és a szociális ellátás, valamint a hatósági beavatkozás kezdeményezése; javaslat készítése a gyermek családjából történő kiemelésére, a leendő gondozási helyére vagy annak megváltoztatására.

A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló rendelet határozza meg a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős feladatait. Így többek között e körbe tartozik, hogy gyermekbántalmazás védelme esetén, vagy egyéb pedagógiai eszközökkel meg nem szüntethető veszélyeztető tényező megléte esetén értesítse az igazgatót abból a célból, hogy az a gyermekjóléti szolgálat segítségét kérje.

Az irányadó bírói gyakorlat – a beszámolási időszakban is - számos esetben foglalkozott a kiskorúak veszélyeztetésének kérdésével. Az alábbiakban az e körbe tartozó jelentősebb Bírósági Határozatokat ismertetjük.

BH1997. 263.: A kiskorú veszélyeztetésének az elkövetési magatartása rendszerint folyamatos jellegű, ezért a kötelességszegések számára és eltérő jellegére tekintettel is egy rendbeli bűncselekmény valósul meg, és a folytatólagosság megállapítására általában nem kerülhet sor; a kötelezettségek mindegyik szülőt, nevelőt és gondozót önállóan terhelik, így nem társtettesként, hanem önálló tettesként felelnek a cselekmények miatt. Egyetlen, rövid időn át hatást kifejtő kötelességszegés is minősülhet súlyosnak a bűncselekmény megvalósulása szempontjából, bár rendszerint vagy legalábbis gyakran, a kötelességszegések összességükben válnak súlyossá.

BH1997. 469.: A diákotthonban foglalkoztatott gyógypedagógus és a pedagógus asszisztens megvalósítja a kiskorú veszélyeztetésének többrendbeli büntettét, ha a nevelésükre bízott gyermekekkel szemben folyamatosan fizikai bántalmazásokat, megtorló jellegű fegyelmező intézkedéseket, továbbá megalázó jellegű intézkedéseket alkalmaznak.

BH2000. 236: A gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége miatt nem vonható büntetőjogi felelősségre az az édesanya, aki a kisgyermekét néhány percig közvetlen őrizet és felügyelet nélkül hagyja, és ezalatt az egyébként zárva tartott ablak kinyitása folytán a két éves kisgyermek a tízemeletes ház ablakán kizuhanva halálos sérülést szenved.

BH2002. 129: A körzeti gyermekorvos megvalósítja a foglalkozás körében elkövetett, halált okozó gondatlan veszélyeztetés vétségét, ha észleli ugyan a gyermekek rendkívül rossz szociális helyzetét, és ebből kifolyóan a táplálás hiányára visszavezethető teljesen leromlott fizikai állapotát, de az azonnali kórházi beutalásuk iránt nem intézkedik, és e mulasztása folytán az egyik gyermek meghal, a másik pedig életveszélyes állapotba kerül. A körzeti gyermekorvossal szemben mellékbüntetésként az orvosi foglalkozástól eltiltás kiszabása is indokolt, ha a gondatlanságból eredő súlyos mulasztása - az azonnali kórházba szállítás elmaradása - miatt a kezelésére bízott gyermek halála következik be.

BH1999. 397.: A gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége megállapíthatóságához elengedhetetlen annak tisztázása, hogy a bekövetkezett eredményért az elkövetőt a gondatlanság valamely formája terhelte-e; e bűncselekmény megvalósulásához nem elegendő annak ténye, hogy a vádlott a gyermekét általában elhanyagolta, és nem vitte orvoshoz, hanem azt is vizsgálni kell, hogy a vádlottat tudatos vagy hanyag gondatlanság terhelte-e a bekövetkezett eredményért.

BH1999. 55.: A cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett személynek nincs szülői felügyeleti joga, ezért nem követheti el a kiskorú veszélyeztetésének büntettét.

89. pont:

Az óvodák, iskolák és kollégiumok az előzőekben ismertetett rendelkezések alapján közreműködnek a gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatok ellátásában. E tevékenység egyik szerves része annak felismerése, ha a gyermekkel a családi otthonban durván bánnak. Minden pedagógus kötelessége, hogy ilyen esetben jelezze az intézet vezetőjének. Az iskolában kötelezően alkalmazott gyermek- és ifjúságvédelmi felelős egyik jogszabályban megfogalmazott feladata, hogy a gyermekbántalmazás vélelmezés esetén a szükséges intézkedéseket megtegye.

Az Egyezmény megfogalmazza azt a követelményt, hogy a gyermeket meg kell védeni, az erőszak, a fizikai és lelki bántalmazás, elhanyagolás, elhagyás vagy egyéb rossz bánásmód bármilyen formájától. A Gyvt. szabályozza a hazai gyakorlatot. Ezt a területet a Szociális és Családügyi Minisztérium felügyeli. Ennek alapján alakultak meg a gyermekjóléti szolgálatok és az új gyermekvédelmi nyilvántartás és jelzőrendszer.

A jogi keretek adottak, azonban a rendszer még sok helyen működésképtelen. Az intézmények kapcsolata nincs még megfelelően kiépítve, a módszertani szabályok is hiányosak (pl.: gyermekbarát kihallgató helyiségek hiánya a bíróságokon és rendőrségen, még nem tisztázott az egészségügy szerepe a jelzőrendszerben sem stb.) A szakemberek képzését és továbbképzését is fejleszteni kellene ezen a területen. Ezeknek a kérdéseknek a rendezése sürgető feladat, mivel a család és gyermekvédelemről szóló tájékoztatók adatai alapján a különböző okokból veszélyeztetett kiskorúak száma 1990-től megközelítőleg a duplájára emelkedett. A 2000. évi adatok valamelyest javulást mutatnak.

(1998-ban veszélyeztetett kiskorúak száma 380.341 volt, 2000-ben 262.980).

A bűnügyi statisztika szerint kiskorú veszélyeztetése miatt 1998-ban 1161, 1990-ben 1024, 2000-ben 1014 eljárás volt.

Ezen belül kiskorú ellen elkövetett halált okozó testi sértés 1998-ban 29 (csecsemőgyilkosság: 13), 1999-ben 24 (csecsemőgyilkosság 5), 2000-ben 34 (csecsemőgyilkosság 12) volt.

2001-ben megjelent a csecsemőgyilkosságok megelőzésének lehetőségeivel foglalkozó kiadvány (Herczog Mária: Ne hagyjuk őket magukra!).

A beszámolási időszakban gyermekbántalmazás témában több szakmaközi megbeszélés zajlott:

1999-ben a titkolt terhességek és újszülött gyilkosságok témájában az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet szervezésében.

2001-2002-ben összesen 3 alkalommal a British Council támogatásával gyermekbántalmazás tárgyában a Női- és Gyermekjogi Kutató és Oktató Központ szervezett; a gyermekek szexuális kizsákmányolása tárgyában az Országos Kriminológiai Intézet és több közhasznú egyesület, társadalmi szervezet szervezett, az UNICEF támogatásával szakmai konferenciát.

A megbeszélések szakmai ajánlásokkal és zárónyilatkozat megfogalmazásával záródtak, melyeket eljuttattak az illetékes minisztériumokhoz, hatóságokhoz. Minden alkalommal megfogalmazódott, hogy a szakmai teendőkön kívül az oktatásnak és a médiának kiemelt jelentősége van.

Fontos feladat a gyermekbántalmazás, újszülött-gyilkosság témájának napirenden tartása mind a szakemberek, mind a laikusok számára. Az érintett szolgálatok szorosabb együttműködésére van igény, a jogi keretek adottak, csak tartalommal kell kitölteni. Néhány településen már vannak bízató kezdeményezések. A Házi Gyermekorvosok Országos Egyesületének továbbképző konferenciáján foglalkoztak a gyermekbántalmazás kérdésével.

A körzeti védőnői hálózat egyik alapfeladata a családgondozás, melynek keretében segíti a családot az egészséges, harmonikus életvitel kialakításában, a gyermek egészséges fejlődését, pozitív önértékelését biztosító nevelési módszerek alkalmazásában. Fontos cél a kedvezőtlen folyamatok felismerése, megszüntetése a szükséges gyermekvédelmi szolgálatokkal szorosan együttműködve. A védőnői szolgálat jelzőrendszerként is működik. A gyermekbántalmazás gyanúja, észlelése esetén jelzési kötelezettsége van a gyermekjóléti szolgálat felé, amely hivatott biztosítani a gyermek védelmét és veszélyeztetettségének megszüntetését. Az Állami Népegészségügyi Tisztiorvosi Szolgálat (ÁNTSZ) közreműködésével rendszeresen tájékoztatják szakmai anyagok közvetítésével a védőnőket a családtámogató rendszerekről, a csecsemő gyilkosság megelőzéséről, a nem kívánt gyermek örökbe adásának, gondozásba vételének lehetőségeiről. Az egészségügyi szakszemélyzet jelentési kötelezettséggel rendelkezik az észlelt gyermekelhanyagolásról, illetve gyermekbántalmazásról. 1997-ben a védőnők által nyilvántartott és gondozott családok száma 1.304.268 volt, ebből gyermekelhanyagolást 16.193 (1,2 %) családban, gyermekbántalmazást 2101 (0,2 %) családban észleltek. 2000-ben a gondozott családok száma 1.253.929 a gyermekelhanyagolás észlelés 13.542 (1,1 %) családban, gyermekbántalmazást 1725 (0,1 %) családban észleltek.

90. pont:

A Gyvt. a gyermek jogaként fogalmazza meg azt, hogy segítséget kapjon a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, illetve védelemben részesüljön a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségére káros szerek ellen, továbbá a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal – az elhanyagolással és az információs ártalommal szemben. A gyermeknek joga van továbbá az emberi méltósága tiszteletben tartásához, és ezért nem vethető alá kegyetlen, embertelen, megalázó testi fenyegetésnek, büntetésnek vagy bánásmódnak sem. A Gyvt. értelmében a gyermekjóléti szolgálat feladata a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése. Az erőszaktól vagy a szexuális kihasználástól veszélyeztetett gyermekek pszichológiai ellátását a helyi önkormányzatok fenntartásában működő nevelési tanácsadóknak és a gyermekjóléti szolgálatokban kell biztosítani.

Önkéntes segítőkét foglalkoztató lelkisegély-telefonszolgálatok működnek az országban hálózattá szerveződve, melyek felvilágosítást adnak az elérhető gyermekpszichológiai ellátásokról. A gyermek lelkisegély-telefonok esetenként háttérszolgálatot, speciális pszichológiai ellátást biztosítanak a szexuális kihasználás gyermekáldozatainak. Az ESZTER Alapítvány egységesen nyújtja a pszichoszociális szolgálatot, a családon belüli szexuális erőszak gyermekáldozatainak.

Megállapítható, hogy a bűncselekmények terheltjei legnagyobb számban férfiak, többnyire a vér szerinti vagy a nevelőszülők, illetve 40 év alatti életkorú hozzátartozók. Az elkövetők zömmel 8 általános iskolai osztályt végeztek vagy ennél alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. Foglalkozásuk szerint legtöbbször szak- és betanított munkások, őket követik a szakalkalmazottak, illetőleg az inaktívok. Az elkövetők 40 %-a büntetett előéletű, ezen belül a különös visszaesők aránya mintegy 5 %. A kiskorú sértettek csaknem fele a 14-17 év közötti korcsoportból került ki, a fiú/leány arány mintegy 65-35 %. A veszélyeztető cselekmények általában az otthon falai között történnek, ezért arról gyakran csak a legközelebbi hozzátartozók szereznek tudomást. A kiskorú sértettek sanyargatása olykor évekig elhúzódik, mert az a külvilág elől rejtve marad. Gyakran félnek terhelő vallomást tenni a cselekményről közvetlen információval rendelkező tanúk részben a terhelttől, részben a külvilág kedvezőtlen ítéletétől tartva.

A gyermekkorú tanúk számára gyakran érzelmi válságot jelent, ha szülőjükkel szemben kell terhelő vallomást tenniük. Több esetben a fizikai bántalmazás az apa vagy nevelőapa részéről szexuális zaklatással párosul. Tapasztalható a szexuális bűncselekményhez el nem jutó esetekben a szexuális közeledést elhárító sértettel szembeni retorzió, mely durvaságban, verésben vagy elhanyagolásban nyilvánul meg.

Újszerű elkövetési magatartások is előfordulnak. Ez történt például abban a – jelenleg bíróság előtt folyamatban lévő – büntetőügyben, amelyben a szülők vallási meggyőződésüktől vezéreltetve mintegy „kivonultak a társadalomból”. A falu szélén felállított jurtában laknak kezdetleges higiéniai körülmények között. Gyermeküket nem engedik iskolába, lakóhelyükön nincsenek hírközlő eszközök. A gyermekek így nem csak az iskolai oktatásban nem részesülnek, de a médiák útján sem szerezhetnek információkat a világról. Mindez sérti a Gyvt. 6. §-ában megfogalmazott gyermeki jogokat.

A serdületlen életkorban lévő sértetteket leginkább pszichológus vagy gondozó útján hallgatják meg. A pszichológus így egyben nyilatkozhat arról is, hogy a sértett előadása élményszerű-e, valóságtartalma kétségbevonhatatlan-e, valamint arról, hogy a gyermek milyen fokban szenvedett lelki károsodást. A kiskorú sértetteket az ügyekben eljáró hatóságok (rendőrség, ügyészség, bíróság, gyámhivatal) szükség esetén azonnali hatállyal kiemelhetik a veszélyeztető környezetből és elhelyezhetik olyan gondozást biztosító intézményben, mely az elszorított testi vagy lelki sérülés gyógyítását is képes biztosítani. Egységes gyakorlat tapasztalható abban a kérdésben, hogy a nyomozó hatóságok a

nyomozás megtagadását, illetve megszüntetését követően értesítik a büntetőeljárásról az illetékes gyermekjóléti szolgálatot és a gyámhatóságot.

Az ügyészek gyermekvédelmi intézkedés szükségessége esetén a vádirat (vádindítvány), illetőleg az általuk hozott nyomozást megtagadó vagy megszüntető határozat megküldésével értesítik a gyermekvédelmi szervet.

A Gyvt. módosítása felhatalmazza a gyermekjóléti szolgálatot, a települési önkormányzat jegyzőjét és a gyámhivatalt, hogy a fiatalok által elkövetett bármely bűncselekményre, illetve a szülő vagy más törvényes képviselő által a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekményre vonatkozó adatot kezeljék.

91. pont:

A Gyvt. adatkezelésre vonatkozó rendelkezésének kiegészítése megteremti annak lehetőségét, hogy a jövőben a kiskorú sérelmére, illetve az általa elkövetett bűncselekmény miatt indult büntetőeljárásról a nyomozó hatóságok már az alapos gyanú közlését követően tájékoztassák az illetékes gyámhatóságot, illetve a gyermekjóléti szolgálatot. A gyermekek veszélyeztetettségének kialakulását, valamint a veszélyeztetett kiskorúak gondozásának törvényességét az ügyészi szervezet rendszeres törvényességi vizsgálatok lefolytatásával, valamint a vizsgálati tapasztalatok illetékes szervekhez történő visszacsatlakoztatásával törekszik elősegíteni.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és általános helyettese számos esetben foglalkozott a gyermekbántalmazással, elhanyagolással kapcsolatos esetekkel. Többször megállapította, hogy a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére hivatott gyermekjóléti szolgálatot az önkormányzatok nem, vagy nem megfelelő létszámmal és szakmai háttérrel hozták létre; az észlelő- és jelzőrendszert a gyermekjóléti szolgálat nem működtette vagy az nem megfelelően, illetőleg csak formálisan működtött, sok esetben a jelezni hivatott szervek nem vagy késve jeleztek, a törvényi kötelezettségeiknek nem tettek eleget - előfordult, hogy nem is ismerték azokat. A szakemberek több esetben a gyermekvédelmi gondoskodási formák közül nem azt választották, ami a gyermeknek valódi védelmet jelentett volna (Ld.: OBH 4360/2000, OBH 11590/2001, OBH 1546/2001, OBH 3684/2000, OBH 3048/2000, OBH 3407/1999, OBH 750/1999, OBH 6702/1999).

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettese az OBH 1757/2002. jelentésében megállapította, hogy nincs az egészségügyi dolgozók számára olyan általános előírás, amely a gyermekvédelmi törvényben előírt jelzési kötelezettség teljesítésére, illetve a mulasztás szankcionálására kitérne. A Magyar Orvosi Kamara Etikai Kódexe sem tartalmaz az orvosok számára e törvényi kötelezettségük teljesítésére vonatkozó etikai szabályt, illetve szankciót.

Az OBH 6430/1997. számú jelentés szerint a rendőrség eljárásában elterjedt az a felfogás, hogy az ún. családi ügyekbe nem szívesen avatkozik bele, egészen addig, amíg valamilyen bűncselekmény vagy szabálysértés nem történik. Ha ilyesmit nem állapít meg a helyszínen, jegyzőkönyvet sem köteles felvenni, csak a szolgálatában történt eseményeket kell jelentésben rögzítenie. Egyedüli kötelessége, az esetlegesen tető nélkül maradt személyek elhelyezése éjszakára.

Az OBH 2597/1999. számú jelentés kapcsán az ombudsman megállapította, hogy a különböző területen működő - sőt néha egy településen belül is - gyermekvédelmi szervek együttműködése teljesen hiányzik. A jelzőrendszer - ha egyáltalán működik - nagy valószínűséggel csak azonos településen belül érvényesül. Teljesen követhetetlen az, hogy miként kerülhet be a gyermekvédelmi ellátórendszerbe, illetőleg miként kerülhet ki belőle az a veszélyeztetett gyermek, akinek szülei gyakran változtatják tartózkodási helyüket. A

veszélyeztetett, valamint a védelembe vett gyermekek nyilvántartása elégtelen. Nincs olyan jogszabályi előírás, melynek alapján a gyermekjóléti szolgálatnak vagy gyámhatóságnak lehetősége/kötelessége lenne az illetékességi területéről elköltözött, vagy odaérkezett gyermek elő-, utóéletével kapcsolatban tájékozódni, intézkedni. Előfordulhat, hogy a lakhelyet változtató, nem állandó lakhelyén élő, tartózkodási helyét be nem jegyeztető, rendezetlen körülmények között, vagy rendezetlen életvitelt élő szülők gyermekei teljesen kikerülnek a gyermekvédelmi ellátórendszerből, vagy oda be sem kerülnek.

92. pont:

Az Alkotmány értelmében mindenkinek joga van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez. A „Fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról” szóló 1998. évi XXVI. törvény célja az érintettek személyi jogainak, és azok érvényesítési eszközeinek meghatározása mellett a fogyatékos személyek számára nyújtandó komplex rehabilitáció szabályozása, és ezek eredményeként az esélyegyenlőség, a társadalmi életben való aktív részvétel biztosítása.

A Gyvt. értelmében a fogyatékos, tartósan beteg gyermeknek joga van a fejlődését és személyisége kibontakozását segítő különleges ellátáshoz, függetlenül attól, hogy családban él, vagy gyermekvédelmi gondoskodásban részesül. A 3 éven aluli gyermekek napközbeni ellátását szakszerű gondozását és nevelését biztosító intézmény a bölcsőde, amely ellátja a fogyatékos gyermekek korai habilitációs és rehabilitációs célú nevelését és gondozását is. A szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján a fogyatékos gyermekek 6 éves korukig a bölcsődében fejlesztő felkészítésben és nevelésben is részesülnek.

Az egészségügyi törvény szerint az ifjúság-egészségügyi gondozás speciális feladata a veszélyeztetett rendellenességgel élők, krónikus megbetegedésben vagy testi, érzékszervi, értelmi fogyatékosokban szenvedők - a háziorvossal történő együttműködésen alapuló - fokozott ellenőrzése, lelki gondozása és az egészséges közösségekbe történő beilleszkedés elősegítése.

A közoktatási törvény a fogyatékos gyermekek, tanulók ellátásáról az általános szabályozás keretén belül rendelkezik, a pozitív diszkriminációt szolgáló előírások ugyanitt jelennek meg. A törvény külön fejezetben foglalkozik a különleges gondozáshoz, a rehabilitációs célú foglalkoztatáshoz való jog érvényesítésével. Az Egyezményben foglaltakkal összhangban különleges gondozásra tarthatnak igényt mindazok a gyermekek, akik testi, érzékszervi, értelmi, beszéd vagy más fogyatékosban szenvednek. A közös jogi és tartalmi szabályozás a fogyatékos és az ép gyermek egyenlőségéről, emberi egyenértékűségéről vallott pedagógiai felfogást is kifejezi. Az egyenlőségesszemenyben alapuló nevelés a fogyatékos gyermeket az iskoláztatás közvetítésével ugyanazokból a kulturális javakból kívánja részesíteni, mint a nem fogyatékos gyermeket, még akkor is, ha az átadandó és kialakítandó tartalmakat, kompetenciákat és képességeket a fogyatékoságuk miatt módosult és korlátozott lehetőségeikhez hozzá kell igazítani. A fogyatékoság tényét kizárólag az e célra működtetett szakértői és rehabilitációs bizottságok állapíthatják meg, komplex – orvosi, pedagógiai, gyógypedagógiai, pszichológiai – vizsgálat alapján.

A szakértői vizsgálat elvégzéséhez a szülő kérése, jelenléte szükséges. A gyermek érdekében a szülő - ha önként nem látja be annak szükségességét - kötelezhető arra, hogy gyermekével a vizsgálaton megjelenjen, abban közreműködjön. A szakértői bizottság – amennyiben a fogyatékoság tényét állapítja meg,- javaslatot tesz arra az óvodára, iskolára, melyben a gyermek fejlesztését javasolja. A megfelelő feltételekkel rendelkező intézményekről a szakértői bizottság tájékoztatja a szülőt, aki azok közül választhat. A fogyatékoság megállapítására természetesen nem csupán az óvodába vagy az iskolába lépés időszakában kerülhet sor, hanem fiatalabb életkorban is. Ebben az esetben a gyermek speciális ellátása a korai fejlesztés és gondozás keretében kezdődik meg.

A törvény alapján a fogyatékos gyermeket megilleti a jog, hogy különleges gondozás keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy fogyatékoságát megállapították. Ez az ellátási forma a korai fejlesztés és gondozás. A korai fejlesztést ma többségében a szakértői és rehabilitációs bizottságok szervezik, az ország több megyéjében létrejött azonban már önálló korai fejlesztő központ, illetve többcélú – gyógypedagógiai tanácsadást, az integráltan nevelt gyermekek segítségét is ellátó – szakszolgáltató intézmény. Évente kb. 2000 – 2500 gyermek részesül korai fejlesztésben. A feladat ellátására a törvény a megyei önkormányzatokat kötelezi, a tevékenységet a költségvetés normatív állami támogatásban részesíti.

Azok a súlyosan fogyatékos gyermekek, akik állapotuknál fogva iskolarendszerű oktatásban nem tudnak részt venni, öt éves kortól kezdődően fejlesztő felkészítésben részesülnek. Hazánkban 1994-ig e gyermekek a tankötelezettség teljesítése alól végleges felmentést kaptak, s a közoktatás részéről semmilyen ellátásban nem részesültek. Ma már azonban egyetlen gyermek sem szorul ki a pedagógiai ellátásból, bármilyen súlyos is a fogyatékosága. A képzési kötelezettség ellátásáról - ha családban neveltek - a szakértői és rehabilitációs bizottságok, illetve - ha a szociális ellátás körébe tartozó intézményben (fogyatékosok ápoló, gondozó otthona, fogyatékosok napközi otthona stb.) élnek - az intézmények kötelesek gondoskodni. A fejlesztés céljának és feladatainak meghatározása e gyermekek esetében a gyermek mindenkori aktuális állapota alapján történik, a tanév végi értékelés szempontja ugyancsak a gyermek önmagához viszonyított fejlődése. A feladat ellátására a közoktatási törvény a megyei önkormányzatokat kötelezi, a tevékenységet a költségvetés normatív állami támogatásban részesíti.

Az óvodai nevelésbe a fogyatékos gyermek is három éves kortól kapcsolódhat be, az általános iskolai oktatás nyolc évfolyamos, melyre a speciális szakiskolai oktatás épül.

A hatályos közoktatási törvény nem foglal állást abban a kérdésben, hogy a fogyatékos gyermeket külön az e célra létrehozott gyógypedagógiai intézményben vagy a többiekkel együtt kell nevelni, oktatni. Lehetővé teszi mindkét megoldást, kritériumként a sajátos neveléshez, oktatáshoz szükséges személyi és tárgyi feltételek meglétét határozza meg. A törvény a fogyatékos gyermekek óvodai nevelésére és tankötelezettségének teljesítésére vonatkozó szabályaival, az ahhoz kapcsolódó miniszteri rendeletek előírásaival mindenképp jelentős elvi változást hozott, hisz megteremtette az integrált nevelés szervezésének jogi kereteit. Annak érdekében, hogy a fogyatékos gyermekek óvodai nevelésére, iskolai oktatására javaslatot tevő szakértői és rehabilitációs bizottságok a feltételekkel rendelkező intézményekről megfelelően tájékozottak legyenek - és ennek birtokában a szülőket a számba jöhető lehetőségekről felelősen tájékoztatni tudják – a helyi önkormányzatok a bizottságok felé jelenteni kötelesek, hogy a településen mely intézmény az, amelyben valamilyen típusú fogyatékos gyermek neveléséhez, oktatásához a feltételeket megteremtették.

Az elmúlt években történt jogi szabályozás megteremtette a speciális szakképzés kereteit. A szakképzés tartalmi fejlesztése is intenzívebbé vált. „A fogyatékos fiatalok komplex szakképző, rehabilitáló és foglalkoztató programja” keretében a négy fogyatékos célcsoport képzéséhez a tananyag- és taneszköz-fejlesztő munka folyamatos. Első lépcsőben a fejlesztő munka az államilag elismert, a hatályos Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakképesítések körére terjedt ki. A fogyatékosok érdekvédelmi és szakmai szervezeteivel való folyamatos egyeztetés és konzultáció alapján lettek kijelölve a szakképesítések körei.

A fogyatékoságuk miatt a többi tanulóval együtt haladni nem képes fiatalok számára speciális szakiskola létesíthető. Amennyiben szakképesítés megszerzését a tanuló állapota nem teszi lehetővé, úgy munkába álláshoz, életkezdéshez szükséges ismereteket sajátít el ebben az intézménytípusban. A képzés programja ebben az esetben az adott fiatalok egyedi sajátosságaihoz, körülményeihez, további életútjának lehetőségeihez igazítottan kerül kialakításra. Ennél az oktatásnál a közös és kötelező cél kizárólag az, hogy a későbbi önálló vagy támogatott életvitelhez mind több gyakorlati, praktikus ismeret átadására kerüljön sor. Évente 5000 fő körüli tanuló vesz részt speciális szakiskolai képzésben.

A fogyatékos tanulók megfelelő ellátását több pozitív diszkriminációt szolgáló törvényi előírás segíti. Többek között a fogyatékos gyermekek nevelését, oktatását ellátó intézmények, - függetlenül attól, hogy külön vagy a nem fogyatékos tanulókkal együtt történik a nevelés, oktatás - kötelezően, úgynevezett rehabilitációs célú foglalkoztatást szerveznek a fogyatékosokból eredő hátrány csökkentésére. A rehabilitációs célú órakeret - a fogyatékosok típusától függően - a kötelező tanórai foglalkozásokra fordítható óraszám 15-50 %-a. A fogyatékos tanulót az igazgató - a szakértői és rehabilitációs bizottság javaslata alapján - mentesíti egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alól. Az alapképzési vizsgán és az érettségi vizsgán az érintett tantárgyak helyett a tanuló - a vizsgaszabályzatban meghatározottak szerint - másik tantárgyat választhat. A tanulót a vizsgán hosszabb felkészülési idő illeti meg, és lehetővé kell tenni számára az iskolai tanulmányok során alkalmazott segédeszköz (írógép, számítógép stb.) alkalmazását, szükség esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását. A fogyatékos gyermek/tanuló a csoport/osztály átlaglétszámának számításánál kétféle (enyhén értelmi fogyatékos, beszéd-fogyatékos) vagy három (testi, érzékszervi, középsúlyosan értelmi fogyatékos, autista.) főként vehető figyelembe. A fogyatékos tanulókat oktató iskola egy évfolyam tananyagának elsajátítására egy tanévnel hosszabb időt is meghatározhat helyi tantervében.

Aggodalomra ad okot, hogy egyes fogyatékos osztályokban és tagozatokon az összevonások mértéke és az egy tanulócsoporthoz jutó gyermekek aránya ellentétes a közoktatási törvénnyel, a szakos tanári és szakember ellátottság pedig néhány helyen sértheti a fogyatékos gyermekek rehabilitációhoz és terápiához való jogának érvényesülését. Az oktatási tárca tervei között szerepel a törvényes feltételek megvalósulásának vizsgálata, és ahol szükséges, intézkedések tétele.

A közoktatási törvény az óvodai nevelés és a kötelező alapfokú oktatás tartalmi szabályozását ellátó alapszabályként az Óvodai nevelés országos alapprogramját, a Nemzeti alaptantervet és az arra épülő kerettanterveket határozza meg. E központi dokumentumok szabályozó funkciója azt hivatott biztosítani, hogy az alapvető tartalmak egységesen és arányosan érvényesüljenek a közoktatás minden intézménytípusában. A közoktatási törvény figyelembe veszi ugyanakkor azt is, hogy vannak intézmények, melyekben a nevelő illetőleg a nevelő-oktató munka nem szervezhető kizárólag a tartalmi szabályozás központi dokumentumai alapján. E körbe tartoznak a fogyatékos gyermekeket (is) nevelő óvodák és a fogyatékos tanulók nevelését és oktatását (is) ellátó iskolák, mely intézmények a törvény alapján nevelési programjuk illetve helyi tantervük elkészítésénél figyelembe veszik a Fogyatékos gyermekek óvodai nevelésének irányelvét, illetve a Fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelvét is. Az irányelvek kiadására - a törvényi felhatalmazás alapján -, miniszteri. rendelet formájában került sor. Az irányelvek a testi fogyatékos / mozgáskorlátozott; a látási fogyatékos (gyengén látó, alig látó, vak); a hallássérült (nagyothalló, siket); az értelmi fogyatékos; a beszéd-fogyatékos és a súlyos fejlődési zavar más csoportjaiba tartozó gyermekek, tanulók csoportjaira határozza meg a fogyatékosokból eredő hátrányok csökkentését illetve kompenzálását szolgáló fő fejlesztési területeket, a fejlesztés alapelveit, céljait, kiemelt feladatait, a pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitációt szolgáló tevékenység-formákat. Az irányelvek funkciója, hogy központi dokumentumként a tartalmi szabályozás oldaláról szolgálják a fogyatékos gyermekek és tanulók különleges gondozáshoz való jogának érvényesítését.

A Gyvt. módosítása a családból kiemelt különleges ellátást igénylő (mintegy 4 ezer) gyermek, illetve a családból kiemelt és speciális ellátást igénylő (mintegy 3 ezer) gyermek egyéni szükségleteihez igazodó differenciált intézményhálózat kiteljesítését célozza meg. Ennek értelmében a tartósan beteg és fogyatékos gyermekek ellátását nevelőszülőnél vagy gyermekotthonon, illetve a Szociális törvény (Sztv.) hatálya alá tartozó fogyatékosokat ápoló, gondozó, bentlakásos intézményben vagy fogyatékosok, pszichiátriai betegek lakóotthonában kell biztosítani.

A fogyatékos személyeket ellátó intézményekben a kiskorú fogyatékos személyek vonatkozásában az általánosságban biztosított jogokon túl (panaszjog, személyes adatok védelme, szabad mozgás biztosítása, családi kapcsolatok fenntartása) az alábbi speciális jogokra kell figyelemmel lenni: felülvizsgálattal kapcsolatos információk megismerése, tájékoztatási kötelezettség; akadálymentes környezet biztosítása; információkhoz való hozzáférés biztosítása; képességek, készségek fejlesztése, állapotfenntartás, vagy javítás lehetősége; önrendelkezés biztosítása; társadalmi integrációhoz való jog biztosítása.

A fogyatékos és az egészséges gyermekek összevonása szakmai szempontból a csecsemőotthonokban valósítható meg, ott az integráció megtörtént. A nagyobb korúaknál az esetleges integráció mindig egyedi döntés alapján történik.

Szociális téren az állam - a fogyatékosok folytán keletkező többletköltségek fedezésére - anyagi támogatást nyújt a 141/2000. Kormányrendelet alapján.

Bár a törvényi háttér biztosított, a gyakorlatban nincs még egységes, kiépült ellátórendszer. Az integrált ellátást egyre több bölcsőde vállalja fel. Az óvodáknál már nem ilyen egyértelmű a kép, inkább az alapítványi és magánóvodák vállalnak fel integrációt, az esetek többségében külön finanszírozás fejében. Sajnos országos adatgyűjtés ebben a témakörben még nem készült. Az iskolai integráció is vegyes képet mutat, hasonló a helyzet az óvodákéhoz. A fentiekből következően a fogyatékos gyermekek számára nem biztosított a zökkenőmentes intézményváltás, a civil szféra és állami ellátórendszer között nincs kiépült információcsere.

2000-ben: jelenleg az ország 173 bölcsődéjében 529 fogyatékos gyermeket látnak el. Külön csoportban 168 gyerek, integráltan 101 gyerek, részben integráltan 258 gyermeket nevelnek.

Általános iskolában integráltan vesznek részt a képzésben (összesen: 4183 gyermek):

Évfolyam	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Gyermek	778	618	543	513	490	440	463	303	34	1

A speciális oktatóintézményekben szegregáltan tanuló gyermekek közül / hallássérültek, vakok stb. intézete / jelentős számban vesznek részt integrált oktatásban is. Általános tapasztalat, hogy az integrációt felvállaló intézményekben a feltételek nem mindig megfelelőek, sok helyen hiányos az infrastruktúra, az oktató eszközök és a speciális szaktudás tekintetében. Az országban a fogyatékosokkal kapcsolatos információcsere az Egészségügyi Minisztérium, a Szociális és Családügyi Minisztérium (2002-től egy minisztérium), az Oktatási Minisztérium és különböző civil szervezetek adatbázisainak regiszterei alapján történik. Ezek az adatbázisok nem biztosítják az esélyegyenlőséget, mivel nem fedik le az egész országot sem területileg, sem szakmailag. Az egységes szűrőrendszer és módszertan kidolgozása a jövő fontos feladata kell, hogy legyen.

Az országban rehabilitációval több helyen is foglalkoznak ezek közül azonban csak három helyszínen nevezhető egészségügyi szempontból is komplexnek /Debrecen, Pécs és Miskolc/.

Az oktatási jogok miniszteri biztosa éves beszámolóiban megállapította, hogy a fogyatékosokkal élő tanulók a közoktatás talán legkiszolgáltatottabb szereplői. Sok esetben az önkormányzatok nem rendelkeznek a szükséges feltételekkel, hogy a törvényileg kötelező ellátást biztosítani tudják a tanulók számára. Gyakran az e tanulók integrált oktatását végző pedagógus nem rendelkezik megfelelő felkészültséggel a fogyatékos tanulók oktatásához. Sok esetben gondot jelent, hogy a szülők nincsenek a megfelelő információk birtokában a jogaikról, illetve arról, hogy hol kaphatnak segítséget.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa többször vizsgálódott a beszámolási időszakban a fogyatékosokkal kapcsolatosan. Az OBH 28/1998. jelentésében kimondja, hogy a halmozottan sérült gyermek képzésének érdekében fokozottan figyelni kellett volna, hogy a szülők a gyermek iskolába járatásáról gondoskodjanak, ennek sikertelensége esetén a gyermekvédelmi gondoskodás hatékonyabb formáját (állami gondoskodás) kellett volna

alkalmazni. Mivel a gyermekkel az arra hivatott állami szervek nem foglalkoztak, ezért a Gyvt. hatálybalépése után a kiskorú a gyermekvédelmi gondoskodásból kiesett.

Az OBH 433/1998. jelentése a gödi egészségügyi gyermekotthon működésével összefüggésben. A mozgásképtelen, kerekesszékes gyermekeknek az Alkotmány 67. § (1) bekezdésében megfogalmazott, a testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez való jogukkal kapcsolatos alkotmányos visszásságot jelent, hogy a tetőtérben kialakított foglalkoztató számukra lényegében megközelíthetetlen.

Az OBH 2818/2000. jelentése: az eljáró gyámhivatal nem járt el elég körültekintően, amikor az anya kérésére a fogyatékos autista gyermeket átmeneti nevelésbe vette. A gyermekvédelmi szakszolgálat átmeneti otthonába való utalásával pedig sérült a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez való joga. A gyámhivatal munkatársa az anya kérését teljesítette, amikor a gyermeket átmeneti nevelésbe vette, de nem mérlegelte azt az alapvető gyermeki jogot, hogy a gyermeknek joga van saját családi környezetében való nevelkedéséhez. Ez a "saját családi környezet" jelen esetben nem mindig jelent mindennapos együttlétet, mert a gyermek állapota miatt olyan speciális ellátásra szorul, ami miatt hét közben a gondozó intézményben kell tartózkodnia. Ebből nem következik az, hogy ezért állami gondoskodásba kellene venni, szülei szülői felügyeleti jogát szüneteltetni, ezeket a jogokat és kötelezettségeket hivatásos gyámra ruházni. Az autista, értelmi fogyatékos gyermek nem gyermekvédelmi gondoskodásra, hanem speciális egészségügyi ellátásra szorul.

93., 94., 95., 96., 97., 98. pont:

Az Alkotmány kimondja, hogy a Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez; ezt a jogot a Magyar Köztársaság a munkavédelem, az egészségügyi intézmények és az orvosi ellátás megszervezésével, a rendszeres testedzés biztosításával, valamint az épített és a természetes környezet védelmével valósítja meg.

A Gyvt. rendelkezése alapján a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségére káros szerek ellen védelemben részesüljön.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. Törvény kimondja, hogy a kiskorú betegnek joga van arra, hogy szülője, törvényes képviselője, illetőleg az általa vagy törvényes képviselője által megjelölt személy mellette tartózkodjon. Az egészségügyi törvény külön részben rendelkezik az ifjúság-egészségügyi, illetve a család- és nővédelmi gondozásról. Az ifjúság-egészségügyi gondozás célja a kiskorúak harmonikus testi és lelki fejlődésének elősegítése. Ennek során biztosítani kell az egészségnevelést; az életkoruknak megfelelő szűrővizsgálatokat; az életkorhoz kötött kötelező védőoltásokat, illetve azok megtörténének és eredményességének vizsgálatát, továbbá a kampányoltásokat; a pályaválasztási tanácsadás egészségügyi feladatait; a beiskolázás előtti vizsgálatokat, a szakmai alkalmasság elbírálását, a szakképzést is nyújtó oktatási intézményekben az időszakos alkalmassági vizsgálatok elvégzését. Az ifjúság-egészségügyi gondozás ezeken kívül speciális feladatokat is ellát (fogyatékosok, alkohol vagy drogfogyasztók esetében). Az ifjúság-egészségügyi gondozás keretében ellenőrizni kell többek között a bölcsődében, a nevelési-oktatási intézményben folyó étkeztetést; a járványügyi előírások betartását; az elsősegélynyújtás feltételeinek meglétét. Biztosítani kell a nevelési-oktatási intézményekben a gyermekek és tanulók első orvosi ellátását is.

A választható szülési módok bővültek, és valóban egyre több baba-barát kórház jött létre, de sok kórházban nem veszik figyelembe a WHO ez irányú ajánlásait. Nem reagál a szakma arra az évek óta meglévő társadalmi igényre, hogy Magyarországon is, csakúgy, mint

Európa számos országában egyre több nő kívánja intézményen kívül – szülésházban vagy otthon - világra hozni gyermekét.

A védőoltások tekintetében nem megfelelő a tájékoztatás az esetleges oltási szövődményekről, valamint az európai gyakorlattól eltérően, nagyon szűk körben van lehetőség egyéni oltási rend kialakítására. Fontos lenne, hogy minden területen a WHO ajánlásainak figyelembevételével működjenek, és ezzel kapcsolatosan a kórházak gyakorlatáról évenkénti állapot felmérés megvalósítása. Feladatunk az intézményen kívüli, háborítatlan szülés, biztonságos feltételeinek megteremtése, az ellátó személyzet rendszeres, kötelező állam által finanszírozott szupervíziója.

Az egészségügyi alapellátás és szakellátás területén működő egészségügyi szolgáltatók feladataik ellátása során kiemelt figyelmet fordítanak a gyermekek egészségét veszélyeztető tényezők megelőzésére, felismerésére és megszüntetésére. Ennek érdekében együttműködnek a közoktatási, a szociális és családsegítő, valamint a gyermekek védelmét ellátó intézményekkel, személyekkel, és szükség esetén megfelelő intézkedést kezdeményeznek.

Az iskola-egészségügyi ellátásról szóló 26/1997. NM rendelet alapján folyamatos iskolaorvosi, védőnői, fogorvosi ellátásban részesül a 3-18 éves korosztály és a rendszeres szűrővizsgálatok, védőoltások mellett az egészségnevelés és felvilágosítás is kiemelt jelentőségű. (tanórákon, tanórán kívül, klubfoglalkozásokon, egyéni tanácsadásokon).

A terhesség előtti és utáni egészségügyi ellátás alap- és szakellátás vonatkozásában is biztosított mindenki számára. Az egészségügyi törvény értelmében a magzat egészséges fejlődésének ellenőrzése, a veszélyeztetettség és a szövődmények megelőzése, illetve megfelelő időben történő felismerése, továbbá a szülésre, szoptatásra és csecsemőgondozásra való felkészítés a család- és nővédelmi gondozás keretében valósul meg. A család- és nővédelmi gondozás célja a gyermekvállalás optimális biológiai és pszichés körülményeinek elősegítése a fogamzás előtti gondozás és genetikai tanácsadás, valamint a termékenységi ciklus alatti gondozás eszközeivel; megismertetni az egyénnel azokat a családtervezési ismereteket - ideértve a terhesség-megszakítással járó veszélyeket is - és fogamzásgátló módszereket, amelyekkel megtervezhetik és elősegíthetik utódaik fogantatását a kívánt számban és időben, hogy a gyermekek minél jobb egészségi állapotban születhessenek meg. A körzeti védőnői ellátás alapellátás keretében gondozza a hozzá forduló várandós anyákat. Nyilvántartásba veszi őket, egészségi állapotukat nyomon követi, közreműködik az egészségfejlesztésükben, a szükséges szűrővizsgálatok elvégzésében, a kóros elváltozások korai felismerésében és jelzésében. Felkészíti a várandós családot a szülésre, a gyermek fogadására, a szoptatásra és a csecsemő gondozására.

Az UNICEF kiemelten kezeli a szoptatás arányának növelését mind a fejlődő, mind a fejlett országokban. Ebben a vonatkozásban Magyarország sokat tett: rendszeres országos rendezvény-sorozatok szervezésével (Szoptatási Világhét Nők-egészsége - családok egészsége), de nem eleget lépett előre. Módszertani irányelv támogatja a 6 hónapos korig tartó kizárólagos szoptatást, azonban a gyermekegészségügy szakembereinek csak egy része tette magáévá azt a táplálási gyakorlatot, ami ezt biztosítaná. A legutóbbi védőnői adatszolgáltatás adatai szerint a 0-3 hó közötti kizárólag szoptatottak aránya 59,4%; a 4-5 hó közötti kizárólag szoptatottak aránya 31,5%; 6 hónapos kor után is kapott anyatejet a csecsemők 44,5%-a.

A 15-19 éves korúak terhesség megszakításainak aránya abszolút számban csökkent az elmúlt években, de relatíve még mindig magas (2000-ben 7163, 30/1000 nő/év). A 14 évnél fiatalabb lányoknál végzett terhesség megszakítások száma szintén csökkent az elmúlt években, de szintén magas, 2000-ben 160 volt. Az adolescens korú lányok között az élveszületések száma szintén csökkent (26/1000 megfelelő korú nő), azonban az élveszületéseknek egyre magasabb aránya történik házasságon kívül (26%).

Ma Magyarországon a tizenéves fiatalok nagyon esetlegesen és változó minőségben jutnak hozzá a megfelelő szexuális felvilágosításhoz, amely a számukra egészségi és társadalmi hátrányokkal járó teherbeesésén kívül a szexuálisan terjedő betegségek megelőzését is szolgálhatná. Ezen kívül kevés (csak néhány, és azok is csak nagyobb városokban) az olyan nyitott, tanácsadói feladatokat is felvállaló serdülő nőgyógyászati rendelés, ahol komplex ellátásban, gondozásban részesülhetnének.

Egy vizsgálat keretében felmérték a magyar iskolákban folyó egészségnevelés gyakorlatát. Megállapításuk az volt, hogy a gyermekek az egészséges életmóddal kapcsolatos információkhoz esetlegesen és igen változó minőségben jutnak hozzá.

A nemdohányzók védelméről elfogadott 1999. évi XLII. törvény jogi biztosítékot jelent - többek között - a gyermekek passzív dohányzás elleni védelmére. A törvényi szabályozás mellett a szigorú ellenőrzés és a nevelés eszközeivel is élni kell.

Az OEFK "Óvodai Dohányzás megelőzési Program"-ja és a majd erre épülő iskolai program is egy az eszközök közül, melyeknek célja a passzív dohányzás elleni tudatos, aktív fellépés kialakítása.

A védőoltással megelőzhető fertőző betegségek megelőzését az ország védőoltási programja biztosítja. A hazai és nemzetközi tapasztalatok alapján kialakított és folyamatosan korszerűsített oltási rend érvényesülését az egészségügyi törvény és annak a járványügyi végrehajtási rendelete biztosítja. A hazai oltási rend tíz fertőző betegség megelőzésére szolgáló védőoltásokat tartalmaz (tuberkulózis, diftéria, szamárköhögés, tetanusz, kanyaró, rubeola, mumpsz, járványos gyermekbénulás, Haemophilus influenzae (Hib), hepatitis B). A oltási rendbe tartozó védőoltásokhoz az oltóanyagot az állam biztosítja, melyek ingyenesek. A védőoltások irányítása és ellenőrzése az ÁNTSZ hatáskörébe tartozik, s e tevékenység eredményességét bizonyítja, hogy az oltottsági arány csaknem valamennyi védőoltásnál megközelíti a 100 %-ot. A védőoltások végrehajtása a háziorvosok, a házi gyermekorvosok és a védőnők lelkiismeretes munkájára épül. Ezt a tevékenységet korszerű tájékoztatási gyakorlat is segíti, amely abból áll, hogy minden év első hónapjában az Országos "Johan Béla" Epidemiológiai Központ az Egészségügyi Közlönyben évente megjelenteti az évi védőoltásokra vonatkozó részletes módszertani levelet, amely minden szükséges információt tartalmaz a védőoltásokra vonatkozóan. Ezt a módszertani levelet egyébként az Egészségügyi Közlönyön kívül kinyomtatott formában is eljuttatják az oltást végző orvosokhoz. A hatékony védőoltási tevékenység eredményeképpen a védőoltással megelőzhető fertőző betegségek hazai járványügyi helyzete a legjobbak közé tartozik Európában.

A magyar gyermekellátás egyedi és szerencsés sajátossága, hogy a 0-14 éves gyermekpopuláció 2/3-át alapellátási szinten szakorvosok látják el, s ezen kívül közel 5000, elsősorban prevencióra képzett védőnő dolgozik az alapellátásban. Minden óvodának és iskolának van kijelölt orvosa és védőnője. Az alapellátás által nem vállalható esetek emeltebb szintű szak-, vagy fekvőbeteg ellátására - eltekintve a mentális problémáktól és rehabilitációra szoruló esetektől – szinte azonnal sor kerülhet. A struktúra és az ellátás jogi szabályozása minden gyermek számára – megkülönböztetés nélkül – lehetővé teszi a szükséges ellátást. A gyermek lakhelye és szociokulturális környezete természetesen határt szabhat ennek az egyenlőségnek, részben a kicsiny és szegény falvak gyengébb egészségügyi ellátása miatt (szakosított gyermek-alapellátás hiánya, védőnői, esetleg orvosi állás be nem töltött volta). Az egészségügyi ellátó háló ott a leggyengébb, ahol a leginkább szükség lenne rá.

Fontos feladatunk az évtizedeken keresztül jól működő Mozgó Szakorvosi Szolgálat valamilyen formában való „felélesztése”, illetve a gyermekszakorvossal el nem látott területek számára a szakkonzultáció biztosítása; a mentális problémákat kezelő és ellátó egészségügyi rendszer és a gyermekrehabilitáció kapacitásának (intézmény, szakember) bővítése; az iskola-egészségügyi ellátás minőségének javítása. Az Egészségesebb Nemzetért Népegészségügyi Program célul tűzte ki ezeknek a területeknek a fejlesztését.

A gyermekjogok fekvőbeteg intézményekre adaptált sajátosságait tartalmazza a “Kórházban Kezelt Gyermekek Chartája”. “Kórházba csak az a gyermek kerüljön, aki kórházi kezelésre szorul”. A 10 éve meglévő finanszírozási rendszer nem tudott változtatni azon a gyakorlatán, amely szerint ugyanazon tevékenységért (diagnosztika, terápia) fekvőbetegként jóval több pénzt kap az intézmény, mintha járóbetegként látja el. Ugyancsak nem sikerült érvényesíttetni a Charta azon pontját, amely szerint a fekvőbeteg gyermeket gyermekbarát környezetben kell elhelyezni. A gyermekgyógyász szakfőorvosi jelentések szerint ma is a gyermekbetegek 20-40%-át felnőtt osztályokon kezelik, gyakran súlyos beteg idős emberek között. Az 1980-as évek közepén megjelent minisztériumi irányelv nem érvényesül. Ellenérdekeltek ebben financiálisan elsősorban a műtéti szakmák, különösen a fül-orr-gégészet.

Ugyanakkor jelentős előrehaladásról lehet beszámolni az alábbi területeken: a választható szülési módok bővülése, az apák jelenlétében történő szülések gyakoribbá válása; a baba-barát kórház mozgalom életre hívása és életben tartása (elsősorban a UNICEF Nemzeti Bizottság érdeme); az Egészségügyi Törvény garantálja a szülő jogát arra, hogy részt vegyen kórházban fekvő beteg gyermeke és újszülöttje ápolásában, gondozásában.

Mind több fekvőbeteg ellátó intézmény minőségbiztosítási rendszerében szerepel a betegek elégedettségének vizsgálata, és a nem megfelelő compliance (együttműködés az ellátó személyzettel) eset-elemzése. A felsorolt gyakorlatot azonban egyre inkább veszélyeztetik a kórházak súlyos financiális és személyzeti problémái, az ellátó személyzet túlterheltsége és megélhetési gondjai következtében csökkenő empátiás magatartása, az egészségügyi pálya nagy presztízsvesztése.

Magyarországon a népesség-szaporodásban 1980 óta érvényesül a negatív tendencia (fogyás), amelynek tempója az utóbbi néhány évben csökkent. A csecsemőhalálozás több évtizeden át tartó csökkenése a 2000. évben megtorpant (1999-ben 8,4 ezrelék, 2000 évben 9,2 ezrelék volt, de az előzetes adatok szerint 2001 évben ismét 9 ezrelék alatt várható). Újszülöttjeink átlagsúlya növekedést mutat, ugyanakkor a 2500 gr alatti súllyal születettek aránya még mindig magas (8,4 százalék), kb. másfél - kétszerese a nyugati európai értékeknek. A csecsemőhalálozás csökkenésének legnagyobb akadálya ez a magas koraszülési gyakoriság, ezen belül is az igen kis súlyúak jelentős részesedése.

A perinatális halálozás mutatója 2000-ben 10 ezrelék volt, az érték 55%-át a halvaszületés adta. Ez felveti a terhesgondozás, a terhesek életmódjának és szülésvezetés javításának sürgető szükségét. Magas (36,4%) a várandós anyák között a fokozott gondozást igénylők aránya és 14,5% a dohányzók aránya. A 0-6 napos halálozás 4,5 ezrelékes értéke a javuló újszülött intenzív ellátás eredménye.

A kisedzhalálozás 38,8 ezrelékes értéke (158 haláleset/év) európai viszonylatban is elfogadhatónak mondható. Az 5 éves életkortól az összhálalozásban egyre nagyobb részt tesznek ki a balesetek, 10 –19 éves kor között a balesetek mellett az öngyilkosságok. Az elmúlt években a gyermekkori baleseti halálesetek száma jelentősen csökkent, a gyermekkori öngyilkosságok száma 40-60 /év között mozog. Magyarországon egyelőre nincs olyan megbízható adatszolgáltató-monitorozó rendszer, amely igényes eset-elemzéssel közelebb vinne bennünket a balesetek (nemcsak a baleseti halálozás) és öngyilkosságok/önsértések természetének, körülményeinek ismeretéhez és megértéséhez, amely egyben alapja lehetne a prevenciónak.

Magyarországon minden oktatási intézménynek (óvodának, általános és középiskolának) van orvosa és védőnője. 3200 orvos és 4300 védőnő végez évenként szűrővizsgálatot kb. 1,5 millió iskolásnál. A vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy a fiatalok egészségi állapotát jellemző elváltozások és betegségek aránya az azonos évjáratokban, az azonos életkorúak körében évről évre növekszik. A növekedés utalhat az egészségi állapot romlására, de szerepet játszhat ebben a vizsgálati fegyelem és figyelem javulása is. (Pl. az asztma előfordulása a 17 évesek körében 20 éve 1,7 ‰ volt, ma ezer 17 éves középiskolás között 13 asztmás található.)

Megállapítható, hogy az iskolába lépő évjáratok egészségi állapota a tanuló évek során folyamatosan romlik. (Pl. a hátgerincferdülés aránya egy adott évjáratnál 5-7 éves korban 1,5 - 1,6 %, ez az érték 17 éves korukra 11,5 %-ra emelkedik.)

Magyarországon legutóbb 1998-ban mérték fel részletesen a 18 éves férfi népesség biológiai állapotát. A felmérést reprezentatív mintán végezték (Joubert Kálmán és mtsai).

Megállapították, hogy az utóbbi 25 évben tízesztendőként 18 mm-rel nőtt (összesen 4,6 cm-rel) a fiúk átlagos testmagassága, mert javulnak az életkörülmények. (Azokban az országokban, ahol már optimálisnak tekinthetők az életkörülmények, a táplálkozási és higiénés viszonyok, a testmagasság növekedés lassabb ütemű). Nálunk az ország keleti részeiből a nyugatiak felé haladva növekszik a sorkötelesek átlagmagassága (175,8 cm).

A 18 évesek testtömege nagyobb arányban emelkedett, mint a magasságuk (összesen 5,3 kg-mal súlyosabbak, mint 25 évvel előbbi társaik) átlagsúlyuk 68,3 kg. (Ez a trend egyébként a fiatalabb korosztályokban is észlelhető.) A korosztály 26,4 %-a alkalmatlan katonai szolgálatra, de fontos megjegyezni, hogy ennek közel kétharmada (16 %) mentális problémák, idegrendszeri és érzékszervi betegségek miatt alkalmatlan.

A hazai gyermeknépesség körében az elhízottak arányát életkortól és nemtől függően a különböző adatszolgáltatások igen változó arányúnak becsülik (1-2%-tól 10-15%-ig), az alultápláltságra vonatkozóan is ellentmondó adatok állnak rendelkezésre. Az alultápláltság értékét nehéz megbecsülni (4 ezrelék és 4,6% között szór).

1997-2000 között országos szintű, reprezentatív táplálkozás-egészségügyi vizsgálatra került sor a középiskolás fiatalok körében. A felmérés mintegy 6400 tanulóra terjedt ki. A vizsgáltakra jellemző volt a rendszertelen étkezés (közel 40%-uk nem reggelizett, 51%-uk nem tízórazott, 18%-uk nem ebédelt, uzsonnát csak 28%-uk fogyasztott, 25%-uk nem vacsorázott rendszeresen). A fiataloknak mindössze 60%-a fogyasztott tejet, tejterméket, 28%-a nyers zöldséget és 55%-a gyümölcsöt naponta. A közétkeztetést igénybe vevők aránya csupán 30% volt. A fiatalok 8-10%-a sovány, 15%-a túlsúlyos, illetve elhízott volt. A fiatalok mintegy 60%-a alkalmanként, a fiúk 10, a lányok 5%-a hetente; 4, illetve 1%-uk hetente többször fogyasztott alkoholos italokat.

A szaporodó mentális problémák, amelyek magukba foglalják a növekvő számú fejlődési zavarokat, a túlmozgásos figyelemzavaron kívül a magasra becsült szorongásos zavarokat (20-30%) és a gyermekkori depressziót (a tünetek súlyosságától függően 4-20 %-ra becsülik). Az "Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása" vizsgálat adatai szerint nemzetközi összehasonlításban a magyar serdülők (különösen a 15 évesek) között magas volt a gyakori rossz hangulatot, fejfájást és egyéb, többnyire pszichoszomatikusnak nevezett tüneteket panaszoló aránya. Az életükkel elégedetlen ("nem boldog", "boldogtalan") és az egészségüket "nem jó"-nak tartó fiatalok aránya a négy, országosan reprezentatív adatfelvétel eredményei szerint (1986, 1990, 1993, 1997-ben) 1990-1997 között jelentősen növekedett. Feltétlenül szükséges lenne reprezentatív, jól tervezett, viszonylag kevés vizsgálóval végzett, standardizált egészségi állapotot komplexen mérő vizsgálatokra. Ennek hiányában, puzzle módszerrel, a megbízhatónak tartott adatokból állítunk össze egy képet.

Az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről 2001-ben kormányrendelet került kiadásra, valamint Nemzeti Ivóvíz-minőségjavító Program készült a kifogástalan minőségű ivóvízzel történő ellátás érdekében azokra a településekre, ahol a rendelet

előírásainak nem megfelelő az ivóvíz minősége egy vagy több paraméter tekintetében. A rendelet 6. mellékletének A) részében felsorolt településeken (191 db) az arzén, bór, fluorid és nitrit határértékeinek betartását legkésőbb 2006. december 25-ig, míg a B) részben felsoroltakon (686 db) az arzén és az ammónium határértéke betartását legkésőbb 2009. december 25-ig kell biztosítaniuk az önkormányzatoknak. Az irányelv átvételéhez kapcsolódóan a legnagyobb feladatot az arzén határértékének csökkenése jelenti, amely 402 települést és 1 272 ezer lakost érint. A nitrit, bór, fluorid határértékek betartása 121 települést és 179 ezer főt érint.

A természetes eredetű arzén-előfordulás a felismeréskor (1981-82) csaknem félmillió fogyasztót érintett. A vizsgálat szerint az érintett területen, elsősorban Békés megyében a halvaszületések és a spontán abortuszok száma szignifikánsan nagyobb volt, mint a kontrollként vizsgált (arzénmentes vízzel ellátott) területen. Gyermekek körében az arzénmérgezés enyhe tünetei (hiperkeratózis, hiperpigmentáció) is felismerhetők voltak.

A lakott területre vonatkozó levegőminőségi határértékeket rendelet határozza meg. A határérték túllépés alapján kap minősítést a városok levegőszennyezettségi állapota a három fő szennyező, a kén-dioxid, nitrogén-dioxid és ülepedő por alapján. 10-15 % gyakoriságúnak becsült a légszennyezéssel, a táplálkozási és környezeti allergénekkal összefüggést mutató légúti, emésztőszervi és bőrgyógyászati megbetegedések aránya.

A hazai HIV/AIDS járványügyi helyzet európai összehasonlításban is viszonylag kedvező. 1994-ben a hazai AIDS elleni küzdelem elősegítésére, szakmai irányításának fejlesztése érdekében a népjóléti miniszter tanácsadó szerveként létrehozta a Nemzeti AIDS Bizottságot. A Bizottság feladata az AIDS elleni küzdelem magyarországi szervezése, a hozzá kapcsolódó általános javaslatok kidolgozása, döntések előkészítése, véleményezése, meghozatala. 1985-től 2001. december 31-ig 961 ismert HIV pozitív személy került nyilvántartásba. Ebből 72 % homo/biszexuális érintkezés révén fertőződött. Ennek a kockázati csoportnak az aránya a HIV pozitívok között az utóbbi években jelentősen csökkent. Ezzel ellentétes tendenciát lehet észlelni a heteroszexuális kontaktus révén fertőzöttek arányában. Arányuk az 1985-1990 közötti időszakban csupán 5 % volt, de az 1996 óta eltelt időszakban elérte a 27 %-ot. 1986 óta (a vérek és vérkészítmények kötelező ellenőrzésének bevezetésének éve) a hazai hemofiliások között újabb HIV fertőzések nem fordultak elő, a járvány korai periódusában viszont 4,5 %-uk bizonyult HIV pozitívnak.

Járványügyi szempontból kedvező tény, hogy eddig csupán 2 olyan HIV pozitív került nyilvántartásba, aki intravénás kábítószer élvezet kapcsán fertőződött.

Miután a kábítószer használók száma emelkedik hazánkban, várhatóan a használók közötti fertőződés veszélye a jövőben jelentősen növekedni fog. A regisztrált HIV pozitív személyek jelentős hányada nem magyar állampolgár (2001 végéig 59 országból 258 külföldi HIV pozitív személy került nyilvántartásba). A fertőzött külföldiek aránya az utóbbi öt évben folyamatosan emelkedik.

A 2001. december 31-ig regisztrált 961 HIV pozitív személy között 41, 13 éven aluli gyermek volt, ami az összes esetek 4,8 %-a. Közülük a külföldiek száma 24. A magyar HIV pozitív gyermekek közül 14 veleszületett vérzékenységben szenvedett és fertőzöttségüket már 1986-ban diagnosztizálták. Az összes 590 magyar HIV pozitív személy 72 %-a budapesti, vagy Pest megyei lakos. A HIV pozitív gyermekek közül pedig 15 fertőzöttségét detektálták Budapesten, illetve Pest megyében. A HIV pozitív és AIDS-es gyermekek antivirális kezelése a felnőttekhez hasonlóan, centralizáltan a Szent László Kórházban, Budapesten történik a szülők eligazításával együtt. A vérzékenységben szenvedők nyomon követését a Haemophilia - gondozók végzik.

Állami intézetek (a közegészségügyi hálózat intézetei, nemi beteg gondozók, vérellátó állomások) és társadalmi szervezetek 1986 óta széleskörű felvilágosító kampányokat indítottak a lakosság és speciális lakosság (rizikó) csoportok számára. Ennek során hozzáértő szakértők sok előadást tartottak, továbbá számtalan szórólap, tájékoztató terjesztésére is sor került önkéntes szervezetek és a médiák bevonásával. Ezekben kiemelt figyelmet fordítottak a HIV fertőzés terjedési módjainak ismertetésére és a megelőzés módszereire vonatkozó tájékoztatásra. A lakosság megismerhette, hogy a HIV fertőzöttel

való együttélés szexuális kapcsolat nélkül nem jelent fertőzési veszélyt. Egyedi, diszkriminatív esetek Magyarországon is előfordultak, számuk nem volt jelentős. Elsősorban gyermekközösségekben, ahol az odakerült HIV pozitív, elsősorban külföldi gyermekek környezetében az aggódó szülők kiközösítési kísérleteit járványügyi szakemberek közreműködésével kellett leszerelni.

A 36/2000. számú AB határozat megállapítja, hogy a korlátozottan cselekvőképes betegek egészségügyi ellátással kapcsolatos önrendelkezési jogának (a beleegyezés és a visszautasítás jogának) a cselekvőképtelen betegekkel azonos korlátozása sérti az Alkotmány 54. § (1) bekezdését.

A beszámolási időszakban az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és általános helyettese számos vizsgálatot folytatott a gyermekek egészségügyi jogaival kapcsolatban. Az OBH 1403/1997. jelentése: egy nevelőotthonban élő 19 éves fiú öngyilkosságot követett el. Az öngyilkosságát megelőzően láthatóan rossz pszichés állapotban volt, azonban problémái megoldásához szakmai segítséget nem kapott. Az ombudsman megállapította, hogy súlyosan sérült a fiú alkotmányban biztosított legmagasabb lelki egészséghez való joga, valamint a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemre és gondoskodásra való joga azzal, hogy rossz lelki állapotát - öngyilkossági kísérletét követően is - tényként fogadták el és egészségügyi segítséget nem kapott.

Az OBH 1942/2000. jelentése: Az egészségtelen lakáskörülmények következtében a panaszos és családja környezete egészségügyi szempontból nem megfelelő, a kiskorú gyermekek allergiás betegségének a gyógyítását hátráltatja. Mindezek a körülmények együttesen az egészséges környezethez való jog sérelmét okozták. Az önkormányzati tulajdonban maradt lakások kis száma miatt - mint a panaszos esetében - az önkormányzatok csak kevés kérelmezőnek tudnak lakást biztosítani. A szociális jelleggel bérbbe adható lakások hiánya pedig nem a jog, hanem a gazdaság körébe tartozó kérdés.

Az OBH 2244/2000. jelentése: a vizsgálat alapjául szolgáló riport szerint Zala megyében nem biztosították az iskoláskorúak ingyenes fogszabályozását. Az ombudsman megállapította, hogy Zala megyében a fogszabályozás szakellátását évek óta nem biztosítják, ezért folyamatosan fennáll a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez fűződő alkotmányos joggal összefüggésben a sérelem közvetlen veszélye.

Az OBH 4650/1999. jelentése: a Szociális és Családügyi Minisztérium Rákospalotai Leánynevelő Intézetében a cigaretta nevelési eszközként, tárgyjutalomként vagy fegyelmi büntetésként való alkalmazása, ezáltal a káros dependencia kialakítása vagy elmélyítése visszásságot idéz elő, mivel veszélyezteti az Alkotmány 70/D.§ (1) bekezdésében rögzített lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogot.

99. pont:

A gyermekeknek a szociális biztonsághoz lényegében ugyanolyan joga van, mint minden magyar állampolgárnak, illetve jogszabályokban meghatározottak szerint a Magyarországon tartózkodó személyeknek. Ezeket a jogokat az Alkotmány és a vonatkozó törvények határozzák meg. A gyermekek szociális biztonságát szolgáló rendszer több pilléren nyugszik. A társadalombiztosítás alapján járó ellátásokat a Társadalombiztosítási Törvény határozza meg, a rászorultsági alapon járó juttatásokat a szociális törvény rendezi, míg a családtámogatási törvény alapján járó ellátások alanyi jogon illetik meg a gyermekes családokat.

A magyar állam a gyermek családban történő nevelését pénzbeli ellátások útján több csatornán keresztül támogatja. E támogatások célja egyrészt a gyermeknevelés közvetlen költségeihez történő hozzájárulás, másrészt a gyermeket vagy gyermekeket gondozó szülők

jövedelmének pótlása azért, hogy róluk a szüleik személyesen gondoskodhassanak. Az egyes támogatási formák működését törvényekben foglalt előírások biztosítják.

1998-ban a gyermeket nevelő családok támogatásáról új törvény került elfogadásra, amely a szegény családokban élő gyermekek támogatása mellett a középrétegek támogatását is célul tűzte ki azért, hogy a gyermeket nevelő családok ne kerüljenek hátrányosabb helyzetbe, mint azok, akik nem nevelnek gyermeket.

A gyermeknevelés költségeihez történő hozzájárulás közvetlen és közvetett formában valósul meg. A gyermek születésekor felmerülő rendkívüli kiadások fedezéséhez minden anya jogosult az egyszeri anyasági támogatásra. A továbbiakban a gyermeket nevelő szülő a nevelési ellátáson (családi pótlékon) keresztül havi rendszerességgel közvetlen pénzügyi támogatást kap, közvetett módon pedig a személyi jövedelemadó keretében családi adókedvezményt vehet igénybe. A szociális szempontból hátrányos helyzetű családokat e támogatási formák mellett még a Gyvt. alapján rendszeres gyermekvédelmi támogatás is megilleti.

100. pont:

A gyermeket gondozó, ezért munkát vállalni nem tudó szülő jövedelmének pótlása elsősorban a társadalombiztosítás keretében, a terhességi gyermekágyi segély és az azt követő gyermekgondozási díj folyósítása útján történik. Azok számára pedig, akik nem biztosítottak, az állami költségvetés az általános adókból alanyi jogon biztosít az előzőeknél alacsonyabb szintű ellátást gyermekgondozási segély és gyermeknevelési támogatás formájában. Családi ellátásokra a Magyarországon tartózkodó magyar állampolgárok, valamint az állandó tartózkodási engedéllyel rendelkező-, vagy a magyar hatóságok által menekültként elismert külföldi állampolgárok a jogosultak.

Az egyszeri anyasági támogatás minden gyermeket szülő nőt megilleti, függetlenül attól, hogy korábban vállalt-e munkát és van-e biztosítási jogviszonya. Az anyasági támogatás összege az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének 150%-a. (Az öregségi nyugdíjminimum 2002-ben: havi 20.500 forint). Nevelési ellátás címén a szülő vagy a nevelő a saját háztartásában nevelt minden 16 évesnél fiatalabb (vagy 20 évesnél fiatalabb alap- vagy középfokú oktatásban részt vevő) gyermeke után családi pótlékra jogosult.

A nevelési ellátás összege függ a családban nevelkedő gyermekek számától, a gyermek egészségi állapotától, valamint attól, hogy egy-, vagy kétszülős családban nevelkedik-e. Az ellátások havi összege gyermekenként 2002-ben egygyermekes család esetén 3.800 Ft; egy gyermeket egyedül nevelő esetén 4.500 Ft; kétgyermekes család esetén 4.700 Ft; két gyermeket nevelő egyedülálló esetén 5.400 Ft; három vagy többgyermekes család esetén 5.900 Ft; három vagy több gyermeket nevelő egyedülálló esetén 6.300 Ft; tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos gyermek esetén 10.500 Ft; intézetben élő, vagy nevelőszülőnél elhelyezett esetén 5.400 Ft.

A családi adókedvezményt a Magyarországon személyi jövedelemadó fizetésére kötelezett személyek érvényesíthetik, feltéve, ha a gyermekükre tekintettel nevelési ellátást is kapnak. Az adókedvezmény mértéke függ a családban nevelkedő gyermekek számától, 2002-ben egy gyermek után havonta 3.000 forint, két gyermek után gyermekenként havonta 4.000 forint, három és több gyermek után gyermekenként havi 10.000 forintot lehet érvényesíteni. Adókedvezményre azok jogosultak, akik nevelési ellátásra is jogosultak, a különbség annyi, hogy az adókedvezmény már a gyermek fogantatásának 91. napjától jár. A családi adókedvezményt a szülők bármelyike igényelheti, és azt megosztva is igénybe vehetik.

Kiegészítő családi pótlékra azok a gyermeket nevelő, vagy 25 év alatti továbbtanuló fiatal eltartó szülők jogosultak, akiknél a családban az egy főre jutó havi jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíjminimum mindenkori legkisebb összegét (2002-ben: havi 20.500 Ft-ot).

A lényegében segélyszerű ellátást a települési önkormányzatok folyósítják, melynek fedezetét 75%-os mértékig az állami költségvetés az önkormányzatoknak megtéríti.

Rendszeres gyermekvédelmi támogatást megközelítően 800 ezer gyermekre tekintettel folyósítanak, ami az összes gyermek közel 40%-a. A rendszeres gyermekvédelmi támogatás (korábban: kiegészítő családi pótlék) összege 2002-ben gyermekenként havi 4.300 Ft. A gyermeket nevelő szülők bármelyike alanyi jogon jogosult gyermekének 0-3 éves kora között gyermekgondozási segélyre, ha gyermekét saját háztartásában neveli és nem dolgozik. A gyermekgondozási segély folyósítása mellett a gyermek másfél éves kora után legfeljebb napi négy órás munkát lehet vállalni. A tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos gyermekeket nevelő szülőket a gyermekgondozási segély a gyermek 10 éves koráig megilleti. A gyermekgondozási segély folyósításának időtartama nyugdíjra jogosító szolgálati időnek minősül, ezért az ellátásban részesülő 8%-os mértékű nyugdíjjárulékot, az állami költségvetés pedig 21%-os mértékű nyugdíjbiztosítási járulékot fizet a biztosítónak. A gyermekgondozási segély összege azonos az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegével.

Azok a szülők, akik saját háztartásukban legalább három kiskorú gyermeket nevelnek és a legkisebb gyermek 3 és 8 év közötti, gyermeknevelési támogatásra jogosultak. A gyermeknevelési támogatás összege azonos a gyermekgondozási segély összegével, és a folyósítás időtartama ugyanolyan feltételek mellett nyugdíjra jogosító szolgálati időnek minősül.

Terhességi gyermekágyi segélyre az a szülő nő jogosult, aki egyrészt az ellátás igénylésekor biztosított, illetve a biztosítás megszűnését követő 42 napon belül szül, vagy a biztosítás megszűnését követően táppénzt vesz igénybe és ez idő alatt szül, vagy a táppénz megszűnését követő 28. napon belül szül, másrészt az igénylés időpontját megelőző két éven belül legalább 180 naptári napi biztosítási idővel rendelkezik. A biztosítás előzetes időtartamába be kell számítani a tanulmányok folytatásának időtartamát, valamint azt az időt, amíg az előző gyermekre tekintettel terhességi gyermekágyi segélyt, gyermekgondozási díjat folyósítottak. A terhességi gyermekágyi segély a szülési szabadság időtartamára jár, ami Magyarországon 24 hét. A szülési szabadságból 4 hetet a szülést megelőzően igénybe lehet venni. A terhességi gyermekágyi segély összege a korábbi átlagkereset 70%-a.

A Gyvt. kötelezi a települési önkormányzatokat, hogy azon gyermekek számára, akiknek a szülei munkavégzésük, betegségük, vagy egyéb ok miatt nem tudnak a napközbeni ellátásukról gondoskodni, biztosítson a nappali időszakra megfelelő ellátást, felügyeletet. Az ellátást elsősorban azon gyermek számára kell biztosítani, akit egyedülálló, vagy időskorú személy nevel, vagy akiről a szülője rossz szociális helyzete miatt nem tud gondoskodni. A gyermekek napközbeni ellátása megszervezhető napközbeni vagy hetes időszakra, különösen bölcsődében, családi napköziben, óvodában, iskolai napközis foglalkozás vagy házi gyermekfelügyelet keretében.

A Gyvt. három formáját nevesíti a gyermekek napközbeni ellátásának: a bölcsődét, a családi napközit és a házi gyermekfelügyeletet. A bölcsőde a családban nevelkedő 3 éven aluli gyermekek napközbeni ellátását biztosítja, továbbá korai rehabilitációs és rehabilitációs gondozásban részesít fogyatékos gyermekeket. A bölcsőde az alapfeladatán túl szolgáltatásként időszakos gyermekfelügyeletet vállalhat, illetve gyermekhotel működtetésével, vagy más gyermeknevelést segítő szolgáltatásokkal segítheti a családokat.

Működő bölcsődék és férőhelyek száma 1999. és 2000. évben

Fenntartó	1999.		2000.	
	bölcsődék száma	Férőhely	bölcsődék száma	Férőhely
Önkormányzati	520	25158	504	24035
Üzemi	15	528	11	386
Alapítványi	3	64	3	64
Vállalkozói	4	107	6	252
Központi közig. közhasznú társ.	1	80	1	80
Közös fenntartású	2	8	2	70
Közalapítvány	2	30	3	54
ÖSSZESEN	549	26071	532	24965

101. pont:

A működő bölcsődék szolgáltatásait az 1-36 hónapos gyermekpopuláció kb. 7%-a veszi igénybe. Ezen intézmények száma 1990-től 2000-ig körülbelül a felére csökkent (1990-ben: 1300, 2000-ben: 532). Ennek a csökkenésnek több oka volt: egyrészt családpolitikai koncepció, hogy a gyermekek minél tovább családjuk körében maradjanak, másrészt demográfiai okok, harmadrészt az új szolgáltatások megjelenése (családi napközi) időszakos gyermekfelügyelet, játszócsoport, gyermekhotel, házi gyermekgondozói szolgálat.) Meg kell azonban jegyezni, hogy mivel a bölcsődei férőhelyek számának növelése társadalmi igényként fogalmazódott meg, 2001 óta ez irányban fejlesztések történtek.

A gyermek napközbeni felügyeletének ellátásáról való gondoskodás a gyermek- és ifjúságvédelem feladata. E tevékenységben működik közre a közoktatás intézményrendszere. A gyermek napközbeni megőrzésének feladataiban a közoktatási törvény alapján az óvoda vesz részt. Az óvoda a gyermek három éves korától hét éves koráig gondoskodik az ellátatlan gyermekekről. A törvény alapján az iskolában az első-tíz évfolyamon a szülői igényeknek megfelelően meg kell szervezni a napközis foglalkozást. A családi napközi elsősorban a kisebb településeken nyújt napközbeni ellátást a 14 éven aluli gyermekek számára. Az ellátást nyújtó a saját lakásán, vagy más erre a célra kialakított helyiségben fogadja és látja el napközbeni időszakban a gyermekeket. Az ellátás tartalmát, és annak személyi és tárgyi feltételeit jogszabály határozza meg. Ezt az ellátási formát, valamint az alábbiakban részletezendő házi gyermekfelügyeletet a Gyvt. hozta létre, így az országos hálózat kiépülése csak a közelmúltban kezdődött el, ez a magyarázata ezen ellátások alacsony számának.

A gyermekek napközbeni ellátásának minősül a bölcsődei és óvodai ellátásban nem részesülő, továbbá az iskolai oktatásban részesülő gyermeknek az iskola nyitvatartási idején kívüli, valamint az iskolai napközit vagy tanulószobai ellátást igénybe nem vevő gyermek családi napköziben történő, nem közoktatási célú ellátása. A családi napközi a családban nevelkedő gyermekek számára nyújt életkoruknak megfelelő nappali felügyeletet, gondozást, nevelést, étkeztetést és foglalkoztatást. A fogyatékos gyermekek számára sajátos szükségleteikhez igazodó ellátást kell nyújtani.

Családi napközi 1999. és 2000. évben

	1999.			2000.		
	Férőhelyek (1999. dec. 31-én)	igénybe vett gondozási napok	CSANA- ban gondozott kiskorúak a 1999. év során	férőhelyek (2000. dec. 31-én)	igénybe vett gondozási napok	CSANA- ban gondozott kiskorúak a 2000. év során
Összesen	268	15976	424	272	18338	852

A házi gyermekfelügyelet keretében a gyermek saját otthonában biztosítják a napközbeni ellátást, olyan gyermek számára, aki valamilyen ok miatt nem helyezhető el napközbeni ellátást biztosító intézményben. Ennek az ellátásnak a szülő munkarendjéhez kell igazodnia. A házi gyermekfelügyelet keretében a gyermekek napközbeni ellátását a szülő vagy más törvényes képviselő otthonában gondozó biztosíthatja, ha a gyermek állandó vagy időszakos ellátása nappali intézményben nem biztosítható (pl. betegség miatt), és a szülő a gyermek napközbeni ellátását nem vagy csak részben tudja megoldani. A házi gyermekfelügyelet keretében végzett napközbeni ellátás időtartama a szülő munkarendjéhez igazodik. 2000. év során 312 gyermek gondozását látta el, 26 gyermekfelügyelő.

A Gyvt. a települési önkormányzat számára kötelezővé teszi, hogy a gyermekek napközbeni ellátásának valamilyen formáját biztosítsa. Ezen kötelezettségének az önkormányzat eleget tehet saját intézmény működtetésével, vagy oly módon is, hogy civil szervezet – egyház, alapítvány – illetve vállalkozó által működtetett intézménnyel, illetve annak fenntartójával feladatellátási szerződést köt. Az állam, a központi állami költségvetésből támogatást nyújt az önkormányzatnak, vagy más fenntartónak ezen feladat ellátásához.

102. pont:

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa a beszámolási időszakban több ügyben is megállapította, hogy a gyermekek után járó juttatások, ellátásokkal kapcsolatos eljárás elhúzódnása, illetve a késedelmes folyósítás a szociális biztonsághoz való jog sérelmét okozta (Ld.: OBH 4330/2001, OBH 4049/2000, OBH 571/2000). Szintén alkotmányos viasságot jelentett több esetben az önkormányzatnak az a rendeleti előírása, mely az ellátásokkal kapcsolatban a törvényi előírásokat szűken értelmezte, illetve az ellátási jogosultsághoz törvényben nem szabályozott további feltételeket szabott meg. (Ld: OBH 3768/2001, OBH 4703/1999, 7/1999 AB határozat)

A 42/2000. AB határozat kimondja, hogy az Alkotmány 70/E. § (1) bekezdése szerinti szociális biztonsághoz való jog a szociális ellátások összessége által nyújtandó megélhetési minimum állami biztosítását tartalmazza. A megélhetési minimum garatálásából konkrétan meghatározott részjogok - így a "lakhatáshoz való jog" -, mint alkotmányos alapjogok nem vezethetők le. A Gyvt. ismeri az otthonteremtési támogatásnak, a családok átmeneti otthonának, a gyermekek átmeneti gondozásának, valamint az utógondozói ellátásnak az intézményét. Ezen támogatási formákkal összefüggésben az Alkotmánybíróság ismételtlen hangsúlyozza, hogy az államnak a mindenkori nemzetgazdasági lehetőségek figyelembevételével törekednie kell a támogatások mértékének növelésére, illetőleg a társadalom teljesítőképességéhez is igazodóan a szociális ellátások bővítésére.

A 8/1999. AB határozat megállapítja, hogy a természetbeni ellátásként nyújtható gyermekvédelmi támogatásnak az alanya a Gyvt. értelmében közvetlenül az anyagilag, szociálisan veszélyeztetett helyzetben lévő gyermek, s a támogatásnak a gyermeket közvetlenül érintő költségek enyhítését kell szolgálnia. A család egészét - és ezáltal a

gyermeket közvetve - érintő költségek enyhítésére, támogatására a szociálpolitika Gytv.-én kívüli, már meglévő - Szt.-ben szabályozott - rendszere szolgál, ennek lakásfenntartási támogatást szolgáló elemei a Gytv. helyi végrehajtására megalkotott önkormányzati rendelet gyermekvédelmi támogatási rendszerébe nem emelhetők át, mert ez a Gytv. céljával és rendelkezéseivel ellentétes.

A beszámolási időszakban az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és általános helyettese számos vizsgálatot folytatott a szociális biztonság érvényesülésével kapcsolatosan. Az OBH 3965/2000. jelentése megállapította, hogy a rendszeres gyermekvédelmi támogatás célja, hogy az anyagi okok miatt veszélyeztetett gyermeket segítse abban, hogy a gyermeki jogokkal összhangban a rászorult család képes legyen a gyermekotthon történő ellátására, megállapította, hogy annak levonása a helyi adótarozás összegéből, a jogállamiságból fakadó jogbiztonság alkotmányos elvén túl, sérti a gyermek kiemelt védelemhez és gondoskodáshoz fűződő alkotmányos jogát.

Az OBH 1609/2002. jelentése: a kisgyermekét nevelő panaszos beadványában egyrészt sérelmezte, hogy a kismamák nem kapnak tájékoztatást arról, hogy gyermekük után milyen juttatások illetik meg őket, hol kell azokat igényelni, hol kaphatók az igényléshez szükséges nyomtatványok, milyen okmányokat kell azokhoz bemutatni. A beadvány a családtámogatási ellátásokat és kedvezményeket érintő része tekintetében megállapítom, hogy a tájékoztatás hiánya, illetőleg annak eshetőségessége az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében foglalt demokratikus jogállamiságból eredő jogbiztonsággal kapcsolatban visszásságot okoz. Az Országos Tiszti Fővédőnőnek az ombudsman ajánlotta, hogy az igénybe vehető családtámogatási ellátási formákról és kedvezményekről a védőnők országosan kapjanak tájékoztatást. Álljon a védőnői szolgálatok rendelkezésére családtámogatási ellátási formákhoz kapcsolódó formanyomtatvány, és a területileg illetékes Területi Államháztartási Hivatal címe, elérhetősége. A védőnők mind a családtámogatási ellátási formákról, mind az eljárásra illetékes Területi Államháztartási Hivatalok elérhetőségéről kötelező jelleggel adjanak tájékoztatást a terhesgondozáson megjelenő, szülés előtt álló nőknek.

Az OBH 5499/2000. jelentés kimondja, hogy a (...) Község Önkormányzat a rendszeres gyermekvédelmi támogatást az általános iskolai tanulók és az óvodások részére természetbeni ellátás (étkeztetés) formájában nyújtja valamennyi arra jogosult részére. A törvény nem ad lehetőséget arra, hogy az önkormányzat a településen minden jogosultnak csak és kizárólag természetbeni juttatással biztosítsa a támogatást, mert a törvény nem így rendelkezik, másrészt elmarad a személyre, családra szóló, egyediesített, minden körülményt figyelembe vevő esetmegismerés, és az ezeknek leginkább megfelelő juttatás biztosítása.

Az OBH 1425/2002. jelentés megállapította, hogy a vonatkozó jogszabályok nem egyértelmű rendelkezése alkotmányos joggal összefüggő visszásságot eredményezetek. 1999. január 1. - a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény hatályba lépése - óta a büntetés-végrehajtási intézet kórházban született és ideiglenesen ott elhelyezett gyermekek után ugyanis egyetlen anya sem kapott családi pótlékot, ezáltal sérült az érintett gyermekek megfelelő szintű testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez való joga.

103., 104. pont:

A gyermek fizikai, mentális, szellemi, erkölcsi fejlődését befolyásolja lakóhelyének települése, régiója, a szülői háztartás anyagi és kulturális viszonyai, a családi üdülés lehetősége; az anya gazdasági-kulturális-egészségi helyzete, kereső és otthoni szerepvállalásának viszonya és a gyermekre fordított közvetlen idő. A szülők, illetve a gyermek fejlődését elősegítő életfeltételeket (a gyerekek számától és korosztályától, valamint intézményi ellátottságától függően a háztartások területi megoszlása, megélhetési viszonyai, jövedelme, segélyezetttsége; az anyák demográfiai, gazdasági, kulturális jellemzői

és időfelhasználása) és, hogy az állam hogyan segíti a szülőket (a gyermek intézményi ellátása, szociális támogatás, élelmiszer és ruhasegélyek) a melléklet részletesen tartalmazza.

105. pont:

Az Alkotmány kimondja, hogy a Magyar Köztársaság biztosítja az állampolgárok számára a művelődéshez való jogot, melyet a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező általános iskolával, képességei alapján mindenki számára hozzáférhető közép- és felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők anyagi támogatásával valósít meg. A Magyar Köztársaság tiszteletben tartja és támogatja a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és a tanítás szabadságát.

A közoktatási törvény, kimondja, hogy a közoktatás magában foglalja az óvodai nevelést, az iskolai nevelést és oktatást, valamint a kollégiumi nevelést. Az iskola a szakképzésről szóló törvényben foglalt feltételekkel vehet részt a szakképzés feladatainak megvalósításában. Az óvoda, az iskola és a kollégium az e törvényben meghatározottak szerint vehet részt a pedagógusképzésben és a pedagógus-továbbképzésben. A közoktatás intézményeiben mindenki nevelésben és oktatásban részesülhet. A közoktatás rendszerének működtetése az állam feladata. Az óvoda, az iskola, a kollégium - az e törvényben meghatározott feladatai ellátásának keretei között - felelős a gyermekek, tanulók testi, értelmi, érzelmi, erkölcsi fejlődéséért, a gyermek- és tanulói közösség kialakulásáért és fejlődéséért.

A közoktatási törvény átdolgozása jelenleg folyik.

A szakképzési törvény hatálya kiterjed a szakképesítést megalapozó szakmai alapképzésre; valamely munkakör betöltéséhez, foglalkozás, tevékenység gyakorlásához szükséges szakképesítés megszerzésére; a hátrányos helyzetűeket, a megváltozott munkaképességűeket rehabilitáló képzésre. A szakképzés intézményei a szakközépiskola; a szakmunkásképző iskola és szakiskola; a speciális szakiskola és a munkaerőfejlesztő és -képző központ.

A felsőoktatáshoz való jogot a felsőoktatásról szóló törvény, illetve a felsőoktatási intézmények felvételi eljárásainak általános szabályairól szóló kormányrendelet is biztosítja és szabályozza.

Az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosa az oktatási jogok érvényesülését folyamatosan figyelemmel kíséri. A tanulóktól érkező beadványok száma és aránya egyaránt emelkedő tendenciát mutat. 2000-ben a hivatalhoz érkezett panaszok 20%-át foglalmazták meg tanulók. Ez az arány 2001-ben 33,8%, 2002-ben 38%. Tekintettel arra, hogy a fiatalok szívesen használják az internetet, illetve az elektronikus levelezést, megváltozott a hivatalhoz fordulás módja is. 2000-ben a beadványoknak mindössze 5%-a érkezett elektronikus formában, 2001-ben már 31%, 2002-ben pedig a panaszok 50%-a e-mailen érkezett. A Biztos 2001-ben egy vizsgálat eredményeként fogalmazott meg jogalkotási javaslatot az oktatási miniszternek, hogy kezdeményezze a felsőoktatási törvény módosítását annak érdekében, hogy az érzékszervi, beszéd és más fogyatékos hallgatók képességüknek megfelelően adjanak számot tudásukról.

Az oktatási miniszter a javaslatot elfogadta, az Országgyűlés pedig módosította a felsőoktatási törvényt, felhatalmazva a minisztert, hogy rendeletben szabályozza a kérdést. 2002. január elején hatályba lépett az erre vonatkozó rendelet.

A Biztos három éves működése során azt tapasztalta, hogy a magyar jogszabályok a legtöbb kérdésben megfelelnek a nemzetközi egyezményeknek és a demokrácia követelményeinek. Ezt igazolja, hogy mindössze 6 jogalkotási javaslatot kellett megfogalmazni. Ugyanakkor a jogszabályok végrehajtása terén nagy az elmaradás. Nem csak arról van szó, hogy az érintettek nem ismerik jogaikat. Azok az intézmények, hatóságok sem ismerik a jogszabályokat, amelyek feladata a gyermek jogának védelme és érvényesülése. De legalább akkor probléma, hogy az oktatási intézményekben nincs fórum a konfliktusok kulturált feloldására.

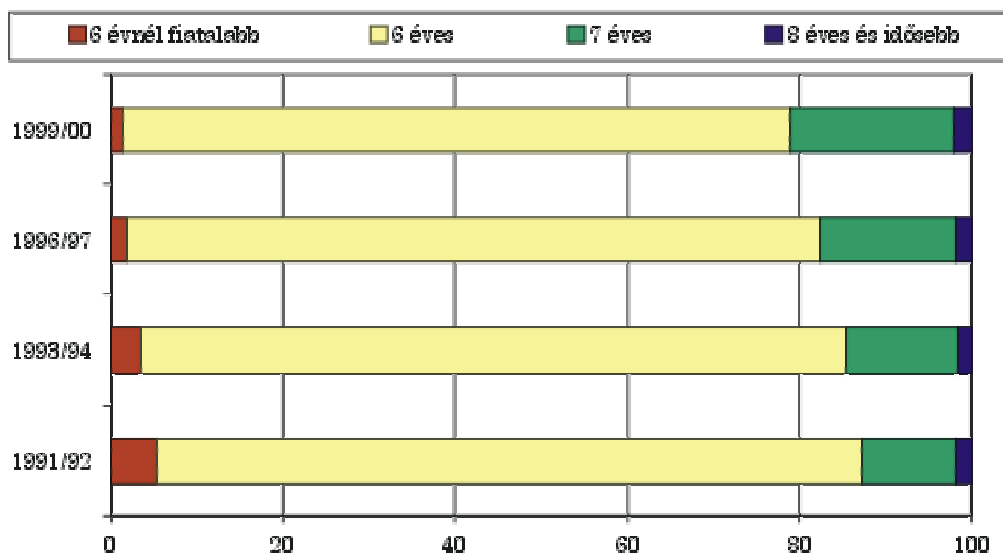
A gyermekek (és szüleik) kiszolgáltatottságát az is növeli, hogy nem érvényesül a tájékoztatáshoz való jog. A hatóságok számos oktatással kapcsolatos információval rendelkeznek, ám ezek nem jutnak el a gyermekekhez, pedig az információk nyilvánossága teremtheti meg az érintettek együttműködését. Az együttműködés pedig magában hordozza a konfliktusok feloldásának lehetőségét. Ugyanis becsapottnak érzi magát az, aki elől eltitkolták az információkat. A tájékoztatatlanság együtt jár a kiszolgáltatottsággal, konfliktus esetén a megalázottsággal. Ez csak akkor kerülhető el, hogy ha a gyermekek és családjaik felelős döntésükhöz rendelkezésére állnak a legfontosabb adatok. Meggyőződése, hogy csak így működtethető a demokrácia – az iskolában is. Ezen a téren a magyar hatóságoknak még sok a tennivalójuk.

Hazánkban az óvodáskorú népesség jelentős része, 92 százaléka (1990-ben 87,1%.) óvodai ellátásban részesül. Az óvodahálózat egészét illetően a fenntartói többséget továbbra is az önkormányzatok képviselik (országosan 94 %, a fővárosban 81,7 %). Az egyházi, alapítványi és más nem önkormányzati fenntartók a korábbiakhoz képest valamelyest szélesebb körben kapnak helyet az óvodáskorú gyerekek ellátásában. Szerepük a fővárosban szembetűnőbb.

Helyenként gondot jelent még az óvodákban az előírtnál nagyobb csoportlétszám, noha az óvodás gyerekek száma a demográfiai változásokból eredően visszaesett. Az 1999/2000-es adatok alapján a 25 főnél (a maximális létszámnál) nagyobb létszámú gyermekcsoportok aránya 39,6 százalék. Az Óvodai nevelés országos alapprogramjában fontos elvként fogalmazódik meg, hogy a gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő szerepet játszanak. Az óvodában megvalósuló pedagógiai munkában – sokkal inkább, mint az iskolában – a szülői közvélemény állandóan ható erőterében tevékenykednek a pedagógusok.

A rugalmas beiskolázás – melynek célja, hogy iskolaéretten kezdjék meg a tankötelezettség teljesítését a gyermekek - következtében az első osztályos tanulók korosztályi összetétele megváltozott. 1991/92 és 1999/00 között a hatévesnél fiatalabbak aránya 5,3-ról 1,3%-ra csökkent, a 6 évesek aránya is csökkent, különösen az utóbbi években (1999/00-ben 78%-át tették ki az elsősöknek), a 7 évesen elsősök aránya viszont jelentősen nőtt 11-ről 18,9%-ra. Az ennél idősebbek aránya 2% körül mozgott az adott időszakban

Az általános iskolai első osztályos tanulók korcsoport szerinti összetétele, 1991/92, 1993/94, 1996/97 és 1999/00 (%)

Forrás: OM oktatási statisztikái

Az alapfokú oktatásba beiskolázottak számának alakulását tekintve a demográfiai folyamatok hatása érzékelhető az általános iskolai létszámokban. A demográfiai hullám

lefutása fokozatosan jelentkezett az iskolákban. Míg az évtized elején még lényegesen többen jártak a felsőbb tagozat osztályaiba, már 1996/97-re a különbség teljesen eltűnt, az évfolyamonkénti létszám 115 és 125 ezer fő körül ingadozott. 1999/00-ben a tanulólétszám mintegy 340 ezer fővel volt alacsonyabb az 1986/87-es csúcslétszámhoz képest. A demográfiai hullám lecsengése után az alsó és felső tagozatra járók aránya is gyakorlatilag 50-50%. 1997/98 óta az általános iskolákban 9. és 10. osztályok is működnek, de az ide járók száma nem jelentős. Az általános iskolába járók nemenkénti megoszlása a magas iskolába járási arányok következtében ugyanolyan, mint a megfelelő korosztályoké, azaz enyhe fiútöbblet jellemzi. Évek óta stabilan 49% körüli a lányok aránya, az 1999/00-es tanévben a 960 601 tanulóból 469 500, azaz 48,9% volt lány.

A középfokú intézményekbe való bejutás az elmúlt években lezajlott átalakulások következtében több ponton volt lehetséges: 10, 12 és 14 éves korban. Az iskolák között kialakult versenyhelyzet következtében a kezdetben csak a speciális oktatási kínálatú rendelkező intézmények esetében jellemző felvételi elterjedté vált a képzési programtól függetlenül is. A felvételi elterjedését az tette lehetővé, hogy a tanulói beiskolázásról való döntés az iskola vezetőjének hatáskörébe került. A közoktatási törvény 1999. évi módosítása az iskola döntési szabadságát ezen a területen – a tanulók felesleges terhelésének megszüntetése érdekében - jelentős mértékben szűkítette azáltal, hogy felvételi vizsgát csak a tanév rendjében meghatározott körben és módon enged megszervezni. Az 1999/2000. tanévre vonatkozóan a felvételi eljárást szabályozó miniszteri rendelet a 9. évfolyamnál alacsonyabb gimnáziumi évfolyamra történő felvételnél csak akkor engedte meg a felvételi vizsga megszervezését, ha az előző három év átlagában a jelentkezők száma három és félszerese volt a felvehető tanulók létszámának. A felvételi teszt központilag egységes kompetenciateszt volt az 1999/2000-es tanévben. Az idézett rendelet a 8. évfolyam utáni továbbtanulásra is új szabályokat állapított meg: a középfokú intézményekbe való belépés a 2000. évtől kezdve egy új központi információs rendszeren keresztül történik.

Az elmúlt években rendkívül széttagoltá vált az iskolarendszer, az egyes intézmények tevékenységének tartalma, színvonala, eredményessége között jelentős különbségek alakultak ki. Ezek a különbségek jelentős számú tanuló esetében a minőségi oktatáshoz való alanyi jog biztosítását is veszélyeztetik. A kerettantervek által megvalósuló tartalmi integráció ennek a kedvezőtlen folyamatnak a megállítását jelenti, biztosítja az oktatás rendszerszerű működését. A kerettantervek egyértelmű és közös alapot adnak a helyi tantervek elkészítéséhez. A gyakorlat számára is értelmezhető módon rögzítik, hogy mi az, ami állampolgári jogon elvárható minden egyes intézménytől. Valamennyi tantárgy és tantervi modul kerettantervének középpontjában a képességfejlesztés és a tanulók tevékenységén alapuló tanulás elve áll. Így ezek nemcsak szabályozó eszközként, hanem a korszerű módszertani tudás forrásaként is szolgálni tudják a közoktatás minőségének javítását.

A közoktatási törvény módosítása a közoktatás fejlesztésének négy alappilléret határozta meg: a finanszírozási feltételek javítását, a tervezés szerepének erősítését, a tartalmi szabályozás dokumentumainak a kerettantervvel történő kiegészítését, valamint az értékelés, ellenőrzés, és minőségfejlesztés feltételeinek megteremtését. A minőségelv középpontba kerülése az oktatásban értelmezhető kereteket teremt az intézményi autonómia érvényesüléséhez is. A minőségelvű oktatásirányítás célja egyfelől az oktatási rendszer összetartása, másfelől azoknak a kereteknek, eljárásoknak a kijelölése, megteremtése, amelyek között a helyi igényeknek és elvárásoknak megfelelően működhetnek az iskolák, óvodák. Az intézményi autonómia nem lehet öncél, valódi értelmét akkor nyeri el, ha egyidejűleg képes a színvonalas képzést mindenki számára elérhetővé tenni, és – lehetőség szerint – a speciális elvárásoknak is eleget tenni.

106. pont:

A közoktatási törvény rendelkezik a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról, emellett számos intézkedést tartalmaz az esélyegyenlőtlenségek csökkentése céljából. Külön paragrafus foglalkozik azokkal a tanulókkal, akik állapotuknál fogva nem képesek együtt haladni a többiekkel. A törvény rendelkezik a különleges gondozáshoz, a rehabilitációs célú foglalkozáshoz való jogosultságról, melynek lényege, hogy a gyermek, illetve a tanuló az állapotának megfelelő felkészítésre, többlétszolgáltatásra tarthat igényt abból a célból, hogy testi-, érzékszervi-, értelmi-, beszéd fogyatékoságát le tudja küzdeni. Ugyancsak e rendelkezések biztosítják a tanulási, magatartási zavarral, beilleszkedési nehézséggel küszködő gyermekek, tanulók felkészítéséhez szükséges többlétszolgáltatásokat. Külön intézményrendszer ad tanácsot az érintett tanulók, gyermekek felkészítéséhez. A nevelési tanácsadás, a logopédiai ellátás, a konduktív pedagógiai ellátás, a szakértői és rehabilitációs tevékenység biztosítja, hogy ezek a gyermekek, tanulók, a szükséges ellátást megkapják az óvodában, illetve az iskolában.

A nemzeti, etnikai kisebbségben való oktatás jogát az Alkotmány határozza meg, amely elismeri a nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozóknak azt a jogát, hogy anyanyelvüknek megfelelő nevelésben és oktatásban vegyenek részt. A közoktatási törvény alapján óvodai nevelést, iskolai nevelést és oktatást, kollégiumi nevelést a magyar nyelv mellett a nemzeti és etnikai kisebbség nyelvén is meg lehet szervezni. A törvény előírja, garantálja, hogy a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozó gyermekek, tanulók anyanyelvükön és magyarul vagy magyar nyelven részesülhessenek óvodai nevelésben, iskolai nevelésben és oktatásban, illetve kollégiumi nevelésben. A szülő döntésén múlik, hogy milyen nevelést választ a gyermeke részére.

A törvény kötelezi az érintett önkormányzatokat, hogy szervezzék meg a kisebbségi ellátást. Ha nyolc, ugyanahhoz a nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozó szülő kéri az óvodát, illetve az általános iskolát, meg kell szerveznie a községi, a városi, a megyei jogú városi, illetőleg a fővárosi kerületi önkormányzatnak.

A középiskolai feladatok ellátása a megye feladata. A nemzeti, etnikai kisebbségi oktatás megszervezését a költségvetés külön kiegészítő normatív hozzájárulással támogatja.

A gyermekek, tanulók megfelelő ellátását a pedagógiai szakszolgálat intézményei segítik. A nevelési tanácsadó, a továbbtanulási pályaválasztási tanácsadó, illetőleg a szakértői és rehabilitációs bizottság nyújt segítséget ahhoz, hogy az adottságaik miatt bármilyen hátrányos helyzetben lévő gyermekek, tanulók megfelelő szolgáltatáshoz jussanak.

A közoktatási törvény meghatározza, hogy milyen felsőfokú iskolai végzettségre és szakképzettségre van ahhoz szükség, hogy valaki pedagógus-munkakört töltsön be. Csak az előírt végzettséggel rendelkező személy láthat el ilyen tevékenységet. Független ez a követelmény attól, hogy a nevelési-oktatási intézmény hol működik. A Magyar Köztársaság oktatási rendszerében általában elégséges pedagógus dolgozik.

A törvény egységesen kötelezi a lakóhely szerint illetékes önkormányzatokat a közoktatási szolgáltatás megszervezésére. Minden község, város, fővárosi kerület, megyei jogú város köteles gondoskodni arról, hogy az illetékességi területén élő gyermekek, tanulók hozzájussanak az óvodai neveléshez, iskolai oktatáshoz.

A közoktatás külön intézményrendszert létesített azoknak a tanulóknak, akik a tanköteleskor végéig, vagyis 16 éves korukig nem tudták befejezni eredményesen az általános iskolát. A felzárkóztató oktatásban egyidejűleg sajátítják el a tanulók az általános műveltséget megalapozó ismereteket, valamint azokat az ismereteket, amelyek lehetővé teszik a szakképzésbe való bekapcsolódást. Ez a képzési forma 1998-ban épült be a közoktatási törvénybe. Jelenleg néhány ezren járnak ilyen felkészítésre. A törvény alapján kell megszervezni a korai fejlesztést és gondozást a három éves kor alatt lévő gyermekek részére. A korai fejlesztés és gondozás feladatait meg lehet szervezni az otthoni ellátás keretében, a bölcsődei gondozás során, a fogyatékos ápolók, gondozók otthonában nyújtott

gondozás keretében, a gyermekotthonban nyújtott gondozás, gyógypedagógiai tanácsadás, korai fejlesztés és gondozás során, valamint a konduktív pedagógiai ellátás keretében. Korai fejlesztés és gondozásban a gyermek ötéves koráig vehet részt. Ezt követően az a gyermek, aki tankötelezettségét nem tudja teljesíteni, képzési kötelezettségben vesz részt.

A képzési kötelezettség során megkapja mindazokat az ellátásokat, amelyek személyiségének fejlesztéséhez, kibontakoztatásához szükséges. A képzési kötelezettség a gyermek ötéves korától a tankötelezettség végéig tart. Az előkészítő év és az egyéni továbbhaladás azoknak a tanulóknak az iskolai esélyeit növeli, akik iskolakezdekéskor, illetve az első négy évfolyamon valamilyen hátránnyal küzdenek. Ide tartozhatnak a szociokulturális, vagy szociális okokból hátrányos helyzetben lévő cigány gyermekek is. E rendelkezéssel egyben az is elkerülhető, hogy a kisiskolás korba kerülő gyermek indokolatlanul speciális tantervű iskolába kerüljön.

A felsőoktatásban a fogyatékossgal élő személyek támogatására az állam kormányrendelettel 84.000 Ft/fő támogatást biztosít. A nemzeti és kisebbségiek képzési támogatása kiemelt normatívával történik, felvételi vizsga során használhatják anyanyelvüket, pedagógus képzésben a hivatalosan elismert nyolc nemzetiségi kisebbségnek hat területen folyik felsőfokú nemzetiségi képzés. A roma kisebbség számára 2000-ben egyetemi szintű romaismeret alapképzési szakot, és a pedagógus diplomával rendelkezők számára roma társadalomismerete szakirányú továbbképzési szak létesült. Államilag elismert idegen nyelvi nyelvvizsgát lehet tenni roma nyelvből.

Az alsó fokú oktatást tekintve bővült az iskolahálózat – különösen az évtized első felében –, elsősorban az aprófalvas régiókban, csökkent a bejárók aránya. Azonban még mindig jelentős a veszélyeztetett, kis tanulólétszámú, vagy az önkormányzatok gazdasági kapacitásának elégtelensége miatt veszélyeztetett iskolák száma. Annak ellenére, hogy megerősödtek a regionális felsőfokú oktatási központok és a szakirányok tekintetében is gazdagodott a felső fokú oktatás skálája, továbbra is számottevőek az esélyegyenlőtlenségek a továbbtanulás terén és nagyok az oktatás színvonalában mutatkozó különbségek. Kiemelten kell támogatni, különösen a kedvezményezett térségekben, az oktatást és átképzést, a hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlőségének megteremtését és törekedni kell az oktatás színvonalában mutatkozó területi különbségek csökkentésére. Az elmúlt évek vizsgálatai azt bizonyították, hogy a külön összegekkel is támogatott felzárkóztató oktatás sok helyen nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, illetve erősítette a hátrányos helyzetű és roma gyermekek iskolán belüli szegregációját. 2004 szeptemberétől a kormány új, ún. integrációs normatíva igénylését teszi lehetővé, felhasználását pedig e szegregáció folyamatos felszámolásához köti.

107. pont:

A Magyar Köztársaságban minden gyermek tanköteles. A tankötelezettség – azoknak a gyermekeknek az esetében, akik általános iskolai tanulmányaikat az 1998/99-es, illetve az azt követő tanévekben kezdték meg – 18 éves korig tart (korábban 16 év volt a korhatár). A beiskolázás, a tankötelezettség teljesítését a lakóhely szerint illetékes jegyző köteles figyelemmel kísérni. A jegyzőnek kell elkészíteni azt a jegyzéket, amely alapján az érintett iskola tudja, hogy mely tanulókat kell beíratni. Az iskola igazgatója köteles jelezni a jegyzőnek, ha a tanköteles gyereket nem írárták be az iskolába. A tanuló figyelemmel kísérése a tanköteles kor végéig tart. Az érintett iskolának jeleznie kell a jegyzőnek, ha tanköteles tanuló nem jár iskolába, kimarad az iskolából vagy az iskola elvégzése után nem iratkozik be másik iskolába. A jegyző államigazgatási eljárás során kötelezi a szülőt arra, hogy vigye el gyermekét iskolába. A legkirívóbb esetekben büntetőeljárás lefolytatására is lehetőség van.

A közoktatási törvény fogalmazza meg az ingyenesen igénybe vehető szolgáltatásokat. Az ingyenesség az önkormányzati feladatellátásra vonatkozik. Ingyenes az óvoda, továbbá az általános iskolai oktatás, valamint a középfokú iskolai oktatás kilencedik, tizedik évfolyama. Ingyenes általában 23 éves korig az iskolai oktatás, amennyiben a tanuló nappali rendszerű iskolai oktatásban vesz részt. Ez az ingyenesség az intézmények által nyújtott szolgáltatásokra terjed ki. Nem terjed ki az ingyenesség az étkezésre, a tankönyvekre, valamint azokra az egyéb eszközökre, amelyek a szolgáltatás igénybevételéhez szükségesek, mint például ruha és cipő. Ezeknek a költségeknek a viseléséhez járul hozzá a költségvetés.

A támogatás egy része a közoktatás intézményein keresztül kerül leosztásra, másik része pedig a gyermek- és ifjúságvédelem keretében. Ingyenesen lehet igénybe venni a különböző pedagógiai szakszolgálatokat, a nevelési tanácsadást, a továbbtanulási pályaválasztási tanácsadást, a konduktív pedagógiai ellátást, a szakértői és rehabilitációs bizottságokat. A felnőttoktatásban is ingyenes az oktatás egészen a tizedik évfolyam végéig. A nappali rendszerű iskolai oktatásban, tehát az előbb említett időpontig ingyenes az első és a második szakképzettség megszerzése is.

A Magyar Köztársaság területén középiskolai feladatot lát el a gimnázium és a szakközépiskola. A gimnázium és a szakközépiskola igénybevétele is beletartozik az ingyenes ellátás körébe, a nappali rendszerű iskolai oktatásba. A fogyatékos tanulók minden esetben ingyenesen vehetik igénybe az ellátást. 1998-ig az első szakképesítést lehetett iskolai rendszerű oktatásban ingyenesen megszerezni, 1998 óta ingyenes a második szakképesítés megszerzése is.

A közoktatás szolgáltatásaihoz minden település minden érintett tanulója hozzá kell, hogy jusson. A fővárosnak, illetve a megyei önkormányzatnak fejlesztési tervet kell készíteniük, amelyben megjelölik, hogy melyik település melyik szolgáltatást tudja igénybe venni. A közoktatás intézményrendszere lefedi a Magyar Köztársaság területét. A középiskolai oktatás ingyenessége mindenki számára hozzáférhető, támogatása is egységes, nem függ az országon belüli elhelyezkedésről, illetőleg az odajáró gyermekektől, tanulóktól. A gyermek, tanuló joga, hogy a nevelési-oktatási intézményben, családjá anyagi helyzetétől függően, kérelmére ingyenes vagy kedvezményes étkezésben, tanszerellátásban részesüljön, továbbá, hogy részben vagy egészben mentesüljön a törvényben meghatározott, a gyermekeket, tanulókat terhelő költségek megfizetése alól, vagy engedélyt kapjon a fizetési kötelezettség teljesítésének halasztására vagy a részletekben való fizetésre. Az állam a nem állami, nem helyi önkormányzati közoktatási intézmény fenntartója részére a feladatellátáshoz az éves költségvetési törvényben megállapított mértékű költségvetési támogatást nyújt. A helyi önkormányzat vagy az állam a költségvetési támogatáshoz kiegészítő anyagi támogatást adhat, ha a nem állami, illetve nem önkormányzati közoktatási intézmény - az e törvényben szabályozott megállapodás alapján - állami, illetve helyi önkormányzati feladatot lát el. Nem jár költségvetési hozzájárulás a fenntartónak az iskolai rendszerű szakképzés gyakorlati képzésének ellátásához abban az esetben, ha a fenntartó szakképzési hozzájárulásra kötelezett.

A szakképzési törvény módosítása bővítette az ingyenes szolgáltatások körét, így ingyenes a tanulói jogviszony fennállása alatt az első és második szakmai vizsga; valamint a tanulói jogviszony fennállása alatt megkezdett vizsga esetén a pótlóvizsga és első alkalommal a javítóvizsga.

Az Alkotmány a művelődéshez való jog kapcsán a képességek szerinti hozzájutást teszi lehetővé a jelenlegi felvételi rendszerben. Az állam évente meghatározza az államilag finanszírozott létszámot, a felvételi vizsgát külön jogszabály szabályozza, amely a közoktatásra épül. Az adott korosztály felsőoktatásban résztvevőinek aránya eléri a 30 %-t, a felsőoktatás fejlesztésének célja ezen arány 50%-ra emelése. Preferált támogatást kap a nemzetiségi képzések fenntartása, (kis létszámmal is indul a szak) pályázatok, ösztöndíjak segítik az eredményes felvétel lehetőségét, újabb diplomás képzésben az állam 400 fő részére biztosítja a gyógypedagógus képzésben a második diploma megszerzését is. 2002-

ben 100 fő tanár számára biztosított hasonló keretek között a pszichológia szak elvégzése. A pedagógus továbbképzésben részt vevők közül pályázat útján kiemelt támogatásban részesülnek ettől az évtől a mentálhigiénés, egészségfejlesztő mentálhigiénikus és a szupervízor továbbképzési szakokra felvettek.

A Magyar Állam a felsőoktatásban tanulók számára 2001-től hitelrendszerrel vezetett be és az Esélyt a Tanulásra Közalapítvány keretei között 400 millió forint támogatást biztosít pályázat útján. Az állam továbbá a Bursa Hungarica Felsőoktatási ösztöndíjjal hozzájárul az önkormányzatok által támogatott fiatalok felsőoktatási tanulmányaihoz.

108. pont:

Az Oktatási törvény a tanulói jogviszony megszűnésének esetei között nem határozza meg konkrétan a terhességet, fogyatékossgot, HIV/AIDS fertőzöttséget, illetve az elítélést. Az Oktatási Minisztérium Áthelyező Bizottságai a közoktatási törvény szellemében biztosítják fogyatékkal élőknek, terheseknek, HIV fertőzötteknek, stb. az oktatás, képzés lehetőségét. Nagyon fontos emberi jog, amelyet az oktatásban is érvényesíteni kell, hogy minden gyermek a képességeinek megfelelő ellátásban részesüljön, a tanuláshoz való egyenlő esély elve az oktatás minden területén megvalósulhasson.

Az igen alacsony létszámú, igen nagy szórásban élő kisebbségek úgynevezett „vasárnapi iskola” keretében tanulják anyanyelvüket, vagy lehetőségük van az úgynevezett „kiegészítő kisebbségi oktatásban” részt venni. A hátrányos helyzetű roma tanulók esetében az óvodai, illetve az iskolai programok kötelező eleme az iskolai esély biztosítása (iskolai életmódra való felkészítés felzárkóztatás, tehetséggondozás, stb.).

Minden kisebbségi oktatási, nevelési formának kötelező része a kisebbségi kultúra fejlesztése, a népismeret oktatása. Lényeges, hogy a tanulók és szüleik a kisebbségi oktatást és annak valamely formáját önként, szabadon választják meg. A feladatok finanszírozásához a központi költségvetés kiegészítő támogatást biztosít, ez az alaptámogatás 25-30 %-át teszi ki. A hátrányos helyzetű roma gyermekek szempontjából fontos, mert növeli a roma gyermekek iskolai esélyeit, hogy az oktatási törvény rendelkezései szerint lehetségessé vált az óvodai nevelés szakaszának szakértői vélemény alapján történő meghosszabbítása. Egyéni haladási ütem biztosítható az alsó tagozatban, ez azt jelenti, hogy a negyedik évfolyam végéig a gyermek mentesül az értékelés alól. Lényeges, hogy a negyedik évfolyam végére tegyen eleget a követelményeknek.

Ezek az intézkedések megóvhatják a gyermekeket a kezdeti kudarcoktól és hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a roma gyermekek ne kerüljenek indokolatlanul speciális tantervű iskolába. Ugyancsak a hátrányos helyzetű roma fiatalok iskolai esélyeit és szakképesítéshez való jutását növeli, hogy ha a tanuló tanköteles korban nem fejezte be az általános iskola nyolcadik évfolyamát, a szakiskolában egy-két éves időtartamú felzárkóztató oktatásban vehet részt, melynek keretében a szakmaszerzésre is felkészülhet. Az intézkedés lényege, hogy a tanulók végzettség nélkül ne kerüljenek ki a közoktatási rendszerből. A roma kisebbséghez tartozó tanulók iskolai sikerességét az Oktatási Minisztérium nyilvános pályázatok keretében megvalósuló, külön programokkal is segíti: kisebbségi oktatási, civil szervezetek működési támogatása; népismereti és életmód táborok támogatása; a roma kisebbségi oktatásban résztvevő pedagógusok számára szervezett, akkreditált továbbképzések támogatása; a roma kisebbségi oktatást segítő kutatások, és a romológiai képzéshez szükséges segédletek előállításának támogatása.

Fejezeti keretből biztosított támogatások

Megnevezés	1996	1997	1998	1999	2000
	eFt-ban				
Oktatási programok	6274	8027	3600	31000	5800
Tanulmányi költségtérítések	2718	7322	7850	7281	8980
Működési költség kiegészítés közoktatási intézmények számára	5000	5324	14194	3000	2500
Romológiai kutatás és felsőfokú képzés	5362	12530	10320	4100	4500
Oktatási intézmények fejlesztése	10300	8500	22167	19300	153000
Hagyományörző és népismereti táborok		8748	8200	6100	6275
Pedagógus továbbképzés, romológiai konferenciák	425	655		7600	6900
Összesen	30079	51106	66331	78381	187955

Az eredményes tanulás elősegítésére az Oktatási Minisztérium először 2000-ben kollégiumi férőhely fejlesztési programot hirdetett meg roma tanulóknak, amire 150 millió forintot biztosított pályázati úton. Ennek eredményeként 2001. szeptemberétől 16 kollégiumban 287 hátrányos helyzetű roma tanuló nyert kollégiumi elhelyezést. 2001-ben az Arany János Tehetséggondozó Program keretein belül, speciális roma tehetséggondozó program indult 3 közép fokú intézményben.

A hátrányos helyzetű roma fiatalok iskolai előmenetelét az iskoláztatás egészére kiterjedő ösztöndíjrendszer segíti.

A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány által nyújtott ösztöndíj támogatások 1996-2001 között

Év	általános iskola		Középfok		felsőfok		egyéb		
	létszám	Eft	létszám	eFt	létszám	eFt	megnevezés	létszám	Eft
1996/1997							Ált.isk.tankönyv és taneszköz támogatás	8039	30000
1997/1998	272	25000							
1998/1999	748	25645	93	3720					
1999/2000	1933	70900	497	17910					
2000/2001	4285	124895	1720	77920	406	43600	Külföldi felsőfokú képzés	9	1190
							Technikus képzés	9	360
2001/2002 I.félév	6995	140530	2838	84320	950	57200		24	3085

A Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány által nyújtott
Ösztöndíj támogatások 1996-2001 között

Év	Középfok		Felsőfok	
	Létszám	Eft	Létszám	eFt
1996/1997	675	33750	110	7700
1997/1998	401	20050	132	9240
1998/1999	540	27000	103	10300
1999/2000	562	28100	111	11100
2000/2001	662	33000	174	17400
Összesen:	2840	141900	630	55740

Az 1042/B/1997. AB határozat álláspontja szerint a vizsgált nemzetközi egyezményekből nem vonható le az a következtetés, hogy az ingyenes alapfokú oktatást az állam - a szülő választása szerint - minden közoktatási intézményt fenntartó tekintetében köteles biztosítani. A hivatkozott egyezményekből az sem következik, hogy az államnak mindenki számára a választása szerinti iskolában kell biztosítania azokat a támogatási feltételeket, amelyeket az ingyenes oktatás biztosítására kijelölt fenntartók részére nyújt. Az a körülmény, hogy a nem állami, nem helyi önkormányzati intézmények térítési díjat, illetve tandíjat állapíthatnak meg, nem jár azzal a következménnyel, amely a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközne.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és általános helyettese számos vizsgálatot folytatott a beszámolási időszakban az oktatáshoz való jog érvényesülésével kapcsolatban. Az OBH 3193/1997. jelentésben arra kellett választ találni, hogy a hatályos jogszabályok szerint köteles-e az önkormányzat a különböző oktatási-nevelési módszerek hozzáférhetőségét az általa fenntartott intézményekben biztosítani, avagy az számára csupán lehetőség. Az önkormányzati törvény csupán az általános iskolai oktatásról és nevelésről illetve a középiskolai oktatásról rendelkezik, mint kötelezően ellátandó feladatról, a módszerekre vonatkozóan azonban nem tartalmaz rendelkezéseket. A közoktatási törvény - az önkormányzati törvényhez hasonlóan - szintén nem tartalmaz az oktatási-nevelési módszerek hozzáférhetőségére vonatkozó rendelkezéseket. A problémának az önkormányzatokat terhelő kötelezettség oldaláról való megközelítése azonban csak az egyik lehetséges módszer. A másik a művelődéshez való jog terjedelmének meghatározása. Az Alkotmánybíróság értelmezésében a művelődéshez való jog nem tekinthető a világnézetet és így - közvetve - az alkalmazott nevelési-oktatási módszer jellegét is meghatározó igénynek.

Az OBH 6796/1997. jelentés megállapítja, hogy a tanulót - magatartási problémái miatt az órák látogatása alól eltiltó pedagógus megsértette a jogszabály előírásait és visszasságot idézett elő az Alkotmány 2. § (1) bekezdése, 16. §-a valamint 67. §-ának (1) bekezdésével összefüggésben.

Az OBH 3143/2000. jelentés kimondja, hogy az alkotmány rögzíti a szülőnek azt a jogát, hogy a gyermekének adandó nevelést megválassza, de ez a szabad iskolaválasztási jog nem jelentheti azt, hogy a szülő tanév közben kiírathassa a gyermekét az iskolából anélkül, hogy tudná melyik oktatási intézményben fogja gyermeke a tanévet folytatni.

Az OBH 4004/1998. jelentés: az iskola igazgatója által rendelkezésemre bocsátott iratok között nem található olyan dokumentum, amely azt igazolná, hogy az iskola a Rendelet előírásainak megfelelően a tanulót a tanulói jogviszony megszüntetését megelőzően írásban két alkalommal figyelmeztette volna az igazolatlan mulasztás következményeire. Vizsgálatom során az ombudsman arra a megállapításra jutott, hogy a Szakiskola vezetőjének a panaszos gyermeke tanulói jogviszonya megszüntetése során követett

eljárása - mivel a tanuló előzetes figyelmeztetése elmaradt - megsértette a Rendelet vonatkozó előírásait. Az oktatási intézményekre hárul az a kötelezettség is, hogy feladatuk ellátása során elősegítsék az Alkotmányban deklarált ifjúságvédelem érvényre jutását. Ennek megfelelően a konkrét ügyben az iskola kötelessége lett volna a tanuló megfelelő tájékoztatása, előzetes figyelmeztetése és mivel ez elmaradt, az iskola nem tett eleget jogszabályi kötelezettségének. A mulasztás veszélyeztette az érintett tanulónak az Alkotmányban deklarált ifjúságvédelemhez fűződő jogának maradéktalan érvényesülését is.

Az OBH 1180/1999. jelentés megállapítja, hogy nincs olyan - az iskolai oktatás, nevelés során felmerülő - ok, amely feljogosítaná a pedagógust a testi fenyegetés alkalmazására. Alkotmányos jogokkal kapcsolatos visszásságot okoz a pedagógus - mint a közoktatási intézmény alkalmazottja - a testi épséghez és az emberi méltósághoz való joggal összefüggésben, amikor testi fenyegetést alkalmaz a gondjaira bízott diákokkal szemben.

109. pont:

A 88. pontban kifejtettek szerint a Gyvt. biztosítja a gyermekek erőszakkal szembeni védelemhez való jogát. Ezen túl a közoktatási törvény tiltja a testi erőszak minden formáját az iskolákban. Elrendeli, hogy az iskolák, pedagógusok tartsák tiszteletben a gyermek személyiségét, emberi méltósághoz való jogát. A közoktatásban a tanulói panaszokkal az oktatási jogok biztosja foglalkozik. Minden tanulónak jogában áll segítséget kérni az oktatási jogok biztosától, amennyiben jogaiban megsértik. Az érdeksérelmek orvoslását szolgálja az a jogorvoslati rend, amely alapján az intézmények döntései, illetve mulasztásai ellen eljárást lehet indítani. A közoktatásról szóló törvény biztosítja a gyermek szabad véleménynyilvánítási jogát. Így az iskolaválasztással, illetve ügyeinek vitelével kapcsolatos minden kérdésben véleményt nyilváníthat, javaslattal élhet. A közoktatási törvény 14 éves korától kötelezővé teszi a gyermek vélemények a figyelembe vételét az ügyekben hozott döntésekkel összefüggésben.

110. pont:

Az Európai Unió Socrates oktatási együttműködési és Leonardo szakoktatási együttműködési programjaiban Magyarország 1997 óta vesz részt. Az elmúlt néhány évben a magyar oktatási intézmények sikeresen bekapcsolódtak ezekbe a programokba. Intézményi együttműködések keretében ismerkednek a tagországokban folyó oktatási kérdésekkel, fejlesztésekkel, részt vesznek konkrét projektek kidolgozásában, illetve egyéni továbbképzések keretében tesznek szert hasznosítható tapasztalatokra, közben ismertetve a magyar eredményeket is különböző nemzetközi fórumokon.

A beszámolási időszakban is futó releváns Phare programok az alábbiak:

A HU 9904-01 sz. program (1999-2003) célja a hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatása (dajkaképző programok indításával, a tanárképzés, továbbképzés fejlesztésével, különböző általános iskolai programok kialakításával, iskolai rendszerű és rendszeren kívüli szakképzési programok bevezetésével, középiskolai tehetséggondozó programok kialakításával).

A HU 0008-02 sz. program (2000-2003) célja a képzésből a munka világába történő átmenet támogatása (az iskolai lemorzsolódás csökkentése, a pályaválasztás és a pályaeorientáció megkönnyítése, a felnőttoktatás és az élethosszig tartó tanulás lehetőségeinek javítása).

A HU 0101-01 sz. program (2001-2004) célja –a HU 9904-01 sz. program folytatásaként– szintén a hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatása (teleházak kialakítása, kistérségi közösség-szervezők képzése, alternatív pedagógiai programok kidolgozása, romológia a felsőoktatásban).

111. pont:

A Nemzeti-, Etnikai és Kisebbségi Hivatal előkészítésében a nemzeti és etnikai kisebbségek nevelési-oktatási intézményeinek fenntartásához, működéséhez nyújtott támogatások közül az intervenciós és koordinációs keretből biztosított támogatások összegének mintegy harmada nevelési és oktatási intézmények (óvodák, iskolák és kollégiumok) felújítására, beruházások befejezésére, intézmények bővítésére, berendezési tárgyak és eszközök beszerzésére, a hiányzó működési költség kiegészítésére került felhasználásra.

A Kisebbségi Tárcaközi Bizottság által támogatott kérelmek jelentős része oktatási intézmények krízishelyzetének megoldását, illetőleg enyhítését szolgálta. A kisebbségi iskolák támogatásával egyrésztől elhárult több nemzetiségi kisiskola bezárásának veszélye, másrésztől az érintett iskolákban, óvodákban lehetőség nyílt konkrét felújítások, illetve beruházások megvalósítására, valamint a színvonalas oktató-nevelő munkához szükséges tárgyi feltételek megteremtésére. A roma kisebbség esetében a bizottság 56 kérelmet támogatott mintegy 73 M Ft erejéig. A támogatott kérelmek több mint fele olyan oktatási intézménytől érkezett, amelyekben a roma gyermekek aránya 50% feletti. A támogatás egyrészt javította az oktatási intézmények működési feltételeit, másrészt hozzásegített ahhoz, hogy a roma származású gyerekek napközbeni ellátásban is részesüljenek a felzárkóztató, tehetséggondozó programok mellett. A magyarországi horvátok 20 kérelme kapott támogatást közel 43 M Ft összegben. A magyarországi németek 34 kérelmére 51 M Ft-ot ítél meg a bizottság.

A román kisebbség 20 kérelme kapott támogatást 38,5 M Ft összegben. A szerb kisebbség 13 pályázata mintegy 16 M Ft támogatásban részesült. A szlovák nemzeti kisebbség köréből 27 kérelmet támogatott a bizottság közel 43 M Ft összeggel. A szlovének esetében hat pályázat kapott támogatást mintegy 10 M Ft összegben.

Működik egy a fiatalok társadalmi beilleszkedését segítő Phare program, amelynek keretében a roma gyermekek óvodáztatása, iskolai eredményessége, szakmaszerzése kap nagy hangsúlyt. E programok közül 2001-ben három megyében indult dajkaképzés, amelynek révén 270 roma származású dajka oktatása kezdődött meg. Ugyancsak e program keretében 130 új pedagógiai program került kidolgozásra, 270 intézményben 1230 pedagógus közreműködése mellett 13350 hátrányos helyzetű és roma gyermek részvételével. A hátrányos helyzetű roma fiatalok eredményes középfokú oktatása érdekében két kollégiumi háttérrel is rendelkező oktatási központ készült el Phare támogatással.

112. pont:

A közoktatási törvény értelmében a szabadidő szervező feladata egyebek mellett, hogy az alapvető emberi értékek, a nemzeti, nemzetiségi, kisebbségi hagyományok iskolán belüli megismertetésében, a kulturális, etnikai másság megismertetésében és elfogadtatásában közreműködjön.

1999. június 5-én írta alá az oktatási és a környezetvédelmi miniszter „A környezeti nevelés, oktatás, képzés fejlesztéséről” szóló együttműködési megállapodást, amelyben a kitűzött célok és feladatok megvalósítására minisztériumként 120-120 millió forintot biztosítanak évente.

Az erdei iskola pályázatok célja, hogy megteremtsük a feltételeket ahhoz, hogy az első 8 év alatt minden diák legalább egyszer eljuthasson erdei iskolába. A középiskolai környezeti nevelés célja, hogy az osztályok, diákcsoporthoz a település közösségével együttműködve tárjanak fel helyi problémákat, járják körül annak megoldási lehetőségeit és tegyenek javaslatot megoldásra. A felsőoktatásban a környezeti képzés módszertanára, illetve a tanár szakosok által alkalmazható, alkalmazandó környezeti nevelési módszerek fejlesztése a fő cél.

A magyarországi kisebbségek szórványban élnek, a kisebbségi nyelvek egyre jobban kiszorultak a mindennapi nyelvhasználatból, a család mára elvesztette a kisebbségi anyanyelv átörökítő szerepét is. A kisebbségi nyelv és kultúra átörökítése, az identitás erősítése szinte kizárólag az óvodára, iskolára és a civil szervezetekre hárul. A kisebbségi oktatás, a magyar közoktatási rendszer részeként, biztosítja mindazokat a szolgáltatásokat, amelyeket általában a közoktatás nyújt, és e mellett megteremti az anyanyelv megtanulásához és e népcsoportok kultúrájának és történelmének megismeréséhez szükséges feltételeket is. Míg a nemzetiségi oktatásnak a feladatai alapvetően nyelvi és kulturális természetűek, a cigányság oktatásának a közoktatás világán messze túlmutató problémahalmazra is választ kell adnia. A cigányság nagy tömegei szociális problémákkal küszködnek, kirekesztődésükben közrejátszik a mindennapokban is tapasztalt diszkrimináció. Körükben az átlagnál jóval magasabb a munkanélküliség. Lemaradásuk csökkentése a közoktatásügynek is nagy feladata. A roma lakosság társadalmi integrációjához vezető egyik legfontosabb út az iskoláztatás. Az oktatás azonban csak széleskörű társadalmi összefogással hozhat eredményeket hosszabb távon is. Ezért is fontos a tárcák közötti koordinált együttműködés, melyet új alapokra helyezett a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról szóló Kormányhatározat. Fenti célok elérése érdekében az oktatási tárca hathatósabb segítséget remél a kormányhatározat nyomán létrejött Cigányügyi Tárcaközi Bizottságtól.

A kilencvenes évtizedben alakultak ki – jórészt a korábbi struktúrákon – a kisebbségi oktatás új jogi, pénzügyi és szervezeti feltételei. E folyamat keretében az egymáshoz illeszkedő szabályozók többoldalú garanciát nyújtanak a szórványban élő kisebbségek számára ahhoz, hogy az oktatás területén is érvényesülhessen jogegyenlőségük. A cigány kisebbség oktatásának szabályozása során különös figyelmet kellett fordítani arra, hogy az oktatási rendszerben megjelenő többletfeladatok megvalósítása – különféle programok keretében – jogszabályi és pénzügyi garanciákat kapjon, ugyanakkor a szabályozók együttműködési ne ösztönözhesse a gyermekek, tanulók, hallgatók származás szerinti elkülönítésére.

A közoktatási törvény előírásainak megfelelően döntően az 1998-1999-es tanévre készültek el a kisebbségi nevelést, oktatást végző intézmények nevelési, pedagógiai programjai. A helyi tantervek készítésekor kiderült, hogy a nemzetiségi oktatás speciális tantárgyainak, az anyanyelv és irodalomnak, illetve a népművelésnek a heti kötelező órakeretben történő elhelyezése konfliktusokat okoz.

A kisebbségi törvény által számon tartott tizenhárom nemzeti kisebbség az oktatás szempontjából három csoportra osztható: az ún. hagyományos nemzeti kisebbségekre – horvátok, németek, románok, szerbek, szlovákok és szlovének – amelyek már rendelkeznek a magyar közoktatási rendszeren belül kialakított oktatási hálózattal; a másik nagy csoportba tartozó nemzeti kisebbségek – bolgárok, görögök, lengyelek, ruszinok és ukránok – nem rendelkeznek oktatási hálózattal, ún. vasárnapi iskolában, tehát iskolán kívüli tevékenység keretében oktatják anyanyelvüket, vagy csak egy-egy intézménnyel rendelkeznek; a harmadik, létszámában legnagyobb csoport, a cigány kisebbség nevelése és oktatása az ún. „cigány kisebbségi oktatás” keretében folyik a magyar közoktatási rendszeren belül. Jelenleg mintegy 250 óvodában és kb. 650 általános iskolában szerveznek cigány kisebbségi oktatást, becslések szerint mintegy 25 ezer óvodás és 55 ezer iskolás részére. Napjainkban a roma gyermekek beiskolázása teljes, a tanulók jelentős többsége általános iskolai végzettséghez jut.

Problémát jelent, hogy zömében a hátrányos helyzetű roma gyermekek, tanulók tanulási esélyeit javító programok a cigány kisebbségi oktatás keretében valósulnak meg. A két különböző tartalmi elemet a jövőben szükséges szétválasztani. Biztosítani kell a lehetőséget – a nemzetiségi oktatáshoz hasonlóan – a kisebbségi nevelés, oktatás megvalósításához, és

külön ki kell dolgozni a hátrányos helyzetű roma gyermekek iskolai esélyeit növelő programok megvalósításához szükséges feltételrendszert.

Az országban kisebbségi középfokú oktatás tizenkilenc tannyelvű, illetve kétnyelvű, egy cigány gimnáziumban, továbbá négy szakközépiskolában folyik. (Ebből: tíz német, kettő szlovák, kettő horvát, kettő román, egy szerb, egy szlovén, egy bolgár és egy cigány középiskola.) A roma tanulók esetében a középfokú oktatásnak, kollégiumi nevelésnek kiemelkedő szerepe van az értelmiség képzésében és a szakmaszerzésben. Az intézmények sora figyelemre méltó eredményt ért el e téren. Ma az általános iskolát végzett roma tanulóknak mintegy 85 százaléka tanul tovább, és ebből 16 százalék érettségit adó középiskolában.

Kiemelkedő a jelentősége a lemorzsolódás megelőzésének, a középfokú intézményekben és kollégiumokban a tehetséggondozó tevékenységnek. Ezt a folyamatot fejleszti tovább az Arany János tehetséggondozó program roma kollégiumi alaprogramja, melyet az elmúlt évben először írt ki az oktatási tárca. A tehetséggondozó program 50 fős kezdő létszámmal, három kollégiumban indult meg. Az utóbbi évek oktatásügyének fontos eredménye a roma fiatalok tanulását és továbbtanulását segítő, főleg állami támogatással létesült közalapítványi ösztöndíjak rendszere.

113. pont:

A nemzeti, etnikai kisebbségi oktatás, nevelés jól elhatárolható többletfeladatokat tartalmaz. Ezek ellátásához 1991. óta a mindenkorai költségvetési törvény kiegészítő támogatást biztosít a fenntartók számára. A kiegészítő támogatás mértéke, bár nem minden időszakban az elvárható ütemben, évről évre nőtt, majd a későbbi differenciálással a magasabb színvonalú kétnyelvű, illetve a teljes anyanyelvű oktatás fejlesztését ösztönözte. A kiegészítő támogatás megfelelő forrást biztosít a kisebbségi feladatellátáshoz. Problémák jellemzően 1996-tól jelentkeztek az alacsony tanulólétszámú nemzetiségi iskolák fenntartásában.

A különféle kísérleteket (kisiskola normatíva, intervenció keret) követően megoldást a 2000. évi költségvetési törvény hozott. A szabályozás szerint az 1100, a 3000 és 3500 fő alatti településeknek biztosított úgynevezett kistélepülési normatívák kétszeresét vehetik igénybe a települési önkormányzatok, ha kisebbségi nyelvoktató, tannyelvű, kétnyelvű oktatási, nevelési intézményt tartanak fenn.

Ez az intézkedés nemcsak a kistélepülések intézménymegtartó képességét fokozta, hanem döntően hozzájárult a kis létszámú nemzetiségi iskolák fennmaradásához és ezen keresztül az adott települések nemzetiségi jellegének megtartásához. Ezen kívül évente további elkülönített keret (2000-ben 300 millió Ft, 2001-ben 320 millió Ft) használható fel kiegészítő támogatásként, pályázat útján a kisebbségi óvodák és iskolák fenntartásához. E kerettel elsősorban azokat a kisebbségi nevelési, oktatási intézményeket fenntartó önkormányzatokat támogatja a költségvetés, amelyek a település nagysága miatt az előző lehetőségből kimaradtak, és a nemzetiségi, kisebbségi oktatás fenntartása aránytalanul nagy terheket jelentene számukra.

A 2000. év tapasztalatai szerint e kiegészítő támogatásokkal a kisebbségi nevelést, oktatást biztosító óvodák és iskolák fenntartásához a központi költségvetés általában 80-90 százalékkal járult hozzá.

Az állam kiemelt feladatának tekinti a működéshez szükséges tárgyi feltételek biztosítását is. A központi beruházásból épült több tizenkét osztályos, kollégiumi háttérrel rendelkező, országos beiskolázású kisebbségi iskola mellett (szlovák, horvát, szerb, német) 1998 szeptemberében kezdte meg működését új épületben a gyulai Román Kollégium. Jelenleg folyamatban van a pécsi Német-Magyar Iskolaközpont kollégiumjának fejlesztése az Oktatási Minisztérium támogatásával. Tovább folytatódott, döntően költségvetési forrásból a Gandhi Gimnázium és Kollégium építése.

114. pont:

A közoktatási törvény alapján közoktatási intézményt az állam és a helyi önkormányzatok mellett létrehozhat, fenntarthat és működtethet a helyi kisebbségi önkormányzat, az országos kisebbségi önkormányzat, a Magyar Köztársaságban nyilvántartásba vett egyházi jogi személy, a Magyar Köztársaság területén alapított, és itt székhellyel rendelkező jogi személy, alapítvány, egyesület, továbbá a természetes személyek. A nem önkormányzati intézményfenntartók önkormányzatokkal azonos támogatásban részesülnek.

Magyarországon az intézményalapítás szabadsága nem korlátozott. Az oktatás minőségét, a gyerekek jogait biztosító működési és tartami jogszabályokban leírtakat az intézményekben – fenntartótól függetlenül – be kell tartani, ezek betartásának ellenőrzési rendszere kidolgozott.

A finanszírozásban is a szektorsemlegesség érvényesül, a nem állami, nem önkormányzati fenntartású intézmények az állami, önkormányzati fenntartású intézményekkel azonos mértékű állami támogatásban részesülnek.

115., 116. pont:

Az előírások betartásának ellenőrzési rendszere kiépített, a fenntartói ellenőrzés mellett a minisztérium háttérintézményeként működő független szervezetek is vizsgálják az intézmények működését, eredményességét.

A közoktatási törvény tiltja a hátrányos megkülönböztetés minden formáját. Megállapítja azokat a rendelkezéseket, amelyek biztosítják, hogy a fenntartói és az intézményi döntések során a gyermek mindenképp felett álló érdeke kerüljön előtérbe. Meghatározza azokat a feltételeket, amelyek garantálják a gyermek véleményének a kikérését és tiszteletben tartását. Jogszabályok határozzák meg a minimális szolgáltatás mértékét, azt az időkeretet, amelyet a fenntartónak biztosítani kell a nevelési-oktatási feladatok megvalósításához. Jogszabály határozza meg, melyek azok a minimális eszközök és felszerelések, amelyeket minden intézménynek biztosítani kell.

117. pont:

A Gyvt. a gyermekjóléti szolgálat feladataként jelöli meg egyebek mellett a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében a szabadidős programok szervezése. A közoktatási törvény kimondja, hogy a gyermeknek, a tanulónak joga, hogy óvodai életrendjét, iskolai tanulmányi rendjét pihenőidő, szabadidő, testmozgás beépítésével, sportolási, étkezési lehetőség biztosításával életkorának és fejlettségének megfelelően alakítsák ki.

A tanuló joga, hogy igénybe vegye az iskolában és kollégiumban rendelkezésre álló eszközöket, az iskola és kollégium létesítményeit ide értve a sport- és szabadidő-létesítményeket; tagja legyen iskolai, művelődési, művészeti, ismeretterjesztő, sport- és más köröknek.

A törvény rendelkezik a nevelési-oktatási intézményekben szabadidő szervező foglalkoztatásának lehetőségéről. Ha az iskolában és kollégiumban a tanulók létszáma eléri a háromszázat, szabadidő szervezőt kötelező foglalkoztatni.

A szabadidő szervező segíti az iskola pedagógusainak és a tanulók szabadidő-szervezéssel, közösségi élet kialakításával összefüggő munkáját. A szabadidő szervező feladata egyebek mellett az iskola pedagógiai programjához kapcsolódó tanórán kívüli foglalkozások, programok előkészítése, szervezése, a környezeti neveléssel összefüggő tevékenység segítése (erdei iskola, tábor stb.).

A sporttörvény alapján a Nemzeti Szabadidősport Szövetség képviseli az állami szervek, a helyi önkormányzatok, a MOB, a Nemzeti Sportszövetség, a sportközalapítványok, a sportszövetségek és más társadalmi szervezetek irányába többek között a szabadidő-, a gyermek- és ifjúsági sport érdekeit; véleményt nyilvánít a szabadidő-, a gyermek- és ifjúsági sportot érintő sportpolitikai kérdésekben, e területeken kezdeményezi kormányzati intézkedések megtételét, véleményezi a sporttal kapcsolatos jogszabálytervezeteket. A törvény szerint a közoktatási intézményekben a tanulók szervezett formában való rendszeres testedzéséhez, sporttevékenységéhez szükséges feltételeket biztosítani kell. Iskola, kollégium és óvoda nem építhető a lakosság és a tanulók számához viszonyított, külön jogszabályban meghatározott méretű tornaterem vagy tornaszoba nélkül; a tornateremmel nem rendelkező, már működő iskola, illetve kollégium fenntartója köteles a tanulók részére a külön jogszabályban meghatározott sportolási lehetőséget biztosítani.

A kulturális és művészeti életben való szabad bekapcsolódás alapvetően a színház, a tánc és a zene területén valósul meg. Magyarországon gyermekeknek szóló színházi előadások megjelennek a repertoárrendszerben játszó önkormányzati tulajdonban lévő fővárosi nagyszínházak műsorán – ezek rendszerint nagy szériában játszott, évekig futó zenés sikerdarabok. Az önkormányzati tulajdonban lévő vidéki színházak műsorában (kiemelkedik a művészi programjával országosan elismert kaposvári Csiky Gergely Színház, ahol a nézők több mint 30%-a gyermek). A külön erre szakosodott (gyermek- és ifjúsági előadások létrehozására), működésüket pályázati úton biztosító színházi vállalkozások és alternatív színházi műhelyek éves programjában (egy ilyen kisszínház éves működési támogatása 1-6 millió forint körül mozog, kiemelkedett ebből a sorból 2001-ben a Merlin Színház, amely 5 millió forintot kapott működési támogatásán kívül gyermekszínházi programja megvalósításához). A bábtársulatok repertoárjának átlagos éves működési támogatása kb. 1 millió forint. 11 bábszínházunk közül a két legnagyobb, a Budapest Bábszínház, és a 90 %-ban gyermekközönségnek játszó Kolibri Színház a fővárosban működik.

Vidéken folyamatosan alakulnak az új bábszínházak, legutóbb 2000-ben Veszprémben. 2001-ben két új épületet kaptak a Kecskeméti és Debrecenben működő bábtársulatok. Az önkormányzati tulajdonú bábszínházak központi támogatása az elmúlt évhez képest 26%-kal emelkedett (Idén 185 millió forint művészeti támogatásban részesültek a kulturális tárcától).

Mindezekon kívül valamennyi műfaj és működési struktúra képviselője pályázhat gyerekszínházi produkció létrehozására a Nemzeti Kulturális Alapprogramhoz (NKA), amely 1998. és 2000. közt gyermekprogramok megvalósulását kiemelten támogatta. (A NKA miniszteri külön kerete terhére pl. 3 millió forintot kapott az Magyar TV Rt. 1999-ben gyerekszínházi előadások bemutatására).

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma az Oktatási Minisztériummal közösen meghirdette az ún. beavató színházi pályázatot, amely egyfelől gyermekek szervezett színházlátogatását támogatja, másfelől olyan gyermekelőadások létrehozását, amelyek a nézőket is belevonják az előadás létrehozásának folyamatába. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által alapított három koncertrendező társaság egyik fő feladata ifjúsági koncertek szervezése. Az iskoláskorú gyermekek rendkívül kedvezményes áron juthatnak hozzá komolyzenei bérletsorozatokhoz, amelyeken országos hírű zenei együttesek, kiemelkedően tehetséges muzsikusok ismertetik meg őket a zeneirodalommal. Ez a lehetőség az iskolai zenei nevelés tematikájára épül, azt szervesen kiegészíti.

A színházak által nyújtott lehetőségek mellett a szabadidő hasznos eltöltését biztosítják az ifjúság számára készített filmek. Az elmúlt három évben öt gyermekek számára készült filmprodukció részesült összesen 775 millió forintos támogatásban a kulturális tárcától.

A Nemzeti Kulturális Alapprogram kiemelt összegekkel támogatta a gyermekkultúrával kapcsolatos programokat a funkcionális iparművészet és belsőépítészet területén is. Támogatta játszóterek felújítását és új játszóterek létrehozását.

2000. február 3-án az Európa Tanács Miniszterek Tanácsa jóváhagyta az Európa Tanács Kulturális Együttműködési Bizottsága dokumentumát, amely a roma gyermekek nevelésével, művelődésével, kulturális helyzetével foglalkozik. Az ajánlás és az azt előkészítő tárgyalási

anyag Magyarországot jelölte meg mint pozitív példát a problémák megoldása terén. A kisebbségi művelődéspolitikai nagy elismerését jelentette az ET Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája magyar kötelezettségvállalásainak 2001. évi ország jelentése. Az elkészült anyagból megállapítható, hogy az általánosan is kedvező országgép legegységértelműbben pozitív területe a kisebbségi kultúra és közművelődés. Megállapítja, hogy a kisebbségi nyelvekkel kapcsolatos kezdeményezések és az önkifejezés különböző formái számos támogatási csatornán keresztül kapnak ösztönzést. Ezek finanszírozása a Kulturális Minisztériumon és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalon át, illetve a kisebbségi önkormányzatok általános költségvetési támogatása révén történik.

A kisebbségi nyelvű művészeti alkotásokhoz való hozzáférést a művészeti kiállítások és fesztiválok anyagi támogatásával mozdítják elő. Vannak olyan kisebbségi önkormányzatok, amelyek saját művelődési házakat és múzeumokat tartanak fenn, de általában az állam is működtet múzeumokat és színházakat a kisebbségi nyelvek érdekében. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma évek óta támogat nemzeti kisebbségi rendezvényeket; nemzeti kisebbségi tábortokat; nemzeti kisebbségi könyvkiadást; nemzeti kisebbségi egyedi elbírálású pályázatokat; cigány kulturális, hagyományőrző rendezvényeket.

2000-től a cigány középtávú intézkedéscsomag a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumát érintő feladatok megvalósítására fordított összeg 70 millió Ft-ra, a nemzetiségi és etnikai kisebbségek kultúrájára fordítható alapösszeg 120 millió Ft-ra emelkedett 2000-ben. Az országos, vagy regionális jelentőségű nagyrendezvények, továbbá a több nemzetiséget érintő, valamint a kisebbség-anyanemzet kapcsolatok ápolását jelentő programok is preferenciát élveztek. Kiemelkedő jelentőségű a kisebbségi társadalom reális cigányképének kialakítása érdekében roma alkotók által készített, vagy roma tematikájú dokumentumfilmek, játékfilmek, közszolgálati és regionális televízió- és rádióadások támogatását. Elmondható, hogy általában minden jelentős műhely vagy alkotó kapott támogatást. 1998-ban egyedi, önálló támogatásként az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ megalapítására 150 millió Ft-ot, működésre 1999-ben 30 millió Ft-ot nyújtott a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma. 2000-2002. években további 35-35 millió Ft-ot nyújtottak éves működési költségeire.

118. pont:

A közoktatásban – az iskolai szabadidő szervezők által biztosított programokon túl - a kollégiumi hálózat működtetése biztosítja a gyermekek itt felsorolt jogait. A közoktatás egyik legfontosabb teendője a társadalmi esélyegyenlőtlenség (szociális, gazdasági, kulturális terület) mérséklése. Ennek egyik leghatékonyabb színtere a kollégium.

Mind a tartalmi, mind a finanszírozási oldalról komoly lépések történtek ennek megvalósítására. A Kollégiumi nevelés országos alapprogramjának megszerkesztése, szakmai elfogadása, a kollégiumi nevelés tartalmi megújulását jelenti. A kollégiumok támogatására a Kormány 2000-ben létrehozta a Nemzeti Kollégiumi Közalapítványt, amely 2001 januárjában kezdte meg működését.

A Fővárosi Önkormányzat fenntartásában működő kulturális intézmények (Budapesti Művelődési Központ, Petőfi Csarnok Ifjúsági Szabadidő Központ) biztosítják a pihenéshez, szabadidős és kulturális tevékenységekhez való gyermeki jogokat.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa az OBH 2196/2000. számú jelentésében kiemelte, hogy a sport a nemzeti egészségfejlesztés alapvető eszköze, a szabadidő eltöltésének társadalmilag is hasznos módja, amely jelentős szerepet tölt be az ifjúság erkölcsi-fizikai nevelésében, a személyiség formálásában. A mozgásgazdag életmód szükségességét és hasznosságát kifejező szemlélet terjesztése, a meglévő létesítmények korszerűsítése és újak kialakítása hozzájárul a fiatalok életmódjának, szabadidős tevékenységének helyes irányba tereléséhez. A biztonságos sportolás feltételeinek megteremtésével a szülők is szívesebben engedik sportolni gyermekeiket.

Az ügyben panaszos több környékbeli lakó aláírásával ellátott beadványában azt sérelmezte, hogy a lakóhelye közelében található játszótér elkerített részén lévő sportpályán folyó kosárlabdázás zavarja a környéken lakók nyugalmát. Az ombudsman rámutatott, hogy a másokat zavaró tevékenység csak akkor tiltott, ha a zavarás szükségtelenül következik be. Tehát, amennyiben a zavarás szükségszerű, a cselekmény nem jogellenes. A játszótéren kialakított sportpályán folyó sportolással együtt járó zavarás szükségszerű, azt a tulajdonosok tűrni kötelesek.

119., pont:

Az Alkotmány kimondja, hogy a Magyar Köztársaság törvényben meghatározott feltételek szerint - ha sem származási országuk, sem más ország a védelmet nem biztosítja - menedékjogot nyújt azoknak a nem magyar állampolgároknak, akiket hazájukban, illetve a szokásos tartózkodási helyük szerinti országban faji, nemzeti hovatartozásuk, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk, vallási, illetőleg politikai meggyőződésük miatt üldöznek, vagy üldöztetéstől való félelmük megalapozott.

A menedékjogi törvény célja, hogy meghatározza a Magyar Köztársaság területén nyújtott menedékhez fűződő jogokat és kötelezettségeket, a menekültügyi hatósági eljárás törvényességi garanciáinak megállapításával biztosítsa az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelmét, garantálja a faji, vallási, nemzeti hovatartozás vagy politikai meggyőződés miatti megkülönböztetés tilalmának érvényesülését.

Az egyezmény céljának megfelelően a menedékjogi jogszabályok a menedékkérő, a menedékes és a menekülteként elismert gyermekek különleges védelmét biztosítják. A területspecifikus rendelkezéseken túl, a menekülteként elismert gyermekek a magyar állampolgárokkal azonos jogokat élveznek mind az oktatás, mind az egészségügyi, valamint a szociális ellátások és támogatások tekintetében, az ide vonatkozó jogszabályok szerint.

A szülővel érkező menedékkérő gyermek törvényes képviselője a szülői felügyeleti jogot gyakorló személy.

Kísérő nélkül érkezett kiskorú részére, ha az eljárásban a törvényes képviselő nem vehet részt, a menekültügyi hatóság az eljárás megindulásakor haladéktalanul eseti gondnokot rendel ki. A 18 éven aluli gyermek ügyét a törvényes képviselőt ellátó, szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő ügyével együtt kezelik. Minden menedékkérő gyermek bekerül a menekültügyi nyilvántartásba. A menekültügyi eljárás során csak a 14. életévét betöltött kérelmezőtől vehető ujjlenyomat.

A családtagokkal együtt érkező gyermek csak akkor hallgatható meg menekülésének körülményeiről, ha 14. életévét betöltötte és a meghallgatás a körülmények tisztázása érdekében nélkülözhetetlen. A szülők, törvényes képviselők jogaikról és kötelezettségeikről többnyelvű írásbeli tájékoztatókat kapnak, kioktatásuk szóban, tolmács segítségével is megtörténik.

A menedékkérő gyermekek életkor szerinti (gyermek- és fiatalok) megoszlása 2002. március 1-jén:

Életkor	Menedékkérők száma
0-14 éves	65
14-18 éves	116
Összesen:	181 fő

A befogadó állomásokon - és más szerződéses szálláshelyen - elhelyezett menedékkérő gyermekek nemzetiség szerinti megoszlása az alábbiak szerint alakult:

Nemzetiség	0-14 évesig	14-18 évesig
Afgán	18	29
Bangladesi	-	18
Ghánai	-	1
Grúz	2	-
jugoszláv magyar	2	-
jugoszláv horvát	1	-
jugoszláv szerb	3	1
jugoszláv albán	-	1
Indiai	-	3
Iraki	19	13
Iráni	-	1
Kameruni	1	-
Kínai	-	3
Macedón	1	-
Moldáv	-	1
Mongol	2	-
Nigériai	-	19
Pakisztán	-	2
Sierra Leone-i	-	15
Srí Lanka-i	-	1
Szomáliai	5	6
Török	10	1
Ukrán	1	-
Vietnámi	-	1

A menekültügyi eljárásban háromszintű jogorvoslati fórum áll rendelkezésre. Aki meghallgatása során bármilyen személyét érintő kínzásról, embertelen megalázó bánásmód elszenvetéséről tesz említést, gyógyulása érdekében lehetősége van a pszichiáterekből álló Cordelia Alapítvánnyal felvenni a kapcsolatot. A közvetlen családtagok (gyermekek és szülők) számára azonos szálláshelyet kell kijelölni a menekülteket befogadó állomáson vagy szerződéses szálláshelyen. Gyermekek őrizeti szálláson nem helyezhető el.

120. pont:

A menedékkérő gyermekek részére a befogadó állomáson napi háromszori étkezés, havonta tisztasági felszerelés, érkezéskor gyermekruha-csomag jár. A csecsemők étkeztetése speciális igényeik figyelembevételével történik. A 14. életévüket betöltött kérelmezők a szálláshelyen tartózkodás 3. hónapjától költőpénzre jogosultak. A befogadó állomáson töltött időszakban a gyermekek szabadidejének megszervezésére igen nagy gondot fordítanak. A gyermekekkel a befogadó intézmény, valamint a civil szervezetek szociális munkásai foglalkoznak. Valamennyi menekülteket befogadó állomáson működik óvoda. Az intézmény székhelyén működő kulturális és szolgáltató intézményekkel a szálláshelyvezető és a közös tevékenységeket koordináló szociális és információs csoportok tartanak kapcsolatot. A kísérő nélküli kiskorúak elhelyezésére folyamatban van egy önálló szálláshely létrehozása az EU tagállamok tapasztalatai alapján. Ennek megvalósításában együttműködik a BM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, a helyi önkormányzat, egy civil szervezet és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának Magyarországi Képvisellete.

A menedékjogról szóló törvény értelmében - a családi együttélés biztosítása céljából - menekültként kell elismerni a külföldi közvetlen családtagját is, ha a kérelmet együttesen

nyújtották be, vagy ha a családtag a kérelmet a külföldi kérelmező hozzájárulásával és – az őt menekültként elismerő - határozat meghozatala előtt nyújtotta be. A Magyar Vöröskereszt Keresőszolgálatának igénybevétele minden olyan esetben biztosított, amikor a Hivatalnak tudomására jut, hogy a szülők hol tartózkodhatnak.

A menedékkérők tankötelezettségének 2002. január 1-jén történt bevezetését megelőzően a nagy számú, azonos nyelvet beszélő (vagy értő) gyermek számára a befogadó állomásokon oktatást szerveztek. A speciális nyelven beszélő, kis létszámú iskoláskorú esetén nehézségekbe ütközött az adott nyelven beszélő pedagógus biztosítása. Az oktatás megszervezése angolul, oroszul vagy szerb-horvátul tudó gyermekek számára nem jelentett problémát.

A Bevándorlási Hivatal 2001. júniusában kezdeményezte a menedékkérők tankötelezettségének bevezetését az Oktatási Minisztériumnál. A közoktatási törvény módosítása a tankötelezettséget a menedékkérőkre is kiterjesztette.

A békéscsabai oktatási intézmények a tankötelezettség bevezetése előtt már vállalták, hogy (tanterem hiányában) oktatásra alkalmas helyet adnak a gyermekek képzéséhez, amelyet a helyi befogadó állomás a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat adományából finanszírozott éveken át.

A 25/1998. Kormányrendelet alapján a kísérő nélküli fiatalok részére a Bevándorlási Hivatal a tanulmányok teljes körű költségét finanszírozza. Ugyanez a költségviselés vonatkozik a menedékes gyermekek oktatására is. A menekült, a menedékkérő, a befogadott gyermekeket oktató pedagógusok továbbképzését 2001-ben és 2002-ben szintén a Bevándorlási Hivatal kezdeményezte.

A Kormányrendeletben foglalt támogatási formák közül a menekült szülő által igényelt rendszeres életfenntartási hozzájárulás a gyermeknek is jár. A lakhatási támogatás összege a nevelt gyermekek számától függően növekszik. A beiskolázási támogatás tanévenként egy alkalommal abban az esetben folyósítható, ha a család szociálisan rászorul feltéve, hogy a jegyző a Szt. alapján ilyen juttatást nem ítelt meg a gyermek javára. A magánszálláson lakó menekültek és befogadottak esetén a szülő felelőssége a tankötelezettség teljesítése.

121. pont:

A menedékjogi törvény hatálya alá tartozó külföldiek ellátásáról és támogatásáról szóló Kormányrendelet az alap- és középfokú oktatási intézményben tanuló menekült gyermekek számára térítésmentes felzárkóztató magyar nyelvi képzést tesz lehetővé. Ugyanezt a befogadottak részére 2001-ig az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság támogatta. 2001-ben öt önkormányzati oktatási intézménnyel sikerült a felzárkóztató képzésre szerződést kötni.

122. pont:

A tanköteles menedékkérők oktatásával kapcsolatban felmerült probléma, hogy a menedékkérő gyermekek túlnyomó része nem beszél és nem ért magyarul. Ez a tény nyelvi felzárkóztató képzést tesz szükségessé. A gyermekek többnyire csak néhány hónapig tartózkodnak Magyarországon; ilyen rövid idő alatt nem képesek a magyar nyelv elsajátítására és az oktatási intézménybe való beilleszkedésre. Az általános és középiskolai magyar pedagógusok rendszerint nincsenek kiképezve a magyar, mint idegen nyelv oktatására, ezért a menedékkérő gyermekek nevelése nehezen mutat fel eredményt.

A problémát tovább súlyosbítja, hogy ezek a gyermekek gyakran traumatizáltak, ami a velük foglalkozó pedagógusok sajátos (pszichológiai) felkészültségét is igényli.

A családok általában semmilyen vagyonnal nem rendelkeznek, amely az iskoláztatás során felmerülő költségeket fedezné.

A fenti problémák a menekült és a befogadott gyermekekre is jellemzőek azzal a különbséggel, hogy tartózkodási idejük elegendő ahhoz, hogy elsajátítsák a magyar nyelvet

és - különösen a menekültek esetében - a szülők munkavállalása könnyíthet a családok pénzügyi nehézségein.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa több jelentésében is foglalkozott a közösségi szállások állapotával. Jelentéseiben a gyermeki jogokkal összefüggő visszasságokat is megállapított. A szállások nem rendelkeztek többek között a gyermekek hosszabb idejű, kulturált tartózkodásához, foglalkoztatásához szükséges eszközökkel, a kisgyermekek fürdetéséhez szükséges felszerelésekkel, s a gyermekekkel foglalkozó szakemberekkel (Ld: OBH 3020/1998, OBH 3524/1998, OBH 5551/1998., 5935/1998., 6359/1998.)

123. - 131. pont:

A honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény 70. cikke rendelkezik arról, hogy az általános hadkötelezettség alapján minden magyar állampolgárságú és a Magyar Köztársaság területén élő férfi hadköteles. A hadkötelezettség a 17. életév betöltésekor kezdődik. Így az egyezményben előírtaknak a magyar jogszabályok eleget tesznek.

A Magyar Köztársaság képviselője 2002. március 11-én aláírta a gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermek jogairól szóló Egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyvet.

Magyarországon 1956 óta nem volt fegyveres konfliktus, de a nemzetközi kapcsolatainkban (a gyermekeket érintő kérdésekben) az Egyezmény alapján járunk el. A vonatkozó nemzetközi egyezményeket hazánk ratifikálta. Ezek közül a legjelentősebbek az 1998. évi X. törvény a „Gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg megsemmisítéséről” szóló Egyezmény megerősítéséről és kihirdetéséről; az 1989. évi 20. törvényerejű rendelet a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvének kihirdetéséről; az 1996. évi XXXIX. Törvény a volt Jugoszlávia területén elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekmények megbüntetésére létrehozott Nemzetközi Törvényszék Alapokmányából fakadó kötelezettségek végrehajtásáról; a 2001. évi XXVII. törvény a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és felszámolására irányuló azonnali lépésekről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1999. évi 87. ülészakán elfogadott 182. számú Egyezmény kihirdetéséről.

132. pont:

A Büntető törvénykönyv (Btk.) szerint fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem. A magyar jogrendszerben a fiatalkorúak büntetőjoga szerves részét alkotja a büntetőjog egészének, de bizonyos önállósággal rendelkezik. A viszonylagos önállóság kifejezésre jut a vonatkozó törvények szerkezeti felépítésében is.

Fiatalkorú elkövetőkkel szemben a büntető anyagi-, eljárási- és végrehajtási jog több vonatkozásban a felnőtt elkövetőkhöz képest eltérő szabályokat állapít meg. Ennek hátterében az áll, hogy a fiatalkorú kritikai, erkölcsi, értelmi fejlődése még ebben az életszakaszban is kialakulóban van. A szankciók kiválasztása során a fiatalkorúakkal szemben nem a megtorlás, hanem a nevelés eszközeit kell alkalmazni.

A magyar büntetőjog nem tartalmaz külön kódexet a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozóan, hanem azt a megoldást alkalmazza, hogy a terheltek ezen körét érintő büntető normák több vonatkozásban eltérnek az általános szabályokhoz képest. A fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezéseket a Btk. és a Büntetőeljárásról szóló törvényben (Be.) külön fejezet foglalja magában. Az általánostól eltérő vagy azokat kiegészítő rendelkezéseket tartalmaz a Büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló törvényi szintű szabályozás is.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény is állapít meg az általánostól eltérő további szabályokat a fiatalkorúakra vonatkozóan. Így például: a fiatalkorú fogva tartásáról törvényes

képviselőjét haladéktalanul értesíteni kell; a fiatalkorú gyanúsított esetében műszeres (poligráfos) vizsgálatot alkalmazni nem lehet; szökés megakadályozása, illetve elfogás céljából fiatalkorúval szemben lőfegyvert nem lehet használni.

A Be. garanciális szabályként mondja ki, hogy a fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárást úgy kell lefolytatni, hogy az előmozdítsa a fiatalkorú helyes irányú fejlődését; erre a fiatalkorú jogainak gyakorlásánál is figyelemmel kell lenni. A büntetőeljárás során - szükség szerint - kezdeményezni kell a fiatalkorú érdekében védő- és óvóintézkedés elrendelését, illetőleg a fiatalkorú nevelését, gondozását vagy felügyeletét elmulasztó személlyel szembeni intézkedést.

A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás során az ügyész jogkörében a felettes ügyész által kijelölt ügyész (a fiatalkorúak ügyésze) jár el. Bírósági szakban első fokon büntetési eljárásban és másodfokon - a Legfelsőbb Bíróság kivételével - a bíróság kijelölt tanácsa, vétségi eljárásban első fokon a kijelölt bíró (mint a fiatalkorúak bírósága) jár el. Az elsőfokú bíróságon a fiatalkorúak tanácsának egyik ülőke pedagógus.

133. pont:

A büntetőeljárás törvény garanciális szabályként rögzíti a nullum crimen sine lege (ártatlanság vélelmének) elvét. A terheltet emellett megilleti a védelem joga.

A fiatalkorúakkal szembeni büntetőeljárás során folyamatosan figyelemmel kell lenni arra a követelményre, hogy az elkövetők ezen körénél elsődlegesen a nevelési célok és ehhez képest másodlagosak a büntetési célok. Ennek az elvnek az eljárás valamennyi (nyomozati, ügyészi és bírósági) szakaszában érvényesülnie kell.

A fiatalkorú méltóságérzetét és érzelmvilágát óvja a törvénynek az a rendelkezése, hogy a bírósági tárgyalásról a nyilvánosságot az általános okokon kívül akkor is ki kell zárni, ha ez a fiatalkorú érdekében szükséges. A bíróság elrendelheti, hogy a tárgyalásnak azt a részét, amely a fiatalkorú helyes irányú fejlődését károsan befolyásolhatja, a fiatalkorú távollétében tartsák meg, de az így lefolytatott tárgyalás lényegét a bíróság utólag közli a fiatalkorúval. A Btk. szerint fiatalkorú elleni eljárásban védő részvétele kötelező. A Be. kimondja, hogy az alapos gyanú közlésével egyidejűleg kötelező a védő kirendelése, ha a fiatalkorú terheltnek nincs meghatalmazott védője.

A fenti törvényi szabályozás lehetővé teszi, hogy már a gyanúsított első kihallgatásán is ott legyen a védő. A védőhöz hasonló jogállása van a törvényes képviselőnek (szülőnek, gyámnak, hivatásos gyámnak), aki a részére biztosított széles körű eljárási jogok gyakorlásával a védő által szolgáltatott jogi segítségen kívül egyéb segítséget nyújthat ahhoz, hogy a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, illetve megvádolt fiatalkorú megfelelően védekezhessen és a felelősségre vonás a törvénynek megfelelően történjék. A törvény figyelembe veszi, hogy a fiatalkorú és a törvényes képviselő érdekei bizonyos esetekben ellentétesek lehetnek, illetőleg, hogy a fiatalkorúnak nincs törvényes képviselője vagy nem állapítható meg annak személye, és ilyen helyzetre előírja az eseti gondnok kirendelését, akit a törvényes képviselő jogai illetnek meg.

A védőnek és a törvényes képviselőnek (eseti gondnoknak) önálló jogorvoslati joga van a nyomozó hatóság, az ügyész és a bíróság határozataival szemben.

A személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések ellen bejelentett jogorvoslatok elbírálására a fiatalkorúakra nézve ugyan nincs speciális rendelkezés, de az általános szabályok szoros határidőket állapítanak meg. Így az előzetes letartóztatás elrendelése, meghosszabbítása ellen bejelentett fellebbezés esetén a bíróság az iratokat haladéktalanul, de legkésőbb három napon belül köteles közvetlenül megküldeni a fellebbezés elbírálására jogosult bíróságnak.

A másodfokú bíróság az ilyen fellebbezést öt napon belül bírálja el. A bíróság ügydöntő határozataival, köztük a szabadság-elvonással járó intézkedést vagy büntetést kiszabó ítélet ellen bejelentett fellebbezés elbírálására fiatalkorú esetében szintén az általános szabályok érvényesek.

Előzetes fogva tartás esetén az eljárást soron kívül kell lefolytatni. Egyébként pedig az elsőfokú bíróság haladéktalanul, de legkésőbb tizenöt napon belül terjeszti fel az iratokat a másodfokú bírósághoz, amely az ügyet az érkezéstől számított harminc napon belül tűzi ki tanácsülésre, illetőleg tárgyalásra.

A jogi szabályozás a fogva tartottak részére biztosítja a szabad vallásgyakorlást. Így a büntetés-végrehajtási intézetben minden fogva tartott számára lehetővé kell tenni, hogy istentiszteleten és egyéb vallási rendezvényen részt vehessen, továbbá, hogy az egyház lelkészének, illetőleg más képviselőjének gondozásában részesülhessen.

Javítóintézetben a fiatalok a házirendben meghatározott időben és módon szabadon gyakorolhatja a vallását. A fiatalok az egyházak képviselőivel ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot.

134. pont:

A büntetőjog kezdettől fogva büntetlenséget biztosít a gyermekeknek. A Btk. a bűncselekmény elkövetésekor be nem töltött tizenegyedik életévet büntethetőséget kizáró okként határozza meg. A törvényalkotó úgy ítélte meg, hogy ennek az életkornak a betöltésekor a gyermekek testi és szellemi fejlődése – különös tekintettel arra is, hogy általában ekkor fejezik be az általános iskolai tanulmányaikat – éri el azt a szintet, amely lehetővé teszi az elkövetett cselekmény miatti felelősségre vonásukat. Ezért a vétőképesség hiánya tizenegy év alatt megdönthetetlen vélelem.

Gyermekkorú személyekkel szemben a rendőrség személyes szabadságot korlátozó intézkedésként csak előállítást alkalmazhat, ha a gyermek szülői felügyelet, vagy a gyámság illetőleg az intézeti nevelés hatálya alól engedély nélkül kivonja magát.

A gyermekkorú által megvalósított tényállásszerű magatartás – az alany hiánya miatt – nem bűncselekmény ugyan, ez a tény azonban nem zárja ki a gyermekkorúval szemben a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó alapellátás, illetve hatósági intézkedés lehetőségét.

Amennyiben gyermekkorú követ el bűncselekményt, a rendőrség vele szemben a nyomozást megtagadja. Ha a rendőrség értesíti a gyámhatóságot arról, hogy kiskorú bűncselekményt követett el és vele szemben a nyomozást megtagadták, a gyámhatóság védelembe veheti a gyermeket.

A védelembe vétel célja, hogy segítsék a szülőt a gyermek nevelésében, a gyermek magatartásának korrekciójában, és megakadályozzák, hogy a gyermek ismételt bűncselekményt kövessen el. Védelembe vétel esetén a gyámhatóság családgondozót rendel a gyermek mellé, aki egy – a szülővel és a gyermekkel közösen elkészített – gondozási-nevelési tervben határozza meg a családgondozó, a szülő és a gyermek azon feladatait, amelyek a gyermek veszélyeztetettségének megszüntetéséhez, az újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozásához szükségesek. A védelembe vétellel egyidejűleg a gyámhatóság magatartási szabályokat állapíthat meg a gyermek számára, a kifogásolt magatartásának megszüntetése érdekében, illetve kötelezheti a szülőt, hogy a gyermekével keressen fel olyan családvédelemmel foglalkozó intézményt (pl. nevelési tanácsadó), amely segítséget nyújthat a gyermek magatartásának korrekciójához. Erre az intézkedésre akkor kerül sor, ha bár a gyermek bűncselekményt követett el, de a családgondozással foglalkozó munkatársak megítélése szerint nem szükséges a családból kiemelése.

Ha a családgondozással foglalkozó szakemberek, illetve a gyámhatóság úgy ítéli meg, hogy a bűncselekmény elkövetése a gyermek olyan súlyos veszélyeztetettségével van összefüggésben, hogy a családból kiemelése szükséges, a gyermeket átmeneti nevelésbe veszi. Az átmeneti nevelésbe vett gyermeket nevelőszülőnél, vagy gyermekotthonban, illetve a súlyos magatartási, beilleszkedési zavarokkal küzdő – így adott esetben a bűncselekményt elkövetett – gyermeket erre a feladatra felkészített speciális nevelőszülőnél, illetve speciális

gyermekotthonban helyezik el, ahol megfelelő szakképzettségű szakemberek igyekeznek magatartási, beilleszkedési zavarát megszüntetni.

135. pont:

A különféle büntetések és intézkedések lehetőséget adnak arra, hogy a fiatalok bűnelkövetőt életkorának és az elkövetett cselekmény súlyának megfelelően kezeljék. A Btk. alapján a fiatalok szabadságvesztését a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében kell végrehajtani, melynek két végrehajtási fokozata van: a fiatalok büntető és a fiatalok fogháza. A magyar jog szerint a legsúlyosabb, fegyház fokozatú szabadságvesztés fiatalokkal szemben nem alkalmazható.

A fiatalok büntetőintézetében kell végrehajtani a szabadságvesztést, ha a fiatalot büntetés miatt két évi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik, vagy az egy évi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatal visszaeső vagy szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően szándékos bűncselekmény miatt javítóintézeti nevelésre ítélték. Más esetekben a szabadságvesztést a fiatalok fogházában kell végrehajtani.

Ha az ítélt a szabadságvesztés megkezdésekor huszonegyedik életévét betöltötte vagy a végrehajtás alatt tölti be, a bíróság dönti el a szabadságvesztés végrehajtásának fokozatát.

A fiatalok esetében önálló büntető intézkedés a javítóintézeti nevelés, amelynek tartama egy évtől három évig terjedhet, s melynek végrehajtása fiú- illetve leánynevelő intézetekben történik. A fiatalok szabadságvesztés büntetésüket – amennyiben egyéb feltételek fennállnak – javítóintézetben is letölthetik. 1996-tól az előzetes letartóztatás is végrehajtható javítóintézetben a büntető jogszabályok módosításáról szóló törvény alapján.

A fiatalok bűnelkövetők esetében kötelező pártfogó felügyelet próbára bocsátás vagy vádelemelés elhalasztása, valamint felfüggesztett szabadságvesztés esetén működik, ez esetben azonban a fiatal nem kell kiszakítani eredeti környezetéből. A fiatalok pártfogó felügyelete a gyermekvédelmi rendszer részeként működik, a pártfogókat a megyei gyámhivatalok alkalmazzák. A pártfogó felügyelet munkáját segítő szolgáltatások még fejlesztésre szorulnak.

A pártfogó felügyelet célja a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése valamint az általános, és a bíróság, illetve az ügyész által előírt külön magatartási szabályok betartásának az ellenőrzése. Ennek keretében a pártfogolt köteles a pártfogóval rendszeres kapcsolatot tartani, a pártfogónál a megjelölt időpontban jelentkezni, részére a szükséges felvilágosítást - különösen lakó-, illetve tartózkodási helyének, munkahelyének, illetve tanulmányai helyének, valamint családi körülményeinek megváltozásával kapcsolatos tényeket bejelentve - megadni.

A pártfogolt köteles, ha munkaképes munkaviszonyba állni, vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni. Ez a szabály nem vonatkozik arra a pártfogoltra, aki nevelési-oktatási intézmény nappali tagozatának tanulója, vagy foglalkoztatást elősegítő képzésben vesz részt, és az eltartása családon belül vagy otthon nyújtó ellátás keretében biztosított.

A vádelemelés jogintézményének lényege, hogy az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntethető bűncselekmény miatt – a fiatalok helyes irányú fejlődése érdekében – az ügyész a vádelemelést elhalaszthatja egy évtől két évig terjedő időre. Ez idő alatt a fiatalok pártfogó felügyelet alatt áll. Ha a próbaidő eredményesen eltelik, úgy a büntetőeljárás befejeződik.

136., 137. pont:

A büntetőeljárások időszerűségét illetően megállapítható, hogy az eljárások egy része (az ügyek bonyolultabbá válása és a többszereplős, sorozat-bűncselekményeket elkövetők esetében) indokoltan, más részük – sajnálatosan az eljáró hatóságoknak felróhatóan – indokolatlanul elhúzódik. A fiatalkorúakra vonatkozó speciális jogszabályi előírásokat egyes nyomozó hatóságok nem mindig tartják be s ez rendszerint pótnyomozás elrendeléséhez, az eljárás elhúzódásához vezet. Az előző évek tapasztalataihoz hasonlóan a fiatalkorúak ügyeiben folytatott nyomozások a 2001. évben is gyakran elhúzódtak, tovább emelkedett (9 %-kal) a pótnyomozás elrendelések száma és aránya. Hasonló növekedés mutatkozik a nyomozás kiegészítések elrendelése körében. Jelenleg három intézet áll rendelkezésre a fiatalkorú férfi elítéltek fogva tartására. További két fiatalkorú büntetés-végrehajtási intézet létesítése a cél, annak érdekében, hogy a fiatalkorúak a lakóhelyükhöz közeli büntetés-végrehajtási intézetben, korszerű, a nemzetközi ajánlásokra is figyelemmel kialakított intézetben tölthessék szabadságvesztés büntetésüket.

A büntetés-végrehajtás legfontosabb feladatainak meghatározása előtt értékelte a helyzetét, és annak megfelelően a büntetés-végrehajtási fejlesztési elképzeléseket dolgozott ki, amelynek célja a hiányosságok csökkentése, kiküszöbölése, továbbá a valós előrelépés alapjainak megteremtése. A fejlesztés öt programra oszlik, melyek közül az intézetfejlesztési program kiemelt feladatként kezeli a fiatalkorúak elhelyezését.

A nem büntethető gyermekkorú elkövetők esetében, amennyiben a gyermek nem saját családjában él, a megfelelő szakmai programmal és szakszeméllyel rendelkező speciális gyermekotthoni elhelyezés lehetőségét a Gyvt. módosítása már tartalmazza. A módosítás már arra is lehetőséget ad, hogy a csellengő vagy egyéb okból veszélyeztetett (pl. gyermekkorú elkövető) 10 év feletti gyermekek számára nappali felügyeletet és foglalkoztatást szervezzen az önkormányzat vagy a civil szervezet különféle szolgáltatások formájában.

138., 139., 140., 141. pont:

Különös garanciális jelentősége van a Büntetőeljárás törvényben rögzített azon alapelvnek, mely szerint az elítélttel szemben csak az ítéletben és a törvényben meghatározott joghátrányok alkalmazhatók. Az Alkotmánybíróság 13/2001. határozatának indokolásában rámutatott arra, hogy a büntetés-végrehajtásban megnyilvánuló állami büntetőhatalom nem korlátlan, a bűnösnek talált és büntetésre ítélt egyén nem teljesen kiszolgáltatott. Az elítélt nem tárgya a büntetés-végrehajtásnak, hanem alanya, akinek jogai és kötelezettségei vannak.

Az Alkotmánybíróság alapvetésként mondta ki, hogy a büntetés-végrehajtás alkotmányos kereteinek szélső értékeit egyrészt az emberi méltósághoz, a személyi biztonsághoz való jog, másrészt a kínzásnak, a kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak és büntetésnek a tilalma jelöli ki.

A Büntetőeljárás törvény végső eszköznek tekinti a fiatalkorú őrizetbe vételét, előzetes letartóztatását. Mindenekelőtt egy szűkítő rendelkezés korlátozza ezek alkalmazásának körét. E szerint a fiatalkorú őrizetbe vételének, előzetes letartóztatásának az általános törvényi okok – az elrejtőzés, a bűnisméltés veszélye, az eljárás sikerének veszélyeztetése – esetében is csak akkor van helye, ha ez a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges. A szűkítő rendelkezés megfelelően érvényesül a jogalkalmazói gyakorlatban. Évente a bűncselekményt elkövető fiatalkorúak 3-4 %-ával szemben került sor előzetes letartóztatás elrendelésére. A 2001-ben az őrizetbe vett, illetve előzetes letartóztatásba helyezett fiatalkorúak száma 1 132, illetve 444 volt. Az őrizetbe vétel fiatalkorúval szemben is legfeljebb hetvenkét óráig tarthat. A hatályos törvény az előzetes letartóztatás tartamára fiatalkorú esetében sem ír elő abszolút felső határt. A törvény szerint azonban a

hatóságoknak arra kell törekedniük, hogy az előzetes letartóztatás a lehető legrövidebb ideig tartson és a bíróság a törvényben előírt időszakonként felülvizsgálja annak indokoltságát.

A 2003. január 1. napján hatályba lépő új Büntetőeljárás Kódex már maximálta az előzetes letartóztatás tartamát, amely fiatalkorú esetében nem haladhatja meg a két évet.

A fiatalkorú terhelt előzetes letartóztatása rendőrségi fogdán és a büntetés-végrehajtási intézeten kívül javítóintézetben is végrehajtható. Jelenleg három ilyen intézet működik, kettő Budapesten – külön a fiúk, illetve a lányok részére – míg a harmadik az ország keleti régiójában létesült a fiúk részére. Az intézetek a Szociális és Családügyi Minisztérium felügyelete és közvetlen irányítása alatt állnak. A javítóintézetben a rendőrségi fogdától és a büntetés-végrehajtási intézettől eltérően nem egyenruhás örk, hanem az intézet polgári ruhás dolgozói felügyelik technikai eszközök segítségével a letartóztatott fiatalkorúakat. Az előzetes letartóztatásnak, mint biztonsági intézkedésnek általában nem feladata a nevelés. A javítóintézetben azonban a fiatalkorú befogadásának időpontjától kezdve pedagógiai és pszichológiai módszerekkel kezelik az előzetes letartóztatás összetett problémáit. Jelenleg a fiatalkorúakkal szemben elrendelt előzetes letartóztatásoknak mintegy 50 %-át hajtják végre javítóintézetben.

A távlati tervekben szerepel további ilyen intézetek létesítése az ország más régióiban is. A nemzetközi elvárásokra is figyelemmel – a fiatalkorú lakóhelyhez közelebb történő elhelyezését lehetővé téve – 1997. évben az ország keleti régiójában is létesült a szabadságvesztést töltő fiatalkorúak számára regionális büntetés-végrehajtási intézet, majd 2002. március 27. napjától e régióban újabb büntetés-végrehajtási intézet teszi lehetővé a fiatalkorú férfi fogva tartottak szabadságvesztés büntetésének, valamint előzetes letartóztatásának a végrehajtását.

A Btk. kimondja, hogy a fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetések és intézkedések célja a fiatalkorú helyes irányú fejlődésének elősegítése. A törvény a szabadságvesztés büntetésének kiszabható időtartama tekintetében differenciál a 16. életévét betöltött és be nem töltött fiatalkorúak esetében. A gyakorlatban megfelelően hatályosul az a törvényi előírás, mely szerint a fiatalkorúval szemben büntetés akkor szabható ki, ha az intézkedés alkalmazása nem célravezető, szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy büntetést kiszabni pedig csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.

Fiatalkorúakkal szemben alkalmazott személyi szabadságot korlátozó intézkedések alakulása:

Szabadságot korlátozó intézkedés	1999.	2000.	2001.
Örízetbevétel	1.223 fő	1.127 fő	1.132 fő
Előzetes letartóztatás	478 fő	418 fő	441 fő
Lakhelyelhagyási tilalom	22 fő	17 fő	13 fő
Összesen:	1.723 fő	1.562 fő	1.586 fő

A bíróságok az elmúlt években a fiatalkorú vádlottak mintegy felét próbára bocsátották, 3-4 %-ával szemben javítóintézeti nevelést alkalmaztak.

142. pont:

A Büntetés-végrehajtásról szóló törvény kimondja, hogy az elítélt emberi méltóságát tiszteletben kell tartani, nem lehet őt kínzásnak alávetni, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódban részesíteni, rajta orvosi kísérletet vagy a beleegyezése nélkül tudományos vizsgálatot vagy kísérletet végezni. A fogvatartott jogait személyesen, törvényes képviselője, jogi képviselője, illetve meghatalmazottja útján gyakorolja. Az intézet köteles gondoskodni arról, hogy a fogvatartott a jogaira és kötelességeire vonatkozó rendelkezéseket megismerhesse. A fogvatartás során a fogvatartott személyiségi jogainak a védelmét a

büntetés-végrehajtási szervezetnek, továbbá a végrehajtásban közreműködő, illetve az azt segítő szervezeteknek és személyeknek is biztosítaniuk kell.

A fiatalok szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot fordítanak a fiatalok nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére.

143. pont:

A fogva tartás alapvető elveit és szabályait A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvényerejű rendelet határozza meg. Ebben a jogszabályban külön fejezet tartalmazza az előzetes letartóztatás, a szabadságvesztés büntetés és a javítóintézetes nevelés végrehajtásának fiatalokra vonatkozó speciális szabályait. Ez a jogszabály kimondja, hogy az előzetes letartóztatás végrehajtásának részletes szabályait valamennyi végrehajtó szervre irányadó, egységes elvek szerint kell megállapítani. Ennek alapján a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló igazságügy-miniszteri rendelet külön rendelkezéseket tartalmaz az előzetes letartóztatás és a szabadságvesztés büntetés fiatalokra vonatkozó speciális szabályaira nézve. A javítóintézetes nevelés végrehajtásának részletes előírásait pedig A javítóintézetek rendtartásáról szóló népjóléti miniszteri rendelet állapítja meg, melynek módosítása lehetővé teszi a fiúk javítóintézetes nevelésének végrehajtását az ország keleti régiójában lévő intézetben is.

A fenti megjelölt jogszabályok széles körben biztosítják a fiataloknak a családdal, a hozzátartozókkal való kapcsolattartása lehetőségeit. Valamennyi fogva tartó intézményben kapcsolattartási forma a levelezés, a csomagküldés, a látogatás, telefonbeszélgetés. Kapcsolattartási lehetőség a jogerős javítóintézetes nevelés végrehajtása során a fiatalok részére engedélyezett kimenő, eltávozás és szabadság. Az előzetesen letartóztatott fiatalok kapcsolattartási jogát a vádirat benyújtásáig az ügyész, utána pedig a bíróság a büntetőeljárás eredményessége érdekében korlátozhatja. A kapcsolattartás különböző formáit a fogva tartó intézet biztonsági szempontból ellenőrizheti. Ettől eltérő az előzetesen letartóztatott fiataloknak a védőügyvédjével való érintkezési joga, amely nem korlátozható és nem ellenőrizhető. A jogszabály rendelkezése szerint az előzetesen letartóztatott fiatalokat a felnőttektől el kell különíteni. Ennek a rendelkezésnek különösen a rendőrségi fogdában és a büntetés-végrehajtási intézetben foganatosított előzetes letartóztatás esetében van jelentősége, mert ezekben az intézményekben felnőtt korúakat is fogva tartanak. A szabadságvesztés büntetésüket töltő fiatalok fogvatartottakat a felnőttektől elkülönítik. Az elkülönítés intézetre, körletre, körletrésze, lakózárára illetve lakóhelyiségre egyaránt vonatkozik. A jogszabály meghatározza a büntetés-végrehajtás számára, hogy a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében felnőtt korú elítéltek csak az intézet működése érdekében (szakmunka) helyezhetők el.

A fiatalok fogvatartottak (előzetes és elítelt) részére is biztosított a panasztétel lehetősége. Kétfokozatú jogorvoslati lehetőség biztosított. Az intézetekben a fogvatartott kérelmével, panaszával az intézet parancsnokához, igazgatójához közvetlenül is fordulhat. Panasszal élhet a fogvatartott az ügyészhez, a katonai ügyészhez is. A fiatalok is fordulhat állampolgári jogainak sérelme esetén az állampolgári jogok országgyűlési biztósához, a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztósához, személyes adatainak kezelésével vagy a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jogainak gyakorlásával összefüggő jogsérelem esetén az adatvédelmi biztósához.

Az ügyészségről szóló törvény alapján az ügyész bármely időpontban ellenőrizheti a rendőrségi fogdában, a büntetés-végrehajtási intézetekben és a javítóintézetekben az őrizetbe vétel, az előzetes letartóztatás, a szabadságvesztés büntetés és a javítóintézetes nevelés végrehajtásának törvényességét. Az ellenőrzés kiterjed különösen a befogadás, a felvételi eljárás alapjául szolgáló iratok szabályszerűségére, az iratokban írt rendelkezések

végrehajtására, a fogva tartási határidők betartására, a fogva tartottak jogai és kötelezettségei érvényesülésére, az anyagi és egészségügyi ellátás helyzetére, a jutalmazásokra és fegyelmezésekre, az oktatásra, képzésre, munkafoglalkoztatásra vonatkozó rendelkezések megtartására.

Az ellenőrzések során kiemelt súlyt kap a fogva tartottakkal való bánásmód törvényessége. Az ügyész az ellenőrzésekről és a törvényességi vizsgálatokról feljegyzést készít, amelyet megküld a vizsgált intézmény vezetőjének. Az ellenőrzött, illetve megvizsgált szervek vezetői kötelesek az ügyésznek a törvények megtartására és az előzetes letartóztatottak fogva tartásának körülményeire vonatkozó rendelkezéseit teljesíteni. Az érintett szervek vezetői az ügyész utasításai ellen felettes szerveik útján előterjesztést tehetnek a felettes ügyészhez. Az előterjesztésnek azonban nincs halasztó hatálya. Az ügyész a rendőrségi fogdában, a büntetés-végrehajtási intézetben és a javítóintézetben gyakorolt felügyeleti tevékenysége során meghallgatja a fiatalkorú fogva tartottakat. A meghallgatás alkalmával a fogva tartott részéről embertelen bánásmód miatt előterjesztett panaszt az ügyész jegyzőkönyvbe foglalja és annak alapján megteszi a szükséges intézkedést. Amennyiben a panaszban foglaltak bűncselekmény alapos gyanújára utalnak, az ügyész büntetőeljárást kezdeményez. A rendszeres ügyészi vizsgálatok tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a fogvatartottakkal – és ezen belül a fiatalkorú fogvatartottakkal – szembeni bánásmód általában törvényes, megfelel a nemzetközi egyezményekben megfogalmazott elvárásoknak és a hatályos jogszabályokban előírtaknak. A fiatalkorú elítéltek – akik részére a bíróság a végrehajtási szabályokat enyhítette – a hozzájuk érkezett látogatókat az intézet területén kívül is fogadhatják. Engedélyezhető, hogy a fiatalkorút látogató fogadása céljából a lakóhelyéhez közelebbi intézetbe szállítsák.

A közoktatási törvény rendelkezik arról, hogy a büntetés-végrehajtási intézményekben a nevelés és az oktatás a körülményekhez igazodó pedagógiai program alapján folyhat, és a tanév rendjében meghatározottaktól el lehet térni.

A Rendőrség által folytatott büntetőeljárás ideje alatt a fiatalkorú személy az előzetes letartóztatását vagy a rendőrségi fogdában, vagy a kijelölt javítóintézetben tölti.

A rendőrségi fogdában fogvatartott személyekre vonatkozóan a Rendőrség Fogdaszolgálati Szabályzata rendelkezik. A Szabályzat kitér az étkeztetés, az egészségügyi ellátás, a tisztálkodás, valamint a kapcsolattartás és a panaszjog biztosítására is. Ezek alapján orvos meghatározott időnként figyelemmel kíséri a fogvatartottak egészségügyi állapotát, a fogvatartás körülményeit, intézkedik a gyógyellátásról, a gyógyszerek biztosításáról. A fogvatartottak kapcsolattartásra, látogató fogadására vonatkozó jogait a nyomozó hatóság, az eljáró szerv vezetője, távollétükben az ügyeletvezető köteles biztosítani. Csomag fogadását, küldemény küldését az eljáró szerv engedélyezi. A fogvatartott panaszát az eljáró szerv, valamint a rendőrségi eljárások felett törvényességi felügyeletet gyakorló ügyészség felé terjesztheti elő. A jogszabály előírja, hogy a rendőrségi fogdában, a büntetés-végrehajtási intézetben és a javítóintézetben gondoskodni kell a fiatalkorú fogva tartottak egészségügyi ellátásáról. A gyógyszerellátásuk térítésmentes. A fogva tartott fiatalkorú az orvosi vizsgálatot és a gyógykezelést az intézményben veheti igénybe, de szükség esetén sor kerülhet az intézményen kívüli gyógyító megelőzésre is.

Az előzetes letartóztatás végrehajtása alatt egyedül a javítóintézetben folyik a fiatalkorúak iskolaszerű oktatása, képzése. A szabadságvesztés büntetés végrehajtása során a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében, valamint a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt a fiúnevelő és a lánynevelő intézetben folyó oktatás, képzés célja a fiatalkorú iskolai hiányosságainak pótlása, megkezdett tanulmányainak folytatása és a munkaerő-piaci esélyeit növelő képzettség megszerzése. A fiatalkorúak általános iskolai és középiskolai oktatásban, valamint szakmunkásképzésben részesülhetnek.

A fogyatékos fiatalkorúak számára a fogyatékoságuknak megfelelő iskolai oktatást kell biztosítani. A javítóintézeti nevelés során a fiatalkorú és törvényes képviselője közös

kérelme, valamint a közoktatási vagy szakképzési intézménynek a fiatalok felvételére kötelezettséget vállaló nyilatkozata alapján a javítóintézet igazgatója engedélyezheti, hogy a fiatalok az intézeten kívül folytassa tanulmányait. Az előzetesen letartóztatott fiatalok intézeten kívüli oktatásban, képzésben, munkafoglalkozásban nem vehet részt. A javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalok jogosult az életkori szükségleteihez igazodó ellátásra, gondozásra és felügyeletre; egészségügyi és mentálhigiénés ellátásra; a hozzátartozóival, valamint az általa megjelölt és az intézet által engedélyezett személyekkel való levelezésre (a levelek gyakorisága és terjedelme nem korlátozott); az intézet rendje szerint látogató fogadására; csomagküldeményre (a csomag tartalma ellenőrizhető); vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztására, annak nyilvánítására és gyakorlására; iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli oktatásra és képzésre; munkájának a mennyiség és a minőség szerinti megfelelő díjazására; az érdeklődésének megfelelő szabadidő-foglalkozásokon való részvételre, az intézet művelődési és sportolási lehetőségeinek igénybevételére; véleményének szabad nyilvánítására, a személyét érintő kérdésekben meghallgatásra és tájékoztatásra; az intézetben és az intézettől független szervhez közérdekű bejelentés, panasz és kérelem előterjesztésére.

A javítóintézeti nevelés végrehajtása során el kell különíteni a fiúkat a lányoktól. A fiatalok életkoruk, továbbá egészségügyi és nevelési szempontok szerint csoportosíthatók. Különös gondot kell fordítani a gyógypedagógiai nevelésre szoruló és a személyiségzavarban szenvedő fiatalok gyógyítására, sajátos nevelésére és oktatására. A javítóintézeti nevelés végrehajtása során gondoskodni kell a fiatalok megfelelő elhelyezéséről, felügyeletéről, ételmezéséről, ruházatáról és egészségügyi ellátásáról, biztosítani kell a korszerű oktatás és nevelés, a közösségi élet, a művelődés és a sportolás feltételeit. A javítóintézeti nevelés megkezdéséről az intézet igazgatója haladéktalanul értesíti a fiatalok törvényes képviselőjét. A javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt a törvényes képviselő gondozási és nevelési joga szünetel, ez a jog az intézet igazgatóját illeti meg.

144., 145. pont:

A Büntetőeljárásról szóló törvény kötelezően előírja az eljárásban a fiatalok törvényes képviselőjének a jelenlétét. Ezenfelül az eljárásban - a fentiekben ismertetettek szerint - kötelező a védő részvétele.

146. pont.:

A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések, vagy bánásmód megelőzéséről szóló Konvenció végrehajtását ellenőrző Európa Tanács Nemzetközi Bizottsága 1999. évben Magyarországon másodízben tett látogatása során is elismerte annak a felügyeleti tevékenységnek a jelentőségét, amelyet az ügyészség kifejt a bánásmód törvényessége érdekében. A Bizottság látogatását követően a legfőbb ügyész helyettese külön körlevélben határozta meg az ügyészek ezzel kapcsolatos további teendőit. Ennek alapján valamennyi fogva tartó helyen az ügyészek havonta legalább két alkalommal ellenőrzik a fogva tartási körülményeket, a jogi helyzetet, a bánásmódot. E téren kiemelt szerepet kap a fiatalokkal való bánásmód törvényessége, amelyet a 2001. évtől a legfőbb ügyész utasítása alapján a büntetés-végrehajtási intézetekben és a rendőrségi fogdáknak a büntetés-végrehajtási felügyeleti és jogvédelmi ügyészek mellett a gyermek- és ifjúságvédelmi ügyészek is ellenőriznek.

147., 148. pont:

A fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjék, és a társadalom hasznos tagjává válják. Büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető. Szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el. Fiatalkorúval szemben - a vagyonelkobzás kivételével – mindazok a fő, illetve mellékbüntetések, valamint intézkedések alkalmazhatóak, mint a felnőttekkel szemben, de bizonyos eltérésekkel. A javítóintézeti nevelés az egyetlen olyan intézkedés, amelyet kizárólag fiatalkorúval szemben lehet alkalmazni. A szabadságvesztés esetében az általános alsó határ egy hónap, a felső határ attól függően, hogy a terhelt az elkövetéskor betöltötte-e a 16. életévét öt, tíz, illetve tizenöt év, amelynek végrehajtása fiatalkorúak börtönében, illetve fiatalkorúak fogházában történik.

A törvény szerint fiatalkorúakkal szemben nincs helye életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának. A törvény a fiatalkorúak esetében a szabadságvesztés végrehajtásának két fokozatát, a fiatalkorúak börtönét és a fiatalkorúak fogházát állapítja meg.

A fiatalkorúak szabadságvesztését külön büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani, ahol felnőtt korú elítéltek csak az intézet működése érdekében helyezhetők el. A fiatalkorúak börtönének, illetőleg a fiatalkorúak fogházának rendje - a fiatalkorúak életkori sajátosságaiból fakadó eltérésekkel - a börtön, illetve a fogház rendjének felel meg.

A javítóintézetben elhelyezett javítóintézeti nevelésre ítélték megoszlása életkor és az ott tartózkodás ideje szerint (2000. dec. 31-én)

Sor sz.	Megnevezés	14	15	16	17	18	(19)	Összesen (a-tól j-ig)
		éves korú növendékek száma						
		a	B	c	D	e	F	g
1.	A tárgyévben	1	22	51	63	25		162
2.	A tárgyévet megelőző	1 éve	került					
3.		2 éve	az adat-					
4.		3 éve	szolgáltató					
5.		4 éve	intézetbe					
6.	Dec. 31-ei létszám összesen (1-5-ig)	1	23	58	84	48		214
7.	Összesből	átmeneti nevelt						
8.	(6-ból)	tartós nevelt						

A javítóintézetben előzetes letartóztatásban lévők megoszlása életkor és az ott tartózkodás ideje szerint (2000. dec. 31-én)

Sor sz.	Megnevezés	14	15	16	17	18	(19)	Összesen (a-tól j-ig)		
		éves korú növendékek száma								
		a	B	c	d	e	f		G	
1.	A tárgyévben		10	29	41	37	10	3	130	
2.	A tárgyévet megelőző	1 éve	került az adat-szolgáltató intézetbe			2	6	1		9
3.		2 éve								0
4.		3 éve								0
5.		4 éve								0
6.	Dec. 31.-i létszám összesen (1-5-ig)		10	29	44	43	11	3	139	
7.	Összesből	átmeneti nevelt	2	4	6	6			18	
8.	(6-ból)	tartós nevelt		1	1	1			3	

149., 150. pont:

A fiatalok részére szervezett oktatási, szakképzési programok többek között a felzárkóztató programok (analfabéták oktatása); általános iskolai oktatás (1-8. osztályig); nyelvi képzés, informatikai képzés, gimnáziumi oktatás (magántanulók képzése); szakközépiskola oktatás; szakképzések; számítógép-kezelői tanfolyamok, nyelvtanfolyamok, szakmunkásképzés, virágkötő tanfolyamok, motorkerékpár szerelő, kőműves, szakköri foglalkozások, a szabadidő hasznos eltöltését szolgáló programok, kertgondozási ismeretek, háztartási ismeretek, elsősegély-nyújtási ismeretek, irodalmi szakkör, modellező szakkör, képzőművészeti szakkör, kosárfonó szakkör, zenei szakkör, sport szakkör. Fontos a rendszeres az évfordulókhoz, ünnepekhez kapcsolódó műsorok szervezése, vetélkedők, különböző sportversenyek rendezése.

A Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben ideiglenesen kialakításra került 9 fős anya-gyermek körlet, s várhatóan ez év végéig elkészül ugyanott az anyák és a gyermekeik elhelyezésére szolgáló új 20 fős körlet.

Többek között az alábbi esetekben alkalmazta az Egyezmény irányelveit az irányadói bírói gyakorlat a beszámolási időszakban.

BH1997. 16.: I. A vádirat benyújtása után a fiatalok vádlott előzetes letartóztatásának a fenntartása tárgyában hozott végzés hatályon kívül helyezésének van helye, ha a tanács egyik ülő tagja nem volt pedagógus.

BH2001. 465: Hatályon kívül helyezést eredményező feltétlen eljárási szabálysértés valósul meg, ha a bíróság nem észleli, hogy az I. r. terhelt fiatalok és a büntetőeljárást a felnőttkorúakra vonatkozó eljárási szabályok alapján folytatja le;

BH2001. 418: Ha a terhelt előzetes letartóztatásban van, az eljárást soron kívül kell lefolytatni. A hivatkozott kötelező soronkívüliség szabálya a letartóztatottak ügyeinek a le nem tartóztatott terhelt ügyeivel szembeni elsőbbségét követeli meg. Különösen jelentkezik ez olyan ügyben, ahol a letartóztatottak között fiatalok is szerepel.

BH1997. 12.: I. A fiatalok terhelt ügyében a vádirat benyújtása előtt a kényszerintézkedéssel kapcsolatos meghallgatás a védő részvétele nélkül nem tartható meg; a védő távollétében a terhelt meghallgatása alapján hozott végzés esetén a másodfokú bíróságnak a határozatot hatályon kívül kell helyeznie. A törvénynek ez az új rendelkezése hozzájárulhat ahhoz, hogy az a fiatalok, akinek letartóztatását indítványozták, ténylegesen

gyakorolhassa a védelemhez való jogát, és a védő is - ha jelen van a meghallgatáson - nyilván megalapozottabban tud érvelni, amikor a jogorvoslati jogával él.

BH1999. 495: I. A büntetőeljárás törvényben foglalt az a rendelkezés, hogy a fiatalkorú terhelt esetében a védelem kötelező, nem jelenti azt, hogy a védő jelenléte a büntetőeljárás valamennyi fázisában és valamennyi büntetőeljárás cselekmény esetében mellőzhetetlen lenne. A nyomozási cselekményeknél a védő jelenléte a kötelező védelem esetén sem kötelező.

BH2002. 297: Különösen nem indokolt végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása, a viszonylag csekélyebb tárgyi súlyú bűncselekmény fiatalkorú elkövetőjével szemben - aki ezt megelőzően a törvénnyel összeütközésbe még soha nem került, és az eljárás adataiból megállapíthatóan rendezett családi körülmények között él - kirívóan súlyos, kifejezetten megtorló jellegű, vagyis törvénysértő lenne. A büntetés célja ugyanis nem a megtorlás, hanem annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. Fiatalkorú esetében pedig elsősorban arra kell figyelemmel lenni - ahogy már a városi bíróság is helyesen rámutatott -, hogy a terhelt a helyes irányba fejlődjék, és a társadalom hasznos tagjává válják.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének OBH 4650/1999. jelentése: A büntetőeljárás alá vont személyek az eljáró állami szervekkel szemben hátrányosabb helyzetben vannak. Ezen hátrányos helyzet kompenzálása érdekében tett intézkedések szükségessége, a fiatalkorúak esetében fokozottabban jelenik meg. Ennek oka többek között az, hogy a fiatalkorú terhelték - életkoruknál, ítélőképességükönél, vagy esetleg egyéb körülményükönél fogva - nem képesek jogaik védelmében ugyanolyan hatékony módon fellépni, mint a társadalom felnőtt tagjai. Ebből következik, hogy ha a fiatalkorú személyesen nem képes tényleges és hatékony védekezést kifejteni, akkor joga van ahhoz, hogy védő - még hogy ha az kirendelt védő is - segítségével védekezhessen, ezért esetükben - kiváltképp az előzetes letartóztatás időtartama alatt - fokozottabb jelentőséget kap a védői jelenlét és a megfelelő védelemhez való jog, az az alkotmányos alapjog, amelynek gyakorlati érvényesülését a büntetőeljárás minden szakaszában biztosítani kell minden terhelt számára. A védelem biztosítása tehát, nem csak a kirendelt védő tárgyaláson való megjelenési kötelezettségét jelenti, hanem magában foglalja a terhelttel való folyamatos kapcsolattartás kötelezettségét is, amely elengedhetetlenül szükséges a kirendelt védői feladat hatékonyabb ellátásához. A vizsgálat időpontjában, az intézetben tartózkodott egy előzetes letartóztatásba helyezett fiatalkorú lány, akit a kirendelt védője az előzetes letartóztatás időtartama alatt egyszer sem látogatott meg. A Bíróság, a fellebbezési tárgyalást 1999. október 7-ére tűzte ki. Az előzetes részére megküldött iratokon, kirendelt védőként már Dr. (...) ügyvéd neve szerepel, aki ugyancsak nem vette fel a kapcsolatot védencével. A ügyvédi hivatás szabályainak ily módon történő megszegése, a kiszolgáltatott helyzetben lévő, büntetőeljárás alá vont és fogvatartott személy részére védelem biztosítási kötelezettségének elmulasztása, a kapcsolattartás elmaradása veszélyezteti az Alkotmány 57.§ (3) bekezdésében deklarált védelemhez való jogot, ezáltal visszásságot okoz.

Az OBH 2485/1998. jelentés: A panaszos sérelmezte, hogy bérbe adója ellen magánlaksértés miatt tett feljelentését a Rendőrkapitányságon mintegy másfélóra alatt foglalták írásba, majd több órán át várokoztatták őt és családját, éjjel után pedig közölték velük, hogy az ügyben a három kiskorú (6, 4 és 2 éves) gyermekre tekintettel sem tesznek azonnali intézkedéseket. Kifogásolta azt is, hogy ezek miatt panasszal élt a Városi Ügyészségen, de ott egymásnak ellentmondó válaszokat kapott. Figyelemmel a panaszos három kiskorú gyermeke azon jogos érdekére, hogy megkapják azt a védelmet és gondoskodást, amely megfelel az Alkotmány 67. § (1) bekezdésének, az éjszakai órákban való többórás várokoztatásuk közvetlenül veszélyeztette a gyermekeknek a jogállamisághoz, illetve a jogbiztonság követelményéhez, továbbá a gondoskodáshoz fűződő alkotmányos jogát. A Budaörsi Rendőrkapitányságot ezen jogok maradéktalan biztosítása alól az sem

mentesítette, hogy illetékességi területén olyan súlyos bűncselekményt követtek el, melyben haladéktalanul intézkedniük kellett a szolgálatban lévő rendőröknek. Sőt, az sem mentesítette a rendőri szervet, hogy a panaszos és családja - figyelemmel arra, hogy önként tartózkodtak ott - szabadon távozhatott volna a kapitányságról.

Az OBH 5919/1999. jelentés: a rendőrség megalapozottan feltételezte, hogy a tüzet P.Á és Sz.L. gyermekkorúak okozták, ezért a körülmények tisztázása érdekében meghallgatásuk is indokolt volt. Az ennek érdekében végrehajtott előállításuk ugyanakkor sértette a rendőrségi törvény előírásait, tekintve, hogy a 33. § (2) bekezdése alapján a rendőr a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személyt állíthatja elő. Gyermekkorúak nem lehetnek bűncselekmény alanyai, így az előállításuk is kizárt. A rendőrség akkor járt volna el jogszerűen, ha a gyermekkorúakat törvényes képviselőikkel együtt idézi a meghallgatásra, vagy meghallgatásukat előállítás nélkül - az iskolájukban - hajtja végre. Kikérdezésükre ebben az esetben is a törvényes képviselő vagy az eseti gondnok jelenlétében kerülhetett volna sor. A jogsértés súlyát nem csökkenti, hogy a személyes szabadsághoz való jog korlátozása rövid ideig tartott, ugyanakkor súlyosabban minősíti, hogy gyermekkorúakat érintett, akik életkoruknál fogva könnyen megfélemlíthetők, jogaikat nem ismerik és azok védelméről önállóan nem képesek gondoskodni. A jogsértés tényét az ügyészi szervek határozatai is megállapították. A fentiek alapján a Rendőrkapitányság intézkedő rendőrei az előállítással megsértették a rendőrségről szóló törvény, továbbá a gyermek jogairól szóló Egyezmény kihirdetéséről szóló törvény rendelkezéseit, ezáltal az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamisággal és a jogbiztonsággal, illetve a személyes szabadsághoz való joggal összefüggésben alkotmányos visszasságot okoztak.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének OBH 2783/2001. jelentése szerint a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben - azzal, hogy a 16 éves T.M.-et olyan zárkában helyezték el, ahol nála jóval erősebb fizikumú, többségükben felnőtt fogvatartottak voltak, és a súlyos bántalmazások megakadályozása érdekében semmilyen megelőző intézkedést nem tettek - megsértették a fogvatartásra vonatkozó büntetés-végrehajtási és büntetőeljárás jogszabályokat, továbbá a fiatalkorúak védelmét szolgáló speciális rendelkezéseket. A jogszabályok által előírt elkülönítési kötelezettség figyelmen kívül hagyása sértette az Alkotmány 2. § (1) bekezdésében deklarált jogállamiságból fakadó jogbiztonság követelményét, továbbá az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében meghatározott - az élethez és emberi méltósághoz való - alkotmányos joggal összefüggésben visszasságot okozott. Megállapítottam, hogy az eljárás során a nyomozó hatóság mulasztásai sértették a fiatalkorú T.M. és törvényes képviselője jogait az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében foglalt jogorvoslathoz való jog tekintetében, az eljárás indokolatlan elhúzódása pedig veszélyeztette az Alkotmány 2 § (1) bekezdésében deklarált jogállamiság nélkülözhetetlen részét képező jogbiztonság követelményének érvényesülését.

Az ügy összes körülményei arra utalnak, hogy az érintett hatóságok eljárása nem volt összhangban a gyermek jogairól szóló Egyezmény azon rendelkezésével, amely előírja, hogy a gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként legyen alkalmazható, a lehető legrövidebb időtartammal. Az eljárás kezdetén 15 és fél éves fiatalkorú hat hónapig tartó előzetes letartóztatását; három héttel a letartóztatás határidejének lejártá előtt a büntetés-végrehajtási intézetbe való áthelyezése indítványozását - különösen olyan felügyelet mellett, amely a törvénysértő elhelyezéssel párosulva nem volt képes a fiatalkorú testi épségét sem biztosítani - a fiatalkorú által elkövetett vétség súlya nem tette elkerülhetetlenül szükségessé, emellett fogvatartása a lehető legrövidebb időtartamúnak sem volt tekinthető.

Az Adatvédelmi Biztos állásfoglalása az állampolgári jogok országgyűlési biztosának OBH 553/2000. jelentésének adatvédelmi tárgyú kiegészítéséről: Álláspontom szerint a nem

felnőtt korú tanú jogai sérülhetnek azáltal, hogy a Be. csak a hatóság engedélye alapján teszi lehetővé a gondozó és pedagógus jelenlétét a kihallgatáskor.

151., 152. pont:

A gyermek védelmi jogát a gazdasági kizsákmányolás, bármilyen veszélyesnek tűnő, az oktatást megszakító, illetve a gyermek egészségére, fizikai, mentális, erkölcsi vagy szociális fejlődésére káros munka ellen több törvény - a Munka törvénykönyve, a közoktatási törvény, a Gyvt. és a munkavédelemi törvény - biztosítja. Ezekkel összhangban a szakképzési törvény szabályozza a képzési feltételeket úgy, hogy érvényesüljenek az egyezmény alapelvei is.

A Munka törvénykönyve kimondja, hogy fiatal munkavállalót nem szabad olyan munkára alkalmazni, amely testi alkatára, illetve fejlettségére tekintettel rá hátrányos következményekkel járhat. Azokat a munkaköröket, amelyekben fiatal munkavállaló nem, vagy csak meghatározott munkafeltételek biztosítása esetén, illetve előzetes orvosi vizsgálat alapján foglalkoztatható, jogszabály határozza meg.

A munkaköri, szakmai, illetve személyi higiénés alkalmasság orvosi vizsgálatáról és véleményezéséről szóló rendelet alapján a sérülékeny csoportok körébe tartoznak többek között a fiatalok. A rendelet kimondja, hogy a tanulónak a szakma elsajátításához szükséges - egészségkárosodás kockázatával járó munkakörülmények közötti - foglalkoztatása nem haladhatja meg azt az időtartamot, amely a szakma elsajátításához szükséges. A fiatalok munkaviszony keretében történő foglalkoztatását tiltó vagy feltételekkel megengedő megterhelések listáját a rendelet 8. számú melléklete tartalmazza; míg azon munkakörülmények felsorolását, amelyek fennállása esetén a fiatalok foglalkoztatásához az alkalmassági vizsgálat keretében elvégzett kockázatbecslés szükséges a 9/A. számú melléklet tartalmazza.

A munkavédelemi törvény rendelkezése szerint a munkavállaló csak olyan munkára és akkor alkalmazható, ha foglalkoztatása az egészségét, testi épségét, illetőleg a fiatalok egészséges fejlődését károsan nem befolyásolja. A törvény előírja, hogy az iskolarendszerű oktatás, a nevelés keretében a tanulókat és a hallgatókat meg kell ismertetni a biztonságos életvitel, az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés alapvető szabályaival. A szakmai képzés keretében kell gondoskodni arról, hogy a résztvevők elsajátítsák a képzettségük alapján betölthető munkakör egészségi és biztonsági követelményeit.

A nevelési, oktatási intézmények működéséről szóló rendelet módosítása alapján, ha a gyermek a szülő elhatározása alapján magántanulónak tesz eleget tankötelezettségének, az erről történő bejelentést követő három napon belül az iskola igazgatója köteles beszerezni az illetékes gyermekjóléti szolgálat véleményét annak eldöntésére, hogy hátrányos-e ez a megoldás a gyermek részére. A gyermekjóléti szolgálat tizenöt napon belül köteles megküldeni véleményét. E rendelkezés célja, hogy – pl. a családi munkamegosztásba történő bekapcsolás érdekében – indokolatlanul ne lehessen magántanuló a gyermek.

153. pont:

A Munka törvénykönyve kimondja, hogy munkaviszonyt munkavállalóként az létesíthet, aki tizenhatodik életévét betöltötte. Munkaviszonyt létesíthet - ettől eltérően - a tizenötödik életévét betöltött, általános iskolában, szakiskolában, középiskolában nappali rendszerű képzés keretében tanulmányokat folytató tanuló az iskolai szünet alatt. A tizenhat éven aluli fiatal munkavállaló munkaviszony létesítéséhez azonban törvényes képviselőjének hozzájárulása is szükséges. A Munka törvénykönyve külön részben tartalmazza a fiatal

munkavállalóra vonatkozó, az általánostól eltérő rendelkezéseket. A fiatal munkavállaló munkaideje legfeljebb napi nyolc óra, illetve heti negyven óra lehet. Fiatal munkavállaló esetében egy hétnél hosszabb munkaidőkeret nem alkalmazható. A munkaidő megállapításánál a több munkáltató részére történő munkavégzés munkaidejét össze kell számítani. Ha a fiatal munkavállaló napi munkaideje a négy és fél órát meghaladja, részére legalább harminc perc munkaközi szünetet kell biztosítani. A fiatal munkavállaló esetében a napi pihenőidő mértéke legalább tizenkét óra. A fiatal munkavállaló éjszakai munkára, rendkívüli munkavégzésre, valamint készenlétre nem vehető igénybe; részére évenként öt munkanap pótszabadság jár, utoljára abban az évben, amelyben a fiatal munkavállaló a tizennyolcadik életévét betölti.

A munkaügyi ellenőrzésről szóló törvény kimondja, hogy a munkaügyi ellenőrzés kiterjed a fiatalkorúak foglalkoztatásával kapcsolatos jogszabályok megtartására. Az egyes szabálysértésekről szóló Kormányrendelet szerint az a munkáltató, aki a fiatalkorúak foglalkoztatására, vonatkozó rendelkezéseket megsérti, százezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható. A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény esetében súlyosító körülményt fogalmaz meg a Btk., amely alapján két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a nagykorú személy, aki a kiskorúval kényszer munkát végeztet.

154. pont:

Magyarország a gyermekek gazdasági kizsákmányolással szembeni védelmére vonatkozó nemzetközi egyezményeket ratifikálta. Ilyenek többek között a 2001. évi XXVII. Törvény a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és felszámolására irányuló azonnali lépésekről szóló, a 2000. évi LXIX. Törvény a foglalkoztatás alsó korhatáráról szóló, a 2000. évi L. törvény a gyermekek és fiatalkorúak nem-ipari munkára való alkalmasságát megállapító orvosi vizsgálatról szóló, 2000. évi XLIX. Törvény a gyermekek és fiatalkorúak ipari munkára való alkalmasságát megállapító orvosi vizsgálatról szóló, 1976. évi 9. törvényerejű rendelet az ENSZ Közgyűlése XXI. ülészakán elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről; az 1958. évi 18. törvényerejű rendelet a rabszolgaságra vonatkozóan Genfben kelt Egyezmény módosítása tárgyában New Yorkban kelt Jegyzőkönyv és Melléklete, továbbá a rabszolgaság, a rabszolga kereskedés, valamint a rabszolgasághoz hasonló intézmények és gyakorlatok eltörlése tárgyában Genfben kelt Kiegészítő Egyezmény kihirdetéséről.

155., 156. 157. pont:

A Btk. büntetni rendeli a kábítószerrel való visszaélést. E bűncselekménynél a keresleti oldalon gyakran jelennek meg gyermek- és fiatalkorúak, így az ezzel meghatározott minősített esetek komplexitást mutatnak. Súlyosabban, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő azon felnőtt korú elkövető, aki a cselekményt 18. életévét be nem töltött személy felhasználásával követi el, illetve az elkövetés folytán ilyen személy jut kábítószerhez; de ugyanilyen büntetési tételkeretet határoz meg a törvény akkor is, ha a bűncselekményt az elkövető oktatási, köznevelési, gyermekjóléti és gyermekvédelmi, közművelődési feladatok ellátására rendelt épületek területén, annak környezetében követi el. Szintén a fiatalkorúak védelmét szolgálja a kóros szenvedélykeltés bűncselekménye, mely alapján büntetendő az a felnőtt korú személy, aki 18. életévét be nem töltött személynek kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag vagy szer kóros élvezetéhez segítséget nyújt.

Az egészségügyi törvény az ifjúság-egészségügyi gondozás speciális feladataként határozza meg a harmonikus testi és lelki fejlődést veszélyeztető körülmények, alkohol- vagy drogfogyasztás észlelése esetén a szülőkkel és a pedagógusokkal történő konzultáció után

tanácsadás biztosítását, szükség esetén intézkedés kezdeményezését. Az ifjúság-egészségügyi gondozás keretében ellenőrizni kell egyebek mellett az alkohol, kábítószer, egyéb pszichotróp anyagok és a dohánytermékek fogyasztására vonatkozó szabályok betartását.

A nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. törvény szerint nem jelölhető ki dohányzóhely egyebek mellett közoktatási intézménynek a tanulók által is használt helyiségeiben; nappali vagy bentlakásos gyermekjóléti, gyermekvédelmi, intézménynek az igénybevevők számára nyitva álló közösségi helyiségeiben.

A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet szerint a nevelési-oktatási intézményben, továbbá a nevelési-oktatási intézményen kívül a gyermekek, tanulók részére szervezett rendezvényeken tilos a szervezetre káros élvezeti cikkek árusítása, fogyasztása.

Az üzletek működéséről és a belkereskedelmi tevékenység folytatásának feltételeiről szóló 4/1997. (I. 22.) Kormányrendelet szerint tilos a melegkonyhás vendéglátó üzlet kivételével szeszes italt kimérni az alsó- és középfokú oktatási, egészségügyi, gyermek- és ifjúságvédelmi intézmény bármely bejáratától számított 200 méteres közúti (közterületi) távolságon belül. Emellett tilos szeszes italt árusítani többek között diáksport egyesület és az iskolai sportkör sportlétesítményében.

Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet kimondja, hogy aki közterületen vagy nyilvános helyen fiatalkorút szándékosan lerészegít, ötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.

Az 1036/2002. számú Kormányhatározat a kábítószer-probléma visszaszorításáról szóló nemzeti stratégiai program rövid és középtávú céljainak végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról rendelkezik. A határozat kiemeli, hogy a Kormány kiemelt jelentőséget tulajdonít annak, hogy a fiatalok kellő számú és minőségű egészségfejlesztő, illetve drogpreevenációs programok által megfelelő tudással rendelkezzenek a kábítószerhasználatának káros következményeiről. Ennek érdekében felhívja az érintett minisztereket, hogy dolgozzanak ki átfogó, ágazatra vonatkozó - az oktatási intézmények keretein kívül megvalósítandó - drogpreevenációs, illetve egészségfejlesztő programokat, és gondoskodjanak azok gyakorlati alkalmazásáról.

A kormány létrehozta a Kábítószerügyi Koordinációs Bizottságot, amelyben az illetékes minisztériumok képviselői végzik koordinatív és kooperatív feladataikat a kábítószer elleni programok kidolgozása, a veszélyeztetett korosztályok felvilágosítása, valamint a kábítószerhasználók ártalomcsökkentését célzó intézkedések összehangolásával.

A programoknak le kell fedniük az ifjúság, valamint a veszélyeztetett csoportok lehető legszélesebb körét, így a közoktatásban és a felsőoktatásban résztvevőket, az iskolából kimaradókat, a munkanélküli fiatalokat, más pszichoszociális okból veszélyeztetetteket, terhes anyákat és kábítószerfüggő újszülötteket, HIV és a fertőző májgyulladás szempontjából veszélyeztetett kábítószerhasználókat, egyéb pszichiátriai problémákkal küzdőket, hadkötelezettség alapján katonai szolgálatot teljesítő fiatalokat, és a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézeteiben fogva tartottakat. A magyar Kormány első olvasatban 2000. február 22-én fogadta el a Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma visszaszorítására c. dokumentumot, majd vitára bocsátotta. Ennek során 1054 állami, egyházi, civil szervezet és intézmény fejthette ki álláspontját. A vita során szerzett tapasztalatok beépültek a véglegesnek tekintett dokumentumba, melyet a magyar Kormány 2000. június 11-én fogadott el. A dokumentum 2000. decemberében (96/2000. (XII. 11.) OGY határozat) emelkedett országgyűlési határozat rangjára. A Nemzeti stratégia a kábítószer-probléma visszaszorítására c. dokumentum a nemzetközi ajánlások értelmében a jelenség értelmezési modelljei közül a több tudományágat érintő, a probléma befolyásolása tekintetében pedig a kereslet- és kínálatcsökkentés egyensúlyára építő megközelítést tükrözi. A Nemzeti stratégia

általános célja: „A harmadik évezred küszöbén egy szabad, magabiztos és produktív társadalom kialakításának képe vezérel bennünket. Ez a társadalom az emberi méltóságot, a testi, lelki és szociális jól-létet, illetve az alkotóképességet kiemelt fontosságúnak tartja. E tényezők megóvása és fejlesztése érdekében a társadalom képes kezelni a drogok használatával és terjesztésével összefüggő egészségügyi, szociális és bűnügyi ártalmakat és hátrányokat. A kábítószer-probléma valamennyiünket érint, és együttes cselekvésre készítet. Az állam és intézményei az együttes cselekvésben jelentős szerepet kapnak.” Magyarországon mára a drogok illegális használata és az ezzel összefüggésben fellépő egyéni és társadalmi károk az oktatási rendszer komoly problémájává váltak. Folyamatosan emelkedik a kábítószereket kipróbáló fiatalok, iskoláskorúak száma, valamint a drogfogyasztók, a drogfüggők, a droghasználattal összefüggésben fertőző betegségeket hordozók száma.

Az Oktatási Minisztérium felismerve a fentiekben megfogalmazott problémák súlyosságát határozott szándéka mindenekelőtt az egészséges életmódra nevelés és ezen belül hangsúlyosan a prevenció és az ezzel kapcsolatos események, tevékenységek támogatása, amely elsősorban a veszélyeztetett, 12–18 éves iskoláskorú fiatalokra, és az őket oktató, nevelő pedagógusokra terjed ki. Ennek megfelelően került kidolgozásra a 2000–2001. évi cselekvési program, amely az említett célcsoportok elérésével valamint az állami és civil szervezetekkel összefogva volt hivatott megvalósítani a feladatokat a kábítószeres mindenszintű visszaszorítása érdekében. Fentiek megvalósításához a Köznevelési törvény és OM rendeletek 1999-ben, illetve 2000-ben történt módosítására is szükség volt:

A köznevelési törvény előírja az iskolák számára kötelező egészségnevelési feladatokat és ezeknek a pedagógiai programba való beillesztését. Az óvodák és az iskolák vonatkozásában előírja a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátását, mint kötelező feladatot. A Köznevelési Törvény rendelkezik a kerettantervekhez igazított helyi tantervekről. Az elkészített kerettantervekben az alábbi területeken jelenik meg a dropprevenció: Biológia és Egészségtan tantárgy 8. évfolyamon, Kémia tantárgy 10. évfolyamon, Biológia tantárgy 11. évfolyamon, valamint az osztályfőnöki órákba építve az 5-12. évfolyamokon, melyek 30%-ában (minimum évi 10 órában) kötelező az iskola az egészséges életre neveléssel kapcsolatos foglalkozásokat tartani.

Az Oktatási Minisztérium 2000-ben módosította továbbá a 11/94-es MKM rendeletet, mely kitér az intézményi kötelezettséggé szervezendő dropprevenciós munkára. A rendelet szerint „A gyermek- és ifjúságvédelmi felelős feladata különösen: az iskola nevelési programja, gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatai keretében egészségnevelési, ennek részeként kábítószer-ellenes program kidolgozásának segítése, végrehajtásának figyelemmel kísérése; szükség esetén intézkedés megtételének kezdeményezése az iskola igazgatójánál, tájékoztatás nyújtása a tanulóknak, a szülők és a pedagógusok részére.” A szabadidő-szervező feladata különösen az egészséges életmód továbbá a szenvedélybetegségek megelőzésével, valamint a gyógyult szenvedélybeteg tanulók beilleszkedésével összefüggő szabadidős tevékenység szervezése”.

Megkezdődött az iskolák dropprevenciós helyzetével összefüggő országos adatszolgáltatási rendszer kiépítése. Ennek első elemeként elkészült az a két részből álló kérdőív, amely kiküldésre kerül valamennyi iskolába. Ez a kérdőív szolgált alapul a 2000. őszén kiírásra került közös ISM–OM pályázat kérdőívéhez.

Az Oktatási Minisztérium ösztönzi az egészségfejlesztési témájú pedagógus továbbképzéseket, annak érdekében, hogy minden iskolában lehetőleg legyen egy pedagógus, aki a dropprevenciós feladatokat, illetve az egészséges életmódra neveléssel kapcsolatos teendőket ellátja. Ennek elősegítése érdekében a megalapított iskolai dropprevenciós pedagógus továbbképzés szakmai tartalma mentén a 2001/2002. tanévben 700 középiskolai tanár, Oktatási Minisztérium általi teljes mértékben finanszírozott képzése indult meg.

Az Oktatási Minisztérium és az Ifjúsági és Sportminisztérium által 2000 decemberében bejelentett, a középfokú oktatási intézményeket támogató prevenciós pályázat keretében az Ifjúsági és Sportminisztérium és az Oktatási Minisztérium a saját 2000. évi fejezeti költségvetési forrásaiból 220 millió Ft-al és jelentős lebonyolítási szervezési költségekkel

támogatja a középfokú nevelési-oktatási intézmények egészségfejlesztő, különös tekintettel drogprevenációs tevékenységét. A pályázat forrást biztosított arra, hogy több mint 300 középfokú iskola, több mint 180 ezer diák részvételére tanulóként 1200 Ft normatív jellegű támogatásban részesüljön olyan programok megvalósítására, amelyet a két minisztérium együtt dolgozott ki, és a honlapjaikon közzétett szakértői listából kiválasztott szakértőkkel valósíthatnak meg az iskolák 2001. évben.

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának OBH 444/1999. számú jelentése rámutatott, hogy "felnőttkorú szenvedélybetegek esetében köztudott, hogy a beteg akarata és együttműködése nélkül nem lehet eredményes a gyógyításuk. Ez a gyermek-és fiatalkorúak esetében is igaz. A fiatalok esetében éppen ítélőképességük fejletlensége miatt a társadalom felelőssége nagyobb, őket akarataik ellenére is meg kellene óvni a káros környezeti hatásoktól, sok esetben önmaguktól is. Alkohol és/ vagy drogfüggőségi problémákkal küzdő fiatalok esetében nehézséget jelent, hogy országosan kevés az olyan bentlakásos intézmény, amelyik a kezelésükre specializálódott".

158., 159. pont:

A Btk. a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények fejezetében rendeli büntetni az ifjúság szexuális fejlődését negatívan befolyásoló, társadalomra veszélyes cselekményeket.

A Btk. a nemi erkölcs elleni bűncselekmények között említi az erőszakos közöszülés és a szemérem elleni erőszak cselekményét, melyek két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők. A törvény szerint a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére elkövetett közöszülés és fajtalanág akkor is erőszakos cselekménynek minősül, ha abba egyébként a passzív alany beleegyezett.

Emellett megemlíti a természet elleni fajtalanág (az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki ennél fiatalabb, azonos nemű személlyel fajtalanodik, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) és a természet elleni erőszakos fajtalanág cselekményét (aki azonos nemű személyt erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanágra vagy ennek eltűrésére kényszerít, vagy védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát használja fel fajtalanágra, büntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő).

Az Alkotmánybíróság a 37/2002. számú határozatával a természet elleni fajtalanág és erőszakos fajtalanág tényállását megsemmisítette, melyek 2002. szeptember 4-től hatálytalanok.

Aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel közöszül, valamint az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét meg nem haladott személlyel fajtalanodik, büntettet követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, mivel a megrontás tényét valósítja meg a Btk. alapján. Vérfertőzés büntettet követ el az, aki egyenesági rokonával közöszül vagy fajtalanodik, ezért egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az Egyezmény elvárásainak figyelembevételével a kiskorúak egészséges irányú nemi fejlődésének biztosítása érdekében, szexuális kizsákmányolásuktól történő megóvásuk végett a Btk.-t 195/A. §-sal egészítette ki az 1997. évi LXXIII. törvény bűncselekménynek minősítve a tiltott pornográf felvétel készítését. További előrelépésként a törvény újabb módosítása már a tiltott pornográf felvétellel való visszaélést rendeli büntetni, mely rendelkezés 2002. április 1-jétől van hatályban. E szerint, aki kiskorú személyről pornográf videó-, film- vagy fényképfelvételt, vagy ilyen képfelvételeket, illetőleg más módon előállított pornográf képfelvételt vagy képfelvételeket megszerez, tart, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Aki ilyen képfelvételeket kínál, átad, öt évig terjedő

szabadságvesztéssel büntetendő, aki készít, forgalomba hoz, azzal kereskedik, illetőleg ilyen képfelvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

E szerint büntetendő, aki pornográf jellegű műsorban kiskorú személyt szerepeltet. Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a fenti két bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat. A törvény meghatározza a pornográf képfelvétel, illetve pornográf jellegű műsor fogalmát is, mely a nemiséget súlyosan szeméremszértlő nyíltsággal ábrázoló, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvés, ábrázolás.

A Btk. szerint az emberkereskedelem bűncselekménye esetén minősítő körülmény, ha azt fajtalanság vagy közönség céljából követik el. Úgyszintén súlyosabban büntetendő a cselekmény, ha azt tiltott pornográf felvétel készítése céljából követik el, sőt a büntetés akár életfogytig terjedő szabadságvesztés is lehet, ha a bűncselekményt tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére tiltott pornográf felvétel készítése céljából követik el.

Szintén minősítő körülményt fogalmaz meg a törvény az üzletszerű kéjelgés elősegítése bűncselekményénél. Az alapesetnél súlyosabban büntetendő az az eset, ha a bordélyházban tizennyolcadik életévét be nem töltött személy folytat üzletszerű kéjelgést.

A Yokohamában, 2001. december 17-20-án megrendezésre került, a Gyermekkereskedelmi Célú Szexuális Kizsákmányolása Elleni Második Világkongresszuson a Magyar Kormány képviselője vett részt.

A Női és Gyermekjogi Kutató és Oktató Központ és a British Council gyermekvédelmi programjának keretében a gyermekekkel szembeni rossz bánásmód tárgyában végzett kvalitatív kutatás a gyermekekkel szembeni szexuális erőszak/visszaélés terén többek között az alábbiakat állapította meg. A büntetőeljárások túlnyomó többsége igen hosszadalmas volt, az eljárás megindulásától a jogerős ítéletig átlagosan 3 év telt el. Előfordult, hogy a serdülőként megerősszakolt sértetteknek még négy, öt évvel a történetek után – adott esetben felnőtt férjezett asszonyként – is a bíróság előtt kellett tanúvallomást tennie és felidéznie a rettenetes emlékeket. Főszabálynak tűnik, hogy az elhúzódó büntetőeljárások alatt e súlyos bűncselekmények elkövetői szabadlábban védekezhetnek, családon belüli erőszak esetén ez többnyire azt jelenti, hogy a gyermeket (rendszeresen) megerősszakoló szülő (vagy más hozzátartozó) – immár a hatóságok tudtával és „beleegyezésével” – egy fedél alatt maradhat az áldozatokkal.

160., 161., 162. pont:

A Btk. ugyan nem tartalmaz „gyermekrablás” elnevezésű tényállást, ám az emberrablás tényállása alapján a gyermek elrablása is büntetendő.

A nemzetközi jog, valamint az Alkotmány rendelkezésével összhangban 1999. március 1. napjával az 1998. évi LXXXVII. törvény a Btk.-t az emberkereskedelem büntetével egészítette ki. A gyermekek eladását, megvásárlását, illetve a gyermek-kereskedelmet tiltó Egyezményrel összhangban a módosító törvény immár nevesítve is megteremtette a gyermek-kereskedelem büntetőjogi üldözésének törvényi háttérét. A korábbi szabályozás a családi állás megváltoztatása, illetve a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény keretein belül biztosította csak a kiskorúak büntetőjogi védelmét az ilyen jellegű magatartásokkal szemben.

Az emberkereskedelem tényállása úgyszintén tartalmazza az ENSZ határon átnyúló szervezett bűnözés elleni egyezményének az emberkereskedelem, különösen a nők és a gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról, és büntetéséről szóló kiegészítő jegyzőkönyvében meghatározott követelményeket.

A tényállás szerint, aki mást elad, megvásárol, ellenszolgáltatásként átad, vagy átvesz, más személyért elcserél, úgyszintén, aki ennek érdekében toboroz, mást szállít, elszállásol, elrejt, másnak megszerez, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Minősített esetként határozza meg a törvény többek között a tiltott pornográf felvétel készítése céljából történt elkövetést, továbbá meghatározott esetekben a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére történő elkövetést is, úgyszintén súlyosabb büntetést eredményez tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére, illetve az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére történő elkövetés.

A Magyarország és az Europol közötti Együttműködési Megállapodás kiterjed az emberkereskedelemre is, a kiskorúak szexuális kizsákmányolására és veszélyeztetésére, valamint a magukra hagyott gyermekek kereskedelmére vonatkozóan. A kizsákmányolás e formái a gyermekpornográfiát hordozó anyagok előállítását, eladását vagy terjesztését is magukban foglalják.

163., 164. pont:

A Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium megállapodást kötött a média képviselőivel, hogy visszaszorítják a médiában sugárzott erőszakot, ezzel is hozzájárulva a gyermekek egészséges fejlődéséhez. Amennyiben olyan műsort sugároznak, amely a gyermekek számára nem kívánatos elemeket tartalmaz, akkor azokat olyan időpontban tűzi műsorára, amikor a gyermekek valószínűsíthetően nem nézik azt. Illetve, hogy az ilyen műsorokat a megfelelő jelzéssel ellátva teszik adásban.

A Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat a beszámolási időszakban két alkalommal is konferenciát rendezett a Média hatása a gyermekekre és fiatalokra címmel. Mindkét alkalommal a konferencia közös nyilatkozattétellel zárult. A konferenciákat a Szolgálat, az Országos Rádió és Televízió Testület és az Állampolgári Jogok Országgyűlési Biztosának Általános Helyettese szervezte. A konferenciák anyaga könyv formájában is megjelent, melynek kiadását a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium támogatta. A kiadványokat a szervezők eljuttatták a témával foglalkozó szakembereknek és intézményeknek.

Az egészségügyi törvény és az egészségügyi miniszter 23/2002. számú rendelete szabályozza az emberen végzett orvostudományi kutatásokat. Mindkét jogszabály külön rendelkezéseket tartalmaz a cselekvőképtelen és a korlátozottan cselekvőképes személyeken – így a gyermekeken – végzett kutatásokkal kapcsolatban. A törvény meghatározza azokat a feltételeket, melyek együttes fennállása esetén végezhető az ilyen kutatás. A rendelet további szabályokat állapít meg ezekre az esetekre többek között a tájékoztatási kötelezettség és a beleegyezési jog tekintetében; kimondja egyebek mellett, hogy a kiskorú tájékoztatásába pedagógiai gyakorlattal rendelkező személyt is be kell vonni, illetve, hogy korlátozottan cselekvőképes és cselekvőképtelen személy egészséges önkéntesként kutatásba nem vonható be.

165., 166. pont:

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségeknek a társadalomban betöltött helyzetét az Alkotmány rögzíti, kimondja, hogy a Magyar Köztársaságban élő nemzeti és etnikai kisebbségek részesei a nép hatalmának, államalkotó tényezők. Az Alkotmány garantálja a kisebbségek számára a kollektív részvételt a közéletben, helyi és országos önkormányzatok létrehozására, saját kultúrájának ápolására, anyanyelvének használatára, az anyanyelvű oktatásra, a saját nyelven való névhasználatra vonatkozó jogát.

A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény egyéni, valamint kollektív jellegű kisebbségi jogokat - személyi elvű autonómiára és önkormányzatok létrehozására való jogot - biztosít a Magyarországon honos 13 kisebbségnek. A törvényben meghatározásra került a nemzeti és etnikai kisebbség fogalma.

A törvény értelmében Magyarországon honos nemzeti és etnikai kisebbségnek minősül a bolgár, a cigány, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán népcsoport.

A kisebbségek alkotmányos jogai védelmére az Alkotmány létrehozta a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának intézményét. Az állampolgárok a kisebbségi ombudmanhoz fordulhatnak minden olyan esetben, amikor megítélésük szerint valamely hatóság eljárása következtében alkotmányos jogaikkal összefüggésben sérelem érte őket vagy ennek veszélye áll fenn.

A rádiózásról és a televíziózásról szóló törvény a közszolgálati média kötelező feladatává tette a kisebbségek kultúráját, életét bemutató műsorok készítését. A közszolgálati műsorszolgáltató köteles biztosítani az anyanyelvi tájékoztatást. A közszolgálati rádió és televízió biztosítja a nemzeti vagy etnikai kisebbségi műsorok rendszeres készítését és sugárzását. A kisebbségek által lakott területeken az állam – nemzetközi szerződések útján is – előmozdítja az anyaországból származó rádió- és televízióadások vételét. A kisebbségi közösségeknek joguk van anyanyelvű, vagy anyanyelvi (anyanyelven és magyar nyelven történő) óvodai nevelés, alsó-, közép- és felsőfokú oktatás feltételeinek megteremtését kezdeményezni.

A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvény az egész társadalom közös feladataként határozza meg a nemzeti és etnikai kisebbségi kulturális hagyományok megőrzését, méltó folytatását, a közösségi és egyéni művelődés személyi, szellemi, gazdasági feltételeinek javítását, a polgárok életminőségét javító, értékhordozó tevékenységek, valamint az ezek megvalósulására létrejött intézmények és szervezetek működésének elősegítését.

A kisebbségi törvény szabályozza a kisebbségek egyéni és közösségi jogait egyaránt, mely jogok a gyermekekre is vonatkoznak. A kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van a családra vonatkozó kisebbségi hagyományok tiszteletben tartására, családi kapcsolataik ápolására, családi ünnepeiknek anyanyelven történő megtartására és az ezekhez kapcsolódó egyházi szertartások anyanyelven való lebonyolításának igénylésére. Joguk van továbbá saját és gyermekük utónevének szabad megválasztásához, családi és utónevüknek anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez és annak – jogszabályban meghatározott keretek között – hivatalos okmányokban való feltüntetéséhez. Kérésre az anyakönyvezés és az egyéb személyi okmányok kiállítása kétnyelvű is lehet.

A kisebbséghez tartozó személynek joga van anyanyelvének, történelmének, kultúrájának, hagyományainak megismeréséhez, ápolásához, gyarapításához, továbbadásához; részt venni az anyanyelvű oktatásban és művelődésben.

Kisebbségek által használt nyelvnek számít a bolgár, a cigány (romani, illetve beás), a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán nyelv. A kisebbség anyanyelvű vagy anyanyelvi oktatása a helyi lehetőségek és igények szerint kisebbségi óvodában, iskolában, iskolai osztályban vagy csoportban történhet. Egyazon kisebbséghez tartozó nyolc tanuló szülőjének vagy törvényes képviselőjének kérése esetén kisebbségi osztály vagy tanulócsoport indítása, illetve működtetése kötelező. A kisebbségi anyanyelvű vagy anyanyelvi oktatás többletköltségét az állam, illetve a helyi önkormányzat viseli. A kisebbségi oktatási intézményt az érintett kisebbséghez nem tartozók, csak akkor vehetik igénybe, ha az intézmény betöltetlen férőhellyel az adott kisebbség igényeinek kielégítése után is rendelkezik. A magyar nyelv oktatását a kisebbségi oktatási intézményben is biztosítani kell.

A kisebbség anyanyelvű irodalommal történő ellátását kisebbségi könyvtári rendszer biztosítja. Az állam biztosítja a kisebbségi oktatáshoz a tankönyvek megjelentetését, a

taneszközök előállítását. Az állam támogatja a kisebbségi kultúrák tárgyi emlékeinek gyűjtését, közgyűjtemények alapítását és gyarapítását; a kisebbségek könyvkiadását és időszaki kiadványainak megjelentetését; a törvényeknek és közérdekű közleményeknek a kisebbségek anyanyelvén történő ismertetését; a kisebbség családi eseményeihez kapcsolódó egyházi szertartások anyanyelven történő lebonyolítását, illetve az egyházaknak a kisebbségek anyanyelvén végzett vallási tevékenységét.

Az állam a mindenkori költségvetési törvényben meghatározott mértékben kiegészítő normatív támogatást nyújt a kisebbségi óvodai neveléshez, illetőleg az anyanyelvi (anyanyelvű) iskolai oktatáshoz. A hazai kisebbségek önazonosságának megőrzését, hagyományai gondozását, átörökítését, az anyanyelv ápolását, fejlesztését, szellemi és tárgyi emlékeik fennmaradását, a kisebbségi létből fakadó kulturális és politikai hátrányok mérséklését szolgáló tevékenységek támogatása céljából közalapítványt kell létrehozni.

MELLÉKLET

29. pont: Gyámhatóságoknál nyilvántartott veszélyeztetett kiskorúak

Év, területi egység, népességnagyság Year, region, settlement population	Endangered minors						Családok, amelyek- ben van <i>Families where endange- red minors live</i>	Endangered minors	
	for reasons of				Összes total	Tárgy- évben nyilvántar- tásba vett <i>registered during the year</i>		Egy családra jutó <i>per family</i>	Ezer megfelelő korúra jutó <i>per thousand minors</i>
	Környezeti <i>environ- ment</i>	Maga- tartási <i>Behaviour</i>	Anyagi <i>means</i>	Egészségi <i>Health</i>					
	Okból				veszélyeztetett kiskorú				
1990	45 490	22 893	103 540	2 832	174 755	49 319	76 144	2,30	68
1995	47 331	26 647	234 791	4 486	313 255	45 553	132 165	2,37	136
1996	48 556	28 812	249 976	4 579	331 923	53 046	137 609	2,41	148
1997	48 735	26 881	339 843	4 699	420 158	88 139	156 133	2,69	192
1998	38 886	21 174	315 023	5 258	380 341	119 376	166 165	2,29	178
1999	44 539	24 325	222 618	7 018	298 500	51 032	128 985	2,31	143
2000	43 612	25 908	185 868	9 593	264 981	43 437	112 043	2,36	128
Ebből – Of which:									
Budapest	5 499	2 617	3 971	585	12 672	5 736	6 508	1,95	41
Pest	3 326	2 087	8 361	658	14 432	3 901	6 705	2,15	64
Közép-Magyarország Central Hungary	8 825	4 704	12 332	1 243	27 104	9 637	13 213	2,05	51
Fejér	1 372	874	1 714	424	4 384	1 060	2 097	2,09	49
Komárom-Esztergom	1 187	903	3 744	142	5 976	1 103	3 115	1,92	92
Veszprém	1 628	933	1 442	215	4 218	1 166	1 850	2,28	54
Közép-Dunántúl Central Transdanubia	4 187	2 710	6 900	781	14 578	3 329	7 062	2,06	63
Győr-Moson-Sopron	962	804	3 861	246	5 873	1 397	3 266	1,80	68
Vas	687	423	5 232	143	6 485	894	2 759	2,35	122
Zala	1 412	531	1 789	174	3 906	996	1 931	2,02	68
Nyugat-Dunántúl Western Transdanubia	3 061	1 758	10 882	563	16 264	3 287	7 956	2,04	83
Baranya	1 265	999	10 613	242	13 119	3 071	5 868	2,24	161
Somogy	1 380	895	8 115	119	10 509	1 600	3 941	2,67	154
Tolna	1 560	804	5 840	286	8 490	1 768	3 766	2,25	166
Dél-Dunántúl Southern Transdanubia	4 205	2 698	24 568	647	32 118	6 439	13 575	2,37	160
Borsod-Abaúj-Zemplén	5 083	3 793	19 620	683	29 179	3 225	11 335	2,57	172
Heves	985	597	1 923	285	3 790	771	1 770	2,14	58
Nógrád	1 316	673	1 953	178	4 120	900	1 845	2,23	93
Észak-Magyarország Northern Hungary	7 384	5 063	23 496	1 146	37 089	4 896	14 950	2,48	133
Hajdú-Bihar	2 002	1 193	11 660	3 164	18 019	1 978	6 634	2,72	144
Jász-Nagykun-Szolnok	2 482	1 036	15 108	273	18 899	3 056	8 203	2,30	214
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4 353	2 746	46 507	833	54 439	5 530	21 496	2,53	385
Észak-Alföld Northern Great Plain	8 837	4 975	73 275	4 270	91 357	10 564	36 333	2,51	258
Bács-Kiskun	2 390	1 029	13 316	359	17 094	2 185	6 843	2,50	151
Békés	1 650	746	5 051	379	7 826	1 387	3 921	2,00	99
Csongrád	3 073	2 225	16 048	205	21 551	1 713	8 190	2,63	256
Dél-Alföld Southern Great Plain	7 113	4 000	34 415	943	46 471	5 285	18 954	2,45	168

Népességnagyság Settlement population									
– 499	1 379	441	3 336	172	5 328	1 008	2 459	2,17	90
500 – 999	2 480	1 215	6 778	425	10 898	2 678	4 876	2,24	104
1 000 – 1 999	5 154	2 053	16 985	803	24 995	4 037	11 518	2,17	122
2 000 – 4 999	7 699	2 964	29 879	1 712	42 254	6 632	17 693	2,39	133
5 000 – 9 999	4 776	2 372	22 715	788	30 651	4 610	13 333	2,30	146
10 000 – 19 999	3 901	3 001	27 863	677	35 442	5 451	15 741	2,25	154
20 000 – 49 999	4 763	3 582	22 880	502	31 727	5 146	15 078	2,10	129
50 000 – 99 999	6 335	3 466	12 186	926	22 913	7 708	10 352	2,21	150
100 000 – x	1 626	4 197	39 275	3 003	48 101	431	14 485	3,32	201
Budapest	5 499	2 617	3 971	585	12 672	5 736	6 508	1,95	41

35. pont: Az örökbefogadás adatai

Megnevezés – Denomination	1990	1995	1997	1998	1999	2000
Engedélyezett örökbefogadások száma <i>Approved adoptions</i>	958	940	911	850	928	949
Ebből: <i>Of which:</i>						
tartós (állami) nevelt volt <i>was in long-term foster care (state care)</i>	571	362	454	283	326	323
átmeneti (intézeti) nevelt volt <i>was in short-term foster care (institutional care)</i>	..	109	95	110	144	177
a szülő hozzájáruló nyilatkozata alapján ^{a)} <i>by parental consent</i>	387	457	353	452	343	372
Az engedélyezett örökbefogadásból külföldi állampolgár számára <i>Approved adoptions for foreign citizens</i>	132	129	182	80	147	128
Felbontott örökbefogadások száma <i>Dissolved adoptions</i>	20	28	9	20	21	12
Örökbe fogadhatóvá nyilvánított kiskorúak száma <i>Minors declared eligible for adoption</i>	..	134	121	221	322	372

a) A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. tv. 48. § (3) bekezdésben foglalt esetek kivételével. –
Excluding cases put in paragraph (3) of Article 48 of Act No. IV of 1952 on Marriage, Family, and Guardianship.

Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek

Év Year	Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülők <i>Minors under child protection</i>		Ebből: átmeneti és tartósan neveltek <i>Of which: those short-term and long-term foster care</i>		Ezen belül: nevelőszülőkhöz kihelyezettek <i>Within it: those placed with foster parents</i>	
	száma <i>number</i>	aránya ezer azonos korú lakosra <i>per thousand inhabitants of corresponding age</i>	száma <i>number</i>	aránya,% <i>percentage</i>	száma <i>number</i>	aránya,% <i>percentage</i>
1980 ^{a)}	34 960	12,8	33 148	94,8	8 422	25,4
1990 ^{a)}	26 861	10,4	25 177	93,7	8 567	34,0
1995	21 952	9,6	20 066	91,4	7 687	38,3
1996	21 711	9,7	19 688	90,7	7 503	38,1
1997	20 955	9,6	18 949	90,4	7 495	39,6
1998	19 524	9,1	17 875	91,6	7 424	41,5
1999	18 632	8,9	17 372	93,2	7 483	43,0
2000	18 103	8,7	16 943	93,6	7 645	45,1

a) Fiatal felnőttekkel együtt. – *Including young adults.*

**Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek
korcsoportok szerint**

Korcsoport – Age-group	1990	1995	1997	1998	1999	2000
Fiú – Boy						
0– 3	1 566	1 404	1 444	1 311	1 227	1 110
4– 5	988	756	794	761	739	710
6– 9	2 503	1 995	1 928	1 906	1 850	1 802
10–11	1 767	1 339	1 278	1 191	1 206	1 186
12–14	3 416	2 695	2 434	2 310	2 274	2 202
15–17	4 120	3 607	3 387	3 080	2 825	2 804
Kiskorúak összesen – Minors, total	14 360	11 796	11 265	10 559	10 121	9 814
18 éves és idősebb – Young adults	124	1 450	1 697	1 840	2 114	2 141
Összesen – Total	14 484	13 246	12 962	12 399	12 235	11 955
Leány – Girl						
0– 3	1 517	1 270	1 269	1 123	1 038	956
4– 5	880	712	656	650	635	647
6– 9	2 071	1 694	1 697	1 606	1 546	1 468
10–11	1 481	1 154	1 048	1 046	971	936
12–14	2 895	2 207	2 115	1 914	1 902	1 863
15–17	3 447	3 119	2 905	2 626	2 419	2 419
Kiskorúak összesen – Minors, total	12 291	10 156	9 690	8 965	8 511	8 289
18 éves és idősebb – Young adults	86	1 172	1 392	1 551	1 751	1 796
Összesen – Total	12 377	11 328	11 082	10 516	10 262	10 085
Együtt – Together						
0– 3	3 083	2 674	2 713	2 434	2 265	2 066
4– 5	1 868	1 468	1 450	1 411	1 374	1 357
6– 9	4 574	3 689	3 625	3 512	3 396	3 270
10–11	3 248	2 493	2 326	2 237	2 177	2 122
12–14	6 311	4 902	4 549	4 224	4 176	4 065
15–17	7 567	6 726	6 292	5 706	5 244	5 223
Kiskorúak összesen – Minors, total	26 651	21 952	20 955	19 524	18 632	18 103
18 éves és idősebb – Young adults	210	2 622	3 089	3 391	3 865	3 937
Összesen – Total	26 861	24 574	24 044	22 915	22 497	22 040

Nevelőszülők száma

Év, területi egység Year, region	Nevelőszülők – Foster parents				
	Szám / number			megoszlása, % / percentage distribution	
	hagyományos <i>traditional</i>	hivatásos <i>professional</i>	összesen <i>total</i>	hagyományos <i>traditional</i>	hivatásos <i>professional</i>
1990	5 017	356	5 373	93,4	6,6
1995	4 471	419	4 890	91,4	8,6
1996	4 421	384	4 805	92,0	8,0
1997	4 436	373	4 809	92,2	7,8
1998	4 408	417	4 825	91,4	8,6
1999	4 399	390	4 789	91,9	8,1
2000	4 452	406	4 858	91,6	8,4
Ebből – Of which:					
Közép-Magyarország <i>Central Hungary</i>	844	161	1 005	84,0	16,0
Közép-Dunántúl <i>Central Transdanubia</i>	425	30	455	93,4	6,6
Nyugat-Dunántúl <i>Western Transdanubia</i>	227	33	260	87,3	12,7
Dél-Dunántúl <i>Southern Transdanubia</i>	679	20	699	97,1	2,9
Észak-Magyarország <i>Northern Hungary</i>	657	86	743	88,4	11,6
Észak-Alföld <i>Northern Great Plain</i>	1 076	41	1 117	96,3	3,7
Dél-Alföld <i>Southern Great Plain</i>	544	35	579	93,9	6,1

A nevelőszülők számának alakulása a náluk elhelyezett gyermekek és fiatal felnőttek száma szerint

Év Year	Foster parents looking after						Összesen Total
	1	2	3	4	5	6 vagy annál több or more	
	gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermeket nevelő nevelőszülők <i>children under child protection</i>						
	Száma – Number						
1990	3 488	1 136	334	154	261 ^{a)}	..	5 373
1995	3 068	1 020	387	157	161	97	4 890
1996	2 904	1 070	404	187	139	101	4 805
1997	2 941	978	426	196	145	123	4 809
1998	2 806	1 030	475	208	148	158	4 825
1999	2 663	1 039	533	227	162	165	4 789
2000	2 544	1 096	583	249	201	185	4 858
	Megoszlása, % – Percentage distribution						
1990	64,9	21,1	6,2	2,9	4,9 ^{a)}	..	100,0
1995	62,7	20,9	7,9	3,2	3,3	2,0	100,0
1996	60,4	22,3	8,4	3,9	2,9	2,1	100,0
1997	61,2	20,3	8,9	4,1	3,0	2,5	100,0
1998	58,2	21,3	9,8	4,3	3,1	3,3	100,0
1999	55,6	21,7	11,1	4,7	3,4	3,5	100,0
2000	52,4	22,6	12,0	5,1	4,1	3,8	100,0

a) 5 vagy annál több gyermeket nevelő nevelőszülő. – Foster parents looking after 5 or more children.

41. ponthoz
GYERMEKHALÁLOZÁS HALÁLOKOK ÉS KORCSOPORT SZERINT, 2000

Halálokok	1	2	3-4	5-9	10-14	Összesen	1	2	3-4	5-9	10-14	Összesen
	éves						éves					
							100 000 megfelelő korú lakosra					
I. FERTŐZŐ ÉS ÉLŐSDIEK OKOZTA BETEGSÉGEK	2	1	4	3	4	14	2,1	1,0	1,9	0,5	0,7	0,9
II. DAGANATOK	5	3	17	24	28	77	5,3	3,1	8,1	4,1	4,6	4,8
IV. ENDOKRIN, TÁPLÁLKOZÁSI ÉS ANYAGCSERE-BETEGSÉGEK	1	2	3	5	6	17	1,1	2,0	1,4	0,8	1,0	1,1
VI. AZ IDEGRENSZER BETEGSÉGEI	5	7	9	14	9	44	5,3	7,2	4,3	2,4	1,5	2,7
X. A LÉGZŐRENDSZER BETEGSÉGEI	5	5	5	2	3	20	5,3	5,1	2,4	0,3	0,5	1,2
XI. AZ EMÉSZTŐRENDSZER BETEGSÉGEI	3	-	-	4	4	11	3,2	-	-	0,7	0,7	0,7
XVII. VELESZÜLETETT RENDELLENESSÉGEK, DEFORMITÁSOK ÉS KROMOSZÓMA ABNORMITÁSOK	11	8	10	7	8	44	11,6	8,2	4,8	1,2	1,3	2,7
XX. A MORBIDITÁS ÉS A MORTALITÁS KÜLSŐ OKAI												
Motoros járműbalesetek	5	1	5	10	19	40	5,3	1,0	2,4	1,7	3,1	2,5
Balesetszerű vízbe fulladás és elmerülés	2	1	4	5	9	21	2,1	1,0	1,9	0,8	1,5	1,3
Fulladás étel és egyéb tárgyak belégzése által, balesetszerű mechanikus fulladás	6	1	2	3	3	15	6,3	1,0	1,0	0,5	0,5	0,9
Öngyilkosság és önsértés	-	-	-	-	11	11					1,8	
Testi sértés	-	2	-	3	2	7		2,0		0,5	0,3	0,4
Egyéb	4	3	5	9	16	37	4,2	3,1	2,4	1,5	2,6	2,3
Együtt	17	8	16	30	60	131	17,9	8,2	7,7	5,1	9,8	8,2
Egyéb halálokok	4	1	6	7	9	27	4,2	1,0	2,9	1,2	1,5	1,7
Összesen	53	35	70	96	131	385	55,7	35,8	33,5	16,2	21,3	24,0

67. ponthoz Gyámhatóságoknál nyilvántartott veszélyeztetett kiskorúak

Év, területi egység, népességnagyság Year, region, settlement population	Endangered minors					Összes total	Tárgy- évben nyilvántar- tásba vett registered during the year	Családok, amelyek- ben van <i>Families where endange- red minors live</i>	Endangered minors		
	for reasons of				Okból				veszélyeztetett kiskorú	Egy családra jutó <i>per family</i>	Ezer megfelelő korúra jutó <i>per thousand minors</i>
	Környezeti	Maga- tartási	Anyagi	Egészségi							
	<i>environ- ment</i>	<i>Behaviour</i>	<i>means</i>	<i>health</i>							
1990	45 490	22 893	103 540	2 832	174 755	49 319	76 144	2,30	68		
1995	47 331	26 647	234 791	4 486	313 255	45 553	132 165	2,37	136		
1996	48 556	28 812	249 976	4 579	331 923	53 046	137 609	2,41	148		
1997	48 735	26 881	339 843	4 699	420 158	88 139	156 133	2,69	192		
1998	38 886	21 174	315 023	5 258	380 341	119 376	166 165	2,29	178		
1999	44 539	24 325	222 618	7 018	298 500	51 032	128 985	2,31	143		
2000	43 612	25 908	185 868	9 593	264 981	43 437	112 043	2,36	128		
Ebből – Of which:											
Budapest	5 499	2 617	3 971	585	12 672	5 736	6 508	1,95	41		
Pest	3 326	2 087	8 361	658	14 432	3 901	6 705	2,15	64		
Közép-Magyarország Central Hungary	8 825	4 704	12 332	1 243	27 104	9 637	13 213	2,05	51		
Fejér	1 372	874	1 714	424	4 384	1 060	2 097	2,09	49		
Komárom-Esztergom	1 187	903	3 744	142	5 976	1 103	3 115	1,92	92		
Veszprém	1 628	933	1 442	215	4 218	1 166	1 850	2,28	54		
Közép-Dunántúl Central Transdanubia	4 187	2 710	6 900	781	14 578	3 329	7 062	2,06	63		
Győr-Moson-Sopron	962	804	3 861	246	5 873	1 397	3 266	1,80	68		
Vas	687	423	5 232	143	6 485	894	2 759	2,35	122		
Zala	1 412	531	1 789	174	3 906	996	1 931	2,02	68		
Nyugat-Dunántúl Western Transdanubia	3 061	1 758	10 882	563	16 264	3 287	7 956	2,04	83		
Baranya	1 265	999	10 613	242	13 119	3 071	5 868	2,24	161		
Somogy	1 380	895	8 115	119	10 509	1 600	3 941	2,67	154		
Tolna	1 560	804	5 840	286	8 490	1 768	3 766	2,25	166		
Dél-Dunántúl Southern Transdanubia	4 205	2 698	24 568	647	32 118	6 439	13 575	2,37	160		
Borsod-Abaúj-Zemplén	5 083	3 793	19 620	683	29 179	3 225	11 335	2,57	172		
Heves	985	597	1 923	285	3 790	771	1 770	2,14	58		
Nógrád	1 316	673	1 953	178	4 120	900	1 845	2,23	93		
Észak-Magyarország Northern Hungary	7 384	5 063	23 496	1 146	37 089	4 896	14 950	2,48	133		
Hajdú-Bihar	2 002	1 193	11 660	3 164	18 019	1 978	6 634	2,72	144		
Jász-Nagykun-Szolnok	2 482	1 036	15 108	273	18 899	3 056	8 203	2,30	214		
Szabolcs-Szatmár-Bereg	4 353	2 746	46 507	833	54 439	5 530	21 496	2,53	385		
Észak-Alföld Northern Great Plain	8 837	4 975	73 275	4 270	91 357	10 564	36 333	2,51	258		
Bács-Kiskun	2 390	1 029	13 316	359	17 094	2 185	6 843	2,50	151		
Békés	1 650	746	5 051	379	7 826	1 387	3 921	2,00	99		
Csongrád	3 073	2 225	16 048	205	21 551	1 713	8 190	2,63	256		
Dél-Alföld Southern Great Plain	7 113	4 000	34 415	943	46 471	5 285	18 954	2,45	168		
Népességnagyság Settlement population											
– 499	1 379	441	3 336	172	5 328	1 008	2 459	2,17	90		
500 – 999	2 480	1 215	6 778	425	10 898	2 678	4 876	2,24	104		
1 000 – 1 999	5 154	2 053	16 985	803	24 995	4 037	11 518	2,17	122		
2 000 – 4 999	7 699	2 964	29 879	1 712	42 254	6 632	17 693	2,39	133		
5 000 – 9 999	4 776	2 372	22 715	788	30 651	4 610	13 333	2,30	146		
10 000 – 19 999	3 901	3 001	27 863	677	35 442	5 451	15 741	2,25	154		
20 000 – 49 999	4 763	3 582	22 880	502	31 727	5 146	15 078	2,10	129		
50 000 – 99 999	6 335	3 466	12 186	926	22 913	7 708	10 352	2,21	150		
100 000 – x	1 626	4 197	39 275	3 003	48 101	431	14 485	3,32	201		
Budapest	5 499	2 617	3 971	585	12 672	5 736	6 508	1,95	41		

Gyámság, gondnokság alatt álló kiskorúak / Minors under guardianship, trusteeship

Év, területi egység <i>Year, region</i>	<i>Minors under</i>			
	Gyámság <i>Guardianship</i>		Gondnokság <i>Trusteeship</i>	
	alatt álló kiskorúak			
	Száma <i>Number</i>	ezer megfelelő korú lakosra jutó aránya <i>per thousand inhabitants of corresponding age</i>	száma <i>number</i>	ezer megfelelő korú lakosra jutó aránya <i>per thousand inhabitants of corresponding age</i>
1990	9 493	3,7	28 516	11,0
1995	10 895	4,7	33 917	14,8
1996	11 012	4,9	34 902	15,6
1997	10 962	5,0	36 429	16,7
1998	27 269	12,8	37 565	17,6
1999	27 966	13,4	39 534	18,9
2000	28 893	13,9	40 838	19,7
Ebből – <i>Of which:</i>				
Budapest	3 791	12,3	6 245	20,3
Pest	2 733	12,1	3 385	14,9
Közép-Magyarország Central Hungary	6 524	12,2	9 630	18,0
Fejér	1 216	13,5	1 520	16,9
Komárom-Esztergom	962	14,8	1 319	20,3
Veszprém	816	10,5	1 141	14,7
Közép-Dunántúl Central Transdanubia	2 994	12,9	3 980	17,1
Győr-Moson-Sopron	785	9,1	1 762	20,5
Vas	440	8,3	1 260	23,8
Zala	761	13,2	1 227	21,3
Nyugat-Dunántúl Western Transdanubia	1 986	10,1	4 249	21,6
Baranya	1 456	17,8	1 474	18,1
Somogy	1 285	18,9	1 199	17,6
Tolna	797	15,6	1 028	20,1
Dél-Dunántúl Southern Transdanubia	3 538	17,6	3 701	18,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	3 007	17,7	3 883	22,9
Heves	765	11,7	1 416	21,7
Nógrád	686	15,6	935	21,2
4 458	16,0	6 234	22,3	
Észak-Magyarország Northern Hungary				
Hajdú-Bihar	2 007	16,0	2 742	21,9
Jász-Nagykun-Szolnok	1 362	15,4	1 566	17,7
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2 587	18,3	2 126	15,0
Észak-Alföld Northern Great Plain	5 956	16,8	6 434	18,1
Bács-Kiskun	1 366	12,1	2 555	22,6
Békés	950	12,0	2 066	26,2
Csongrád	1 121	13,3	1 989	23,6
Dél-Alföld Southern Great Plain	3 437	12,4	6 610	23,9

Gyermekgondozási díj / Child-care fee

Év Year	Igénybe vevők havi átlagos száma <i>Average monthly number of recipients</i>	Szülőképes korú nők %-ában <i>As percentage of women of fertile age</i>	Kiadás, millió Ft <i>Expenditures, million HUF</i>	Egy főre jutó havi átlag, Ft <i>Average monthly amount per capita, HUF</i>
1985	66 919	2,6	1 625	2 024
1990	154 977	6,1	9 669	5 199
1995	128 540	5,0	20 384	13 215
1996	118 351	4,6	22 252	15 668
1997	56 774	2,2	12 713	18 660
1998 ^{a)}	9 932	0,4	1 113	28 027
1999	–	–	–	–
2000	54 008	2,1	20 381	31 448

a) 1998. április 15-ig. – *Up to 15 April, 1998.*

Gyermekgondozási segély / Child-care allowance

Év Year	Igénybe vevők havi átlagos száma <i>Average monthly number of recipients</i>	Szülőképes korú nők %-ában <i>As percentage of women of fertile age</i>	Kiadás, millió Ft <i>Expenditures, million HUF</i>	Egy segélyezettre jutó havi átlagos kiadás, Ft <i>Average monthly amount per capita, HUF</i>
1970	156 980	5,9	1 191	632
1980	262 861	10,2	3 913	1 241
1990	94 711	3,7	3 754	3 303
1995	117 949	4,6	11 264	7 958
1996	124 429	4,8	14 110	9 450
1997	182 192	7,1	26 909	12 308
1998	234 049	9,1	38 537	13 721
1999	245 039	9,6	44 501	15 134
2000	192 838	7,7	38 418	16 602

Nevelési ellátása) / Training provisiona)

Év Year	Családi pótlékra és iskoláztatási támogatásra fordított kiadás, millió Ft <i>Expenses on family allowance and schooling subsidy, million HUF</i>	Családi pótlékban és iskoláztatási támogatásban részesülő <i>Average monthly number of</i>		Egy családra jutó havi átlagos összeg, Ft <i>Average monthly amount per family, HUF</i>	Egy családra jutó gyermekszám <i>Number of children per family</i>	
		Családok <i>Families</i>	gyermek <i>children</i>			
		havi átlagos száma, ezer <i>receiving family allowance and schooling subsidy, thousands</i>	a 0–18 évesek %-ában <i>as a percentage of ages 0–18 years</i>			
1970	2 810	730,9	1 597,3	55,0	320	2,19
1980	13 561	1 113,0	2 095,1	73,3	1 015	1,88
1990	64 281	1 514,1	2 498,3	91,1	3 539	1,65
1995	100 188	1 429,5	2 354,0	94,1	5 841	1,64
1996	95 031	1 310,4	2 186,3	89,8	6 041	1,67
1997	105 262	1 239,4	2 113,8	89,2	7 080	1,68
1998	120 174	1 196,2	2 041,1	88,4	8 375	1,69
1999	131 745	1 298,7	2 139,9	95,0	8 463	1,65
2000	132 516	1 299,8	2 152,6	97,5	8 496	1,64

a) Nevelési ellátás: családi pótlék és iskoláztatási támogatás (1999. október 1-től). – *Training provision: family allowance and*

Gyermekneveléssel kapcsolatos támogatások reálértéke / Real value of benefits relating to child-care

Év Year	Real value of average monthly amount per family of					
	A gyermekgondozási díj child-care fee		A gyermekgondozási segély child-care allowance		A családi pótlék ^{a)} family allowance ^{a)}	
	Egy családra jutó havi átlagos összegének reálértéke %					
	előző év= 100,0 previous year = 100.0	1990 = 100,0	előző év= 100,0 previous year = 100.0	1990 = 100,0	előző év= 100,0 previous year = 100.0	1990 = 100,0
1990	92,9	100,0	96,4	100,0	89,4	100,0
1991	94,6	94,6	99,8	99,8	92,9	92,9
1992	101,7	96,1	95,2	95,0	91,5	84,9
1993	98,8	95,0	93,6	88,9	93,4	79,3
1994	96,4	91,6	103,1	91,7	84,3	66,8
1995	89,6	82,1	84,9	77,7	79,8	53,3
1996	96,0	78,7	96,0	74,7	83,7	44,6
1997	100,7	79,3	110,0	82,3	99,1	44,2
1998	97,6	80,2	103,5	45,7
1999	–	–	100,3	80,5	91,9	42,0
2000	–	..	99,9	80,4	91,4	38,4

a) 1999. október 1-től iskoláztatási támogatással együtt. – From 1 October, 1999 including schooling subsidy.

A családi pótlék jogszabályban előírt összege / The amount of family allowance as prescribed by law

A jogszabályváltozás időpontja, jövedelemkategória Date of change in the rule, income category	Egy gyermek után For one child		Két gyermek után gyermekenként For two children per child		Három és annál több gyermek után gyermekenként For three and more children per child		Tartósan beteg, ille- tőleg testi vagy értelmi fogyatékos gyermek után For sick children and physically, mentally disabled children
	házaspár ^{a)} married couples ^{a)}	Egyedülálló Single parents	házaspár ^{a)} married couples ^{a)}	egyedülálló single parents	házaspár ^{a)} married couples ^{a)}	egyedülálló single parents	
1990. január	1 770	2 070	2 070	2 200	2 200	2 200	2 550
1990. augusztus	1 870	2 170	2 170	2 300	2 300	2 300	2 650
1990. november	1 970	2 270	2 270	2 400	2 400	2 400	2 750
1991. január	2 170	2 570	2 570	2 900	2 900	3 000	3 900
1992. január	2 370	2 820	2 820	3 250	3 250	3 400	4 350
1992. szeptember	2 600	3 100	3 100	3 600	3 600	3 800	4 950
1993. január	2 750	3 250	3 250	3 750	3 750	3 950	5 100
1996. április ^{b)}							
–18 000 Ft	2 750	3 250	3 250	3 750	3 750	3 950	5 100
18 001–18 750 Ft	2 000	2 300	2 300	2 700	3 750	3 950	5 100
18 751–19 500 Ft	1 100	1 300	1 300	1 500	3 750	3 950	5 100
1997. május ^{b)}							
–21 200 Ft	3 400	4 000	4 200	4 800	5 200	5 600	6 600
21 201–23 000 Ft	1 700	2 000	2 100	2 400	5 200	5 600	6 600
1998. május ^{b)}							
–24 000 Ft	3 800	4 500	4 700	5 400	5 900	6 300	7 500
24 001–26 000 Ft	1 900	2 250	2 350	2 700	5 900	6 300	7 500
1999. január	3 800	4 500	4 700	5 400	5 900	6 300	7 500
2000. január	3 800	4 500	4 700	5 400	5 900	6 300	7 500

a) Élettársi kapcsolatokkal együtt. – Including co-habitees.

b) A három és annál több gyermek után járó családi pótlék összege jövedelemtől független. – The amount of family allowance for three and more children are independent of income.

Rendszeres gyermekvédelmi támogatás / Regular child protection benefit

Év, területi egység, népességnagyság	Tárgyév folyamán támogatást kérő személyek	Támogatásban résztesítettek átlagos	Ebből: természet- beni ellátásban résztesítettek	Tízezer 0–24 éves lakosra jutó támogatott	Felhasznált összeg, ezer Ft	Egy főre jutó havi átlagos összeg	
						Ft	előző év = 100,0
Szám							
1998	469 782	742 734	78 533	2 223,4	24 751 133	2 777	–
1999	218 137	804 095	85 630	2 460,1	30 097 859	3 119	112,3
2000	186 824	786 346	73 025	2 474,5	32 421 625	3 436	110,2
<i>Ebből – Of which:</i>							
Budapest	17 706	45 730	1 265	894,5	1 903 905	3 470	107,8
Pest	14 129	68 082	4 432	1 991,7	2 764 372	3 384	108,0
Közép-Magyarország Central Hungary	31 835	113 811	5 697	1 334,1	4 668 277	3 418	107,8
Fejér	7 342	25 465	2 634	1 824,4	1 112 098	3 639	112,6
Komárom-Esztergom	8 040	18 328	1 827	1 846,2	788 831	3 587	118,3
Veszprém	7 968	24 118	1 962	2 008,4	1 003 588	3 468	113,3
Közép-Dunántúl Central Transdanubia	23 350	67 911	6 423	1 892,0	2 904 517	3 564	114,5
Győr-Moson-Sopron	3 149	16 884	976	1 244,5	694 731	3 429	109,7
Vas	2 038	12 303	413	1 517,1	4 964 424	3 362	107,7
Zala	3 270	20 413	1 125	2 271,8	829 787	3 387	109,9
Nyugat-Dunántúl Western Transdanubia	8 457	49 600	2 514	1 617,6	2 020 942	3 395	109,3
Baranya	6 794	35 533	1 504	2 831,2	1 455 554	3 414	109,8
Somogy	12 329	31 146	1 593	3 027,7	1 264 150	3 382	110,4
Tolna	4 896	23 375	3 478	3 038,3	960 474	3 424	111,1
Dél-Dunántúl Southern Transdanubia	24 019	90 054	6 575	2 949,6	3 680 178	3 406	110,4
Borsod-Abaúj-Zemplén	24 115	97 860	13 908	3 942,2	3 937 207	3 353	110,1
Heves	7 868	27 067	3 402	2 738,9	1 127 887	3 473	113,1
Nógrád	3 787	20 600	1 920	3 105,7	842 256	3 407	109,9
Észak-Magyarország Northern Hungary	35 770	145 527	19 230	3 520,3	5 907 350	3 383	110,6
Hajdú-Bihar	16 447	68 445	4 674	3 702,2	2 866 509	3 490	113,5
Jász-Nagykun-Szolnok	8 343	47 854	5 344	3 602,4	1 913 906	3 333	108,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	12 619	91 582	8 742	4 470,9	3 806 836	3 464	104,7
Észak-Alföld	37 409	207 880	18 760	3 978,1	8 587 251	3 442	108,4
Northern Great Plain							
Bács-Kiskun	10 550	47 395	3 801	2 797,5	1 954 979	3 437	110,8
Békés	8 001	38 386	4 086	3 223,0	1 649 354	3 581	116,4
Csongrád	7 433	25 781	5 939	1 997,0	1 048 777	3 390	111,4
Dél-Alföld Southern Great Plain	25 984	111 563	13 826	2 669,5	4 653 110	3 476	112,9
Népségnagyság Settlement population							
– 499	7 809	37 835	2 252	4 374,3	1 547 075	3 407	110,8
500 – 999	14 579	60 899	5 069	3 902,7	2 490 713	3 408	110,1
1 000 – 1 999	23 978	111 471	10 554	3 637,9	4 594 397	3 435	111,2
2 000 – 4 999	32 480	158 438	16 894	3 337,9	6 607 700	3 475	111,9
5 000 – 9 999	17 713	101 656	11 167	3 240,9	4 125 830	3 382	110,4
10 000 – 19 999	20 288	93 898	10 827	2 714,3	3 894 733	3 457	110,0
20 000 – 49 999	21 650	83 468	12 387	2 242,7	3 412 537	3 407	111,4
50 000 – 99 999	11 747	33 345	738	1 398,9	1 370 372	3 425	108,4
100 000 – x	18 874	59 608	1 872	1 598,8	2 474 363	3 459	104,3
Budapest	17 706	45 730	1 265	894,5	1 903 905	3 470	107,8

Rendkívüli gyermekvédelmi támogatás / Special child protection benefit

Év, segélyezési alkalmak Year, number of awards	Támogatásban részesített személyek száma Number of benefit recipients			Támogatási esetek száma Number of cases of benefit		
	pénzbeli <i>in cash</i>	Természetbeni <i>in kind</i>	együtt <i>total</i>	pénzbeli <i>in cash</i>	természetbeni <i>in kind</i>	együtt <i>total</i>
	1998	277 098	126 221	389 639	449 378	318 445
1999	267 783	129 132	384 051	437 961	353 292	791 253
2000	321 548	119 466	432 193	503 380	345 582	848 962
Ebből – <i>Of which:</i>						
Egyszer <i>Once</i>	226 815	73 381	..	226 815	73 381	300 196
Kétszer <i>Twice</i>	58 344	13 289	..	116 688	26 578	143 266
Háromszor <i>Three times</i>	19 468	3 784	..	58 404	11 352	69 756
Négyszer <i>Four times</i>	6 994	2 009	..	27 976	8 036	36 012
Ötször <i>Five times</i>	2 176	469	..	10 880	2 345	13 225
Hatszor és annál többször <i>Six and more times</i>	5 084	13 832	..	39 667	129 007	168 674
Rendszeresen <i>Regularly</i>	2 667	12 702	..	22 950	94 883	117 833

Rendkívüli gyermekvédelmi támogatásra felhasznált összeg / Total paid in special child protection benefit

Év, segélyezési alkalmak Year, number of awards	Felhasznált összeg, ezer Ft Total paid in benefit, thousand HUF			Egy főre jutó átlagos összeg, Ft <i>Average payment per capita, HUF</i>			Egy esetre jutó átlagos összeg, Ft <i>Average payment per case, HUF</i>		
	pénzbeli <i>in cash</i>	Természetbeni <i>in kind</i>	együtt <i>total</i>	pénzbeli <i>in cash</i>	természetbeni <i>in kind</i>	együtt <i>total</i>	pénzbeli <i>in cash</i>	természetbeni <i>in kind</i>	együtt <i>total</i>
	1998	1 507 855	737 285	2 245 140	5 442	5 841	5 762	3 355	2 315
1999	1 475 711	708 757	2 184 468	5 511	5 489	5 688	3 370	2 006	2 761
2000	1 845 888	737 688	2 583 576	5 741	6 175	5 978	3 667	2 135	3 043
Ebből – <i>Of which:</i>									
Egyszer <i>Once</i>	935 642	249 678	1 185 320	4 125	3 402	..	4 125	3 402	3 948
Kétszer <i>Twice</i>	401 071	105 666	506 737	6 874	7 951	..	3 437	3 976	3 537
Háromszor <i>Three times</i>	200 885	41 416	242 301	10 319	10 945	..	3 440	3 648	3 474
Négyszer <i>Four times</i>	103 644	20 787	124 431	14 819	10 347	..	3 705	2 587	3 455
Ötször <i>Five times</i>	42 275	6 285	48 560	19 428	13 401	..	3 886	2 680	3 672
Hatszor és annál többször <i>Six and more times</i>	99 928	163 365	263 293	19 655	11 811	..	2 519	1 266	1 561
Rendszeresen <i>Regularly</i>	62 443	150 491	212 934	23 413	11 848	..	2 721	1 586	1 807

**Gyámhatóságok által nyújtott pénzübeli támogatás / Financial support
granted by guardianship authorities**

Év, területi egység <i>Year, region</i>	Gyermektartásdíj <i>Child maintenance support</i>		Otthonteremtési <i>Setting up home</i>		
	Megelőlevezésében érintett gyermekek száma <i>number of children covered by advance</i>	megelőlevezésére kifizetett összeg, ezer Ft <i>amount paid in advance, thousand HUF</i>	támogatásban részesült fiatal felnőttek száma <i>number of young adults receiving financial support</i>	támogatásként kifizetett összeg, ezer Ft <i>total financial support paid, thousand HUF</i>	támogatásból egy főre jutó összeg, ezer Ft <i>amount paid per capita, thousand HUF</i>
1999	4 241	149 625	250	137 479	550
2000	5 596	217 213	353	211 626	600
Ebből – <i>Of which:</i>					
Budapest	553	25 936	32	16 381	512
Pest	659	30 873	38	22 405	590
Közép-Magyarország Central Hungary	1 212	56 809	70	38 786	554
Fejér	454	11 930	9	6 117	680
Komárom-Esztergom	331	14 779	4	2 410	603
Veszprém	250	11 380	9	4 931	548
Közép-Dunántúl Central Transdanubia	1 035	38 089	22	13 458	612
Győr-Moson-Sopron	167	6 871	5	3 397	679
Vas	209	8 547	4	2 589	647
Zala	191	11 955	19	11 520	606
Nyugat-Dunántúl Western Transdanubia	567	27 373	28	17 506	625
Baranya	145	5 519	19	11 434	602
Somogy	199	8 405	35	21 796	623
Tolna	135	5 776	8	3 778	472
Dél-Dunántúl Southern Transdanubia	479	19 700	62	37 008	597
Borsod-Abaúj-Zemplén	360	12 984	29	20 094	693
Heves	168	5 055	11	7 243	658
Nógrád	132	6 343	8	4 848	606
Észak-Magyarország Northern Hungary	660	24 382	48	32 185	671
Hajdú-Bihar	506	10 723	17	7 216	424
Jász-Nagykun-Szolnok	249	8 750	28	17 702	632
Szabolcs-Szatmár-Bereg	451	14 361	40	24 704	618
Észak-Alföld Northern Great Plain	1 206	33 834	85	49 622	584
Bács-Kiskun	38	1 514	17	10 572	622
Békés	185	5 953	10	5 800	580
Csongrád	214	9 559	11	6 689	608
Dél-Alföld Southern Great Plain	437	17 026	38	23 061	607

**72., 137., 138., 139., 141., 145., 155., 156., 157., és 162. pontokhoz
Gyermekkorú sértettek megyénként, régióként, 1997-2001**

Területi egység	1997	1998	1999	2000	2001
Budapest		452	289	310	361
Pest		416	429	182	201
Közép-Magyarország		868	718	492	562
Fejér		83	136	113	107
Komárom		110	57	83	103
Veszprém		173	160	84	135
Közép-Dunántúl		366	353	280	345
Győr-Moson-Sopron		56	73	114	77
Vas		94	55	61	71
Zala		64	52	65	62
Nyugat-Dunántúl		214	180	240	210
Baranya		92	81	80	97
Somogy		88	136	146	74
Tolna		53	64	53	49
Dél-Dunántúl		233	281	279	220
Borsod-Abaúj-Zemplén		258	279	239	307
Heves		77	75	143	74
Nógrád		55	52	71	67
Észak-Magyarország		390	406	453	448
Hajdú-Bihar		153	185	196	113
Jász-Nagykun.Szolnok		134	152	161	229
Szabolcs-Szatmár-Bereg		163	197	263	172
Észak-Alföld		450	534	620	514
Bács-Kiskun		263	527	287	262
Békés		72	101	121	180
Csongrád		67	75	155	83
Dél-Alföld		402	703	563	525
Összesen		2 923	3175	2 927	2 824

Forrás: Legjobb Ugyészség

A gyermekkorú személyek sérelmére elkövetett emberölések száma, 1997-2001

	1997	1998	1999	2000	2001
Sértett gyermek-korú sértettek száma	31	44	33	..	30
Aránya az összes ember-ölések sértettjei-hez képest	7,3	9,9	7,9	..	7,4
0-1 éves	21	35	18	..	26
2-3 éves	1	2	3	..	0
4-6 éves	2	2	3	..	1
7-10 éves	4	2	3	..	2
11-13 éves	3	3	6	..	1

Forrás: Legjobb Ugyészség

A gyermekkorú személyek sérelmére elkövetett könnyű testi sértések száma, 1997-2001

	1997	1998	1999	2000	2001
Sértett gyermek-korú sértettek száma	89	67	98	..	121
Aránya az összes emberölések sértettjei-hez képest	3,3	2,2	3,3	..	3,5
0-1 éves	0	2	2	..	1
2-3 éves	3	3	5	..	4
4-6 éves	7	6	11	..	10
7-10 éves	19	14	28	..	33
11-13 éves	60	42	52	..	73

Forrás: Legfőbb Ügyészség

A gyermekkorú személyek sérelmére elkövetett súlyos testi sértések száma, 1997-2001

	1997	1998	1999	2000	2001
Sértett gyermek-korú sértettek száma	119	133	113	..	135
Aránya az összes emberölések sértettjeihez képest	1,5	1,6	1,5	..	1,9
0-1 éves	8	12	0	..	11
2-3 éves	20	9	7	..	8
4-6 éves	13	11	17	..	9
7-10 éves	26	37	31	..	42
11-13 éves	52	64	58	..	65

Forrás: Legfőbb Ügyészség

A gyermekkorú személyek sérelmére elkövetett erőszakos közöszlések száma, 1997-2001

	1997	1998	1999	2000	2001
Sértett gyermekkorú sértettek száma	58	53	65	..	45
Aránya az összes emberölések sértettjeihez képest	15,0	15,4	19,8	..	14
0-1 éves	0	0	0	..	0
2-3 éves	1	1	0	..	1
4-6 éves	1	3	0	..	3
7-10 éves	8	16	15	..	6
11-13 éves	48	33	47	..	35

Forrás: Legfőbb Ügyészség

A kiskorú veszélyeztetése gyermekkorú sértettjeinek száma, 1997-2001

	1997	1998	1999	2000	2001
Sértett gyermek-korú sértettek száma	..	856	697	590	616
Aránya az összes emberölések sértettjeihez képest	..	74,2	69,3	..	57,4
0-1 éves	29	31
2-3 éves	57	45
4-6 éves	105	101
7-10 éves	178	185
11-13 éves	221	254

Forrás: Legfőbb Ügyészség

A fiatalok s ertettek s ama megyenk ent, r egionk ent, 1997-2001

Területi egység	1997	1998	1999	2000	2001
Budapest		877	949	1 102	1 243
Pest		406	418	335	469
Közép-Magyarország		1 283	1367	1 437	1 712
Fejér		206	234	202	294
Komárom		157	214	181	269
Veszprém		233	211	165	336
Közép-Dunántúl		596	659	548	899
Győr-Moson-Sopron		309	296	326	283
Vas		206	183	129	180
Zala		181	168	171	176
Nyugat-Dunántúl		696	647	626	639
Baranya		234	200	183	265
Somogy		269	231	202	297
Tolna		163	142	149	203
Dél-Dunántúl		666	573	534	765
Borsod-Abaúj-Zemplén		412	493	529	623
Heves		164	200	390	204
Nógrád		86	71	75	142
Észak-Magyarország		662	764	994	969
Hajdú-Bihar		321	329	359	435
Jász-Nagykun.Szolnok		317	322	279	345
Szabolcs-Szatmár-Bereg		340	293	380	452
Észak-Alföld		978	944	1018	1232
Bács-Kiskun		370	369	325	416
Békés		305	239	295	328
Csongrád		285	237	275	305
Dél-Alföld		960	845	895	1049
�sszesen		5 841	5799	6 052	7 265

Forr as: Legt obb Ugy esz seg

A gyermekkorú elkövetők száma megyénként, régióként, 1997-2001

Területi egység	1997	1998	1999	2000	2001
Budapest	431	459	447	350	284
Pest	363	342	297	333	369
Közép-Magyarország	794	801	744	683	653
Fejér	134	130	191	150	139
Komárom	151	128	184	140	135
Veszprém	168	135	114	112	108
Közép-Dunántúl	453	393	489	402	382
Győr-Moson-Sopron	71	89	105	134	167
Vas	78	75	98	83	75
Zala	77	52	103	84	78
Nyugat-Dunántúl	226	216	306	301	320
Baranya	121	126	118	127	98
Somogy	134	116	121	117	70
Tolna	102	125	103	118	142
Dél-Dunántúl	357	367	342	362	310
Borsod-Abaúj-Zemplén	578	518	579	579	579
Heves	144	128	112	139	143
Nógrád	149	112	150	113	94
Észak-Magyarország	871	758	841	831	816
Hajdú-Bihar	288	258	260	279	284
Jász-Nagykun.Szolnok	270	242	264	259	181
Szabolcs-Szatmár-Bereg	368	338	351	306	333
Észak-Alföld	926	838	875	844	798
Bács-Kiskun	320	240	235	207	167
Békés	172	139	115	109	129
Csongrád	152	101	178	211	139
Dél-Alföld	644	480	528	527	435
Összesen	4 271	3 853	4125	3 950	3 714

Forrás: Legjobb Ügyészség

A fiatalok bünelkövetők száma megyénként, régióként, 1997-2001

Területi egység	1997	1998	1999	2000	2001
Budapest	1 710	1 624	1 533	1 326	1 224
Pest	1 411	1 110	895	965	999
Közép-Magyarország	3 121	2 734	2 428	2 291	2 223
Fejér	489	481	466	337	385
Komárom	517	425	446	392	444
Veszprém	428	448	444	324	377
Közép-Dunántúl	1 434	1 354	1 356	1 053	1 206
Győr-Moson-Sopron	488	487	499	476	471
Vas	316	224	188	192	217
Zala	370	324	260	281	330
Nyugat-Dunántúl	1 174	1 035	947	949	1 018
Baranya	506	372	446	388	444
Somogy	476	456	323	346	324
Tolna	373	320	302	245	287
Dél-Dunántúl	1 355	1 148	1 071	979	1 055
Borsod-Abaúj-Zemplén	1 526	1 648	1 465	1 376	1 512
Heves	452	444	371	373	457
Nógrád	323	296	298	305	259
Észak-Magyarország	2 301	2 388	2 134	2 054	2 228
Hajdú-Bihar	891	782	717	703	782
Jász-Nagykun.Szolnok	826	646	544	521	546
Szabolcs-Szatmár-Bereg	989	956	755	941	845
Észak-Alföld	2 706	2 384	2 016	2 165	2 173
Bács-Kiskun	737	686	566	549	536
Békés	468	422	368	372	405
Csongrád	500	465	440	494	608
Dél-Alföld	1 705	1 573	1 374	1 415	1 549
Összesen	13 796	12 616	11 326	10 906	11 452

Forrás: Legjobb Ügyészesség

A fiatalok elítéltek szabadságvesztési formák szerinti megoszlása, 1997-2001

Időtartam	1997	1998	1999	2000	2001
1 hónapig	-	-	-	-	-
1 hónaptól 6 hónapig	2	-	4	1	-
6 hónaptól 1 évig	7	6	7	2	4
1-2 évig	22	16	16	12	14
2-3 évig	23	19	10	12	16
3-5 évig	12	3	7	5	4
5-10 évig	3	2	7	4	-
10 év felett	1	-	-	-	-
életfogytig	-	-	-	-	-
összesen	70	46	51	36	28

Forrás: Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

80. ponthoz: Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek / Children under child protection

Év Year	Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülők Minors under child protection		Ebből: átmeneti és tartósan neveltek Of which: those short-term and long-term foster care		Ezen belül: nevelőszülőkhöz kihelyezettek Within it: those placed with foster parents	
	száma number	aránya ezer azonos korú lakosra per thousand inhabitants of corresponding age	száma number	aránya,% percentage	száma number	aránya,% percentage
1980 ^{a)}	34 960	12,8	33 148	94,8	8 422	25,4
1990 ^{a)}	26 861	10,4	25 177	93,7	8 567	34,0
1995	21 952	9,6	20 066	91,4	7 687	38,3
1996	21 711	9,7	19 688	90,7	7 503	38,1
1997	20 955	9,6	18 949	90,4	7 495	39,6
1998	19 524	9,1	17 875	91,6	7 424	41,5
1999	18 632	8,9	17 372	93,2	7 483	43,0
2000	18 103	8,7	16 943	93,6	7 645	45,1

b) Fiatal felnőttekkel együtt. – Including young adults.

**Gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek és fiatal felnőttek
korcsoportok szerint / Children and young adults under child protection by
age-group**

<i>Korcsoport – Age-group</i>	1990	1995	1997	1998	1999	2000
	Fiú – Boy					
0– 3	1 566	1 404	1 444	1 311	1 227	1 110
4– 5	988	756	794	761	739	710
6– 9	2 503	1 995	1 928	1 906	1 850	1 802
10–11	1 767	1 339	1 278	1 191	1 206	1 186
12–14	3 416	2 695	2 434	2 310	2 274	2 202
15–17	4 120	3 607	3 387	3 080	2 825	2 804
<i>Kiskorúak összesen – Minors, total</i>	14 360	11 796	11 265	10 559	10 121	9 814
<i>18 éves és idősebb – Young adults</i>	124	1 450	1 697	1 840	2 114	2 141
<u>Összesen – Total</u>	14 484	13 246	12 962	12 399	12 235	11 955
	Leány – Girl					
0– 3	1 517	1 270	1 269	1 123	1 038	956
4– 5	880	712	656	650	635	647
6– 9	2 071	1 694	1 697	1 606	1 546	1 468
10–11	1 481	1 154	1 048	1 046	971	936
12–14	2 895	2 207	2 115	1 914	1 902	1 863
15–17	3 447	3 119	2 905	2 626	2 419	2 419
<i>Kiskorúak összesen – Minors, total</i>	12 291	10 156	9 690	8 965	8 511	8 289
<i>18 éves és idősebb – Young adults</i>	86	1 172	1 392	1 551	1 751	1 796
<u>Összesen – Total</u>	12 377	11 328	11 082	10 516	10 262	10 085
	Együtt – Together					
0– 3	3 083	2 674	2 713	2 434	2 265	2 066
4– 5	1 868	1 468	1 450	1 411	1 374	1 357
6– 9	4 574	3 689	3 625	3 512	3 396	3 270
10–11	3 248	2 493	2 326	2 237	2 177	2 122
12–14	6 311	4 902	4 549	4 224	4 176	4 065
15–17	7 567	6 726	6 292	5 706	5 244	5 223
<i>Kiskorúak összesen – Minors, total</i>	26 651	21 952	20 955	19 524	18 632	18 103
<i>18 éves és idősebb – Young adults</i>	210	2 622	3 089	3 391	3 865	3 937
<u>Összesen – Total</u>	26 861	24 574	24 044	22 915	22 497	22 040

101. ponthoz: A bölcsődék fontosabb adatai fenntartók szerint / Main data on infant nurseries by maintainer

Év	Number of			Beíratott gyermekek ^{a)} enrolled children ^{a)}	Percentage of utilization calculated from the number of children		Beosztott gondozónők száma Number of sub-ordinate child care assistants	Ebből: szakképzett gondozónők aránya, % Of which: rate of qualified child care assistants, %
	Működő active		Száz bölcsődés-korúra jutó férőhelyek places per hundred children aged 0–2 years		A beíratott enrolled	A gondozott nursed		
	intézmények institutions	férőhelyek places		gyermekek számából számított kihasználtsági százalék				
	Száma							
<i>Önkormányzati bölcsődék – Local government infant nurseries</i>								
1970	755	29 261	..	31 589	114,8	86,2	5 166	74,5
1980	1 043	53 780	..	58 760	119,5	81,4	10 890	83,8
1990	917	46 726	..	38 939	88,7	63,0	9 439	88,2
1995	585	29 498	..	36 219	102,8	71,0	6 079	88,9
1996	529	26 483	..	30 516	97,0	68,8	5 430	90,5
1997	524	25 790	..	29 728	102,3	72,9	5 366	91,4
1998	530	25 812	..	32 129	110,0	78,2	5 483	92,3
1999	520	25 158	..	31 116	107,9	78,1	5 387	90,8
2000	507	24 035	..	28 654	105,3	76,7	5 171	91,1
<i>Üzemi bölcsődék – Factory infant nurseries</i>								
1970	289	10 749	..	10 182	106,7	79,1	1 460	78,6
1980	262	10 722	..	11 008	122,1	83,1	1 929	82,6
1990	86	3 524	..	1 886	66,6	45,6	484	88,4
1995	26	887	..	896	81,5	54,4	165	93,3
1996	23	778	..	683	75,1	53,4	143	95,8
1997	17	619	..	507	71,1	49,5	105	93,3
1998	19	656	..	583	76,9	53,4	111	98,2
1999	15	528	..	447	74,4	50,4	83	98,8
2000	11	386	..	323	73,7	51,6	59	96,6
<i>Egyéb bölcsődék – Other infant nurseries</i>								
1970	–	–	–	–	–	–	–	–
1980	–	–	–	–	–	–	–	–
1990	–	–	–	–	–	–	–	–
1995	17	635	..	581	92,4	63,9	124	95,2
1996	18	565	..	639	89,3	65,0	108	95,4
1997	18	547	..	527	96,2	66,9	109	88,1
1998	16	479	..	497	99,3	74,9	84	83,3
1999	14	385	..	420	112,3	83,0	78	88,5
2000	14	544	..	584	101,6	76,5	105	79,0
<i>Összes állandó bölcsőde – Infant nurseries, total</i>								
1970	1 044	40 010	9,0	41 771	112,9	84,5	6 626	75,4
1980	1 305	64 502	13,6	69 768	119,9	81,6	12 819	83,6
1990	1 003	50 250	13,7	40 825	87,2	61,8	9 929	88,2
1995	628	31 020	9,0	37 696	101,9	70,4	6 368	89,1
1996	570	27 826	8,5	31 838	96,2	68,2	5 681	90,7
1997	559	26 956	8,4	30 762	101,4	72,3	5 580	91,3
1998	565	26 947	8,8	33 209	108,9	77,5	5 678	92,3
1999	549	26 071	8,8	31 983	107,3	77,6	5 548	90,9
2000	532	24 965	8,7	29 561	104,8	76,4	5 335	90,9

a) 1993-tól az adatok XII. 31. helyett V. 31-re vonatkoznak. – Since 1993 data apply to 31. May instead of 31. December.

103. és 118. pontokhoz
Adatok az 1999/2000. évi életmód-időmérleg felvétel alapján

- A gyermek fizikai, mentális, szellemi, erkölcsi fejlődését befolyásolja lakóhelyének települése, régiója, a szülői háztartás anyagi és kulturális viszonyai, a családi üdülés lehetősége; az anya gazdasági-kulturális-egészségi helyzete, kereső és otthoni szerepvállalásának viszonya, a gyermekre fordított közvetlen idő;
- A szülők, illetve a gyermek fejlődését elősegítő életfeltételek (a gyerekek számától és korosztályától, valamint intézményi ellátottságától függően a háztartások területi megoszlása, megélhetési viszonyai, jövedelme, segélyezettsége; az anyák demográfiai, gazdasági, kulturális jellemzői és időfelhasználása)
- Az állam hogyan segíti a szülőket (a gyermek intézményi ellátása, szociális támogatás, élelmiszer és ruhasegélyek)

1. A háztartások megoszlásai

1. 1. A háztartások megoszlása a bennük élő 0-18 éves gyerekek korcsoportjai, számuk és intézményi ellátottságuk szerint, 2000

Megnevezés	Háztartások száma	Összes háztartáson belüli arány, %	Gyermekes háztartások megoszlása, %	Háztartás-csoporton belüli arány, %
ÖSSZES HÁZTARTÁS, ezen belül 0-18 éves gyerek	3 347 176	100,0		
- nincs	2 272 723	67,9		
- legalább egy 0-18 éves gyerek van	1 074 452	32,1	100,0	
0-18 éves gyerekek száma	1 074 452			
1	436 575	13,0	40,6	
2	402 547	12,0	37,5	
3-x	235 330	7,0	21,9	
Valamely korosztályhoz tartozó gyerek él a háztartásban (egyedül, vagy más korosztályúval)				
Összes gyermekes háztartás	1 074 452	32,1		
A) 0-5 éves	354 719	10,6	33,0	
B) 6-9 éves	197 935	5,9	18,4	
C) 10-14 éves	494 736	14,8	46,0	
D) 15-18 éves	449 595	13,4	41,8	
HÁZTARTÁSOK, AMELYEKBE LEGALÁBB EGY OLYAN 0-14 ÉVES GYEREK VAN, AKI				
Iskolás kor alatti / együtt /	354 719	10,6	33,0	100,0
1. állandó otthoni felügyelet	174 639	5,2	16,3	49,2
2. bölcsődébe jár	15 315	0,5	1,4	4,3
3. óvodába jár	212 108	6,3	19,7	59,8
Alsótagozatos /együtt /	197 935	5,9	18,4	100,0
4. napközis ellátással	133 746	4,0	12,4	67,6
5. napközi nélkül	64 917	1,9	6,0	32,8
felső tagozatos /együtt /	494 736	14,8	46,0	100,0
6. napközis ellátással	239 584	7,2	22,3	48,4
7. napközi nélkül	267 876	8,0	24,9	54,1
8. Középfokú iskolába jár (15-18 éves)	449 595	13,4	41,8	
INTÉZMÉNYI ELLÁTÁS ELLÁTÁS (BÖLCSÖDE, ÓVODA, NAPKÖZI)				
A 0-14 ÉVES GYEREKEK SZÁMÁTÓL FÜGGŐEN				
Egy 0-14 éves gyerek esetén				
Együtt, háztartások egy 0-14 éves gyerekekkel	371 808	11,1	34,6	100,0
ellátásban részesül	188 469	5,6	17,5	50,7
nem részesülők.	183 339	5,5	17,1	49,3
Két- és több 0-14 éves gyerek esetén ellátásban				
részesülők (legalább egy gyerek)	295 777	8,8	27,5	67,7
nem részesülők (egyik gyerek sem)	140 894	4,2	13,1	32,3
Együtt, háztartások 2 és több 0-14 éves gyerekekkel	436 671	13,0	40,6	100,0

**1.2. A háztartások körülményei aszerint, hogy él-e bennük adott korosztályhoz tartozó, 0-18 éves eltartott gyermek (átfedésekkel)
Felszorozott minta, %**

Megnevezés	Háztartások a bennük élő 0-18 éves gyerekek száma szerint			A háztartásban élő gyermek / vagy gyermekek között van				Gyereket nevelő	Összes
	egy	kettő	három és több	iskolás-kor alatti	alsó tagozatos	felső tagozatos	középfokú iskolás	háztartás	
Esetszám	1 510	1 429	816	1 241	695	1 739	1 577	3 755	10 032
A háztartások száma (felszorozott minta)	436 575	402 547	235 330	354 719	197 935	494 736	449 595	1 074 452	3 384 332
A gyermeket nevelő háztartások megoszlása, %				33,0	18,4	46,0	41,8	100,0	
Az összes háztartás megoszlása, %				10,48	5,85	14,62	13,28	31,75	100,0
Háztartások együtt, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Lakóhely településtípusa									
Budapest	16,7	15,2	20,2	15,7	13,1	14,6	18,1	16,9	22,1
Egyéb város	49,0	43,2	39,2	43,7	41,5	44,2	45,3	44,7	42,6
Község	34,3	41,4	40,6	40,6	45,3	41,1	36,3	38,3	35,3
Régió									
Közép-Magyarország	22,7	26,2	42,3	27,5	24,1	26,5	29,7	28,3	32,1
Közép-Dunántúl.	12,6	12,4	12,4	12,7	12,2	13,7	12,9	12,5	11,5
Nyugat-Dunántúl	13,2	11,6	5,2	9,7	10,8	10,2	11,5	10,9	10,0
Dél-Dunántúl	11,9	10,5	5,9	10,3	10,4	10,1	9,2	10,1	10,3
Észak-Magyarország	12,7	14,1	6,1	12,7	12,1	11,8	11,5	11,8	11,6
Észak-Alföld	15,1	17,3	23,2	19,6	21,2	18,5	16,5	17,7	15,6
Dél-Alföld	11,7	8,0	4,9	7,6	9,1	9,1	8,7	8,8	8,9
A háztartás taglétszáma									
1									23,5
2	9,6	2,3	0,0	2,1	2,3	2,5	6,0	4,7	28,7
3	47,5	15,1	3,0	23,0	14,1	17,4	21,7	25,6	19,7
4	28,8	63,4	33,6	33,0	45,0	47,3	46,9	42,8	18,5
5-x	14,0	18,9	63,4	41,9	38,4	32,6	25,2	26,6	9,6
Átlagos létszám				4,40	4,36	4,26	4,00	4,03	2,66
<i>Hogyan tudnak megélni</i>									
Nagy nehézségek	10,3	8,8	13,1	10,5	11,3	11,9	9,8	10,3	10,0
Nehezen	28,1	28,2	31,9	30,0	33,5	29,4	28,6	29,0	29,9
Kisebbs nehézséggel	47,0	50,2	45,3	46,9	44,1	47,2	48,7	47,8	45,5
Viszonylag könnyen	11,3	9,7	7,6	9,3	8,6	8,6	10,1	9,9	10,0
Könnyen	0,5	0,4	1,1	0,5	0,8	0,4	0,8	0,6	0,6
<i>Egy főre jutó jövedelem</i>									
<i>Elmúlt 5 évből hányban voltak üdülni</i>	24 922	21 828	18 603	20 533	19 913	20 694	23 209	22 379	30 697
Egyszer sem	48,5	46,8	50,2	50,4	49,2	48,5	48,9	48,3	72,3
1 évben	15,1	15,2	12,1	15,1	14,8	14,0	13,4	14,5	8,3
2 évben	12,5	12,0	11,9	11,9	11,1	12,3	11,9	12,2	6,6
3-4 évben	11,7	13,5	10,9	10,7	12,0	11,9	13,0	12,2	4,9
5 évben	11,0	11,2	12,1	10,1	11,8	12,0	11,1	11,3	6,6
Nincs válasz (9)	1,0	1,2	2,8	1,8	1,1	1,3	1,7	1,5	1,2

Szociális támogatást									
Kérés nélkül kaptak	4,8	6,5	7,6	5,1	7,6	8,2	6,1	6,1	4,1
kértek és kaptak	14,2	20,0	31,3	26,7	26,8	22,9	17,0	20,1	12,7
kértek, de nem kaptak	5,1	4,3	5,0	5,3	5,9	4,5	4,1	4,8	4,5
nem kértek, nem is kaptak	73,8	67,2	53,8	61,1	58,1	62,2	70,3	66,9	76,9
Egy évben belül kapott segítség									
háztartási munkában	24,9	26,9	26,2	33,9	28,8	24,8	20,3	26,0	27,0
beteg vagy gyermek ellátásában	22,9	28,5	29,2	42,7	38,5	25,8	12,6	26,4	13,0
élelmiszer, ruhanemű	40,0	39,6	43,8	51,6	46,7	41,9	31,6	40,7	32,8

**1.3. A háztartások körülményei aszerint, hogy él-e bennük intézményi ellátást kapó 0-14 éves gyermek
(Ellátást kap = legalább egy gyerek / Nem kap ellátást = egy gyerek sem kap)**

Megnevezés	0-14 é.ves gyerekek korosztálya				0-14 é.ves gyerekek száma				Összes háztartás 0-14 é. gyerekekkel	
	iskoláskor alatt		ált. iskolás		1 gyerekes ht.		2-x gyerekes ht		ellátást kap	ellátást nem kap
	bölcsőde, óvoda	otthoni felügyelet	Napközi ellátással	ellátás nélkül	ellátást kap	ellátást nem kap	ellátást kap	ellátást nem kap		
Esetszám	792	602	1 151	1 050	476	1 034	1 239	1 006	1 715	2 040
Összes háztartás (Felszorozott minta)	222 682	174 639	326 219	301 709	137 224	299 352	348 100	289 777	485 324	589 129
Együtt, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A lakóhely települése										
Budapest.	17,2	12,6	16,2	12,9	18,7	15,7	16,1	18,2	16,8	16,9
Egyéb város.	45,2	40,9	46,7	40,7	48,7	49,1	44,8	38,1	45,9	43,7
Község	37,7	46,5	36,9	46,4	32,3	35,2	39,1	43,5	37,2	39,3
Régió										
Közép-Magyarország	26,3	26,6	27,5	24,8	24,2	22	29,1	35,7	27,7	28,7
Közép-Dunántúl.	12,6	13,0	10,1	16	10,1	13,8	11,7	13,2	11,2	13,5
Nyugat-Dunántúl	10,7	8,4	9,5	11,5	12,0	13,8	9,3	9,2	10,1	11,5
Dél-Dunántúl	9,7	10,2	11,5	9,0	13,8	11	9,7	7,7	10,9	9,4
Észak-Magyarország	12,6	14,0	10,4	13,2	10,4	13,8	11,2	11,1	10,9	12,5
Észak-Alföld	20,2	21,2	19,8	18,7	14,5	15,4	21,3	17,2	19,4	16,3
Dél-Alföld	7,9	6,6	11,0	6,9	14,9	10,2	7,8	5,8	9,8	8,0
A háztartás taglétszáma										
2	1,7	2,1	3,3	2,1	7,9	10,3	1,1	1,9	3,0	6,2
3	21,7	20,1	20,6	15,1	59,5	42,0	9,0	12,6	23,3	27,5
4	37,4	28,2	46,6	45,9	18,9	33,3	51,4	53,7	42,2	43,3
5-x	39,1	49,6	29,3	36,7	13,5	14,2	38,5	31,5	31,4	22,7
Életszínvonal (hogyan tudnak megélni?)										
Nagy nehézségek nehezen	8,9	13,5	11,6	11,8	9,7	10,6	10,8	9,9	10,5	10,2
kisebbs nehézséggel	28,7	31,8	30,3	29,6	26,4	28,9	30,3	28,7	29,2	28,8
visz. onylag könnyen	48,8	44,3	46,1	47,7	46,9	47,1	47,8	49,1	47,5	48,1
könnyen	10,1	7,2	8,5	8,6	13,8	10,2	7,6	10,5	9,4	10,4
	0,8	0,5	0,7	0,4	0,4	0,5	0,9	0,4	0,7	0,4
Egy öre jutó jövedelem, Ft /hó	21 015	19 118	21 185	20 143	24 608	25 066	20 282	21 066	21 505	23 098
Egy évebn belül kapott segítség										
háztartási munkában	32,6	37,5	25,2	25,8	26,1	24,4	28,4	24,7	27,8	24,5
beteg vagy gyermek ellátásában	44,7	42,1	30,6	26,3	35,7	16,9	35,6	20,6	35,6	18,8
élelmiszer, ruhanemű	52,2	53,5	44,6	40,9	44,7	38,0	47,0	34,1	46,4	36,1

2. Az anyák társadalmi-demográfiai megoszlásai

2.1. A 0-18 éves gyereket nevelő anyák megoszlása aszerint, hogy a háztartásban adott korosztályhoz tartozó gyermeket nevelnek-e Felszorozott minta, %

Megnevezés	Háztartásban élő 0-18 éves gyerekek száma szerint			A háztartásban élő gyermek / vagy gyermekek között van				Anyák együtt
	Egy	kettő	három és több	iskolás- kor alatti	alsó tagozatos	felső tagozatos	közép- fokú iskolás	
Esetszám	583	579	350	573	315	763	517	1 512
Összes anya száma (felszorozott minta)	456 981	454 249	263 597	445 735	239 578	577 556	412 544	1 174 827
Összesen, %	100	100	100	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Korcsoport								
18-39 éves	48,9	59,6	72,3	85,1	83,9	59,2	28,7	58,3
40-64 éves	50,8	40,0	27,7	14,7	16,1	40,5	71,1	41,4
Családi állapot								
Hajadon	6,1	2,8	4,6	7,8	4,4	2,6	2,2	4,5
Házass	73,0	83,3	82,5	80,0	81,9	81,5	80,1	79,1
Házass, különváltan él	2,8	0,9	2,1	2,2	1,6	1,6	1,5	1,9
Özvegy	3,9	2,8	2,2	1,8	1,0	2,7	5,2	3,1
Elvált	14,2	10,3	8,7	8,3	11,1	11,6	11,0	11,4
Családi állás								
Feleség	73,6	83,4	82,7	80,4	81,9	81,8	80,6	79,4
Élettárs	6,4	2,5	5,4	7,3	4,4	3,7	3,1	4,7
Gyermekét egyedül nevelő anya	20,0	14,0	11,9	12,3	13,7	14,5	16,3	15,9
Gazdasági aktivitás								
Aktív kereső	64,8	67	48,9	39,2	54,6	67,5	73,3	62,1
Gyes, gyed	12,6	12,4	35,7	44,2	21,6	13,1	7,0	17,7
Háztartásbéli	4,7	4,1	6,1	4,7	5,9	5,5	4,4	4,8
Munkanélküli segélyen	8,5	9,5	4,7	8,0	13,4	6,8	5,9	8,1
Egyéb (nyugdíj, ápolási díj, tanul)	9,3	7,0	4,5	3,9	4,6	7,1	9,4	7,4
Iskolai végzettség								
8 osztály és kevesebb	24,6	20,1	27,4	26,4	25,1	25,4	19,4	23,5
Szakm.képző,szakisk	19,9	24,8	25,7	24,4	23,2	24,1	22,9	23,1
Érettségi	39,6	36,3	33,4	34,3	35,6	35,0	39,3	36,9
Főiskola, egyetem	15,5	18,6	13,5	14,8	16,1	15,4	18,1	16,3
Egyéb jellemzők								
Jövedelemkiegészítést végez (éven belül)	8,4	10,5	7,3	5,6	9,4	9,3	10,1	8,9
Egészségi panasz van	36,4	36	33,1	28,6	29,6	36,7	40,5	35,5
Gyakran kimerült	42,1	40,1	43,5	34,3	37,7	46,5	44,1	41,7
Sportol	24,8	21,5	27	23,6	26,6	22,4	24,0	24,0
Vallási .felekezethez tartozik	37	43,7	44	39,1	43,0	44,5	43,9	41,2

2.2. Az anyák körülményei aszerint, hogy 0-14 éves gyxermekük intézményi ellátásban részesül-e

Felszorozott minta, % (Ellátást kap = legalább egy gyerek / Nem kap ellátást = egy gyerek sem kap)

Megnevezés	0-14 é.ves gyerekek korosztálya				0-14 é.ves gyerekek száma				Anyák együtt, gyerekek intézményi	
	iskoláskor alatt		ált. iskolás		1 gyerekes ht.		2-x gyerekes ht		ellátást kap	ellátást nem kap
	bölcsőde, óvoda	otthoni felügyelet	Napközi ellátással	ellátás nélkül	ellátást kap	ellátást nem kap	ellátást kap	ellátást nem kap		
Esetszám	376	266	505	462	215	368	550	379	765	747
Összes anya száma (felszorozott minta)	288 150	212 791	375 304	360 920	164 389	292 592	413 971	303 876	578 360	596 468
Összesen, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Korcsoport										
-24 éves	6,8	14,7	0,9	1,2	5,9	5,8	2,9	2,5	3,8	4,1
25-39 éves	81,0	69,3	69,6	55,4	63,1	31,7	75,7	42,2	72,1	37,0
40-64 éves	12,0	15,7	29,2	43,2	30,3	62,3	21,3	54,9	23,8	58,5
Családi állapot										
Hajadon	6,0	10,3	3,4	3,3	6,8	5,8	3,7	3,2	4,6	4,4
Házass	82,0	78,9	77,0	83,3	71,2	74,0	81,9	84,5	78,8	79,3
Házass, különváltan él	1,9	2,3	1,7	1,7	2,7	2,9	1,6	0,9	1,9	1,9
Özvegy	1,1	2,2	2,5	2,5	1,8	5,1	2,1	3,3	2,0	4,1
Elvált	9,1	6,3	15,4	9,1	17,5	12,3	10,8	8,2	12,7	10,2
Családi állás										
Feleség	82,4	79,3	77,5	83,3	71,9	74,5	82,3	84,5	79,3	79,6
Élettárs	5,6	9,8	4,2	3,9	6,7	6,2	4,2	2,7	4,9	4,4
Gyermekét egyedül nevelő anya	12,0	11,0	18,3	12,7	21,4	19,2	13,5	12,8	15,8	16,0
Gazdasági aktivitás										
Aktív kereső	50,8	16,8	68,1	60,9	75	59	56,1	66,1	61,5	62,6
Gyess, gyed	31,8	70,0	12,8	17,3	3,9	17,4	26	14	19,8	15,7
Háztartásbeli	4,1	4,5	4,5	6,5	5,1	4,4	4,6	5,2	4,8	4,8
Munkanélküli segélyen	9,9	4,2	7,7	8,5	7,8	8,9	8,6	6,6	8,4	7,7
Egyéb (nyugdíj, ápolási díj, tanul)	3,5	4,4	6,8	6,9	8,1	10,1	4,6	8,0	5,6	9,1
Iskolai végzettség										
8 osztály és kevesebb	21,8	30,9	26,3	23,5	24,1	25	23,6	21,5	23,8	23,2
Szakm.képző.szakisk	25	26,1	21,5	27	18,3	20,8	24,6	25,9	22,8	23,4
Érettségi	36,5	31,2	36,7	33,4	39,8	39,5	36,3	33,8	37,3	36,6
Főiskola, egyetem	16,7	11,4	15,4	15,9	17,8	14,3	15,5	18,4	16,2	16,4
Egyéb jellemzők										
Jövedelemkiegészítést végez (éven belül)	6,5	4,6	8,2	10,3	8,8	8,2	7,3	12	7,7	10,2
Egészségi panasz van	26	33,2	35,4	36	27,7	41,3	33,3	37,1	31,7	39,2
Gyakran kimerült	33	37,3	42,9	46,8	34,2	46,5	40,7	42,4	38,8	44,4
Sportol	27	19,1	24,6	22,8	28,8	22,6	25,1	21,3	26,1	22
Vallási .felekezethez tartozik	37,6	41,2	39,7	48,3	29,3	41,3	41,5	46,9	38,1	44,2

3. Az anyák időfelhasználása
3.1. Az anyák napi átlagos időbeosztása a gyermekek száma és korosztálya szerint. Évi átlagos nap, 1999/2000, perc

Megnevezés	Háztartásban élő 0-18 éves gyerekek száma szerint			A háztartásban élő gyermek / vagy gyermekek között van				Anyák együtt
	Egy	kettő	három és több	iskolás- kor alatti	alsó tagozatos	felső tagozatos	közép- fokú iskolás	
I. Társadalmilag kötött tevékenység	572	603	601	595	601	597	590	591
1. Kereső-, termelőtevékenység	215	219	160	131	178	221	247	205
1.1. Főfoglalkozás	185	177	133	102	145	185	210	171
1.2. Jövedelem kiegészítés	24	34	23	21	26	31	30	27
1.3. Segítő munka.	6	8	4	7	7	5	6	6
2. Tanulás, önképzés.	5	4	7	5	7	5	4	5
Munkák a háztartásban	301	329	385	411	365	321	287	330
3. Háztartási, karbantartási m.	203	222	248	225	229	230	231	221
a) Háztartási munka	193	210	236	213	217	218	218	209
3.1. Főzés, terítés, tálalás	87	94	104	93	94	97	99	93
3.2. Mosogatás, törölgetés.	30	34	37	33	33	35	35	33
3.3. Lakás takarítása	38	40	45	41	42	42	41	41
3.4. Mosás, vasalás	34	37	46	43	43	39	38	38
3.5. Ruháknak javítása, varrása.	3	3	3	3	2	3	3	3
3.6. Felöltözés, ápolás gondozása.	1	1	1	1	1	1	2	1
b) Ház körüli munkák.	8	11	10	9	10	10	10	9
c) Javítás, karbantartás, építkezés	3	2	2	3	2	2	3	2
4. Vásárlás, szolg. igénybevétele	29	29	30	29	28	29	30	29
5. Gyermekek ellátása	69	77	108	157	108	62	26	80
5.1. testi ellátás, gondozás	44	38	50	99	44	24	9	42
5.2. Mesélés, játék a gyerekkel	14	18	23	37	22	10	5	17
5.3. Tanulás a gyerekkel	7	17	26	13	33	22	9	15
5.4. Gyermek kísérése, egyéb	4	5	8	9	8	4	2	5
6. Közlekedés	51	51	50	48	50	50	52	51
II. Fiziológiai szükségletek	655	644	642	655	645	639	643	647
7.1. Alvás	504	493	494	509	498	489	490	497
7.2. Testi higiénia, öltözködés	53	52	50	47	49	51	55	52
7.3. Étkezés, evés ivás	83	86	86	84	87	85	86	85
7.4. Passzív pihenés, fekvés ébren	13	12	10	13	8	11	11	12
7.5. Betegség miatt fekvés	2	2	2	1	3	3	2	2
III. Szabadon végzett tevékenys.	213	193	197	190	194	204	207	202
8. Társas szabadidőtöltés	38	35	33	34	36	35	34	36
9. Vallásgyakorlás, szervezeti tev	2	2	3	2	2	2	2	2
10. Kulturális, sport-rendezvény	2	3	3	3	3	3	2	3
11. Olvasás.	17	14	14	11	12	16	19	15
12. Tévénézés, videózás.	135	123	126	122	125	129	131	128
13. Rádió, magnó, CD hallgatása	0	1	0	0	1	0	1	0
14. Egyéb kedvtelések	5	5	5	4	2	5	7	5
15. Séta, sport, testedzés.	13	10	14	12	13	13	11	12
16. Passzív szabadidő	0	1	0	0	1	1	0	1
ÖSSZESEN	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440
Megfigyelések száma	2 322	2 311	1 389	2 279	1 254	3 037	2 064	6 022
A felszorozott minta, ezer fő	457	451	259	1 773	954	2 299	1 647	4 680

3.2. Az anyák napi átlagos időbeosztása aszerint, hogy 0-14 éves gyermekük intézményi ellátásban részesül-e. Évi átlagos nap, 1999/2000, perc

	0-14 éves gyerekek korosztálya				0-14 éves gyerekek száma				Összes gyerekes ht.	
	iskoláskor alatt		ált. iskolás		1 gyerekes ht.		2-x gyerekes ht			
	otthoni felügyelet	Bölcsőde, óvoda	napközi ellátással	ellátás nélkül	ellátást kap	ellátást nem kap	ellátást kap	ellátást nem kap	ellátást kap	ellátást nem kap
I. Társadalmilag kötött tevékenys.	590	601	597	597	576	571	605	598	597	584
1. Kereső-, termelőtevékenység	75	157	215	204	235	204	179	223	195	213
1.1. Főfoglalkozás	43	132	184	165	210	171	149	178	167	174
1.2. Jövedelem kiegészítés	23	19	25	33	21	25	24	39	23	32
1.3. Segítő munka.	8	6	5	6	4	8	6	7	5	7
1.4. Önkéntes munka	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
2. Tanulás, önképzés.	4	6	6	4	4	5	6	4	6	4
	471	386	324	339	277	315	370	321	344	318
Munkák háztartásban ^a										
3. Háztartási, karbantartási m.	242	217	218	240	174	220	230	235	214	228
a) Ház tartási munka	232	204	205	227	164	209	217	223	202	216
3.1. Főzés, terítés, tálalás	103	88	91	101	73	94	95	100	89	97
3.2. Mosogatás, törölgetés	35	33	33	36	26	32	34	36	32	34
3.3. Lakás takarítása	41	42	40	43	34	41	43	41	40	41
3.4. Mosás, vasalás	49	39	38	41	27	38	41	41	37	39
3.5. Ruhaneműk javítása, varrása	3	2	2	5	2	3	3	4	2	3
3.6. Felőttek ápolása gondozása	1	1	1	1	1	2	1	2	1	2
b) Ház körüli munkák	8	10	10	11	8	8	10	10	10	9
c) Javítás, karbantartás, építkezés	2	3	2	2	2	3	3	2	2	2
4. Vásárlás, szolg. igénybevétele	27	29	29	29	28	30	30	29	29	29
5. Gyermek ellátása	201	139	77	70	75	65	111	57	101	61
5.1. testi ellátás, gondozás	152	71	31	30	30	52	53	28	47	39
5.2. Mesélés, játék a gyerekekkel	34	42	16	12	26	7	27	10	27	8
5.3. Tanulás a gyerekekkel	11	14	24	24	10	6	22	18	18	12
5.4. Gyermek kísérése, egyéb	4	13	7	4	8	1	9	2	9	2
6. Közlekedés	40	53	52	49	58	48	50	51	52	49
II. Fiziológiai szükségletek	662	651	643	640	652	656	645	640	647	648
7.1. Alvás	511	507	493	492	506	503	495	490	499	496
7.2. Testi higiénia, öltözködés	46	48	51	51	52	53	50	52	50	53
7.3. Étkezés, evés ivás.	87	84	85	85	82	84	86	86	85	85
7.4. Passzív pihenés, fekvés ébren	17	11	11	11	11	14	12	10	11	12
7.5. Betegség miatt fekvés,	2	1	3	3	1	2	3	2	2	2
III. Szabadon végzett tevékenys.	187	188	200	203	212	213	190	202	196	207
8. Társas szabadidőtöltés,	37	33	38	34	42	36	34	35	36	35
9. Vallásgyakorlás, szervezeti tev	2	2	2	3	2	2	1	2	2	2

10. Kulturális/ sport- rend.ezvény	1	4	3	3	4	2	3	3	3	2
11. Olvasás	11	12	15	14	15	17	13	15	14	16
12. Tévénézés, videózás.	123	119	125	130	129	138	120	130	123	134
13. Rádió, magnó, CD hallgatása	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1
14. Egyéb kedvtelések	4	4	3	5	3	6	4	6	4	6
15. Séta, sport, testedzés.	10	14	13	13	17	11	13	10	14	10
16. Passzív szabadidő	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1
ÖSSZESEN	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440	1440
Megfigyelések száma	1 059	1 496	2 011	1 836	857	1 465	2 190	1 510	3 047	2 975
A felszorozott minta,ezer fő	216	291	373	355	166	291	413	298	579	589

118. pont:

Kulturális, művészeti, rekreációs és szabadidős tevékenységek családon belül és iskolában függ a gyermek korosztályától, a gyermekek családon belüli számától, az intézményi ellátottságtól, továbbá a lakóhely nyújtotta lehetőségektől, a család kulturális-gazdasági színvonalától, időfelhasználásának szerkezetétől. Kiemeljük az anyák gyermekre fordított átlagos napi idejéből a mesélésre, játékra, illetve a gyerekekkel való tanulásra fordított időt, valamint az anya szabad idejének szerkezetét, valamint azokat az adatokat, amelyek az elmúlt öt év során hány évben volt családi üdülésben részük.

Szabadidős tevékenységek az anyák napi átlagos időbeosztásában a gyermekek száma és korosztálya szerint. Évi átlagos nap, 1999/2000, perc

Megnevezés	Háztartásban élő 0-18 éves gyerekek száma szerint			A háztartásban élő gyermek / vagy gyermekek között van				Anyák együtt
	Egy	kettő	három és több	iskolás- kor alatti	alsó tagozatos	felső tagozatos	közép- fokú iskolás	
5. Gyermekellátása, ebből	69	77	108	157	108	62	26	80
5.2. Mesélés, játék a gyerekekkel	14	18	23	37	22	10	5	17
5.3. Tanulás a gyerekekkel	7	17	26	13	33	22	9	15
III. Szabadon végzett tevékenységek	213	193	197	190	194	204	207	202
Tévézés, videózás	135	123	126	122	125	129	131	128
Társas szabadidőtöltés	38	35	33	34	36	35	34	36
Olvasás	17	14	14	11	12	16	19	15
Séta, sport, testedzés	13	10	14	12	13	13	11	12
Egyéb	9	12	11	9	9	11	12	11
Megfigyelések száma	2 322	2 311	1 389	2 279	1 254	3 037	2 064	6 022
A felszorozott minta, ezer fő	457	451	259	1 773	954	2 299	1 647	4 680

Szabadidős tevékenységek az anyák napi átlagos időbeosztásában aszerint, hogy 0-14 éves gyermekük intézményi ellátásban részesül-e. Évi átlagos nap, 1999/2000, perc

	0-14 éves gyerekek korosztálya				0-14 éves gyerekek száma				Összes gyerekes ht.	
	iskoláskor alatt		ált. iskolás		1 gyerekes ht.		2-x gyerekes ht.			
	bölcsőde, óvoda	Otthoni felügyelet	napközi ellátással	ellátás nélkül	ellátást kap	ellátást nem kap	ellátást kap	ellátást nem kap	ellátást kap	ellátást nem kap
5. Gyermekellátása, ebből	139	201	77	70	75	65	111	57	101	61
5.2. Mesélés, játék a gyerekekkel	42	34	16	12	26	7	27	10	27	8
5.3. Tanulás a gyerekekkel	14	11	24	24	10	6	22	18	18	12
III. Szabadon végzett tevékenys.	188	187	200	203	212	213	190	202	196	207
Tévézés, videózás	119	123	125	130	129	138	120	130	123	134
Társas szabadidőtöltés	33	37	38	34	42	36	34	35	36	35
Olvasás	12	11	15	14	15	17	13	15	14	16
Séta, sport, testedzés.	14	10	13	13	17	11	13	10	14	10
Egyéb	10	7	10	12	9	10	9	13	10	12
Megfigyelések száma	1 496	1 059	2 011	1 836	857	1 465	2 190	1 510	3 047	2 975
A felszorozott minta, ezer fő	291	216	373	355	166	291	413	298	579	589

**Az elmúlt öt év során a családi üdülések száma aszerint, hogy él-e a háztartásban adott korosztályhoz tartozó 0-18 éves eltartott gyermek, illetve mennyi a gyerekek száma (átfedésekkel)
Felszorozott minta, %**

Megnevezés	Háztartások a bennük élő 0-18 éves gyerekek száma szerint			A háztartásban élő gyermek / vagy gyermekek között van				Gyereket nevelő	Összes
	egy	kettő	három és több	iskoláskor alatti	alsó tagozatos	felső tagozatos	középfokú iskolás	háztartás	
Esetszám	1 510	1 429	816	1 241	695	1 739	1 577	3 755	10 032
A háztartások száma (felszorozott minta)	436 575	402 547	235 330	354 719	197 935	494 736	449 595	1 074 452	3 384 332
<i>Elmúlt 5 évből hányban voltak üdülni</i>									
Egyszer sem	48,5	46,8	50,2	50,4	49,2	48,5	48,9	48,3	72,3
1 évben	15,1	15,2	12,1	15,1	14,8	14,0	13,4	14,5	8,3
2 évben	12,5	12,0	11,9	11,9	11,1	12,3	11,9	12,2	6,6
3-4 évben	11,7	13,5	10,9	10,7	12,0	11,9	13,0	12,2	4,9
5 évben	11,0	11,2	12,1	10,1	11,8	12,0	11,1	11,3	6,6

**107., 108. pontokhoz
Ifjúsági és gyermekirodalmi művek az olvasói korosztály és élő, nem élő szerzők szerint**

Megnevezés					(könyv, füzet)
	1995	1997	1999	2000	Ebből könyv
Szám					
6 éven aluliaknak	269	75	218	355	220
Ebből: élő író műve	248	74	164	293	163
nem élő író műve	21	1	54	62	57
6-14 éveseknek	355	390	368	165	152
Ebből: élő író műve	268	278	274	113	100
nem élő író műve	87	112	94	52	52
14 éven felülieknek	167	69	78	26	22
Ebből: élő író műve	39	21	33	15	11
nem élő író műve	128	48	45	11	11
Összesen	791	534	664	546	394
Ebből: élő író műve	555	373	471	421	274
nem élő író műve	236	161	193	125	120

Példányszám, ezer

6 éven aluliaknak	3 242	540	987	1 563	1 171
Ebből: élő író műve	3 056	530	751	1 175	805
nem élő író műve	186	10	236	388	366
6-14 éveseknek	3 875	2 426	2 012	689	653
Ebből: élő író műve	3 172	1 830	1 527	469	433
nem élő író műve	703	596	485	220	220
14 éven felülieknek	3 895	301	360	102	73
Ebből: élő író műve	3 426	78	184	63	33
nem élő író műve	469	223	176	39	40
Összesen	11 012	3 267	3 359	2 354	1 897
Ebből: élő író műve	9 654	2 438	2 462	1 707	1 272
nem élő író műve	1 358	829	897	647	625

Ifjúsági és gyermekirodalmi művek a szerző nemzetisége szerint

A szerző nemzetisége	(könyv, füzet)				
	1995	1997	1999	2000	Ebből könyv
	Szám				
Magyar	355	343	357	271	217
Ebből: élő író műve	247	254	236	201	151
nem élő író műve	108	89	121	70	66
Külföldi	436	191	307	275	177
Ebből: élő író műve	308	119	235	220	123
nem élő író műve	128	72	72	55	54
A külföldi írók közül					
amerikai (USA)	168	71	71	93	59
angol	92	40	75	72	42
francia	63	20	79	48	27
lengyel	–	–	2	2	2
német	37	22	39	38	25
olasz	12	14	10	3	3
orosz, szovjet	12	–	2	2	2
osztrák	3	–	–	4	4

Példányszám, ezer – Copies, thousands

Magyar	4 908	1 963	1 763	1 115	988
Ebből: élő író műve	2 985	1 469	1 165	740	625
nem élő író műve	1 923	494	598	375	363
Külföldi	6 104	1 304	1 596	1 239	909
Ebből: élő író műve	3 712	969	1 297	966	647
nem élő író műve	2 392	335	299	273	262
A külföldi írók közül					
amerikai (USA)	2 471	706	619	488	337
angol	946	197	383	340	258
francia	930	73	269	144	100
lengyel	–	–	4	8	8
német	521	149	170	170	117
olasz	99	68	34	7	7
orosz, szovjet	437	–	12	14	14
Osztrák	62	–	–	4	4

**A közoktatási intézményekben nappali tagozaton tanulók száma területi
egységenként, 2001/02 (a feladatellátás helye szerint)**

Régió, megye	Óvodás gyermek	Általános iskolai	Szakiskolai	Középiskolai
		Tanuló		
Budapest	49 336	128 950	16 713	103 648
Pest	39 060	101 968	8 107	24 573
Közép-Magyarország	88 396	230 918	24 820	128 221
Fejér	14 713	42 406	5 660	17 406
Komárom-Esztergom	11 147	30 468	4 826	12 560
Veszprém	12 397	35 235	6 196	14 040
Közép-Dunántúl	38 257	108 109	16 682	44 006
Győr-Moson-Sopron	14 095	38 282	6 345	19 165
Vas	8 781	24 569	3 657	10 402
Zala	9 114	26 407	3 944	12 989
Nyugat-Dunántúl	31 990	89 258	13 946	42 556
Baranya	13 080	37 228	5 383	15 687
Somogy	11 583	31 763	5 539	11 676
Tolna	8 823	23 466	4 238	9 341
Dél-Dunántúl	33 486	92 457	15 160	36 704
Borsod-Abaúj-Zemplén	26 532	78 461	10 334	30 316
Heves	11 018	29 797	4 922	13 744
Nógrád	7 247	20 541	2 093	7 272
Észak-Magyarország	44 797	128 799	17 349	51 332
Hajdú-Bihar	21 301	57 655	7 903	23 151
Jász-Nagykun-Szolnok	14 537	41 832	6 418	16 691
Szabolcs-Szatmár-Bereg	23 721	65 558	8 919	22 059
Észak-Alföld	59 559	165 045	23 240	61 901
Bács-Kiskun	18 086	53 396	7 485	20 878
Békés	13 210	37 281	6 327	15 800
Csongrád	14 504	38 981	5 536	19 491
Dél-Alföld	45 800	129 658	19 348	56 169
Összesen	342 285	944 244	130 545	420 889

**A nappali tagozaton egyetemi, főiskolai szintű képzésben tanulók száma területi
egységenként (állandó lakóhely szerint)**

Területi egység	1990/1991	1999/2000	2000/2001	2001/2002
Budapest	17 498	36 235	36 515	36 180
Pest	4 233	12 933	12 871	14 176
Közép-Magyarország	21 731	49 168	49 386	50 356
Fejér	2 380	6 531	6 042	7 029
Komárom-Esztergom	2 008	4 445	4 542	4 822
Veszprém	2 571	6 498	6 655	6 808
Közép-Dunántúl	6 959	17 474	17 239	18 659
Győr-Moson-Sopron	3 458	7 299	7 644	7 729
Vas	2 047	4 262	4 319	4 554
Zala	2 265	4 837	4 992	5 110
Nyugat-Dunántúl	7 770	16 398	16 955	17 393
Baranya	2 895	6 288	6 650	6 981
Somogy	2 031	4 352	4 529	4 282
Tolna	1 604	4 080	4 317	4 335
Dél-Dunántúl	6 530	14 720	15 496	15 598
Borsod-Abaúj-Zemplén	5 809	12 463	12 504	12 855
Heves	2 536	5 311	5 484	5 552
Nógrád	1 324	2 832	3 498	3 815
Észak-Magyarország	9 669	20 606	21 486	22 222
Hajdú-Bihar	4 235	9 317	9 888	10 325
Jász-Nagykun-Szolnok	2 881	6 559	6 635	6 949
Szabolcs-Szatmár-Bereg	3 876	8 799	9 463	9 867
Észak-Alföld	10 992	24 675	25 986	27 141
Bács-Kiskun	3 484	7 814	8 033	8 390
Békés	2 466	5 617	5 823	6 192
Csongrád	3 385	7 429	7 605	7 855
Dél-Alföld	9 335	20 860	21 461	22 437
Külföldi	3 310	7 711	7 751	8 088
Ismeretlen	305	-	286	2 177
Összesen	76 601	171 612	176 046	184 071

**2001/02.évben a hallgatók kor szerinti megoszlása
Összes tagozaton**

Életkor	Akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzésben résztvevő		Főiskolai szintű képzésben résztvevő		Egyetemi szintű szakképzésben résztvevő		Szakirányú továbbképzés		PHD, DLA képzésben résztvevő	
	összesen	ebből nő	Összesen	ebből nő	összesen	ebből nő	összesen	ebből nő	összesen	ebből nő
Kevesebb mint										
18 éves	-	-	130	78	86	57	-	-	-	-
18 éves	472	318	7571	4712	6154	3404	-	-	-	-
19 éves	1234	764	17925	10549	14180	7416	-	-	-	-
20 éves	1103	666	23536	13725	15429	8171	4	4	-	-
21 éves	614	297	25077	14497	15531	8260	82	39	-	-
22 éves	291	128	22188	12445	16097	8584	590	306	13	8
23 éves	179	81	16659	9048	13493	7000	1092	600	354	154
24 éves	121	71	12949	7036	10136	5185	1638	783	845	358
25 éves	95	52	10433	5858	6751	3349	1893	912	1111	458
26 éves	56	34	8943	4988	4678	2298	1927	1025	1006	431
27 éves	59	26	7217	4080	3234	1523	1601	864	710	308
28 éves	32	23	5745	3096	2073	997	1401	751	467	230
29 éves	28	17	5191	2851	1620	750	1508	881	349	136
30-34 éves	75	51	16328	9205	3960	1929	4358	2404	945	354
35-39 éves	33	22	7843	4907	1784	928	3415	1972	446	191
Legalább 40 éves	51	32	7500	5084	2552	1497	4964	3181	756	328
Ismeretlen korú	32	9	56	29	189	86	85	62	28	18
Összesen	4475	2591	195291	112188	117947	61434	24558	13784	7030	2974

A hallgatók állami támogatása

	Akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzés	Főiskolai szintű képzés	Egyetemi szintű képzés	Szakirányú továbbképzés	PHD, DLA képzés	Összesen
Támogatott hallgatók száma	3279	77197	78847	214	2887	162424
Tanulmányi ösztöndíjban részesülők száma	1249	41783	46267	9	1789	91097
Tanulmányi ösztöndíj egy havi összege	7057	264343	281826	30	79219	632475
Köztársasági ösztöndíjban részesülők száma	-	505	716	-	-	1221
Köztársasági ösztöndíjak egy hónapra összesen (eFt)	-	21462	28609	-	-	50071
Szociális támogatásban részesülők száma összesen	872	22480	26883	7	14	50256
Szociális támogatások egy hónapra összesen (eFt)	4029	90417	131243	-	89	225778
Tankönyv- és jegyzettámogatásban részesülők száma	2193	68138	53141	-	1547	125019
Tankönyv- és jegyzettámogatások egy hónapra összesen (eFt)	3509	67434	51121	-	3072	125136
Lakhatási támogatásban részesülők száma	755	14404	12375	-	4	27538
Lakhatási támogatások egy hónapra összesen (eFt)	2801	66596	59448	-	18	128863
Egyéb támogatásban részesülők száma	309	16784	20643	131	644	38511
Egyéb támogatások egy hónapra összesen (eFt)	1043	43662	64403	-	15555	124663